

Nr. 12, vol. 23

1923

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN MONTHLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 25 c.

Gruodžio m. == December, 1923

Namai, kur gimė S. Daukantas.

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

MB3

“ŽVAIGŽDĒS”
SPAUSTUVĒ

ATLIEKA VISUS SPAUDOS DARBUS
' GERAI, PIGIAI IR GREITAI.

SPAUSDINA:

Knygas, Cirkulionius, Tīkietus, Konstitucijas, Visiting ir Bu-
siness Cards, Uzkvietimus Veseliju, Kopertus, Laiškus ir tt.

**Kas Darbą Paves,
Pasidžiaugs**

Kreipkitės šiuo antrašu:

“Ž V A I G Ž D Ē ,”

3654 RICHMOND ST.,

PHILADELPHIA, PA.

„ŽVAIGŽDĒ"--MĒNESINIS ŽURNĀLAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDE" dabar
eis kaipo mēnesinis literatūros, mokslo ir politikos žurnālas, leidžiamas A.
Milukas & Co. B-vēs iš Philadelphia, Pa., 3654 Richmond Str. Pavienēs „Žvaigž-
dē" knygos kaina 25 centai, metams prenumerata 2 dol.

GRUODZIO — DECEMBER, 1923 M.

1883

1923

„AUSROS" 40 METU SUKAKTŪVIU PAMINEJIMAS.

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĒ,, 3654 Richmond St.
adresuokit: Philadelphia, Pa.

Lietuvos
Klasišona Inė
M. Mažvydo
Bibliotekė

1883

1923

PILNOJO SUSIPRATIMO IR PRADZIOS
ORGANIZUOTOJO LIETUVIU PASIRYZIMO
ISGELBETI SAVO TAUTA
NUO SVETIMUJU NESVEIKOS INTAKOS,
PASIRINKUS CENTRA,
LAISVA NUO PRIESU CENZUROS,
PRUSUOSE IR
JUNGT. AM. VALSTYBESE,
40-IES METU SUKAKTUVIU
PAMINEJIMUI.

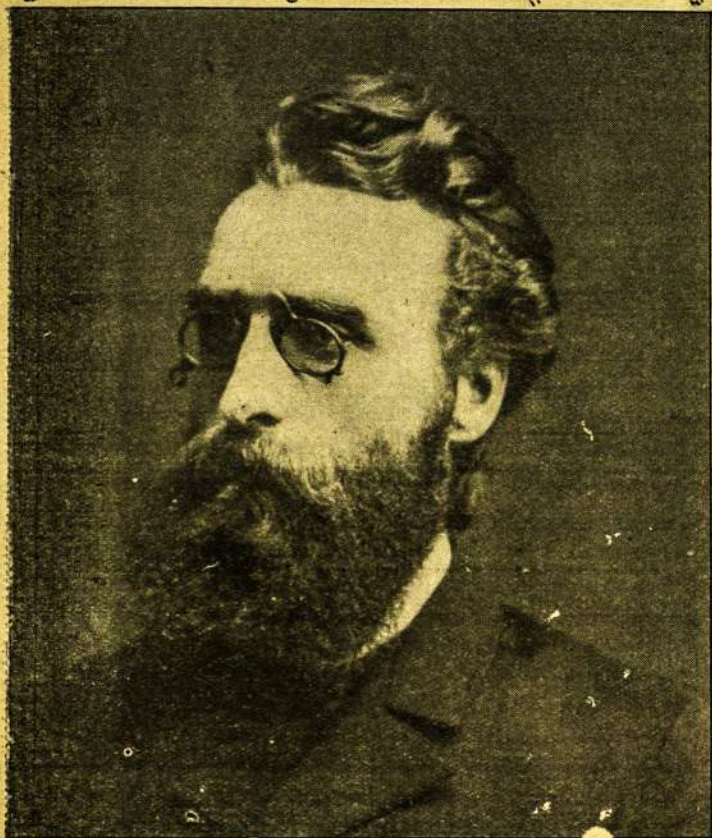

Dr. J, Ba sanavičiaus namai, Bulgarijoj.

PIRMOS DALIES INTALPA.

	pusl.
Dedikacija	3
Basanavičiaus namai Varnoje (paveikslas)	4
Dr. Basanavičius 1883 m. (pav.)	7
Prakalbos vietoje	9
Vysk. A. Baranauskas (pav.)	11
Aušros įkūrėjas apie Baranauską	12
Broliai Juškevičiai, kun. Antanas ir prof. Jonas (pav.)	13
„Aušros“ genezis (ilustruota pav. Višteliausko, Sliupo, Mikšo ir Jankaus)	14
Aušrininkų jubilėjinis paveikslas	19
Apie Šernių ir kun. Norkų	20
Aušrininkai rašytojai (il. pav. Gužučio, Mažučio, Vanagėlio, Kėkšto, Vaičiaičio)	21
Prof. Jaunius (paveikslas)	25
Aušrininkams (Turčiniškio eilės)	26
P. Kraučiuono pav. petrapiliečių grupoje	27
S. Gimzauskas (pav.)	29
Dr. Totoraitis apie Gimzauską	30
Prof. Volteris (pav.)	31
Pranaičiūtė apie Volterį	32
Aušros 40 sukatuvių paminėjimui (prof. Volterio)	33
Aušros N. 1 facsimile	45—68
Aušros 1883 m. kompleto įtalpa	69—70
Kun. A. Burba (pav.)	71
Aušros 2-jo N. psl. 52 facsimile	72
Davainius, Silvestravičius (pav.)	73

Aušros 2-jo N. psl. 54 ir 55 facsimile	74—75
Aušros 3-jo N. psl. 65 facsimile	76
Aušros 4-jo N. psl. 119, 120 faksimile	77—78
Maculevičius — Maironis (pav.)	79
Mūsų Karionių Metu	80
Basanavičiaus laišakai Milukui	80—96
Basanavičiaus rankraščio facsimile	93—96
Dr. V. Kudirka (pav.)	97
Kunigai: Jusaitis, Alšauskas, Urbanavičius ir Tumas (pav.)	99
Kudirkos laišakai Mikolainiui	97—112
S. Kušelevskio laiškas kun. Burbai	112
Dr. J. Gaidžio laišakai kun. Burbai	113—116

DR. J. BASANAVIČIUS 1883 M.

„Kaip aušrai auštant nyksta ant žemės nakties tamsybė, o kad taip jau prašvisty ir Lietuvos dvasia!“

PRAKALBOS VIETOJE.

Artinantis 40 metų „Aušros“ sukaktuvėms šių žodžių rašytojui teko daug vargo panešti, kol pasisekė sudaryti komitetas, kuris rūpintųsi vertu paminėjimu to svarbaus mūsų kultūros istorijoje įvykio. Teisybė čia reikalauja pareikšti, kad tas, ko ne vienatinis Amerikoje, New Yorko ir apygardos lietuvių „Aušros“ ir aušrininkų pagerbimo vakaras, nebūtų nusisekęs, jei ne duosnus Dr. Valiuko ir ano žmonos pavedimas savo svetingo namo skaitlingoms konferencijoms pirmaisiai komitetui išrinkti, paskui vakaro programai sudaryti ir kitiems dalykams atlikti. Tose komiteto konferencijose pasirodė, juoz. bendrai imant, mūsų visuomenė mažai paise apie „Aušrą“. Kad svečius vakaran gauti ir anuos užgandinti, reikėjo vakarą pamarginti ne vien dainomis, vakariene, bet ir šokiais. Prakalboms, referatams, kurie nušviestų „mūsų karionių laikus“, paskirta kuomažiausia laiko. Nenoroms prisiminė mūsų visuomenės didžiūmos liga, kurią pirm 20-ies metų aprašė Maironis savo eilėse „Kas man darbo“. Tas tik skirtumas, kad amerikiečių jaunųjų lietuvių nepaisymas paėjo iš visiško nepažinimo tų įvykių, kuriais gėrėsis mūsų tauta. Amerikos lietuvių išmokslintos jaunuomenės suidominimas nuotikiais garbingos 40 m. kultūrinės mūsų tautos karionės pasirodė reikalingiausiu daigtu.

„Aušros“ vakaro rengimo komitetas pagaliaus sutiko atspausd dviejų „Aušros“ puslapių facsimile užkvietimuose ir vakaro programose. Gaveš tas dvi klīšes, po

bergždzių pasistengimų gauti bendrus lešoms padengti, turėjau pats vienas parūpinti viso pirmjo 1883 m. „Aušros“ numerio ir keletą kitų idomesnių puslapių klišės, ketindamas viską atspausti „Zvaigždėje“ su parengtomis „Aušros“ vakarui kalbomis, kurių ištiesai negalima buvę pasakyti, kad nesutrumpinus mūsų išmokslintai jaunuomenei šokių laiko.

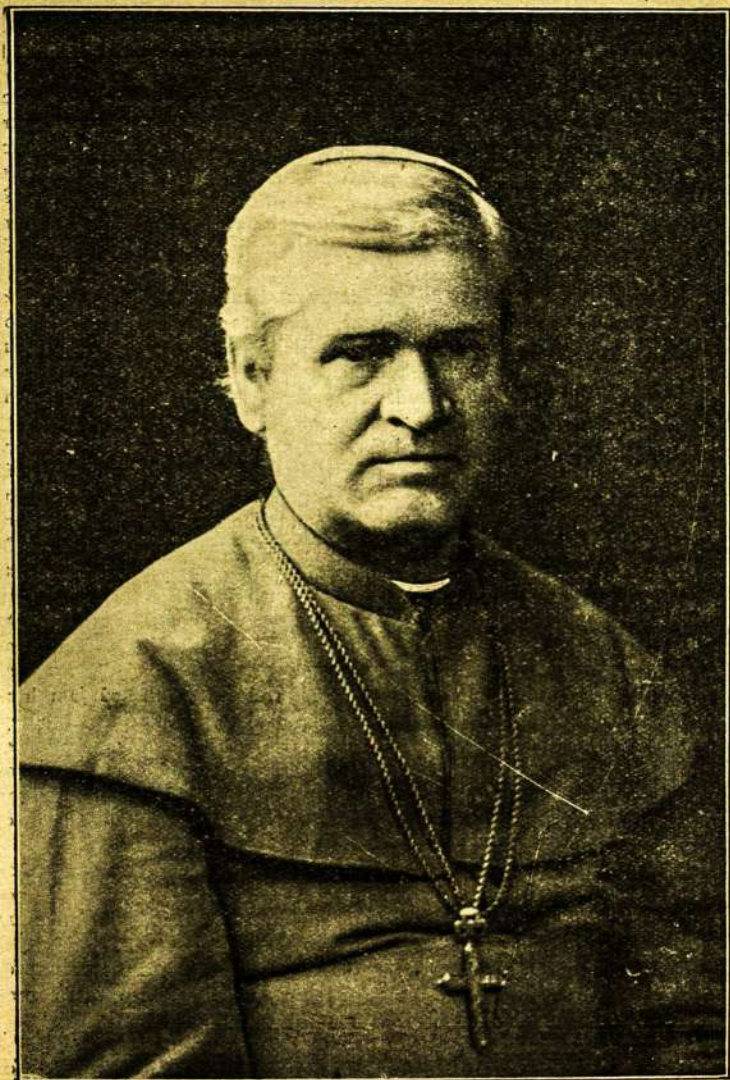
Teip besirengiant spaudon, atėjo žinia iš Kauno, juog Svetimo Ministerija žadanti išleisti fotografiškąjį facsimile visos „Aušros“. Tuomtarpu prižadėjusieji savo kalbų rankraščius nesiskubino anų suteikti ir išleidimas knygu „Aušros“ 40 m. sukaktuvėse nusitęsė. Tas nusitęsimas leidiniui išėjo ant naudos. Atsirado daugiau medžiagos, atėjo iš Kauno seno mūsų atbudančios tautos bičiulio prof. E. Volterio tamtyčia parašytas raštas; gerbiamasis mūsų rašomosios kalbos tėvas aušrininkas prof. Jablonskis nepasigailėjo savo brangaus laiko, net atostogas savo sutrumpino, pataisydamas kalbą straipsnio „Tautos atbudimas“.

Tokio garbingo vyro simpatingas atsinešimas į amerikiečius ras pasekėjų, ir tarp tėvynėje gyvenančių lietuvių bei išėivijos Amerikoje su laiku išaugs tikrai abejiems, o Lietuvos valstybei ypatingai naudingi satikiai, paremti ne vien ant „aukų rinkimo tarp amerikontų“, bet ir ant susipratimo, kad jie vieni kitiems lygūs broliai.

Per p. Julę Pranaičiūtę, „Zvaigždės“ redaktore, pareiškėme „Lietuvos Svetimo Ministerijai“ (ir dabar čia atkartojame), kad mūsų troškimu yra, idant ta mūsų įstaiga kuoveikiaus žadėto darbo imtųsi ir mūsų lėšomis padarytas klišės panaudotų savo išlaidoms sumažinti.

Negaliu užtylėti ne padėkojęs mūsų laikraščių redakcijoms. beje „Tėvynės“, „Garso“ ir „Vienybės“ už paskelintas klišės, taip gi rašytojams, leidusiems savo raštus patalpinti tose knygoose.

A. M.

Vysk. Antanas Baranauskas.

„AUŠROS“ ĮKURĖJAS APIE VYSK. BARANAUSKĄ

Kada aš su kun. Ant. Barono vardu susipažinau, ne atsimenu gerai; rodos tačiau jau pirmiaus buvau apsipažinęs su „Smalausiu“, po kuriuomi slaptvardžiu jis, kaip žinoma, buvo jisai jau Ivinskio „Kalendoriuose“ savo eiles apgarsinęs. Manę, kaip kiekvienas suprās, saviepi traukė jisai ne savo vardu, bet savo dainiškuoju talentu, kursai „Anykščių šilelyje“ buvo teip puikei, rasi gražiau ir už Ad. Mickevičiaus, Lietuvos gamtos aprašyme, apsireiškęs, o prieš kurį netik lietuviai, bet ir svetimtaučiai galvas nulenkia...

Ypatingai su neužmirštinuoju Lietuvos dainiumi man teko, rodos, 1874 ar 5 metuose susipažinti, kada aš, vakacijos pradžioje iš Maskvos grįždamas, Kaune apsistojuau, „Anykščių šilelio“ autorių pažinti geizdamas. Sekančiais metais, per kiekvienas beveik vakacijas, aš pas jį ant trumpesnio, ar ilgesnio laiko budavo apsilankau; kartą bene dvi dieni buvau jo svečiu.

A. a. Ant. Baronas buvo tai žmogus neišpasakytai mandagus, malonaus budo, didžei meilus; jei jam kas patikdavo — o manim jis iš pradžių sakėsi ėšąs „zachwycony“ — tokiam iš širdies gilumo išreikšdavo meilę ir sympatiją. Mudviejų kalbos, kiek atsimenu, sukinėjosi daugiau-sei apie lietuvystę, kaip tuomet, apie ją suprantama buvo, apie lietuviškos kalbos atgaivinimą, apie jos grožybes ir kitas panašias temas. Atsimenu, kartą aš jam karštai deklamavau kun. Sim. Nokaus lietuviškai išguldytą pradžią Syrokomlės poemos: „Urodzony Jan Dęborog“, kitą kartą — to paties autoriaus ir vertėjo „Margi“ („Margier“) Kun. Baronas su dideliu džiaugsmu išklausęs, labai gyrė vertėjo kalbos skaislumą ir puikų išguldyimą. Per kitą vakaciją, rodos 1878 m., aš jam kartą ilgai pasakojau apie senovės Sudavijos pilekalnius, kuriuos tuomet buvau Suvalkų gub. aplankęs, ir Kryžokų tame krašte kariškas keliones, savo tą gana platų referatą dar pilekalnių mapa paaiškindamas. Baronas, tokiu budu susipažinęs pirmą kartą su Sudavijos historijos dalimi, man karštai dėkavojo, prašydamas ir tolyn pilekalnių tardymu užsiimnėti.

Jisai vėl, iš savo pusės, manę, kaip svečią, budavo vaišina tulumis labai senomis lietuvių dainomis įvairiuose dialektuose, kurias jis gerai deklamuoť, arba ir dainuoť mokėjo; deklamavo kartais ir kaikurias savo paties daineles...

Kaipo „Anykščių Šilelio“ autorius Ant. Baronas liks lietuvių literaturoje, iki ta literatura bus literatura vadinta, ir iki Lietuvoje ne perstos skambėje mūsų kalbos balsai....

Kaune, gegužės m., 1906 m.

Dr. J. Basanavičius.

Iš „GABIJA, Rinktinė Knyga.“ Krokuva, 1907, Gebethnerio & Co.

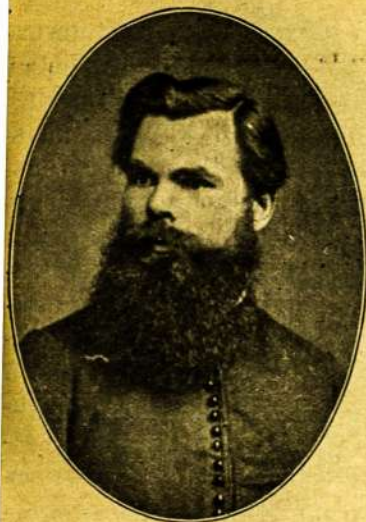

Broliai Juškevičiai; kun Antanas ir prof. Jonas.

„Auszros“ genezis.

„Auszros“ įsteigimo mintis siekia 1881 — 82 metų, to būtent laiko, kada man teko susisiekti su Andr. Višteliausku ir Jurgiu Mikšu, su kuriais mane į pažintį suvedė mano patriotiški straipsniai, kaip, „Kam teks tėvynė mūsų“ ir kt., Einaro „Naujame Keleivyje“ 1880 m. apskelbti. Rods pradžia ir progą tai minčiai išplėsti davė mano geras draugas, genialis kalbų žinovas, didžiausias Prūsų lietuvių bičiulis d-ras Jurgis Sauerveinas, kursai 1882 m. padavė Klaipėdos „Lietuviškoje Ceitungoje“ sumanymą organizuoti Prūsų lietuvininkams „Lietuvišką draugystę“ populiariams raštams leisti su tikslu, kad tuos lietuvininkus nuo germanizacijos pavojaus gelbėti, juos apšviečiant ir tautišką susipratimą jų tarpe platinant. Perskaitęs tą Sauerveino paduotąjį sumanymą, aš ypatingame straipsnyje plačiai paaiškinau tokios draugijos naudą ir josios tikslą, patardamas tokią draugiją visai Lietuvai steigti, ir praplatindamas jos uždavinį ir mokslo srityje. Siteje d-ro Sauerveino sumanymo pataisoje glūdi jau pradžia Lietuvių Mokslo Draugijos steigimo, kas atsitiko jau kur kas vėliau — 1907 metais — pačioje Lietuvoje.

Dr-o Sauerveino projektas pagimdė anuo metu didoką tamė pat laikraštyje diskusija, kurioje daugiausiai dalyvavau aš, taipgi Jonas Sliupas, Višteliauskas ir Sauerveinas. Tuo tarpu susirašinėjimas su Višteliausku, Mikšu ir Martynu Sernu, kaipo „Lietuv. Ceitungos“ redaktorium, kursai talpino savo laikraštyje mano ir d-r Sauerveino straipsnius lietuviškame klausime, tesėsi tolyn. Sernas nors mažo mokslo vyras, buvo karštas lietuvis patri-

A. J. Višteliauckas.

otas ir uoliai rėmė iš pradžių mūsų sumanymus, skelbdamas mūsų raštus. Bet prie anų laikų aplinkybių jisai menkai turėjo piliečio drąsos santykiuose su vokiečiais: vengė, kad neužkabintus, nekirkintus vokiečių net tais atvejais, kada viename kitame straipsnyje buvo minėta žiaurūs darbai ne šios dienos vokiečių, bet jų pranokėjų Prūsiose — „kryželninkų“, arba kryžiuočių.

Taip apskelbęs keliuose „Liet. Ceitungos“ numeruose mano straipsnį „Apie įsteigimą Ragainės pilies“ ir pradėjęs spausdinti mano 1880 metais rašytą ilgesnį straipsnį „Apie senovės Lietuvos pilies“, po 3 ar 4 numerių tolimesnę straipenių tąsą nutraukė ir atsisakė spausdinti tik todėl, kad buvo čia dažnai minėti žiaurūs, barbariški kryžiuočių darbai Lietuvoje ir kad mano „žemaičių“ kalba nepatikusi vienam—kitam „Lietuviškos Ceitungos“ skaitytojui. Užgautas tokiu Serno pasielgimu ir netekęs laikraščio, kuriame galima būtų buvę talpinti savo raštus, kurie, kaip man tuomet rodėsi, galėjo būt naudingi Prūsų lietuvininkams apšviesti jų praeitį, kad sustiprinus jų tautišką sąmonę, susipratimą ir sulaukyti tokiu būdu, kiek galint, germanizacijos tolyn žengimą, aš priverstas buvau pastatyti klausimą apie įsteigimą tam tikro laikraščio, aplanai imant, v i s a i Lietuvai šviesti.

Dr. J. Šliupas.

redaktorium, aš prirengęs visą raštų medžiagą pirmajam numeriui ir davęs naujaisumaoytam laikraščiui „Auszros“ vardą, įsakiau Mikšui paduoti raštus spaudon, ką jis Ragainėje Albano bei Kybelkos spaustuvėje ir atliko. Pirmųjų laikraščio numerių spaudinimui buvo mano, Višteliausko ir Serno sudėta 340 markių, kurių turėjo užtekti keliems numeriams spaudinti. — Be savo programinės „prakalbos“, kurią, jau nuo sausio m. 1883 m. Pragoje būdamas, rašiau, pirmame „Auszros“ numeryje patalpinau kun. Ant. Baranausko eiles, Višteliausko „Op, op, Nemunėli“, Sliupo Jono apie Daukantą, Norkaus „Margerio“ vertimo dalį ir savo „Apie senovės Lietuvos pilis“.

Susižinojęs su Višteliausku ir gavęs iš jo jau pirmiausia eiles: „Op, op, Nemunėli“, „Lietuviškoji kalba“, „Tiesos zerkolas“ ir kt., turėdamas taipogi mano gero draugo kun. Sim. Norkaus eilių pluoštą — tarp kitų Kondratavičiaus „Margerio“ vertimą—radęs Višteliausko pritarimą laikraščiui leisti, kaip ir paties Serno, kursai patūrėjo sumanymą — steigti atskirą laikraštį, galop gavęs Jurgio Mikšo prisizadėjimą pridaboti to laikraščio spausdinimą ir pasirašinėti atsakomuoju prieš vokiečių valdžią

Jurgis Mikšas

Visi šitie dalykai buvo mano ranka rašyti. Apie Kraševskio „Vitoloraudą“, Višteliiausko lietuviškai versta, kuri buvo neseniai spaudoje pasirodžius, recenzija palaike parašęs, manęs nesiklausdamas, laikraštui įkišo J. Mikšas: jis joje tą Kraševskio veikala išgirdamas, ja su Homero „Iliada“ ir „Odisėja“, net su Biblija palygino, tokiu būdu užgaudamas tikybinius ne vieno — ypač kunigą — jausmus ir pastaruosius sukeldamas prieš laikraštį.

Pirmasis „Auszros“ numeris pateko Pragon, rodos, apie kovo 15 d. 1883 m.; patėai gi laikraštis buvo mano redaguotas iki 7 Nr., kuriam raštai mano buvo p̄irengti, bet jis atspaudinta jau Jonui Sliupui prie „Auszros“ pristojus. Tai tokia buvo, trumpai kalbant, „Auszros“ genezis. Tokiu tad būdu, kaip iš pasakyto matoma, man su Višteliiausku kaipo literatams ir su Mikšu susitelkus, teko mums trims prie užtekančios Lietuvai atgimimo*)

*) Pateisindami nenusisekusį gerb. „Aušros“ įkūrėjo išsitarimą, kad „mums trims prie užtekančios Lietuvai atgimimo (vietoje pabudimo) aušros“, turime aną pavadinti lapsus linguae. Del tos pat priežasties beabejo gerb. mūsų budintojas kalba šiame savo straipsnyje, būk jis patalpinęs pirmame „Aušros“ numeryje Višteliiausko „Op, op, Nemunėli“ ir Norkaus Margerio vertimo dalį. Minėtu žiuodu dalyku tilpę: Višteliiausko „Regėjimas“ — Op! o! kas ten?.. Nemunėli“ „Aušros“ N. 2-me, psl. 29—34, „Margyris“ gi N. 3-me psl. 65—7). Pirmasis „Aušros“ numeris turėjęs vien 24 puslapius.

Martinus Jankus.

mas ir noras jau visiškai išsipildė... sulaukus nepriklausomos Lietuvos!

D-ras J. Basanavičius.

Kaune rugsėjo 19 d. 1922 m.

Aušrininkų fotografija 40 metų sukaktuvsė. Stovi: P. Matulionis, J. Bulota, V. Palukaitis. Sėdi: prel. K. Prapuolenis, J. Jablonskis, Dr. J. Busanavičius, A. Jakštas (prel. Dambrauskas), Kairiojo kampo viršuje — P. Vileišis. Fotografiją paskolino p. Ivaškevičius.

Cia turėtų tilpti, Martino Serniaus ir kun. S. Norkaus paveikslai, kurių neturime, „Lietuvos Albumo“ leidėjas (be ne Yčas, Dr. Sliupo žentas) 1921 m. štai ką kalba apie M. Sernių:

„Cia reikia pastebėti kad toji varžstė, apie kurią visi „Aušros“ reikalai nuo pat jos leidimo pradžios sukosi, buvo tai M. Sernius, kas lig šiol „Aušros“ perijodo aprašinėtojų neteisingai buvo užtylima ir kitaip nušviečiama. Tiek Basanavičius, tiek Mikšas, tiek Sliupas buvo tik „Aušros“ redaktoriai, bet „Aušros“ ir aušrininkų s p i r i t u s, m o v e n s, tikras to laikraščio kūrėjas ir viso jo veikimo centras buvo ne kas kitas, tik Martinas Sernius“. (Lietuvos Albumas, psl. 409).

Apie kun. S. Norkų (Norkevičių) žinome tik, kad jis buvęs ilgesnį laiką klebonu Punske (dabar po lenkų okupacija). Seimų vyskupijos kunigų sąrašai parodo aną gimus 1840 m. ir į kunigus išvestą 1868 metais. N. 3 „Aušros“ redakcija talpindama kun. S. Norkaus „Margyri“ (vertimą) pareiškia, kad „pradžia sitos giesmes tapė spaudinta „Lietuviszkoj Ceitungoj 1882 m. 2 num.“ Daugiau žinių apie tuodu aušrininku, kol dar neišmirė tie, ką apie anuos ką žino, reiktų kuoveikiaus pagarsinti.

Aušrininkai Rašytojai.

Al. Fromas — Gužutis.

vėms irgi parengė studijų apie „Aušra“ Chicagos dienraščiui „Draugui“. Viename tų straipsnių, užvadintame „Lietuvos atgimimo (su-prask atbuđimo Red.) laikraštis“, atspaudintame ši (1923) pavasarį Dr. Totoraitis paduoda įdomų, iš visur surankiotą aušrininkų rašytojų sąrašą pagal luomus:

Mokytas istorijos tyrinėtojas, kartu bet ir didis sentimentalistas ir poeta dvasioje, Dr. kun. Jonas Totoraitis 1911–12 metais daug rašė Seimų „Vadove“ apie „Aušra“, padėdamas antgalvį „Lietuvos atgimimo paveikslai“. Šįmet tas gabus mūsų literatas „Aušros“ 40-ies metų sukaktu-

Kun. Juoz. Lideikis — Mažutis.

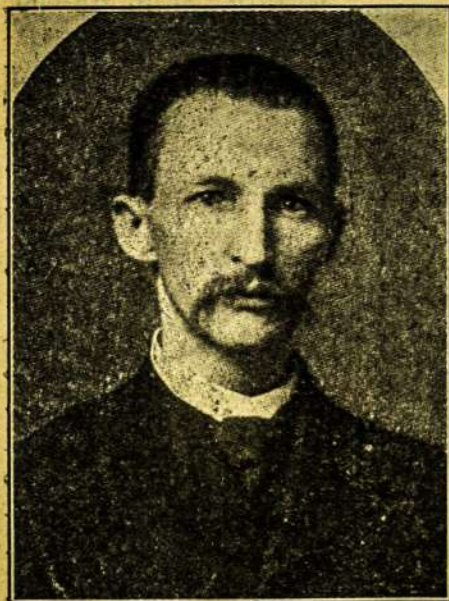

Ksav. Sakalauskas — Vanagelis.

ta — J. Mači, Bitė — apiciera Smilgių, Šunkari (Motuza?), V. Kapsa — Dr. Kudirka, Pr. Ašakaitį, Antaną iš Bugnų — Lietuvos Augščiausio Teismo teisėją Kriščiukaitį. Pridėkim Besanavičių ir Sliupą ir bus apie 30 iš viso aušrininkų rašytojų.

Antrasai „Aušros“ redaktorius, Dr. Sliupas, savo paskaitoje laikraštinių kursuose, kurią „Vienybė“ perspaudino paskui „Krašto Balsa“, apie aušrininkus rašytojus kalbėdamas, paduoda jų pseudonimus, kuriuos čia atkartojame, patėmydami, kad kun. A. Burba „Aušroje“ pasirašydavo ir „A. Bu.“ (žiūr. „Viltis, N. 7 Aušros“ psl. 213—4).

a) „Bajorai M. Davainis, Staje Sunbajoris, Gužutis (Fromas 1824—1900), K. Dagis arba J. Kadagis (kunigaikštis Liudvikas Gėdėminas Beržanskis Klausutis. b) Mokytojai: Ksaveras Vanagelis, Kalnėnas — Anđziulaitis, Trupinėlis — P. Arminas. c) Kunigai: Sim. Norkus, Gimžauskas — Vargomatis, vysk. Baranauskas, Miežinis, Al. Burba, Ilgis, Zvalionis — Maironis, Jakštas ir Serenga. c) Prūsų rašytojai: Sauerveinas, Bruožas, Jankus ir Mikšas“. Toliaus jis paminavoja: Kėkšta

J. Mačys — Kėkštas.

„Didelė dauguma jų dangstėsi slapyvardžiais, norėdami išvengti policijos persekiojimu. Dabar vargu bus slapyvardžiai visiems suprantami, ir todėl aš čion surašysiu tuos, kuriuos žinau ir atsimenu. Yra keletas, kurių nebe pamenu; gal kas kitas juos paaškins: 1) D-ras Basanavičius rašėsi J. Bz., Basianis, Birštonas; 2) Mikšas — „Parplys“; 3) Mano slapyvardžiai buvo J. S. Kuokštis ir J. S. Anzuolaitis; 4) D-ras Sauerveinas — D-s S. J. J.

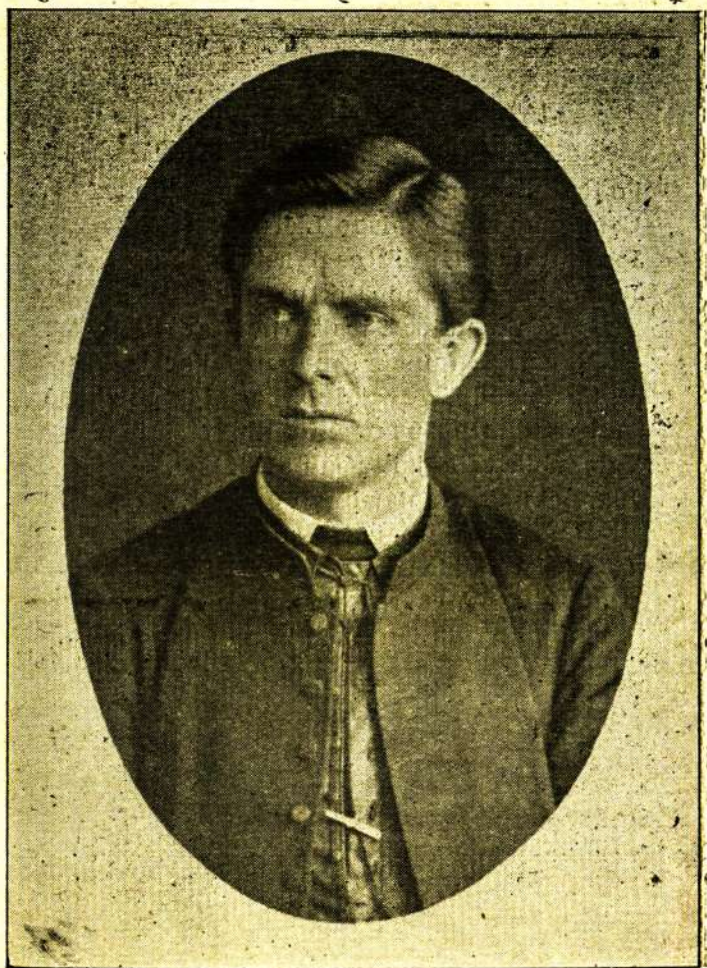
J. a) Gr., ar Silvaticus; 5) J. Miliauskas — J. Miglovara; 6) St. Raila, advokatas Kaune — S. R., ar Sunbajoris; 7) Mečislovas Davainius Silvestravičius — W., Vieversys, Cy-rulis; 8) S. Baltramaitis Petrapilyje — Ziemkentis, 9) Liudvika Malinauskaitė — Eglė; 10) Ksav. Sakalauskas — Vanagėlis; 11) Andrius Didrikis Kaune — Andrius Latvys; 12) Jonas Koncevičius, mokytojas Kuldigoje, paskui Rygoje — G. K. Sz. Seduvietis; 13) Arminas — P. Trupinėlis; 14) Dr. Spudulys — (Tauragėje 1921) — J. Gailutis; 15) kn. Gimžauskas — ? ir L. B. Vargomatis; 16) P. Vileišis inžinierius — X ir Gintautis; kn. Al. Burba — Pailius; 18) Kriščiukaitis — A. iš B.; iš 19) Al. Fromas —

Pr. Vaičaitis.

— Tautkus; 29) kn. Užupis — Serenga. Buvo ir tokių, kurie pasirašydavo tikromis pavardėmis, kaip kn. S. Norkus, Augustas Baranauskas, V. Vaičaitis, Dagilis, Dr. Bruožas ir t.t. („Vienybė“, N. 25, 1923).

Gužutis; 2) N. Akielaitis iš Paryžiaus — N. Ak.; 2) Juozas Andziulaitis, liaudies mokytojas (miręs gydytoju New Britaine Amerikoje — J. A. Kalnėnas; 22) Jonas Mačys, liaudies mokytojas (mirė Amerikoje „redaguodamas „Vienybę Liet.“) — Kėkštas; 23) kn. Juozas Lideikis — Mažutis; 24) J. Jablonskis — J. Obuolaitis; 25) Tamas Zičkauskas — T. J. Linkis; 26) Pr. Mašiotas — Pr. Ašakaitis; 27) V. Kudirka — Vincas Kapšas; 28) Stan. Sliupas

Prof. kun. K. Jaunius. Aušrininkas Jablonskis didžiausias dabartinis kalbos žinovas, nustačiusis mūsų kalbos rašybą, vadina save Jauniaus mokiniu (žiur. „Lietuvos Atgijimas“ p. 100).

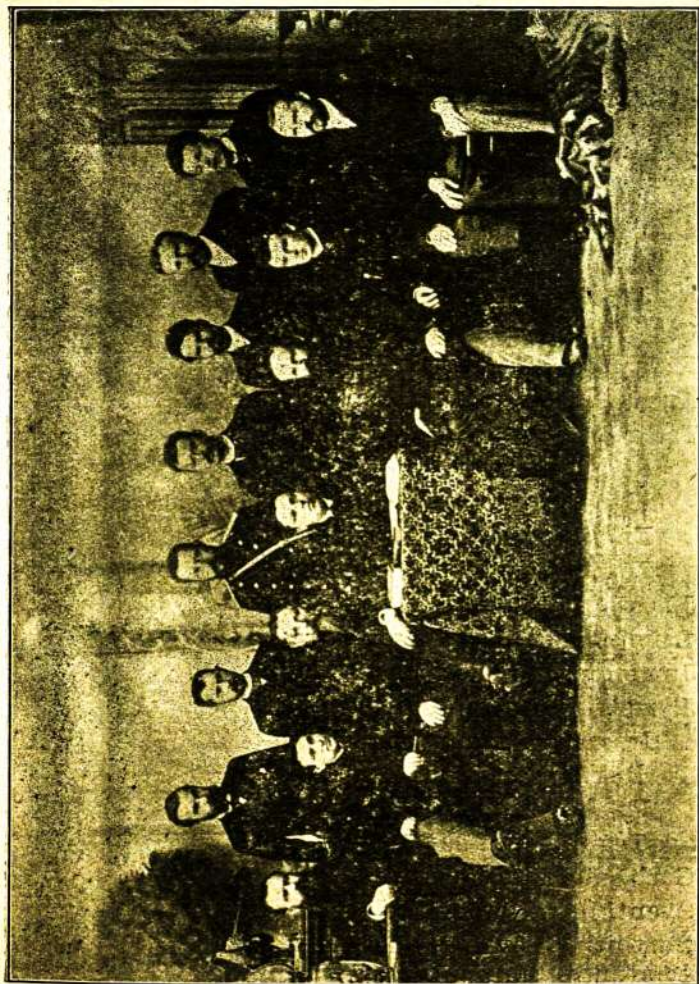
Aušrininkams.

Po juodu sparnu nakties ilgai miegojo
Užmigus letargo miegu Lietuva,
Jos miegą uoliai piktos dvasios dabojo
Jų baime, kad ji nepaliktų gyva.

Dar jai nemirus, jos turta ištarė
Nagais kruvinais kraugeringi arai,
Skubiai dar gyvai duobkasiai duobę kasė
Ir audė tinklus namuose jos vorai
Tamsybių veikėjai tačiau apsigavo, —
Ligonei nelemta dar buvo numirt,
Visai netikėtai jinai atsigavo,
Ir priešai klaidas savo gavo patirt.

Prašvito „Aušra“, apsireiškė gyvybė,
Pradėjo tvirčiau plakti pulsas širdies,
Pabūgo ūmai tamsumos karalybė,
Išgaišo baisieji šešėliai nakties.
„Aušros“ spinduliai visur veržės galingai,
Nušvito slaptingi tamsieji miškai,
Išvengė mirties Lietuva stebuklingai,
Ir stojo darban jos geriausi vaikai.

Palaiminti jus, kurie „Aušrą“ išvydot
Ir sveikint ją su nirmais vyturiais,
Jai šviečiant rytų miglose nepaklydot
Ir laisvėn išėjot teisingais keliais,
Erškėčių takais nepramintais žygiavot,
Bergždžios dykumos nesimatė ribų,
Soygliuotu keliu eidami prakaitavot,
Atlikę daugybę sunkiausių darbų.

Peterburgo Lietuvių Labdaringoji Draugija: aušrininkų tvirčiausias šulas, barzdotas Petras Kraučunas sėdi tarp kunigų Prap uolenio ir Maciulevičiaus — Malronio, prie stalo po dešinei.

Tamsybių galybės jums kelia užstojo
Ir draudė griežtai jums žygiuoti pirmyn,
Baisiausiais kančiniiais bausti grumojo,
Bet jūs nesustodami ėjot tolyn.

Bausmėms ir kančioms abejingi jus buvot,
Lengvai jums pakenčiami buvo vargai,
Simtais jūs maskolių kalėjimuos žuvot,
Zingsnius jūsų sekė slaptingi žvalgai.

Didžiausiu valdžios žiaurumu kova ėjo,
Tačiau niekad os nenusilenkėt jai,
Tamsybę šviesa pagalios nugalėjo,
Jėga nusileido galybei naujai.

Garbė jums. „Aušros“, veteranai laimingi!
Kiekviens praėity turit ką paminėt,
Anukams dar švies jus darbai pavyzdingi,
Tad galite šiandie ramiai pasilsėt.

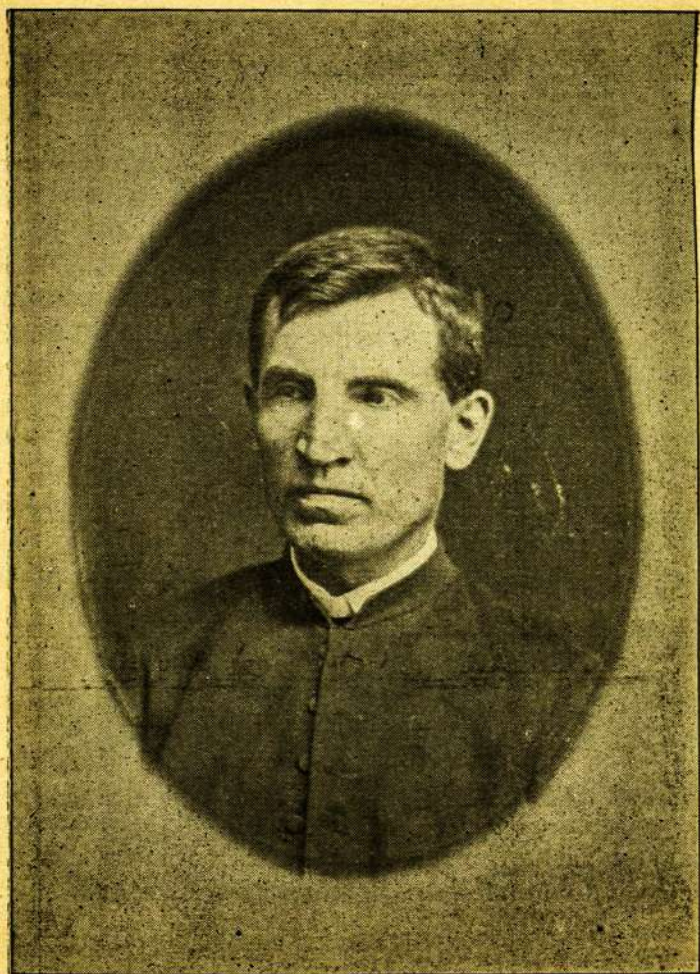
Prieš keturias dešimtis metų pradėje
Kovoti už laisvę gimtinės šalies,
Energijos savo jaunos daug padėje,
Tėvynę išgelbėjot nuo pražūties.

Jūs visos drasiausios svajonės įvyko,
Laimingi sulaukę dieneiės gražios, —
Jums Lietuvą laisvą regėti pavyko...
Ji svetimo jungo daugiau nenešios!

Ir švenčiant garbingą „Aušros“ jubiliejų
Dėkinga tauta su jumis atsiteis;
Palaiminkit naująją kartą veikėjų,
Tegu ir jinai pėdomis jūsų eis!

Garbė aušrininkams, kurie kapuos miega,
Sventi jų vardai nenumirs niekad os....
Sustiprins Tėvynės jie dvasinę jėga,
Jų atmintį brangią ainiai apraudos.

J. Turčiniškis.

Kun. S. Gimžauskas. „N'ier tevines be liežuvia Kiekviens szitu gal suprasti:
Atimk kalbu nuo Lietuvia, Tai Lietuvos jau ir n'esti”

DR. TOTORAITIS APIE GIMZAUSKA.

„Po lenkmečio tautinis susipratimas buvo ėmęs rodytis ir Vilniaus seminarijoje. Žymiausias šiuo žvilgsniu auklėtinis buvo Silvestras Gimžauskas.... Jei po lenkmečio lietuviškos dvasios kilimas buvo jaučiamas seminarijose, tai juo labiau dvasinėje Peterburgo Akademijoje, į kurią būdavo siunčiami geriausi ir gabiausi auklėtiniai. Čia susiėjo į draugę ir Vilniškis Gimžauskas, karštomis eilėmis garbinusis tėvynės meilę, ir Kauniškis Jaunius, uoliai užsiėmęs lietuvių kalbos tyrinėjimu, ir Seiniškis Petras Kraučunas, smarkiai raginuisis mylėti gimtąją kalbą ir tėvynę, rusų žandarų kiek vėliaus ne be priežasties pramintas Lietuvos karaliumi. Kur jų mintys ir siekimas tada krypo, aiškiai rodo Gimžausko eilės tuo laiku tenais rašytos“:

Tinai, tinai labai toli
Matau asziesi sava broli:
Ti Lietuva mano brungi
Myliu asziesi tų pudungi

„Lietuvos Atgijimas“ psl. 101 — 103. Gimžausko eilės cituojam, ne Totoraitį sekdami, bet kaip anos buvo atspaustos paties Gimžausko 1878 m. jo „Ant Naujų Metų Lietuvai dovaniale — 1879 metų“ (žiur. „Zvaigždė“ N. 15, 1911. „Zv.“ Red.)

Prof. Ed. Volterris.

J. PRANAICIUTE APIE PROFESORIU VOLTERI:

Nors jis yra vien giminiškos mums tautos (latvių) piliečiu, tečiaus lietuvių reikalais jis nemažiau rūpinasi, kaip savo tikrų viengenčių. Skaudžioj mūs tėvynės pareigų gadynėj' glausdavo prie savės persekiojamus lietuvius studentus; kiek galėdamas, juos šelpdavo medžiagiškai ir nepamiršdavo kurstyti karstose, bet kartais labai atmainingose jų širdyse tėvynės ugnį. Jo svetingas butas ant Vosyliaus Salos būdavo, tarytum tėvo pastogė, atdaras kiekvienam lietuviui. Ten susirinkdavo po kelis kart į savaitę, netik mokslus einanti mūs jaunuomenė, bet ir visokių užsiėmimų asmens, pasitarti liuosai po malonaus šeimininko viršininkyste apie svarbius Lietuvos dalykus, ar viešojo savo veikimo reikalus. Ypatin-
gai p. Volteris mėgdavo parodyti prielankumą beturčiams lietuviams, kurie, bekariaudami su medžiagiško gyvenimo žiauriomis sąlygomis, nenoroms turėdavo pamiršti savo tikros pilietystės pareigas. Juos tai tas garbus mokslavyris stengdavosi kokiais nors bendros idėjos ryšiais suvienyti, padėdavo jiems telktis į pašalpinės draugijas ir veikliai dalyvaudavo kiekviename jų tautinio krutėjimo pasirodyme. Su kiekvienu jis meilus, su kiekvienu atras tinkamą kalbą, nepažemįs nei tamsiausio žmogelio, ar nuskurusio vargšo.... („Iš Kelionės po Europą ir Aziją" psl. 366.)

Aušros 40 metų sukaktuvių paminėjimui.

Aušros 40 metų sukaktuvėms „Lietuva“, „Krašto Balsas“ ir kiti laikraščiai išleido visą eilę straipsnių apie Aušrą, „Aušrininkus“ ir yvairiuose atminimuose ir gana įdomingų smulkmenų paskelbė apie „Aušros“ laiko tarpą ir mūsų Lietuvos inteligencijos tarpe judėjimą. Lietuvos universitete įvyko viešas susirinkimas su prkalbomis p. Rektoro Simkaus, dekanu M. Biržiškos, vice-rektoro prof. Cepinskio, gen. Bulotos, kun. Tumo, St. Marčulionio, Dr. Šliupo ir daugel kitų inteligentų. Naujų faktų mažai teišaiškinta. Pasakyta, kada kas gavo 1888 metuose Aušros numerus, patalpinta straipsniai Dr. J. Basanavyčiaus: Aušros genezis (Lietuva No. 48 1 kovo). Dabar 40 metų praėjus „nuo Aušros įsteigimo, tik gerėtis tenka, matant šiandien, kad ta dvasia Lietuvių tautoje taip gražiai prašvito ir kad mūsų, jos įsteigėjų velijimas ir noras jau visiškai išsipildė... su-
laukus net nepriklausomos Lietuvos”.

Iš Basanavičiaus žodžių matyt, kad jam „su Vište-
lausku kaipo lieratams su Mikšu susitelkus“ teko trims paminėtiems vyrams prie užtekančios Lietuvai atgimimo (suprask atbudimo — Red.) aušros artimiausei stovėti. Vienintelis darbas literatiškai — istoriško apvertinimo padarytas 1911 — 1912 metuose Dr. Totoraičio jo straip-
sniuose „Vadove“, pavadintuose Lietuvos atgimimo (su-
prask atbudimo — Red.) paveikslai. Tarp kito ko išdės-
tyta a) programa (X tome). b) Basanavyčiaus sądarbinin-

kavimas Lietuvos literatūros srityje, jo pastangos supažindyt mūsų inteligentiją su visa ta, ką svetimtaučiai mokslo vyrai buvo pasakę apie lietuvišką kalbą, etnologiją ir istoriją c) išaiškinta, kaip B. nors atsidėjęs jieškojo praeityje šviesesnių ir garbingesnių atsitikimų, galinčių, uždegti tėvynės meilę ir tautinį supratimą, vienok ne užmiršo ir bėgamųjų Lietuvos reikalų ir pajudino tų reikalų du: spauda ir įsteigimą mokslo draugijos. Mūsų laikuose, kada jau 1907 metuose įsteigta Vilniuje Lietuvių mokslo draugija ir 16 Vasario 1922 m. suvalstybinta mokslo dalykai Lietuvos Universitete, „Aušros“ sukaktuvės žinoma turi artimesnius sąryšius su Mokslo organizacija neprigulmingoje Lietuvoje. Šitas klausimas nebuvo užtektinai apšvieštas mūsų šventėse, tiktai paviršutinai pokyliuose apibrėžta. (sulygink ant viso ko, „Lietuvių Tauta“, kn. I, 1907 m., puslap. 153 ir t.). d) Basanavičius kaipo redaktorius (Vadovas XII) ir senesnieji rašytojai garbinami aušrininku tarpe kaipo Daukantas. e) Sliupas, kuriam po Basanavyčiui, kalbant Totoraičio žodžiais, antra vieta tarp „Aušros“ rašytojų priklauso ir kuris nuo 5 num. liepos mėn. 1883 m. iki šeštam 1884 buvo „vediku arba redaktorium ir gyveno Prūsiose, iki kol Prūsų valdžia 13 kovo 1884 m. nepaliepė jam, kaipo Rusijos pavaldiniui išvažiuoti iš Vokietijos (Vadovas XIII, pl. 267). Jo nuomonės apie tėvynės meilę, tikėjimą, bažnyčią, dorą ir kunigus ten pat kaip ir jo supratimai apie praeitį, ir Lietuvos reikalus kuo smulkiau išdėstyta ir prieita prie tos išvados „In Aušrą jis įnešė da tuo laiku Lietuvai svetimą ir nežinomą socializmą ir bedievybę“.

Totoraičio tyrinėjimai ne užbaigti ir reik juos skaityti kaip pamėginimas išnaudojimo medžiagos ištariškai — li-

teratiškam apvertinimui, o ne kaip tam tikrasis apžiūrėjimas ir apšvietimas istorinių faktų (įvykių) Lietuvių atgimimo (suprask atbudimo — Red.) istorijos. Kokią reikšmę turėjo „Aušra“ dėl apibudinimo Lietuvių inteligentijos tarpe moksliskai ne prirodyta.

Niera bibliologiško apkainavimo Aušros leidinių, statistikos Aušros paplatinimo (tiražo, kiek ekzemplorių išleista, kiek turėjo ji skaitytojų, kaip ir kur dingo išleistieji numeriai ir t.t.), literariškos vertės ir daug kitų klausimų neliečiant. Neturint lyg šiol „Aušros archivo ir korespondencijos visų aušrininkų, negalima tikrai išsivaizdinti, kokį įspūdį padarė šitas laikraštis Lietuvos užkampiuose ir ypatingai inteligentų tarpe. Lietuvos nepriklausomybės problema ir kova už ją artimiausiu būdu surišta su „Aušra“ ir aušrininkų veikimu. Tiktai Jonas Jablonskis, Rygiškių Jonas — Obelaitis aušriškai supranta šitą uždavinį. Kalbėdamas apie „Aušros“ armiją jos kareivius, stengiasi charakterizuoti „Aušros“ veikėjus, sądarbininkus ir literatus tokiais žodžiais: „Daug kas taisyk a r e i v i a i s laiko tik žmones, kurie yra į jos skiltis. rašinėje, tam tikrais slapyvardžiais prisidengdami, jei buvo tom skiltims iš šios pusės rašinėjama. Ne, toji armija, kad ir ne didelė, buvo daug didesnė už tą rašytojų būrelį: ją sudarydavo daug įvairesni, žmonės... Joje daug dirbdavo knygnešiai, įvairūs Bielekai, „Aušros“ platintojai, įvairiausi, dabartine kalba kalbant, kurstytojai ir žadintojai, žmonės, kurie dėl „Aušros“ susisiekdavo su Bite n a i s, R a g a i n e, T i l ž e ir kitais „Aušros“ nervais, su Prūsų, spaustuvėmis ir tais Prūsų žmonėmis, be kurių nė pati „Aušra“ negalėjo, rodos, imti aušt tam Lietuvos kraštui, kuriame ji smarkiai buvo valdžios atstovų ginama.“

Iš visos čė nurodytos literatūros apie „Aušrą“ galima tikėtai spėti, kad literariškas darbas apvertinimo ir išreiškimo svarbumo „Aušros“ akcijos ir atgimimo judėjimo Lietuvių inteligentų tarpe dar toli ne pilnai atliktas ir tai iš sekančiųjų priežasčių:

1. Mēs ne turime gana pilnų ekzempliarių „Aušros“ laikraščio ir Kalendorių (No. 991, 1022, 1060 „Aušros“ Kalendorius ant 1884 m. — 1886 m. Baltromaitis Sbornik — bibliograf. materialov. Spisok lit. knig. 1892 išleista). Retai randasi tokių ekz. Tėvynės Mylėtojų rankose, kaip Dr. Griniaus, kuris parodė tokią retenybę, ir ant parodos Centr. Knygynė ir vienam posėdij Universitete. Dabar metas jau išnaujo perspaudinti visus „Aušros“ laikraščio ir kalendorių leidinius, techniškai greitai atliekama darbas perspaudinimo kaip Manudruca, turint savo rankose 2 ekz. Svetimo ministerijos knygų leidimo komisija rengiasi tinkamai „Aušrą“ išleisti ir tokiu būdu prieinama bus „Aušros“ veikimas visiems inteligentams ir ypatingai mūsų vid. mokyklų jaunuomenei ir galima bus šitą svarbų Lietuvos atgimimo dokumentą ko smulčiau ištirti ir pabrėžti ir charakterizuoti tuo laiku tautiško susipratimo stovį mūsų inteligentijoje. Naujuose pagrinduose padarytas aprašymas išaiškinti mums visas ypatybes to laiko įvykdinimo naujų tautiškų idejų įkunijime per Basanavičių, Sliupą ir kitus veikėjus. Teipogi aiškiai bus matoma, kad spaudos darbas atliekamas ne tiek Lietuvos žemės ribose, kiek užsienyje. Dabar esant neprigulmingai Lietuvai ir galimybei savistovingai spaudos darbą ištobulinti namieje vis tiek daugybe mūsų liet. knygų išleina ir spaudinasi užsienyje, o ne Lietuvos valstybės spaustuvėse. Jau Rusų cenzura ne gal tvarkyti spaudos

darbą, bet vis tiek ir pigiau ir patogiau liet. spaudiniai iš-
eina Germanijoje, Klaipėdos krašte ir Vilniaus Lietuvoje.

Pasirodė, kad tiktai 10 nuošimčių liet. raštų spaudi-
nasi Lietuvoje Kaune, Siauliuose ir kitur, o daugumas
spaudos darbų atliekamas Berline, Liepojuje, Tilžėje,
Klaipėdoje ir kitur užu Lietuvos ribos! Papiginimas Lie-
tuv. raštų ir spaudinių, sulyginant su prieškariniais me-
tais ne didžiokas, uždarbis gana didelis dėl knygų leidėjų,
o piliečiams liet. knyga dar ne labai prieinama.

2. Lig šiol neišaiškinta visa eile „Aušros“ sądarbinin-
kų ir veikėjų ir ne ivykdoma i k o n o g r a p i j a visų
Aušrininkų. Reikėtų, išleisti albumą Aušros darbininkų
portretu, ir atkartot lapelius apie Aušros ir kontrafakcija,
gaudimą Rusų šnipais ir žandarais. Če ne reikėtų užmiršt
apie mažesnius veikėjus ir grupėmis surinkt atovaizdą.
Aušros skaitytojų kaimuose, mokinių būtuose ir kur
kitur.

3. Ne apvertinta „Aušros literatūros kal-
b a ir kokiuose dalykuose skiriasi Aušros literariškumas
nuog mūsų dienų raštijos ypatybių. Če bus proga ir pažy-
meti, kaip tuose laikuose 1883 — 5 m. Amerikoje rašyta
ir tvarkyta kalbos dalykai, jau nekalbant apie Prūsų Lie-
tuvą. Nereik praleist šitoje apžvalgoje a) Tvarauskio raš-
tus 1884 m. Naujorke, kaip tai „Unija“ laikraštis ir 1885
pradėjęs eit Sliupo „Lietuviškasis Balsas“, b) Aušrinin-
kų leidinius: Nerio pamokslai apie gaspadorystę, Sodnas
apinei ir bites, Miglovaros raštus, Dagilio Siupini, Basa-
navičiaus Oškabalių dainas, jo Ziponas, Žirgas ir vaikas
ir kitas knygas mūsų tų laikų inteligentiškos jauno-
menes leistas.

c) Politiškas apsibudinimas ir visuomeniško tautiško
judejimo ženklai ir apsireiškimai tuose Prūsų Lietuvių

laikraščiuose: Niamuno Sargas, Liet. Ceitunga ir Ziuronas d) skyrium stovejo tikrieji Prūsų Lietuviai kaipo Traušies Konzerv. Draug. laiške, Kuršaitis Tilžes Keleivije ir visa eile Evangelikų Lietuvių raštų, kaipo Kelkio Nusidavimai apie Ewang. praplatinimą, Pakajaus Paslas.

e) Ne maža, reikšmę turėjo visa Lietuvos mokslo literatūra tų laikų kaip tai apžiūrėta Basanavyčiaus ir Sliuppo įvairiuose numeriuose ir apvertinta studijos ir leidiniai Geitlerio, Leskieno, Brugmanno, Bezenbergerio, Venkenstedto, Sleicherio ir kitų, sulygink Vadove, XI t., N. 43) ir nuog 1886 m. pradedant Petropylios Mokslo Akademijos leidiniai: Kaipo Lietuviškos svodbinės dainos užrašytos par Antaną Juškevyčę ir išspauzdintos par Joną Juškevyčę Petropylė, spaustuve Imp. Akademijos Mokslo (XXIV — 898 puslp.), Litovskij Katechizis N. Daukši, Kazaniaus Universiteto leidiniai: Juškos Svodbinė reda, Lietuviškos dajnos užrašytos apigardoje Pušalačio ir Vėluonos. (Baltromajtis No. 990 ir ankščiau). —

4. Poveisam mūsų viešose prakalbose ne pažymeta, kokią įtekmę turejo į Lietuvį save pasižinimo ir atgimimo judejimą moksliško Lietuvos tyrinejimo ugis (rost naučnago interesa k Litvie i jaziku jeja obitatelej) ir Europoje paplatinimas naujų žinių apie Lietuvą, Lietuvį raštiją ir kalbą, Lietuvos etnograpija ir senoves jos kultūrą.

5. Idejine reikšme Aušros matoma iš Basanavyčiaus, programos a) Basanavyčius giliai jausdamas savo tautos skriaudą ir paniekinimą taria „Juk ir mes šesame tokie pat žmones kaip ir mūsų kaimynai ir norime visomis teisybėmis, prigulinčiomis visai žmogystei, lygiai su mūsų kaimynais naudoti“. (kaip tai matoma Cekijoje, Vokietijoje, Lenkijoje ir Saksonijoje. Sulyg.

straipsnis: Jonas Ernestas Smoleris ir serbu — Lužičanų tautiškas judėjimas Aušra 1885 m. N. 6; Czekų motiutės (Kriščiukaičio str.) 1885. No. 7—8; Vanagelio Szauksmų aidas N. 7—8 pl. 192—3).

b) homines historiarum ignari semper sunt pueri. Žmones nusidavimų nepažinstantieji vis yra vaikai (Aušra 1883. No. 1, Prakalba) ir šita obalsi pildant Basanavyčius išleido visą eilę archeologiškai istorinių darbų apie senovės Lietuvos pilies, 1883 No. 1 ir toliau, apie pirmus Lietuvos gyventojus (Aušroje 1885 m. N. 4 — 8) ir per visą gyvenimą ištyrinejimus apie Trakų giminę ir Lietuvos santykius su Trakais.

Dabar, kad jau pripažintas šitos teorijos silpnumas ir klaidingumas, galima tikrai pažymėti, kad šitie apsirikiimai mūsų tautos dvasios budintojų turejo ne maža svarbumo dėl sulenkėjusių lietuvininkų sulietuvinimo. Agitacijos tikslu teipogi buvo 1885 m. lietuviškais žodžiais parodyta Dr. Bruožio lektorius pranešime, Tilžėje (Kasaros ul. 18 bute) kad rojaus kalba lietuviška buvusi (žiur. Aušra 1885 m. No. 4—5). Tokiu būdu iš psichologijos atžvilgio ne įvertintas idejinis turtas to laiko inteligentijos, ne aprašytas Lietuvių patriotizmas ir jo pagrindiniai dalykai. Lietuviškas klausimas, kaip jis atspindžiulojasi „Aušroje“ ir jos skaitytojų tarpe, ne apibreztas mūsų viešose paskaitose ir laikraščių skiltyse. Aušros 40 metinės sukaktuvės tikrai sujudina mūsų inteligentus tiek, kiek jiems šitam momente iš įvairių partijų atžvilgio reikalinga buvo paminėti seniai praėjusius laikus. Ateityje Aušros paminėjimo diena bus visatautiškai (vsenarodno) atliekama. Universitete paskelbtas bus rinkinys speciališkų tyrinėjimų apie kalbą, literatus — rašytojus, apie apilinkes (milieu) tautininkų — patriotų gyvenimo ir api-

bežtas reikalingumas naujais pagrindais parašyt atgimimo ir tautiško save pažinimo istoriją (Litovskago samosoznanija i vozroždenija) be tautiško egoizmo ir šovinizmo. „Atsimine, didžiuosius „Aušros“ laikus, imkime jau didesne armija, bet aušriškai krašto ir tautos darbą dirbti: sutartinai, didžiau save aukodami ir labiau eidami subudusiu, dabar jau visai kulturingų tautų ir kraštų pavyzdžiais, tais pavyzdžiais, apie kuriuos ir „Aušra“ dažnokai rašydavo keliamiesiems miego savo skaitytojams (Rygiškių Jono straipsnis „Lietuva“ No. 51, 1923).

Galų galop turiu čė progą štiekt tiepastabų prie šito „Aušros sukaktuvių“ literatūros apžiūrėjimo.

Gana įdomu yra dalyvavimas Aušros laikraštiniškystės darbe vieno Latvio (Andriejo Disiko) ir vieno Lietuvos (Juožo Miglovaro — Milevskio). Andriejo Latvio Aušroje 1883 m., No. 6, l. 177 patilpo straipsnis „Latviški laikraščiai“ ir ten pat N. 8—10 trumpas paminėjimas apie kunigą Antaną Juškevyčių, kuris numirė 20 spal. men. 1880 m. Kazaniuje. „Šią trumpą gyvenimo aprašą“ apgarsinau sako A. L. pirmą kartą latviškame laikraštije Baltijas Vėstnesis 1881 m. Laikydamas A. Juškevyčių užvirą, kurs daug dirbęs del lietuvių, randu, aš tą raštą ir lietuviškai čionai išspauzdinu. Andriejus Latvius (senė numiręs) savo laike del latvių surašęs mažąją Lietuvos kalbos gramatikelę ir buvo tų laikų geresnis Liet. kalbos žinovas Rygoje ir Latvijoje. —

Gana tankiai Aušroje 1883 m. paminėjama vardas ir veikalai, eiles ir korespondencijos J. Miglovaros. Jis buvo Rygoje, tarnaudamas ten „Agenskalne“ (Hagenshofs) kaip reviravo pagelbininkas (pomošėnik kvartalnego nadziratelja) žymiausias Aušros platintojas ir jis.

kad aš pirmą kartą rengiausi aplankyti ir tyrinėti Lietuvą, perdavė man, pilnai įsitikėdamas mano mokslo planams, visą eilę antrašų, adresatų, gavusių Lietuvoje Sauliuose, Grudziuose ir kur kitur „Aušros“ laikraščio numerus per pačią. Galima sau išsivaizdinti, kaip stebėdavosi žmonės, kuriuos aš aplankydavau, kad aš turiu jų antrašus ir žinoju visą slapybę apie Aušros platini-
mą, kaip Miglovaras pasakodavo. „A.“ numeriai atvyko mariom, plaukiant iš Klaipėdos į Rygą ir Liepoją.

Miglovaros eilios patalpintos liko jau antram numeryj Aušros 1883 ir užvardintos „Lietuva“

„Lietuva tu brangi žeme senų bočių mūsų
„Miela motyna Žemaičių Lietuvos ir Prūsų“

(pl. 35–36). N. 6 jis davė korespondenciją „Rigos giedorių draugistė ir pasaką „Gulbė, vėžis ir lideka“. Tenai Rigos mieste susitaisė mažas lietuvių burelis, norėdamas sudėti giedorių draugystę „Aušra“ vadinamą, kas teipogi, metui sukakus ir įvyko. Bet „velnias nemiegta“ prisiskirė lenkai, kurie veidmainingai dėdamis lietuviais didžiame skaitliuje savotiškai nusmelkė mūsų brolius ir atstumė juos į šalį ėmė dainuoti lenkiškai ir taip su lig šią dieną tebedainuoja. Tokis dingstas įvedimo mūsų giedorių draugistes Aušros gali prilingta butu tokiai pasakai:

„Kad but' gulbei jos draugai mandagiai pritare
Gal' vežimą iš vandens but varit išvare,
Bet todėl, juog draugistėj sutarties nebuvo
Vežimas vietoj stovėjo, nors traukikai žuvo.“

Tokią liudnią istoriją iš Lietuvių atgimimo laikų aprašė Miglovaras Juozas 1883 metuose ir lig šiol Aušros draugija ir paliko lenkiškoji. Iš kitų Miglovaros straipsnių paminėjimo verti a) "Buk pagirta, žemė tevų mūsų"

(No. 2, 3, 1885 m.) b) Ciercoriška rusiška geograpiška draugyste: ėe patilpo Miglovaros susinešimas su Aušros laikraščio rėdyste, prisiuntė savo įvedį (programą) del rankiojimo žinių iš genčiazymio (etnograpijos) ir atsiuntė G. dr. vardan mainomis į Auszrą žines Cr. g. dr.

Tame irėdyje padėti 4 nuoskyrei: 1) svaraunos (physiškos) ipatybės, antviršis (laukine puse) ir t.t. 2) proto ir doros sklydis (išsivyniojimas); 3) Kalba, gentinei padavimai ir paminklai; 4) Naminė butis.

Trumpą išvilki (ištrauką) iš tos programos Aušros skaitytojams pranešdamas, Miglovaras norėjo „Aušros“ veikimą Rusijoje pastiprinti ir save apsaugoti nog užpuolimo kas link Lietuvių „neblagonadežnost“... Po parašostraipsnio pažymeta 27 gegužio — 18 biržio 1885 m. J. Miglovara. Tam pačiam laike išėjo ir M-os brošiurele Ivairios eilės. Pirmas pluoštas, 32 pusi didž. pavyzdyje 25 kap. Be to Miglovarai labai rupejo statrašas (tiesraštis, ortograpija); jis norejo savotiškai ilgumą pažymėti dvilipiniais saubalsiais y — i, ū — uu ir t.t. No. 4 jam Aušros redakcija atsiliepė: „Musu statrašas yra Sleikerio pastatytas; tik gen. pluralio yra su stogeliu paženklintas ėe, kur reikia jį nuo sing. instrumentalio atskirti, teip pat ir žoddžių antrosios deklamacijos genityvas singulario nuo nom. pl. atskiriamas; dar randasi mūsų statrašė suminkštinašis i po liežuvinių sąbalsiu cz, ž (cziaudėti, meldžiu). Sąbalsis v, kursai paprastam dvigubam w ištarmeje lyginas, šime yra numeryje (No. 4) įvestas, nes tokiu budu žodžei, kuriuose v randasi, susitrumpina (w antra tiek vietos užima nekaip v). Skaitytojai taigi tenerugoja už nekorekta (sic) tiesrašti. Veik bus geriaus apdirbta.“ —

Susipažinęs su Miglovara — Milevskiu savo tėviškėje Rygoje aš galejau liuosai keliauti po Lietuvą ir, apsaugo-

tas nog visokių žandarų priežiūros, aš tiesiog įėjau į Lietuvių šeimynas, viešėdamas pirmon vieton pas Beržanskis Vėkšniuose, o paskui Sanliuose studijavau liet. tarmes susirinkdamas mokinius Lietuvius, kur ir kaip reikiant. Žinojo apie mano tikslą ir tyrinėjimo uždavinius ir direktorius Brzezinskis ir inspektorius Franken ir visiems buvo žinoma, kad „Aušra“ skleidžiama po Lietuvą. Iš mokinių aš, kiek atmenu, gavau užrašus nog M. Capo (paskui miravas teisejas Siberijoje) iš Lauksodžio (žiurėk Kat. Daukši psl. 137), Karoblio (dabar teisingumo ministerio Kaune) ir kitų, pavardes kurių aš užmiršau, tiktai žinau, kad labai gerai charakterizuojamos buvo tarmės Deltuvos apielinkės ir patarmė Pašvitinio, Linkuvos su tokia išstartimi (proiznošenie) kaipo liog vieton lig. liogos vieton ligos, aks vieton akis visos šitos mano tyrinėjimo paveikslus patvirtino man paskui Antanas biskupas Baranauskas savo mokinių užrašuose. Sulygink dabar A. Baranowski „Litauische Mundasten“. Iš bibliogiško atžvilgio labai įdomus yra užrašas ant numero 3 Aušros 1883 m. „Dozveleno cenzuroju Peterburg 1 Maja 1883 r.“ Tokiu budu Aušros platintojai turejo viltį prastus policiantus Lietuvoje apgaudinėti kaip tai buvo tankiai daroma su maldaknygėmis. Sitam Numerije Basanavičius pasirašo J. Bs., Bassanius, Bassianis. Bet vis tai yra mažmožiai, apie kurius kalbėt čė daugiau nereikalinga, bet kurie labai nervuoja tų laikų Lietuvius stengdavusius Rusus pertikrinti, kad visa „Aušra“ ne jokios politiškos pakraipos neturi.

„Aušros“ programa ir „Aušros“ problema buvo išėjus 40 metų išpildyta tiktai tada, kada Lietuva darosi nepri gulminga ir gavo nepriklausomybės teises. Aušros programa dabar yra suvalstybinta ir todėl reikalinga yra

paminėti pradžia tautinio susipratimo ir tautiško savepažinimo (samosoznanija) ko smulkiau išigilinant į praeitės mūsų tautiškos sielos ypatybes. Išjuokdami ir smeizdami Aušrininkus lenkai ne galėjo nieko padaryt kenksmingo, rusai — mokslininkai kaipo Fortunatovas, Sachmatovas, Ulijanovas, Aleksandrovas ir kitieji atėjo pagelbon ir talkon ir išliuosavo Lietuvų tautą iš paniekinimo. O didžiojo karo pralaimėjimas išvedė baltų tautas iš vergystes ir davė galimybę kaipo Estams ar Latviams teip ir Lietuviams ir Zemaičiams savo savistovingą valstybę įkurti. Dabar išsipildė svajone mūsų patriotų aušrininkų 1888 m. ir mums reiks tiktai pageidaut, kad ik vienas Lietuvis ir Zemaitis paminėtų savo praeitį, bočių ir prabočių veikimą su pilnu tautišku susipratimu ir perstotumēm būt vaikais (žmones nusidavimų, nepažinstantieji vis yra vaikai), būt suaugusiais žmonėmis, suprastų, kad Lietuvų tauta atgabeno savo kultura ne iš Lenkų rankų, bet jau senei (nog 800 m. po Kristaus gimimo) turėdami sąryšius su kaimynais švedais, gotais, vokiečiais ir ne lenkiškos kilmės Slavais išdirbo savistovingą mytologiją, ir medžiagiška kultura del apginimo Lietuvos ir Zemaičių ir Kuršų žėmes nog užpuolikų ir ekspluotatorių.

E. Volteris

Kaune, 1923 m. 12 gegužes men.

N. 1.

AUSZRA,

Laikkras̄tis, iszleidziamas̄

per

Dra. Bassanawicziu.,

„Auszra“ iszeina Ragainej 20. kozno menesio formate knygu^{tes}ej,
arkuszines in 8, turinczi^{os} 16 laksztu.

Preke: ant metu arba 12 N. 2 Mk. = 1 rub.,
ant 1/2 metu arba 6 N. 1 Mk. = 50 kap.,
ant 1/4 metu arba 3 N. 50 Pf. = 25 kap.

Apgarsinimai, spaustuwej „Auszros“ priimami, kasztuoja uz̄,
kozna pusiau dalita cilute po 20 Pf. = 10 kap.

„Apsistelinoti“ galima „Auszra“ prie wisu wok. ciec. pusta,
nuo 10. majaus szio m.

Ragainej, Kowinis 1883.

Del redakcij^{os} atsiliepia J. Mikszas Ragainej,
Spaustuwe Albano & Kibelk^{os}a.

17
ARZUA

Wisokią prową redakcija pasilaiko.

Priekalba.

Homines historiarum ignari semper sunt pueri.
Žmones nusidawimū nepazinstantieje wis yra walfat.

Jau trisdeszimt ir penki metai praejo nuog to laiko, kada atsirado pirmas lietuwiszkas laikrasztis. Jei mes tą keliū metų tarpą sulyginsime su ilgomis eilemis metų, kuomet musū tauta (gimine) wisokeis wargais ir sunkenybemis prispausta, negalejo ne mislyti apie sawo alpstanczios dwases atgaiwinimą ir dwasiszką peną, tie praszokusieji trisdeszimt ir penki metai pasirodys mums kaip wakarykszte diena! Per ilgus tuos amzius musū gimine teip buwo paniekinta ir prispausta, jog už tiesą dywitis reikia, kad tik per wieszpatiės malonę jiji iki szei dienai dar gywa liko! Senowes gadynese apgywenus kone dwigubą žemes plotą, ji szendie taip didei wisose szalyse susimažino, jog prilygsta tiktai szeszeliui senosios musū Lietuwos! Tas sunykimas musū tautos nusidawe ipaczei del to, jog daugumas Lietuwitū parubežiuose su kitomis tautomis gywenancziū, pasisawino per ilgus amzius swetimas kalbas. Žmones patys neiszmire drauge su iszmirimu tose szalise lietuwiszkos kalbos — jie liko, tik priemę kitą, swetimą kalbą tapo ar Wokieczeis ar Slowenais. Teip wisi mokinti keliauninkai, kuriems teko Prusus aplankyti, sako, jogei typas tikros Prusijos gywentojū, pagal iszweizdi ne prilygsta wokiszkam typui, nors szios dienos Prusijos gywentojū dide dalis tik wokiszka kalba. Mes wək

gerai žinome, jog daugybe szios dienos Wokiecziu Prusijoj paeina isz Lietuwu, kurie atsizadeje nuo sawo gražiosios kalbos swetimai tautai teko. Teip lyginai einasj Lietuwoj ir kitose parubežinose: Lietuwa pamaželiu nyksta, nes nyksta jos kalba! Suskaiityti wisas priežastis, kuriu del Lietuwa susimažino ir taip baisei sunaikinta tapo, butu dabar per ilgai. Cze mes tik tiek pamineti turime, jog rasi didžiausia priežastis to wisu pikto yra ta, kad apie Lietuwu apszvietimą per lietuwiszką kalbą, tie, kuriems priguletu tai daryti, rupintis nesirupjna. Szendien wisi mokinti wyrai, kurie musu gywenimą ir jo sunkumą pažinsta, wienu balsu sako, jog tie musu kaimynai, po kuriu waldzia musu gimine yra, warą ant to, idant mes ne szendien, tai už metu kitu, pawirstumem ar in Wokieczius, ar wel in Slowenus (Lenkus ir Gudus). Jeigu mes dabar paklaustumem, kas per nauda butu del wokiszkytes ir slowenystes, mums atsizadejus nuog sawo numyletos kalbos lietuwiszkos ir garbingos musu praeitines, kaimynai musu negaletu duoti mums ne iszmintingo, ne teisingo atsakymo. Juk ir mes esame tokiepat žmones, kaip ir musu kaimynai, ir norime wisomis teisibėmis, prigulincziomis wisai žmogystei, lygei su musu kaimynais naudoti. Tarp tokiu teisybiu pirmutine butu ta, kad Lietuwoj Lietuwei mokslą ir apszvietimą lietuwiszkose mokslincziuose gautu. Szendie mes wisi gana gerai numanome, jog iszkalos (szuiles) su swetimomis mokslo kalbomis daugiausei Lietuwius pawerczia in swetimas ir atskiria waikelius nuog ju gymditoju. Ar ilgai dar teip duruos, negali tikrai žinoti, bet, kaip galima iszmanyti, nužiurint ant weikału musu gadynes Lietuwu troszkawimai ir noras ne weik dar iszipildys! ...

Laimingesnio del Lietuwos laiko ateinant beukuriuodami, turime mes patys rupintisi apie sawo dabar nykszczius reikalus: ką mokslincziuos nedaro, tai mes patys atlikti turime. Kuniszko maisto nestokuodami, pirmucziausei turime rupintis apie dwasziszką szwiesą. O szis szwiesos atgabenimas yra tai didei swarbus dalykas!

To delei tegul bus garbinamas tas Lietuvos myletojas, kursai pirm trisdesimt ir penkiu metu insteigdamas laikrashti „Lietuwninku Prieteliu“ pradejo rupintis apie iszplatiniamą tarp broliu dwasiszkos szwiesos. Paskiau atsiradęsis laiszkas, o per ilgus metus per garbingą professoriu Kurszati Karaliaucziuje iszleidžiamas „Keleiwis“ platino Lietuwoj, kaip imane, dwasiszka szwiesą ir žines isz wisatinio mokslo. Pradžioje 1878 m. pradejo Klaipedoj, naujas lietuwiszkas laikrasztis „Lietuwiszka Ceitunga“ szalip „Keleiwio iszeiti, kursai 1880 m. kitam reditojui. p. Eynarui, teko ir tapo „Naujuoju Keleiwju“ pramintas. Skaitlius skaititoju su laikraszcziu skaitliumi dauginosi ir didinosi. Szie tai laikraszczei tur nuopelnus Prusu Lietuwoj per prilaikimą lietuwiszkos kalbos ir per naudingumą sawo rasztu. Dar iszeina ir polytikiszkas „Konzerwatywu Draugistes Laiszkas“ Prekule. O galiausei bus nuo 1. aprilio sz. m. Ragaines mieste po p. Eynaro redymu, kursai isz „naujojo Keleiwjo“ Draugystes iszstoja, „Keleiwis“ pas knygu spaudintojus Albana & Kibelką iszduodamas, kursai pagal jo gruntawotojo, p. professoriaus Kurszaiczio dumą ir welijimą toliaus redoms taps, koktaj prie „naujojo K.“ nebgalejo nusiduoti.

Pripažindami nuopelnus tu laiszku mes cze dabar neminesime apie juu polytikiszkas pažiuras ir nuomones. Kas del Lietuvos yra arba butu naudinga, kas wel jai galetu užkenkti, apie tai kiekwienas kitioniszka suprantą ir numano, ir už sawo darbą gali duoti atsakimą wien sawžinei sawo. Stodami in pulka sawo garbingu draugbroliu — laikraszcziu, pirmucziausei turime pasisakiti, koks musu mieris ira.

Palikdami aniems laiszkams tą triusą apie Lietuvos apszwietimą per dwasiszka mokslą, mes nekliudisime isz pradziu ir užrubežines polytikos. Musu laikrasztis, wieną tik kartą ant menesio iszeinas, tegul apims tą wieta, kuri dirwonais guli. . . .

Trumpai sakant, laikrasztis musu bus tik swietiszkas, ir pagal isztekliu ir pajegas musu, atgabę žines tik isz wisatinio mokslo. Tas žines suteikdam

skaititojams savo, mes daugiausiai rupinsimies išplatinti tarp brolių žines apie savo gimines (tautos) senowes weikalus, o teipogi apie reikalus musu, kaipo Lietuwiu, sziose gadynese.

Kaip kiekvienas Zmogus atsimindimas wisą sawo giwenimo begi, atsižiuredamas atgalios mato ir numano, kas jis ira buwęs ir kuomi tapęs, supranta, koku sawo inpatibiu delei jis tapęs toks, o ne kitoks; taip ir wisu musu gimine (tauta) turetu atminti ir pažinti praejusi laika, kuri ira giwenus ant szios Lietuwos žemes, ir wisus laimingus ir nelaimingus atsitikimus, kurie sziokiu ar tokiu budu padare musu giminę tokią, kokią szendie regime ir pawede ję tiems wargams, kuriuose mes giwename.

Jau daug szimtu metų praejo, kaip paliowe Lietuwos giedruotose padangese spindejus žwaigzdele, kuri musu tewu tewams szwiete; tamsi, neperregima ukana apsiaute musu linksmą senoweje žemę; wisokie wargai ir sunki, o ilga werguwe iszdilde isz atminties musu paminejimus laimingesnio ir newargingo gywenimo; užmirszome, kuomi mes senoweje buwome, ir tikt retoj jau dainoje ar pasakoje randi paminklą minawotą isz praeitines musu. . . . Liko dar kalba musu garbinga, apie kurią mes galime drąsei su mokintu wiru isztarti: „Die Sprache ist unsere Geschichte“. Szeip — wiskas pragaiszo, o ir tas musu wientelis skarbas — kalba, teipogi niksta;

Musu tad ipatingiausias ir didziausias rupestis bus duoti pažinti musu broliams Lietuwoj nusidawimu senowes gadines ir weikalu musu garbingu sentewiu, kuriu darbus ir tewiszkes meilę užmirszę nežinome mes patis, kuriu tewu esame sunus bei nepoczei (anukai, wajku wajkai). Jei kožnas geras ir patogus sunus guodoja sawo tewus ir tewu tewus, tai ir mes, Lietuwei, szios gadines turime sekti pawizdi geru sunu senowes Lietuwos; todelei pirmiu pirmiausei turime pažinti juju senowiszką giwenimą, budą, dabą ir tikibę, juju darbus ir rupestčius; nes ju giwenimą pažinę, pažinsime geriaus juos, o juos pažinę ir patis pasižinsime.

Toliaus apie darbą „Ausros“ kalbedami. Turime paminti ir tai, jog mes ne užsimiršime rinkti ir ap- raszineti wisokius lietuwiszkus senowes paminklus ir liekanas (kas liko), isz kuriu galima pažinti giwenimą, būdą, dabą, senowiszką tikibę musu seneliu. To delei rinkejai danu, pasaku irtt. paminklu pagal wertibę ir swarbumą ras musu laikrasztije wietos sawo darbams.

Pasakodami apie praeitinę senowes, mes nepralei- sime progą nepasikalbeję su skaititojeis apie reikalus musu tautos szioje gadineje. Naudingi wel pamokinimai ir žines ar tai isz noturos arba prigimties mokslo, ar tai isz ukės wedimo (agronomijos), ar tai isz waisti- jimo (daktaristes) irtt., ras musu „Auszroj“ wisuomet patalpos wieta.

Pažinti placzią su myletojais musu kalbos ir su mokincziauseis musu laiko Lietuvos wirais turedami, mes ketiname pakwiesti juos ant darbo in musu „Auszroj“, o tikimes, jog jie meilingai priims pakwietimą.

Szitus sawo pažadus iszpilditi isz gilumo szirdies noredami, mes ne troksztam del sawes kitokio pelno ir naudos, wienat kad musu žodzei pultu ant gražios dirwos ir atnesztu szimteriopą dwasiszką naudą Lietu- wai. . . . Su wieszpaties pagalba mes kiek pajegdami ir inmanidami triusimes ir ruoszimes, tos dumos bu- dami, jog ir musu darbas gali buti naudingas.

Kaip auszrai ausztant nyksta ant žemes nakties tamsybė, o kad taipjau praszwistu ir Lietuvos dwase!

Toks musu troszkawimas ir noras.

Pragoj.

B.

Lietuwôs senowês paminejimas.

Giedu dainele — sawo giesmele
Apie rupesnius, wargelius
Lietuwos kraszto; ne teip isz raszto,
Giedu senuju žodelius.

Kalnai ant kalnu, o ant tu kalnu —
Kalnai ir maži kalneli —
Tenai Lietuwa per amžius buwo,
Kaip sako musu senelei.

Ten miszkai¹ snaude, ten meszkas gaude¹
Kasdien Lietuwei isz seno;
Uže, braszkejo medžei nuog wejo,
Ten kur Lietuwei gyweno.

Ant smilekalnio, ant pilekalnio
Aužuolai szwėti kerejo
Ir tie diewaiczei, kokius Žemaičiai,
Kokius Lietuwa turejo.

Tol' už Dauguwos² krasztą Lietuwos
Smaline žeme užgawo;
Sziaurej Baltmares,³ pietuos Juodmares
Lietuwą aprubežiawo.

Kyjowas, Rusai, Liatwei ir Prusai,
Gudai ir pikti Totorei,
Lietuwą pažinę, wainiką pynę —
Lietuwius dabın padorei.

Ir labai buwo plati Lietuwa,
Daug ana žemiu ingijo! . . .
Zmones laimingi buwo turtingi,
Niekur nebuwo wergiju.

Wieni didžiunai buwo GALIUNAI,
Ant wyresnybes iszrinkti,
O kiti saldžios klause ju waldžios —
Wisi mažiukais wadinti.

— Amžei sukako, kaip senei sako,
Ir kitaip wirtu Lietuwoj:
Augo didžiunai, augo GALIUNAI,
Zmones wergijon pekliuw.

Swietas suspaustas, aszaroms praustas,
Prapult ant amžiu ketino.
Gawo kantrybę, meiles stiprybę
Tikybę szwentą pažino. . . .

Aužuolai griuwo, diewaiczai žuwo,
Krito ne wiena žinyczia!
Ponus užtojo, mokslo dastojo
Lietuwoj szwenta bažnyczia!

Upej szwentojoj griekus mazgojo —
Po krikšto žmones nekaltus
Skyre bažnyczia — wyrus trinyczia,
Moteris numetais baltais. . . .

Nors ponai spande. bažnyczia glaude
Lietuwos prastus žmoneles
Po sawo sparnu, kaip tikrus tarnus,
Kaip tikras sawo aweles.

— Amžei sukako, kaip senei sako,
Lietuwoj wisaip ats'ejo:
Jos sudraskyta waldžia sukrito,
Daugeli kraujo praliejo. . . .

Miskai iszgriuwo, medžei supuwo,
Ir nuogi laukai paliko;
Piewu žalumas, jawu brandumas,
Kasmets prapuole, isznyko.

Zmones prispausti, pradejo jausti
Dažnai ir badą ir marą —
Diewas gelbejo ir prižadejo,
Kad atsius laiką mums gerą.

* * *

— Sztai diena auszta, naktis iszlaužta
Nyksta tarp letu žmoneliu . . .
Bet koks mums žodis tiesą parodys,
Koks kelewedis wes keliu?

Nesibijokim, neeimanuokim* —
Diewas, ko reikia mums, žino,
Kad bus per sunku del sawo ranku,
Mumis pagalbet ketino. . . .

1862 m.

A. B.

* Miskkas, gire; ² Danguwa, Duna, Dūna, upe inbeganti
in Rygos juriu intaka, priklausanczia prie Baltmaru, baltuju arba
auszrinu juriu; ³ Baltmares, auszrines mares, jures; ⁴ GALIJUNAI,
gimine Galioniu, waldonu Lietuwos; ⁵ dažnai, tankai; ⁶ elmannoti,
dejuoti.

Lietuwiszkoji Kalba.

❶ brangi lietuwiszkoji
Szwenta kalba prigimtoji!
Už žemčiugus tu brangesne
Ir už wiską meilingesne.
Pats wieszpatis kwapu sawo
Ir atweręs žodzius tawo,
Isz balso wisprigimimo
Prie pasauliu sutwerimo.
Tu danguje karaliauji,
Liaupsint Pramžiu nepaliauji,
Skambedama tarp szwentuju

Jau nuog amžiu amžinuju.
Musu pratku gimdytojei,
Rytu žemes gywentojei,
Tawo žodžeis kalbedawo,
Pirmneng czionai atkeliawo.
Tu tukstancziu metu czesą
Praleidai kaip dienos szwiesą
Ir laimeje ir warguose,
Bet wis tuos' pacziuos rubuose.
Lindija mums tawo dainos
Giesmes, raudos, mytai seni —
Kad be jokios tu atmainos
Amžiu amžius jau gyweni.
Wersmes, upes — žemes gyslos. —
Niamuno, Dunos ir Wysłos;
Piles, kalnai. klonei, plynės
Reiszk senas tawo supynes.
Tawo žodžeis mus seniejie
Sentewei garbingiausiejie
Garbino tewus senuosius
Ir wisus diewus sawuosius.
Ir małdomis ir giesmemis,
Tu pacziu giesmiu wersmemis
Giedodawo, dainuodawo,
Linksmindawos ir werkdawo.
Nes ir laimej ir bedoje
Irgi diewop szaukt małdoje,
Wisad, wisur tu szaunesne
Ir žodziuose gausingesne.
Tu esi tarp daugio szimtu
Kalba swiete da garbintu
Ir seniausia ir gražiausia,
Turtingiausia ir szwelniausia.
Kiek isz juju mes pažinstam,
Nei wienoje ne iszwistam
Zodziu teip szirdingai meiliu,
Neigi isztarmej teip dailiu:
Tews, tewelis, tewuželis,
Motinele, brožuželis,

Sunitelis, dukružėle,
Bernitužis, mergužėle.
Tawo garso skambejimą
Girdint dwasia mums perima
Lig kad kankliu waitojimai,
Lig dangiszki giedojimai.
Bet del žmogaus neteisingo
Buwai rusti ir baisinga,
Nuo wieno tik balso tawo
Neprietelei drebedawo.
Darbimetij, girioj, lauke
Tawo garsai szwelnei plaukia,
Griaudus, liudni, nuobodingi,
Arba linksmi ir juokingi.
Ar werpejos prie rateliu,
Ar skalbejas prie priudeliu
Pasakojos apie diwus,
Pabuktus giwus — negiwus.
Apie milžiniszkus skarbus
Užkeiktus — ar Mildos darbus,
Jaunumenes karalaitės,
Szirdingos meiles diewaites,
Kaip ję seniu seniausiuose
Buwo siuntes diews laikuose
In Lietuwa, idant žmones
Lietu sandoron mažones. . .
Daugel kalbu jau pražuwo,
Daug suiro ir — sugriuwo;
Kitos kitaip apsirede —
Ir jaunos senas suede. . .
Jau ir tawę, senutele,
Musu brangią motinele,
Jaunosios su skara maro,
Da giwą in grabą waro. . .
Tawo waikus pagadino,
Jaunas szirdis pripildino
Neprietelius neteisibems
Ir wisokiomis baisibems. . .
Jau wieni senei paware,

Kiti peike, keike, bare,
 Treti suwis užsigino
 Ir po kojomis pamine.
 Tu paszaleis drebedama
 Meldies diewop dusaudama
 Už prigimties sawo waikus,
 Paklidusius . . . piktus . . . paikus. . .
 J. A.W. L.

Simanas Daukantas,

Lietuwas rasztininkas.

Musu mokintieje žmones moka apsakiti giwenimus rasztininku swetimu krasztu, žino gerai, ką jie paraszę, tuomi tarpu giwenos musu¹ tautos (ginines), rasztininku jiems ira labai mažai žinomos. Neszneku apie tilius rasztiojus dajnu ir giesmiu, bet ir paties wiskupo Woloncziausksio giwenimą ir akstiną darbsztimo retas teiszgal apsakiti. Nekitaip ira ir su musu gilei mokintu, nuomoningu, labai darbszcziu Simanu Daukantu. Nerupestis mokintuju wiru apie sawo kraszto raszliawą,² užmarsztis kalbos sentewiu, iszsižadėjimas tewines (tewiszkes) daleidžia nugrimzti ir szwiesiausiams musu kraszto žmonems in tamsą, in užkertę, isz kur darbszti ranka tikro Lietuwio in dang metu begali isztraukti ant eiksztės ir, per tiek metu anam rasztininkui dukese klaksojus, welei spinduli szwiesos suteikti ir pagarbinimą sawuju.

Už tatauigi noredamas wieniems paroditi, kad ira doru wiru ir tarp musu žmoniū, kitusgi ragindamas in sižiureti ir insigilinti in weikalus kitu Lietuwas ir Lietuwiiu miletoju, o ant galo kad inkwepti atluszusiemis ir abejojantiems Lietuwiamis meilę tewines, --- asz pasizadejau cze labai trumpai aprasziti giweną, kanczią ir weiklumą Simano Daukanto, atidedamas ant tolesnio laiko asgarsinimą itin³ plataus raszto apie jo giweną ir weikalus.

Simanas Daukantas gimęs 28. d. spalinio menesio⁴ 1793 metuose Kiwiliu kaime, Inlaku parakwijoje, Telsziu

pawiete (walstijoj). Paugejės jis eme lankiti mokslawietę Kalwarijoje. Po to Daukantas pastojo in Wilniaus uniwersitetą, ten tikrai jis atsidawe istorijai⁶ ir apleido⁵ uniwersitetą apturejės priewardi kandidatę pilozopijos. Werta pamineti wieną atsitikimą isz giwenos jo uniwersitete

Kaip pirmiau taip ir ant pradžios szio amžiaus Lenkai turejo didelę intekmę ant Lietuwiu; Lenku wietininkais Lietuwoje buwo kuningai katalikai, pasinere lenkiszkame tewiszkume (patrijotisme); jie tai tikejosi Lietuwius perkalbesę pasiwersti in Lenkus, priimti Lenku kalbą; to delei tai jie itin (labai) tankei ir po bažniczios sakidawo pamokslus lenkiszkai. Kaip kitur Lietuwoje buwo, teip ir dar wargiau wiko (ejo) Lietuwiams po didžiuosius miestus: wisur girdejosi lenkiszka kalba, o musoji buwo kojomis sumindžiota. Wilniuje wieną kartą, kada kuningas miszias laike, meldesi bažniczioje keli musu žmones; greta ju stowejo ir Daukantas. Po misziu kuningas pasake musu žmonems nesuprantamoje kalboje pamokslą; žmonelei atidžei⁶ kuningo žodžiu iszklausę iszejo isz bažniczios, sawitarpij skundes ant nupuolimo sawo wadowu, kad jie, žmones, nei begali girdeti sawaip sakant pamokslu, nei beturi knigu, isz kuriu galetu apsiskaititi apie daiktus reikalingus krikszczionui.

Tą sznekesi ir skundą per szali girdejės S. Daukantas. Tokie žodžei jo gerą szirdi kaip peiliu perwere. Jis pasižadejo nuog to laiko giwenti wien tiktai delei gero sawo žmoniu, atpilditi sawo krupsztejimu ir stanga tai, ko Lietuwiu kuningai ir kiti mokinti Lietuwos waikai nedaro.

Irgi jis sawo apžadus dorai iszpilde; nes apleidęs uniwersitetą jis per wisą sawo amžiu dirbo nuoszirdžei delei Lietuwiu gero; jis nei paczios newede — kadangi jis megdawo sakiti, jo paczia esant Lietuwa, o waikais — weikalus sawo tautos.⁷ Del gero sawo žmoniu be-dirbdamas, jis padejo sawo sweikata ir mantą (turta).

Pabuwojės už rubežiaus Wokietijoj, Prancuzijoj ir Anglijoj apsilankidamas po garsias knigines (knigi-

czias) ir jieszkodamas recziu retesniu rasztu, atsineszan-
cziau prie istorijos musu tautos, Simanas Daukantas
prarado daug turto, už tatai namon isz uszrubezes par-
waziawęs, turejo jieszkoti duoną užsidirbti. Taigi jis
gawo wietą Rigoje kancelerijoje kares gubernatoriaus
1825 m. In dewinerius metus jis nukilo in Petropilę ir
apsistujo prie senato. Czejis turejo daugibę darbo, nes,
trukstaut daugiui amatininku (uredininku), jis turejo;
kas dien už kelis atidirbti. Kiek tai laiko jam pra-
rijio kancelerijos bergždinei darbai.

(Dar ne wiskas):

¹ giwena, giwenimas. ² raszliawa, literatura. ³ itin, labai;
didel. ⁴ spalnis menesis, oktoberis. ⁵ istorija, nusidawimai. ⁶ ap-
leisti, prastoti; paniekinti. ⁷ atidzei, dabotingai. ⁸ tauta, gimine.

Apie senowes Lietuwas piles.¹

Raszo Jonas Bassanawiczius.

Tas pilims laukuos, ka nuog amziu niukro,
Krizius apsenes, ka prie kelio stukso,
Kruwa akmeniu sukriauta prie tako —
Wis giwenima Lietuwiu² apsako. . . .

Retai kuriam isz mus neteko wisam sawo giwasti-
je regeti nors sik teip wadinamą szendie pilekalni, pil-
kalni, kiti patis neregeję rasi nors girdejo esant musu
zemeje tokius kalnus. Ne wieni kalnai tur szendien
toki wardą; daugumas ira Lietuwoj ir kaimu, kurie nuo
žodžio „pile“ wardus aptureję, k. t. Pilupei, Pilupenai,
Pilekalnei, Piliunai irtt. Wienok szendien retai kursai
žino, kas tai ira pilekalnis, kas ji ir del kokios prie-
zasties supilęs. Musu gadines žmones regi juose pa-
minklą praėjusiu ir senei užmirsztu kariu ir musziu;
nekuriuose wien kampuose placziosios musu Lietuwas
pasakoją, jogei szitie pilekalnei supilti per Szwedus arba
Zuwedus kariu laike su Lietuwa ir Lenkais septinio-
liktame szimtmetije. Kiek ira tiesos szitose pasakose,
tolian paregesime ir suprasti galesime isz žodziu gar-
bingiausio Lietuwas wiro, wiskupo Woloncziaskio;

„Zmoniū pasakos apie ju pilimą per Szvedus galejo isz to kilti, jo jie (Zuwedai) ant tu kalnu, kaipoz kitus auksztesnius, sargibę pilde ir stebejos, ką darą pamuszi Zemaiczei.“

Pilkalnei arba piliu kalnai turi toki wardą nuog to, jog tenai ant tu wietu, kur jie szendien riogso, senowes gadineje buwo piles, t. i. twirtos, apkastos ir apipiltos wietos del apsiginimo nuog neprieteliu. Pagal wisu senowes raszitoju liudijima Lietuwei deszimtame ir wieniuliktame szimtmetyje o dar ir paskiau netureję teip apgiwentu wietu, kaip szendien, miestais wadinamu. Giweno jie girese daugiausei wiensedžeis, ir pakolei nepriwalę su baiseis neprieteleis teriantis, netureję nei pilju arba twirtiniu. Baisios kares pirmiau su Normanais (Zuwedais) ir Mozurais, o paskiau su Wokieczais, iszmokino Lietuwius ir piles statiti ir jose apsiginimo jieszkoti. „Pile“ arba „pilis“ paeina nuog žodžio „pilti“, ir kas nors wieną sik matęs pilekalni, tas gerai numaniti ir persiluditi galejo, jog tas kalnas aiszkei supiltas arba apipiltas ira. Grekonis arba Rimijonis tokes pat twirtines wadino „polis“; negalint ju kalboje atrasti szakni szito žodžio, reikes dumoti, jogei „polis“ teipogi paeina nuog musu žodžio „pilu, pilti“, ir kila isz tos žilosios gadinės, kuomet musu gimine (tauta) ir aukszcziau paminetos gimines artimoj kaiministej Arijoj, senoj wisu musu tewiszkej, dar Azijoj giweno. Grekoniszkoji Atenuose Akrópolis, lietuwiszkai iszgdulant asztri arba smaili pile, nuog to mat teip wadinas, jog buwo supilta jiji ant auksztos, smailios ir labai staczios uolos, liginai teip, kaip daugumas piliu supiltas buwo ant auksztu pakriausziuotu kalnu, ant kuriu ne lengwa turejo buti neprieteliams užkopti.

Apwazinejus daugel užsilikusiu iki szendien pilekalniu senowes Užgiriniam Trake ir isz arti in juos prisiziurejus, nebuwo galima nei užtemiti, kokiu budu ir kokiose wietose intaisiti tapo. Wisos tos wietos, kur szendien niukso musu pilekalnei, labai ira gražios ir kiekwienam patiukamos, taritum musu garbingi prosenei (sentewei, praboczei) ticzia del akies grožio jas del

piliu išsirinke. Wisos jos randasi ar ant auksztu upes krantu, daubu ir duburiu, arba wel ant auksztu kalnu, ant kuriu szendien užkopęs gali apžvelgti didelį plotą musu brangiosios žemes wisokeis jawais žalinojanti, o senoweje — traskanczjomis giriomis apželusį. Musu praboczei (sentewei), isztisai, buwo girininkai; giwendami daugiausei paupeis ir paupeleis, arba trakinuose kalnuotosios dalies Lietuwos, jie ir piles sawo steige³ daugiuasei paupeis, ne tiktai del apginimo cze jau esancziu aprubes⁴ giwentoju, bet ir del to, jog buwo daug lengwiau pile intaisiti ant upes, ežero ar daubos kranto. Tokios piles — szendien pilekalnei — guli ar santakoj tarp dwieju upiu, kur jiedwi in wiens-kią inteka, arba wel alkunese ir wingiuose upes, kuri isz dwieju arba triju pusiu jes apsiaupdama geriausei ir smagiausei pileje susirinkusius senoweje nuog neprieteliu gine. Jei wel kur randi pile ant daubos ir mažo upelio kranto, tai lengwai dar ir szendien gali užtemiti, jog senoweje užtwenkus tą mažą isz kalnu tekanti upelį galejei wisą daubą sklidinai pripilditi wandenim. Teip senowes Peleniu pilej, ant Aistos daubos kranto intaisitoj, szendie gali aizskei pamatiti, toli nuog paties pilekalnio, auksztą ir platą paczioj dauboj skersą pilimą, kurį jau szendie upelis pragriauže, bet kursai senoweje, šulaikidamas wandenį, užplukdįdawo wisą daubą. Tokiu tad budu ir wanduo musu upiu: Nemuno, Szeszupes, Dubiosios ir kitu, nedaleisdamas musu neprieteliu arti prie piliu ir gilin in musu žemę, gelbejo musu seneliams su Križokais kariauti ir lengwino ju per wirsz sunkų kareiwiszką darbą . . . Kitos piles riogsojo ant wirszaus auksztu kalnu; tokius pilekalnius dar szendie gali regeti senowes Naujojoj Pileje, dabar Rudamina wadinamoj, Klebiszkije ir t. t. Szitu piliu wolai supilti apskriczei, ant wirszaus smailiu kalniu, ir tik isz wienos arba isz dwieju pusiu galima dar ir szendie užtemiti senowes duriu wietas. Wel jeigu reikejo pile taisiti ant pailgo kalno, wolą supildawo tik skersai kalno nugaros, ir atidalįdawo tik gerą sklįpą prie paties galo kalnino.

Tokius pilekalnius galima szendie matiti Kaupiszkiuose,
Naujinelej ir kitur.

¹ Szitas rasztas buwo pradetas buti spaudinamas, „Lietuwiszkoj Ceitungoj“ 1882 N. 32, bet kadangi nebuwo galima toliaus spaudinti, jis cze patalpinamas. Red. ² Zodziu „Lietuwis“, „Lietuwei“ wadinu wisus lietuwiszkos kilties zmones, be jokio skirtumo, ar tai gijena Prusu Lietuwoj, ar Zemaicziuose, ar Aukstzojoj Lietuwoj, ir ar jie patis sawa wadin Lietuwinkais, Zemaiczeis, ar Auksteczeis (Aukstoczeis) arba Kalnineis. ³ steigti, gruntawoti. ⁴ aprube, kampas.

(Dar ne wiskas).

Musu knigos.

Witolorauda, giesme isz padawimu Lietuwos, lenkiszka per J. J. Kraszewski suraszita. Lietuwiszka iszgulde su iszreiszkimais nepaprastu zodziu J. A. W., Lietuwis. — Poznaniuje. (Kasztu dro. J. I. Kraszewskio). Spaustuwej wardu J. I. Kraszewskio (dro. W. Lebinskio) 1881. Prekis 3 m. arba 1 rubl. 50 kap., gaunama pas knigininką Żupanski Poznaniuje (Posen) 320 puslapiu.

Kas Grikonams Odisseja su Ilijada, Rimijonams Enejida, Zidams senasis testamentas, krikszczionims naujasis testamentas — tai mums, kaipo Lietuwiams, szita giesme Witolorauda, pirmoji dalis anos didziosios epopejos wardu Anapielas. Tai czisti ir tikri Lietuwos padawimai, kurius drs. pilozopijos J. I. Kraszewskis isz Lietuwiu burnos surinkes, lenkiszka suraszes ir sawo kasztu spaudines. Witolorauda — szwenti ir giwi musu gimines padawimai, — wietoms taip smutna, jog raudoti gali. Mokslas joje begalinis ir kokie nuzenklinimai, truputi giliaus apdumojant, del szio czeso! Lietuwos gimines tradicija, Witolorauda iszreiszkia mums sentewiu musu senowiszka wiera, darba, budą. Cze gali tai matiti, jog tarp wisu teip ano kaip ir dabar-

niksščio czeso pagonu nebuwo, nei ira gražesnio būdo moraliszkuose apsiejimuose kaip pas senowes Lietuwius. Progalij Witoloraudos ira darodita, kur rojus gulejės, kokią kalbą Adoms su Jewa rojuje kalbejusiu, isz kokio medžio gintaras, sakai randamiejie Baltmariu pakraszcziuose, tekejės. — Witoloraudos rasztas ira labai aiszkus, litaros gražios, lotiniszkos. Nieks szes knigas nedes isz ranku kaip tik wel ir wel isz naujo skaititi, jeib insigilintu in sawo seneliu senowiszkąę tikibę, pagirtinąjį būdą ir gražųjį dabą. Kožnas tai tirs skaitidamas knigas. Welitina ira, kad kiekwienas sawo gimines szlownąę praeitinę ir gražiąę kalbą milis Lietuwis, Witoloraudą isitiektu; kad ji butu dwasiszka suwargusiems Lietuwiams ant naudos ir ant pasistiprinojimo ju silpnosios dwases; kad ji po wisą Lietuvą iszsiplatintu ir butu pažinstama; kad ipacz abejojantiems apie lietuwiszką kalbą pridnotu mažumelį drąsos ant pripažinimo, jog ji ira ju prigimtoji kalba; kad atszalusiuose Lietuvos waikuose uždegtu meilę delei musu garbingosios praeitines: tuomi tai atsiligitu ir rinkejo ir iszwertejo sunkioji proce, padetoji toj Witoloraudoj; tai pridnotu iszgulditojui patikrinimą, kad jo darbas nenuoprosnas ir kad kaszta ne be reikalo iszleista, o sikiu ji ir paragintu ir antridwi dali Anapielias isz gulditi ant musu liežuwiu. Nei wienos kitos knjgos nebutu rasi tokios wertos rasti Lietuwoj meilingas szirdis ir priimamos buti in kerczią lig koks milimas sweczias, kaip szii Witolorauda. — Ne wien duona juk žmogus gali giwas buti ant žemes, reikia jo dusziai n'atbutinai ir dwasiszko maisto.

Klausikit giesmes! Giesme ta isz grabo kilo!
Senu gadiniu jusu dejas jums iszgliedos.
Ta giesme rytu žemej jus sentewius mate,
Ir ju balsu in szirdis waiku atsiliepia:
Tai giesme užgimimo, linksmibes ir musziu,
Senos supines, senu kapiniu Lietuwos.
(Isz ineigos).

M.

Jaunasis Robinzonas, pasiskaitimo knigeles, lietuviskai suraszitos E. Radziuno, mokytojo Tuseiniuos. Klaipedoj spauditos pas Holca bei Szerną 1883. Prekis '50 Pf. arba 30 kap.

Grazus pasirodimas lietuviskaj raszliawoj, kad ir apie wisokius wisuotinus atsitikimus isz aplinkines ir toluo pradedama rasziti. Nes ikiszol tik giesmiu ir maldu knigomis tegalejom apsieiti. Wienok tuomi nenorim sakiti, kad szios jau butu be reikalo arba atliktu. Teisibe sako wiens iszdawejas „waiku knigeles su abrozdeleis“ lietuviskaj kalboj, jog waikai wos pereje abc-knigutes. tuojaus kimb in giesmiu ir maldu knigas, kur szejp kitko neira. Tuo tarpu waikai noredami atrasti knigose daiktus ir kitiems pasakotinus, o nerazdomi kartais neliuob nei toliaus mokitis. — Szios naujosios knigutes mums reiszka, kaip zmogus pradzioje giwenes, kaip jo giwenimas ir wisas ukiszkas pasilaikimas dien isz dienos gerinesi, kaip saw reikalingiausius rikus ir padarines su czesu isz prigimtinio stono in kulturą eidamas insitaises. — M.

Isz lietuviskos literaturos. — Lietuwei be trianksmo ir szauksmo, patilomis — diewui dekui — ruosziasi apsukrei ir gatawojasi in dwasiszka kowa. Sztai gawom zine isz Warszawos, kad p. M. Dowojna-Silwestrawiczius, giwenantis Dowojnawoj pas Raseinius, rasze in redakcija Wędrowieco (keleiwio), jogei pulkelis pilologu ir miletoju praeitines ir jos paminklu apsiemes paraszit ir iszdrukawodint gramatika ir zodina lenkiszka — lietuviszka. Sako, jog ruosziasi jau aplink ta darba apstus skaitlius tobulu wiru. Kunjgas p. Miežitawiczius (nepasakita isz kur) turjs jau gatawa zodina. (priliginanti kalbas) lietuviszka — liatwiszka — lenkiszka — maskoliszka, sa daugibe priezodziu ir miniu arba mjsliu lietuviszku. Profesorius lietuviszkos literataros dwasiszkoj seminarijoj Kaune, p. Baranowskis, turi paraszita gramatika lietuviszka,

apie kurią jau senai žinom. Ten pat procevojas del lietuviszkos literaturos lietuviszkai kunigas p. Jawnis. P. Dowojna - Silwestrawiczius rankiojas lietutawiszkus daiktus ir ketinas drukawodint lietuviszką kalendorių, iszleizdintą seniau per Lauriną Iwinski. Tasai Iwinskis, stropus tirinetojis, palikęs po smert žodiną ir kelis kitus auksztos wertibes suraszus lietuviszkoj kalboj, esanczius ant pardawimo už labai pigią prekią. Skaititojai „Auszros“, kurie ką žinotu apie szio rasztininko literariszką palikimą bei apie tai, kur suraszai jo su žodinu ira, ira meilingai uzpraszomi, nors kokią žinę „Auszros“ redakcijai prisiusti. J. A. W. L.

Žodelis del Prusu Lietuwninku. Dabar jau wisas swietas pripažino, kad lotiniszkosios litaros (skaititines, rasztines, raszmenes) geresnes ir gražesnes ira ir akiu teip negadina. Tik Grikai, kelios slawiszkos gimines (Maskolei, Bulgarai) ir Wokieczei tur apart kitoniszkas teip raszto kaip drukos litaras. Szeip wisos didžiosios swieto gimines wien lotiniszkas litaras wartoja, k. a. Anglikonis (Inglionai, Englanderei), Prancuzai, Spanijolai, Žuwedai, Norwegei, Ulantiszkei, Wengrai, Lenkai, Czekai, Liatwei, bewaik pustreczio milijono Lietuwiu, Italiszkei, Amerikos gimines irtt. — Szweicarijos wokiszkiejie kantonai iszmete sawo rasztus ir spaudinimus gotiszkoms (wokiszkoms) litaroms ir nuo pradzius 1883 m. pradejo wisas knigas ir laikraszcius lotiniszkoms litaroms drukawodint. O ir paczioj Wokietijoj ira sudumta pamaželiu gotiszkasias isznaikinti; nesa isz sikio negalima to padariti, kadangi daug patrotkos turetu biblijotekos (kniginiczos) ir knigininkai prie inwedimo isz sikio nauju litaru. Tas sudumimas nusidawe jau pirm keliu metu. Ir isz tos priezasties ira pradeta jau wisas mokslingasias knigas lotiniszkoms litaroms iszduoti. Kupczei drukawodina sawo gromatas, apsakimus lotiniszkoms litaroms; ant pusto bewaik wisi formularai (ženklai) naujiejie ira lotiniszkoms litaroms; in swetimą žemę gromatą siusdamas turi uzraszą lotiniszkoms rasztinems padeti. — Musu kaltibe ira, jus n'natbutinai in ligujj lotiniszkajj raszta

pratinti. Nes tik labai diwinai ir negerai butu, kad jus wienu pasiliktumbit bestowj su gotiszkomsio skaititinems. Gotiszkasis rasztas labai kampuotas ir wingiuotas budamas didei žmogaus žiurą silpnina arba ir powisam po poros deszimcziu metu pagadina. Kad sawo akis czeditumbit, tai inwestumbit lotiniszkas litaras in wisas spaustuwes ir jums nebutu reikalinga akinu stiklu. Rasi atsiliepsit, jog sunku ira lotiniszka druka skaititi, kadangi nepriprasta, arba bene sakisit, nemokame ar nepažistame tokiu žodziu. Tokiu labai retai tebus, kurie nepažitu ar nenoretu pažinti mokytis 24 ne daug kitokiu litaru. Wieną laiszka atsileidus perskaiczius jau antrasis lengwiau eis, o potam inprasisit, kad ir patis džiaugsites. Tik pabandikite. Juk ir musu rankos rasztas ne wokiszkas, bet lotiniszkas ira; taigi kodel turetu druka kitokia buti negu rankasztis?

Isz Lietuwos.

Pradžioje gruodžio m. isziunte Prusu Lietuwei peticija ikj Prusu kultaus ministro (uz apszvietima rupinancio) v. Gosslerio in Berliņa, su mažne 8000 pasirasziusu prawardziu isz Klaipedos, Szilokarcziomos, Tilzes, Ragaines, Pilkalnio, Pakalnes bei Labguwos pawietu, praszidami, kad wel isz naujo asztriaus prisakitu daleidimo ir paliepimo pildima, kad kudikei mokslawietese wieras dalikus prigimtoj, t. e. lietuwiszkoj kalboj gantu mokytis. Szwiesiausiasis j. m. Prusu karalius buwo iszleides paliepima, kad Lietuwiu kudikiams butu pawelitas wieras mokslas prigimtoj kalboj. Ale esam patire, kad tas paliepimas tikt menku budu te pildoms ira, nesa kudikei szuiles czese daugiaus lietuwiszka kalba uzmirszit, ne kaip prisimokin, kadangi tamp tankei mokintojei in szuiles wietas siuncziami, kurie wos lietuwiszakai mok. O mes isz szirdies gilibes welidami sawo broliams wisokj pasisekima praszome dar didziosios apweizdos, kad suteiktu szitai procei gausinga daga.

Swetur.

• Nesenei pabaigoj sausio m. 1883. m. iszejo isz Petropiles manipestas duodas žinę, kad jomilista auksčiausias ciecorius Aleksandras III. bus karunawotas gegužes menesije Makswoje (Muskawoje); tatai pradziugino tasai balsas wisus, teipogi ir Lietuwei tur wiltį, kad szwiesiausias ciecorius per sawo karunawonę sugražis walnastį Lietuwiams spaudinti lietuwiszkas knigas lietuwiszkais rasztais, kaip buwo wartojama mažne trejetą amžiu.

30 d. sausio m. 1883 m. mire Petropilej kataliku metropolitas arba aukszcziausiai wirszinikas wisu kataliku Maskolijoj, Antanas Pialkauskis, 86 metu senis. Metropolitu budams tankei buwo gelbetoju pawargeliu ir siratu, už tat ir rados jisai didžioj paguodoj ir garbej tarp musu žmoniū. Ž. — L. C.

Gruodžio menesij buwusiojo meto tape Rusijoj triszimtmetine szwente suwienijimo Siberijos su Maskolija praleista.

A deso (Odessos) kampe esąs badas; ne wien žmones saw maisto stokoja, bet ir galwijams paszaro truksta; arklei, karwes po tris rublius parduodamos. — Czepat nesenei ir wiens 147 metu senis pasimires, palikdāmas 115 ir 85 metu senų sunu su daugibe waiku waiku. Iki sawo mirio stiprus buwęs ir nei arelkos nei taboko neliubijęs.

Widurij sausio menesio szį met mire princas Karolas, brolis Wokietijos ciecoriaus ir Prusijos karaliaus Wiliaus I., 82 metu senas.

Gale praejusiojo meto ir pradziuje naujojo meto iszgastingos nelaimes swiete atsitiko. Wisu pirma iratwanai baisingi pietinioj Wokietijoj minawotini; ipacz tos žemes tape tikros paskandos atlankitos, per kurias Reino upe su sawo mažesniomis upelemis traukia. Wisus beweik pilimus wanduo paplowe. Didžios dalis daugibes miestu anose paszalese tape iszpustitos ir rasi kur 2500 žmoniū sawo namu ir pastogiu nustoko. Wisame swiete del anu nelaiminguju ira piningu renkama.

ir isz Amerikôs wien 600000 markiu arba 300000 rubliu parejo. Dabar girdima, jog tokie pat twanai ir sziaurinej Amerikoj kelis miestus uzplukdiuo, daug pabriku iszpustijo, gelzkelius iszplowe ir didelius tiltus paneszė. Iszkada neredu dide ir daug bedos per tai atradus.

— Nesenei nudege mieste Berdiczewo (Ukrainoj) cirkus, kur sakoma apie 400 žmoniu ugnij nuoglą smertį radę. Republikoj suwienituju žemiu Amerikos, mieste Milwaukee nuplendejo bais didele gaspada, kur bewaik 100 žmoniu galą gawęs.

Auszros I. num. intslpa.

1. B., Priekalba, laksztas 3.
2. A., B. Senowes Lietuwos paminejimas, giesme, l. 8.
3. J. A. W. L., Lietuwiszkoji kalba, giesme, l. 10.
4. J. S. Kuoksztis, Simanas Daukantas, Lietuwos rasztininks, l. 13.
5. Jonas Bassanawiczius, Apie senowes Lietuwos piles, l. 15.
6. Musu knigos, l. 18.
7. Isz Lietuwos, apzwalga, l. 22.
8. Swetur, apzwalga, l. 23.

Rankraszezius del Auszros redakcija Ragainej priima.

Italpa.

A. Įvairus rasztai.

- B. Priekalba*, l. 3.
— *Mezzofanti* ir *prigimta kalba*, l. 210.
— *Senovės lietuviu szventenibė*, l. 277.
J. A. V. L. Isz lietuviszkos litėraturos, l. 20.
— *Sengadiniszkas musu gentės paminklas*, l. 278.
— *Zodelis dėl Prusu lietuvininku*, l. 21.
Dr. G. J. J. S. i. Gr. Kalbos dalikūse, l. 25. 57
Žiemkintis. Keletas žodžių apie lietuvius gyvenanczius *Petropi-
lėje*, l. 53.
— *Žinia nū rėdistės*, l. 54, 149, 298.
— *Apie isteigima „lietuviszkos mokslu bendristės“* l. 89.
S. R. Į darba kas lietuvis, l. 153.
Andrėjus Latvis. *Latviszki laikraszcziai*, l. 177.
Vėversis. *Ar pritinka musu bajorams buti lenkais?* l. 231.
J. Miglovara. *Rigos giedoriu draugistė*, l. 170.

B. Istorija.

- J. Basanavicius*. *Apie senovės Lietuvos pilis*, l. 15, 36, 61, 97,
129, 163, 236.
V. Vaiczaitis. *Apie Raudonpilį*, l. 200.
J. Szliupas. *Lietuviai kitą gadinę ir szendien*, l. 221.

C. Bijograpija.

- J. S. Kūksztis*. *Simanas Daukantas*. l. 13, 41, 249.
J. Bs. Frid. Kurszaitis. l. 102.
Vėversis. *Tadauszkas Kasciuszka buvo lietuvininkas*, l. 136.
J. K. Sz. Apgulmi rasztu skiriai. Dūnalaitis l. 203.
Kn. J. Katėla. *Kn. Antanas Strazdelis*, l. 242.
Andrėjus Latvis. *Kn. Antanas Juszkeviczius*, l. 248.

D. Kritika.

- M. Vitoliorauda*, l. 18.
— *Jaunasis Robinzonas*, l. 20.
Bassianis. *Julius Lippert*, l. 49.
— *Jeruzalės iszpustijimas*, l. 70.
— *Pasakos Veckenstedt'o surinktos*, l. 272.
J. S. Kūksztis. *Lietuvos bicziūlis*, l. 75, 108.
Dudutis. *Lietuviszkos dainu kningelės M. Jankaus*, l. 211.

E. Ginczo rasztai.

- St. Szunbajoris*. *Eik laukan*, l. 122.
Birsztonas. „*Auszra*“ ir „*Dziennik Poznanski's*“, l. 186.

G. Apsakai.

- (*J. Bs.* Skruzdėliu atsilankimas, l. 43.
(*Dr. G. J. J. S. i. Gr.* Priczkaus Viliaus I. įpatizskas prisai-
kinimo budas, l. 60.
(*Stajė Szunbajoris.* Paminėjimas Birutės kapo l. 105.

I. Dainos.

- A. B.* Lietuvos senovės paminėjimas, l. 8.
A. Bu. Viltis, l. 213.
Aug. Baranauskas. Tėvinė, l. 107.
(*J. A. V. L.* Lietuviszkoji kalba, l. 10
— Regėjimas, l. 29.
— Tiesos zerkolas, l. 135.
— Szviesa, l. 176.
— Szviesunas ir pelėda, l. 202.
J. Miglovara. Lietuva, l. 35.
S. Norkus. Margiris, l. 65. 92. 124. 158. 197.
— Girtūklis dīvai, l. 214.
Aglė. Broliams lietuviams, l. 71.
— Musu szalelė, l. 254.
Vėversis. Brangioji Lietuva, l. 78.
— Ne dėl visu seniū, l. 254.
— Garbė prieteliaus, l. 265.
Stajė Szunbajoris. Pirmin, l. 102.
(*V. Vaiczaitis.* Svecziū szalelė, l. 104.
A. Sket. Lietuvėlė, l. 231.
J. K. Sz. Varna ir lapė, l. 235.
Petras Trupinėlis. Kaimo mokslinicia, l. 266.

K. Pasakos.

- Bassanius.* Kelionė azeru ir upiu į Lietuvą, l. 79.
J. Szliupas. Vaikszcziojancziōs žvakelės, l. 279.

L. Isz gantos mokslu.

- (*Pr. Lipsztas.* Apraszimas žamės turtu, l. 47. 72. 172. 208. 256.)
J. Bs. Keli žodžiai apie kolera, l. 110. 138.

M. Lietuviszkos kningos,

l. 87. 295.

N. Isz Lietuvos,

l. 22. 50. 81. 114. 143. 179. 214. 282.

O. Svetur,

l. 23. 52. 84. 117.

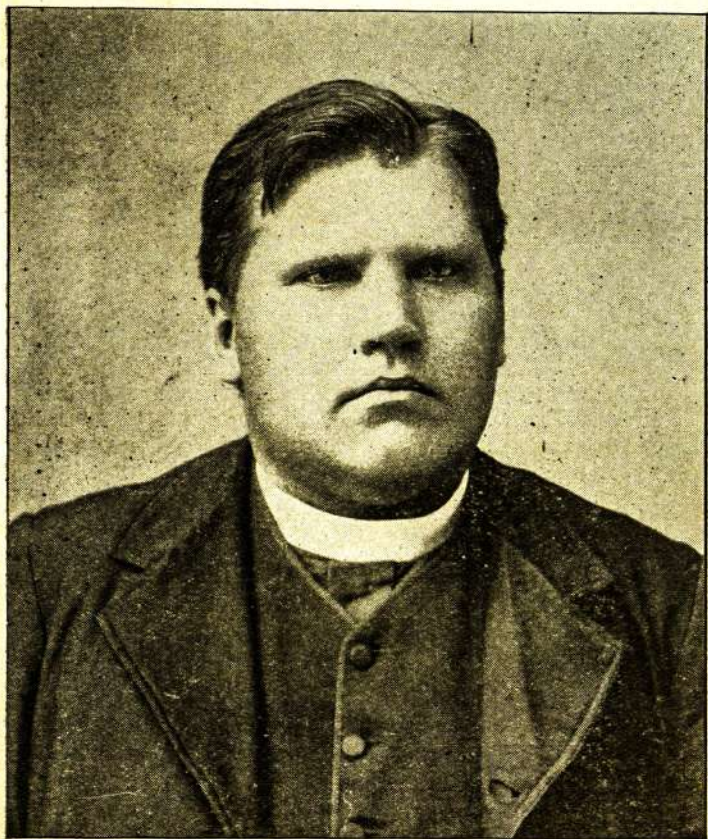
P. Gromatu skardine,

l. 54. 119. 150. 184. 219. 297.

R. Apgarsinimai,

l. 55. 56. 120. 152. 298.

Kun. Al. Burba.

tiesą (prową), kuri yra dūta priebaltmariniame kraszte-
Latwiū ir Ingauniū (Estū) kalbai ir kad butu užrėdyta
(pawelyta) perguldyti įstatymus sudo wedimo į lietu-
wiszką kalbą. Atsimikim žodžiū to, kurs žinojo, ką sakē:
praszykit, o bus jums dūta!

Tarp ponū Žemaičiuose platinasi duma apie rei-
kałą procēs drauge su musu inteligencija (mokįtais wy-
rais) dėl sustiprinimo ir išplatinimo musu raszėjystės
(raszliawôs) ir apswietôs tarp musū tamsesniuju broliū.
Wienas isz ju, Lėnkū rasztininkas, žad pradėti raszyti
lietuwiszkai ant naudôs sawo kaimynū Lietuwiū, už kokį
ir jis sawę laiko. S. R.

Swetur.

Gromata isz Amerikôs.

Springfield, Ohio, Amėrikoj, 5 d. Kowinio 1883.

Brangus prieteliau redaktoriau!

Radau lenkiszkoj gazėtoj, kad trys lietuwiszki lai-
kraszcei iszeina prusiszkoje Lietuwoje; tai apszwietē
mano akis, kad ir musū giminystē turi dar tiek wal-
nybės prusiszkoj Lietuwoj; ale rusiszkoj Lietuwoje, ne-
žinau, ar yra kokia drukarnija ar ne.

Esu Amėrikoj jau wieniūlika metų — ir randasi
mus giminystės į 15 ar 20000. Mes turim keles ta-
worczystes, ar tris parapijas ir kunigū tris Lietuwninkus.
Buwom rodą užwedę lietuwiszką gazėtą (laikrasztį) Amė-
rikoj iszleisti, ale su mažu kapitalu — ir turėjom per-
stoti. — Norėcziau jus gazėtôs kelis eksempliorius, kad
atsiustumet dėl apgarsinimo sawo linkimo. Po apturė-
jimo jus gazėtôs atsiūsim prėnumeratą arba piningus.
Asz storawosiūs paskui su abonentais pamaczį jums
neszti. — Musū welyjimas yra, kad kiek tiek korespon-
dencijôs padarytumet su Amėrikôs Lietuwninkais. Tiktai
nežinau ar mus kalba bus suprantama gerai ar ne. Asz
pats esu isz Maskolijôs lietuwiszkôs Suwalkū gubernijôs,
Wilkawiszkiu pawiete.

Gal buti, jus prietelius tikras raszo.

• Antanas Jurgelaitis.

M. Davainius Silvestravičius, Wewersys — Aušrininkas, daug rašė Amerikos „Vienybėj Lietuvinkų“ („Žaltys“), surinkęs medžiagą S. Daukanto bijografijai.

Gromatnyczia.

Ponui St. R. T—joj. Tamstós gromatą su giesmelėmis ir iszsiraszymu apturėjom. Szirdingai dėkui už wisą. Žinias labai dėkingai primam. Giesmeles wėliaus pasinaudosim. Praszom ir dėl kito numerio mus su žiniomis isz Lietuwós aprupinti. — Rasi tamstai butu galima mums minėtąjį artikulą pridūti, apie platumą musū kalbós? Labai butum už jį prisiuntimą dėkingi. — Jakoby, lietuwiszka krestomatija (litauische Chrestomatie) kasztūja 1 m. = 1/2 rublio (labai szaunios knygos, musū gimnazijose wartojamos), o Schiekopp'o gromatika 3 m. = 1 1/2 rublio. Josios bene wisose didžiose knyginyczyose bus gaunamos. Jei tamsta tū rasztū pagedautum, tai taptu jie prisiusti.

Ponui Zyg. H. Ko—czoj. — Tamstai iszsiuntēm atwira rasztelį ir po tam Jakobio liet. krestomatiją; tikim, jog busi apturejēs. Bezenbergerio „litauische u. lettische Drucke“ ir Völkelio „lit. Elementarbuch“ dar neparėjo. Jakobio krestomatija kasztūja 1/2 rublio, Völkelio gramatika regis 1 1/2 rublio, o Bezenbergerio drukos 6 1/2 ar 8 rublius. Kaip pareis, teip iszsiūsim. — Busim tamstai dėkingi už pažadėtas isz Lietuwós žines dėl Auszrós, teip pat ir už pridūtus adresus, kuriū ir daugiau meilytumēm.

Ponui S. Blt. Petr—lėje. Tamstós gromatą su penkeis markeis apturėjom ir nesenei iszsiuntēm Szykoppo gramatiką. Labai dėkwojam už pažadą mums apsakymus isz liet. literaturos pridūti. Giesmė pridėtoji grāži, ji pareis į Auszra. Mums butu didis dziaugsmas Stanewiczės bljograpija dėl iszspaudinimo apturėti.

Ponui Žiemkinceziui Petr—lėje. Tamstós giesmeles su prozajiszkomis dalimis apturėjom, per redakciją „Lietuwiszkos Ceitungós.“ Labai už tai ēsam dėkingi. Szie suraszai isz dalies 2. numeryje, isz dalies wėliaus taps iszspaudinti.

Ponui J. J—aicziui M. Tamstós gražujį suraszą isz Lietuwós padawimū apturėjom; jis taps wėliaus sunaudotas rasztūse dėl musū praeitinės. Raszyta tapė tamstai placziau atwiroje kortelėje. Tikim, jog bus į tikras rankas nuėjusi.

Redakcija.

Zine nuog „Auszrós.“

Pirmamjam N. laikraszczio musu iszėjus, mes apturėjome isz keliū Lietuwós kampū gromatas nūg brolių, kurie su pasimėgimu sako skaitę musu „Auszrą.“ Wiens gilioj Rusijoj giwenantis mokslingas Lietuwis mums tarp kitu raszo: „Acziu, szimtą syk' acziu už žodžius, paraszytus tokiu gražum liežuwiu lietuwiszku, kokį skaityti ir sapnyj' ne sapnawau! . . . Acziu Wieszpaczui, kad man nusidawė ant pabaigós mano gywenimo regėti, „Auszroj“ prabudinimą isz miego, arba lėtargiszko sapno Lietuwós ir Lietuwii! Galiu mirti, pamatēs „Auszrą“ musu atsikalwinimo, apie kurį asz per 25 metus dumojau,“ ir t. t. Spaudiname mes szitūs to brolio žodžius, ne to delei, jog jis musū rasztui tokę neužpelnytą

dar garbė iszrodo, bet kad parodyti, kaip meilingai wisose szalyse yra priimama „Auszra.“ Szirdingiausei mes tad Dekawojame ipaczei tiems isz Žemaitijos broliams, kurie mums atsiuntė meilinga rasztą su keleis pasiraszusiųjų vyrų wardais! Atsiliepdami ant juju raszto, turime pasakyti, jogei ir mes labai malonėtumėme spaudinti sawo rasztą Kaune, arba Wilniuje, kadangi tūnet „Auszra“ butu dar pigesnė, turėtu daugiau darbininku ir galėtu po wisą Lietuvą lengwu iszsisplėsti ir atrasti daugybę skaitytoju. Mes szendie wisi gana gerai suprantame ir numanome, jogei apszwėtimas musu brolių yra didei reikalingas, nės tik szwiesybe mokslo gali suteikti mumis stiprybę dwasiós reikalūse musu dwasiszkūse, ir parodyti mums kelia, kuriūmi mes, kaipo Lietuwei, galetumėme drasei žengti tolyn, nesibijodami, jog pawirsime į Lenkus ar Gudus. Tik isz lietuwiszku knigu ir rasztū mes pažinsime weikalus ir darbus garbingu musu seneliū; tik per lietuwiszkus rasztus mokinsimės mes karsztai mylėti ir garbinti sawo gražią kalbą lietuwiszką ir sawo giminę.

To dėl mes praszome wisus skaitytojus sawo, raginti ant iszsisraszymo „Auszrós“ tūs brolius, kurie, mokėdami skaityti, norėtu lietuwiszkas knygas pasiskaityti. Norėdami iszsisraszdyinti isz Žemaičių ir Lietuvós, galit pagal szitą adresą parsigabenti „Auszra.“

Jurgis Mikszas Ragaineje, Ragnit Ostpreussen.

Teip ir rankraszcei su gromatomis į redakciją ant to paties užraszo eina.

Redakcija.

Apgarsinimai.

Seniausios ir geriausios lietuwiszkos

DAINOS

užraszytos

M. Jankaus,

gaunamos pas O. v. Mauderode Tilžeje. Prekia 30 Pf. = 15 kapeikū.

Ant ap- **Keleiwio** pono mostelawimo kitojo Eynaro Klaipedoj' rassomojo, ant ateisencio bertainio meto pakwečia spaustuwe Kel. Ragainej.

Pirm pietu namie esu nuo 9—11 zegoriaus, seredo ir subato nuo 9—1 zegoriaus, todeley del iszkeliawimo ant lauku, kad didelio stroko niera, meldziu malduotis ant 11 zegoriaus o seredo bey subato ant 1 zegoriaus, arba rytmetry taip anksti, kad asz iki 9 zegoriaus wel namie buti galiu. Po pietu tarp 4—6 zegoriaus mane galit weikiausey namie tropyti.

Liekorius lietuwiszkay kalbantis

Armons Liepa,

Tilzeje, wokiazkoj ulyczoj 4.

Margyris*).

Giesmē isz Lietuwôs weikalū,
paraszyta L. Kundraiczio (Kondratawiczės)→
Lietuwiszkai iszguldē S. Norkus.

Pirmoji giesme.

I.

Kur dingo, Lietuwa, tawo didybė,
Kur kunjgaikszei ir diewū daugybė,
Kur garsios pilės darbo waikū tawo,
Kur giesmininkai su giesmėmis sawo?
Taw senei žmonės szlowės pawydėjo,
Nės placzei, gražei — kaip kwietka żydejo!
Szendien — prapūlē, lyg sapnas praslinko,
Arba lyg kwietka suwytyt' nulinko. . . .
Kas tawę szendien iszskaityt pataikys
Isz tū paminklū, kuriūs regi akys;
Arba gywybę kas iszgrožys aiszkei,
Katrą sens rasztas tik pawirszium reiszkia?
Kas praszwies tamsą praėjusio laiko,
Kas iszcieli ps tiesą, ką pasakos laiko?
Tawo paminklą jei žmog's laukūs rastu,
Ar koks žingeidis isz kapū iszkastu,
Isz trupinėliū geležies ar molio —
Kas įspės laimę ar nelaimę broliū,
Katrie nūg amžiū tamsiam grabe tyli?
Negu tik žmogus kurs, praboczius* myli,

*) Weikalai czionai apraszomi atsitiko Pelėniū pilėje ant
upės Aistōs kranto Užgiriniame Trake (Suwalkū gub. Wilkawisz-
kio paw. Bartnikū walst.) pabaigoj wasario 1336 m.; raszejas per-
keitė pilės wietą, ją apraszydamas, kaipo ant Niamuno kranto gu-
linczia. Pradžia szitōs giesmės tapė spaudinta „Lietuwiszkoj Cei-
tungoj“ 1882 m. 2. num. Red.

Gromatnyczia.

Ponui J. K. Petropilėje. Tamstós raszta, raszyta 27. d. herželio, su pridėtu rubliu gavóm. Auszrós numerei tapė iszsiusti. Ar ir nuėjo į vieta, tai rods nežinoma. Praszom tamstós mums apie tai žinę dūti. — Mes ir labai procewojam ir raszinėjam, kad valdžia pavelytu „Auszra“ spaudinti Kaune ar Vilniuje. Ale iki sziol dar nei jokios žinės. . . .

Broliui Lietuviui Warszawafoje. Tamstós siuntinys su szeszions dainelėms parėjo. Jos taps isz palengvo iszspaudintos. Dabar esam medega labai aprupinti. Vienok kaip veik jau spaudinamasis Auszrós kalendorius iszeis, bus ir materijolai susimazine. Dėl to tamsta busi toks geras ir daugiau rankraszciū pridūti. — Dėl pertaisymo tu daineliu turim ju sudėtojai pasakyt, jog jos teip, kaip yra, negali buti spandinamos, nės per daug jose vieno kraszto tarmenė poniawoja. Auszra skaitoma ne-vien p. sudėtojo kaimynū, bet ir toli sziaurėje ir atstu pietusė ir vakarūse Prusu Lietuvoje. Taigi tamsta nedyvysi, jei mes statraszta (tiesraszti) taisysime.

Ponui A. Gedr. Szv. Iszsisraszymas ant „A.“ su vienu rubliu parėjo, už kagi tamstai taps pageidautasis dalykas prirupitas.

Ponui K. Str. Žyž. Tamstós iszsisraszyma su dviem rubliam apturėjom. Iszsiustieje numerei bene jau bus tamstós rankose. O jei nebutu nuėję, tai praszom mums apie tai žinę dūti.

Ponui Jonui Szuk. Mol. Tamsta gavo už prisiustu du rubliu „A.“ atrupjta. Vienok ar tamsta jau ja apturėjai? Jei ne-teip, tai praszoma mums tą dalyka pareiszkinti.

Ponui Nerui Ser. Belgijoje. Tamstós gromatą su žinomais piningais apturėjom, teippat ir tris rankraszcezius. Už viską szirdingai dėkui. Daugiau dūta per gromatą ir atvira rasztelį apie tai žinės. — Lietuviszki mėnesiū vardai: januarijus, sausis; pėbruvarijus, vasaris; mercas, kovas; aprilis, balandis, karvelis, sultekis; majus, gegužės m.; junijus, berželis (birželis, sėjós m.??); julijus, liepós mėnū; augustas, rugpiutis; septemberis, rugsėjus; oktoberis, spaliū m.; novemberis, lapkritis; decemberis, grūdis.

Ponui Alek. B. Wy. . . szkiūse. Gromata su trimis rubleis ir giesmele gražiaje parėjo. Ant pridūtu adresū tapė „A.“ iszsiusta.

Ponui J. K-giui. „Žirgakalnis“ parėjo; jis taps „A.“ kalendoriufe, kursai bus keles nedėles p̄jrm Mikėlinės gatavas, patalpitas.

Ponui V. V-aičiaiui, O-liūse. Dėkui tamstai už meilingą gromatą ir dar meilingesnes giesmeles, kuriu vienok savo laikrasztyje negalime patalpinti, nės viena, musu verczia neyra tokia didelė, o antrą, jas patalpjdami gyropelneis pasidarytumėme. Taigi tamsta nedyvysi, kad tos eilės negal sziczion spaudinamos buti. Su didžiausiu džiaugsmu priimtumėme minavotases penkes daineles ir labai butumėme vž ju prisiuntimą tamstai dėkingi. Jei galima, tai praszom tamstós ir daugiau sziokiu tokiu rankraszciū pridūti, kurie visi musu laikraszciui susigadys.

Ponui M. Sl. Trump. Tamstós gromatą su ketureis rubleis ir iszsisraszymu ant „A.“ gavom; ji taps iszsiusta visiems

ant pridūtojo adreso. Gražios giesmutės taps patalpintos, o ir mįslės, kuriu ir daugiaus meilytumėme, jei tamstos loska.

J. Miglovarai R. Musu statraszas (tiesrasztis, ortogra-pija) yra Szleikerio pastatytasis; tik genetyvas pluralio yra su stogeliu paženklintas cze, kur reikia jį nū singulario instrumen-talio atskirti, teip pat ir žodžių antrosios deklinacijės genetyvas singulario nū nominatyvo pluralio atskiriamas, dar randasi musu statrasze suminksztinasis i po liežuviniu sąbalsių cz, ź (čiaudėti, meldžiu). Pirmasis numeris turėjo su didėi daug kliaudu iszeiti, nės literu su rasztzenkleis reikalingais buvo stoka; ir dabar dar kartais nepritenka. — Sąbalsis v, kursai paprastam dvigubam w isztarmėje lyginas, yra szime numeryje įvestas, nės tokiu budu žodžei, kuriūse v randasi, susitrumpina (w antrą tiek vietos užima-nekaip v). Skaitytojai taigi tenerugoja už nekurektą tiesrasztį. Veik bus geriaus spaudinta.

Auszros IV. numerio intalpa.

- 1) Apie įsteigimą „Lietuviszkės mokslū bendrystės (draugystės)“, laiszkas 89.
- 2) Kundraitis, Margis, giesmė (1. primezginas) l. 92.
- 3) J. Bs., Apie senovės Lietuvės piles (3. primezginas) l. 97.
- 4) Stajė Szunb....is, Pirmyn, giesmė, l. 102.
- 5) J. Bs., Friedr. Kurszatis, l. 102.
- 6) Vaiczaitis, Svecziu szalelė, dainelė, l. 104.
- 7) Stajė Szunb....is, Paminėjimas Byrutės kapo, l. 105.
- 8) A. Baranauskis, Tėvynė, giesmė, l. 107.
- 9) J. S. Kūksztis, „Lietuvės bicziulis“ (pabaiga), l. 108.
- 10) Drs. J. Bs., Keli žodžei apie kolera, l. 110.
- 11) Isz Lietuvės, l. 114.
- 12) Svetur, l. 117.
- 13) Gromatnyczia, l. 119.

Apgarsinimai.

„Auszrės Kalendorius“

1884 m.

visai Lietuvai pritinkas, 112 pusiu didis, lotyniszkoms literoms spaudinamas, bus iki 23/11 rugsejo gatavas. Apgarsinimai po 10 m. arba 5 rub. už pusę, po 5 m. arba 2½ rub. už pusę pusės, jei menkiaus, tai ant eilės po 30 pf. arba 15 kap. Auszrės redakcijoj priimami.

Isz musu drukorijos dabar patlab parėjo lietuviszkjoj kalboj:

Korawoniu

Zokanknyges

vokiszkės ciecorystės

nū 15. majaus 1871.

Prekia 80 pf., jei frankerotai prisiuncziamos buti tur, 90 pf. (45 kap.).

J. Reylander & Sunus,
Tilžeje.

Dėl redakcijos atsiliepia J. Mikszas Ragainėje (Ragnit Ostpreussen). Spaustuwė Albano & Kibelkės Ragainėje.

Prel. J. Maciulevičius — Maironis aušrininkas.

„Musų Karionių” Metu.*)

Aušrininko Dr. J. Basanavičiaus laišakai į kun. A. Miluką.

30 VII 97 Varnoje

Godotinas Tautietei:

Rengiates — kaip iš gromatos matau — mano photographijas „Garse” ar kur kitur „sunaudoti”, o kadangi šitas sunaudojimas, kaip rodos, be mano biografijos negales apšieiti, todėl norečiau čion jums kelias žinias apie mano Bulgarijoj’ veikluman literariškan paduoti, pasitikedamas, kad jos ir del musun tautiečių bus šiek tiek akyvos, nes viens kitas dasizinos, jog darbai jun brolio Lietuvio ir svetimame sviete tulo, nors menko, pasisekimo susilauke, pakeldami garben Lietuvos vardo.

Pastaraisiais metais — tarp kitun veikalun — bulgariškoje kalboje du mano didesniu darbu apgarsinta tapo: Materiali za sanitarnata etnografia na Bulgaria („Medega del Bulgarun Sanitariškos etnographijos), apie kuren recenzijan padave „Vienybe”, ir Kum epigrafikata i archeologiata na Gorna i Dolna Miznia („Prie epigraphikos ir archaiologijos Aukštosios ir Žemosios Mysijos”). Pirmasis veikalas atspaudintas tapo V-me, pastarasis XI-me tome periodiško „Sbornik za narodni umotvorenia, na-

*) Šitoje rubrikoje šiame ir sekančiuose „Žvaigždės” N. N. talpjsime korespondenciją spaudos uždraudimo meto, t. y. iki 1904 m. Turime redakcijos archyve, be apgarsintų šiame numeryje, kelis laiškus kun. A. Burbai rašytus: Angrabu, „Apžvalgos” redaktoriaus, Jono Kriaučuno „Varpo” redaktoriaus, Mikolainio — Noveskio; kun. Milukui rašytus laiškus: J. Šerno, Ukiškio — Dubinsko, Būčio, Vaišganto, Kaupo, Geručio ir t. t. Red.

uka i knižnina", išleidžiamo Apšvietos ministerijos Sofijoje'.

Sitie veikalai mokslo virams, regimai, patiko: netik bulgariška, bet ir vokiška kritika su pagyra apie juos atsiliepe. Bulgariškoji „Medicinska besieda" (1896, kn. V—VI. Str. 347) sako buk aš išdavens „tokin didelín darban" („takov gromaden trud), darban, kursai esans vienatinis tuomtarpu musun („bulgarun) mediciniškoje literaturoje ir kursai taptu bagotysta ir puikybe („gordost") kiekvienos kitos literatūros, daug bagotesnes neng musiškoji". Profesorius Vienos universiteto, Dr. K. Jireček vadina tuos mano „Materialus" „brangiais" (drahocenne), iš kuriun mokslas susipažinens su padunojine Bulgarija. D-r Oskar Hovorka Edler von Zderas savo recensijoje, patilpusioje laikraštije „Centralblatt fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte" (Breslau 1897, Heft I, S. 36) sako, kad mano darbas guldans pamatus bulgariškai anthropologijai (Welches wohl fuer die bulgarische Anthropologie als grundlegend angesehen werden darf"). Garsaus mokslo antropologas Dr J. Deniker, nuo „Museum d' Histoire Naturelle" Paryžiuje savo veikale „L' Etude anthropologique des populations de l' Europe" pasinaudojo plačiau mano paduotomis žiniomis apie bulgarus, kaip ir Dr. L. Niederle savo veikale „O povuodu Slovanu" (v Praze 1896).

Kunigaištis Ferdinandas perkrikštydamas savo sunun Borisan in stačiatikystan insteige 50,000 frankun fonđan išdavimui plačiai apribuoto veikalo „Bulgarsko otečestvo" („Bulgarun tevyne"), kursai ketina apimti visan geographijan, ethnographijan, antropologijan, historijan ir t.t. bulgarun nog seniausio laiko, baigiant musun gadyne. Surinkimui del šito veikalo antropologiškos

medegos, Apšvietos ministerijai prašant, aš pereitan metan parašiau „Instrukcijas rinkimui antropometriškun žiniun“; o „Redakcijos komitetas pamineto veikalo pirmsedysta pirmininko apšvietos pavede man apdirbiman IV-tos dalies „Bulgarun tevyne“, butent bulgarun antropologijos kranimetrijos etc. etc... Veikalas visas bus per mokičiausius šio laiko bulgarus monographiškai parašytas dalimis.

Sitas žinias jums, kaip ir kitiems mano biographams neprieinamas, čionai trumpokai suglaudens paduodu, pasitikėdamas kad Tamsta jas „sunaudosite“, — Prizadetan darban kaipo veik perrašysu — priduosu.

Mano brolis užrašens tur apie 200 pasakun; pranešk man, ar ne galetumet jas kokiun nors budu išleisti?

Su širding. laboms dienoms.

Dr. Basanavičius.

Sanatorium in Purkersdorf
bei Wien, 24 gegužes 1900 m.

Milimas Tautieti, seniai rengiausi Tavielp rašytie, bet ligos, ilgai durujančios, užpultas, negalejau. Norejau butent Tavens klaustie, ar apsiimsi ir antranjin pasakun toman atspaudintie, dėl kurio medega surinkta dabar Varnoje guli ir kuren, jai veik teks šiek tiek, pasitaisytie, sugryžens sudavadytie galesu. Čion, sanatoriume, dar 2-3 — savaiti prabuvens ketinu keliautie in Alpus; taigi po kokiun tik dviejun mėnesiun Varnon sugryžsu. Atsakyman siunskie in Varnan; teipogi ne uzsimirškie man kokis 5—6 egz. „liet. pasakun“ išsiunstie, nes jie man reikalingi.

Su širdingoms laboms dienoms

J. Basanavičius

Dr V. Pietaris

Mano milimas kuningeli!

Ačiu labai už prižadėjimą atspaudintie „Ožkabalių dainas“, kurios atspaudinimo labai yr' vertos, nes jos, iš didesnes dalies, gana yr' svarbios. Tik man labai gaila, jog iš priežasties mano nervų ligos, aš intensyviai darbu užsiimtie, tuom tarpu, ne galin ir ne instengiu jas ant termino prirengtie ir sudavadytie, nors jau prakalba ir didesne dalis dainų spaudinimui gatavos guli. Man rodos bus geriausia, prisilaikant priežodžio „festina lente“, jei aš rankraščio išsiuntimą ant velesnio atidesu laiko nes pasiskubinimas galėtų tams dainoms kan užkenkti. To dėlei atidekime jūn spaudinimą ant pradžios ateisenčio meto.

Anasyk aš buvau prašęs duotie man žinien, kaip Daukšos „Postilleje“ yr' išreikšta garsmas e (Schleicher'is), tai ar su patupdinta a ties e (ea) ar kitokiu būdu. Šita žinia man yr' reikalinga, todėl antra kart prašau kuo veikiause suteikti' man žinien

Su laboms dienoms
Dr. Basanavičius

Gudotinas Tautietis teikes man suteiktie kuo veikiause žinien — jai turetum Daukšo „postillen“ originale — kaip jojo rašyboje yr' išreikškštas garsmas ea, kuria sendien tik, anot Schleicher'io, tik su e rašoma (geras, metas etc). Perveizek „postillan“ ir paluok kaip ir ant k o k i o l a p o tas garsma išreikškštas. Busu labai dekingas!

Su laboms dienoms

Basanavičius

Dr. J. Šliupas.

Mano mielas kuningeli!

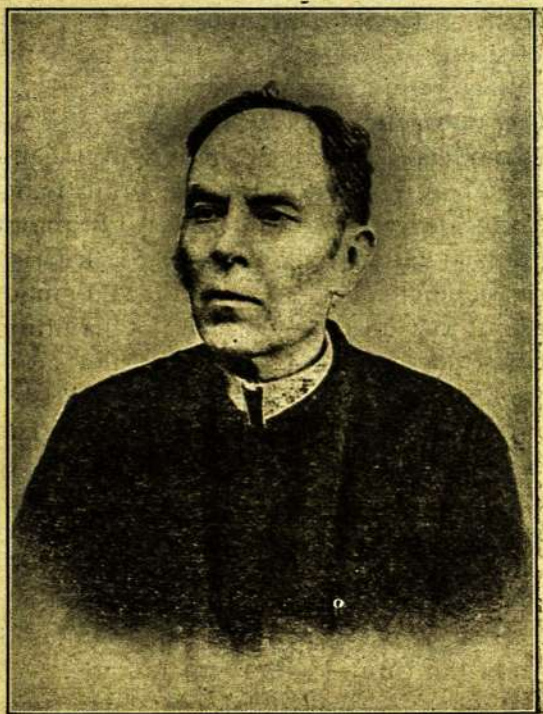
Ant Tamstos prižadėjimo pasitikedamās, siunčiu — nors velai — „Ožkabaliun dainas“, kuriun su variantais yr' per 4 šimtus. Tulos jun yra labai svarbios, o visos kitos — prigules prie gražiausių dainun tautos musan ir ne menk' prisides prie susipažinimo su a — dialektu, kuriuomi vardu aš norečiau piet—lietuviskanjan tarmen pramintie. Kad tos visos dainos užsipelno spaudon patektie — ne reiktu abejotie, ir man, tuomtarpu, tik gaila, kad iš priežasties mano nervuū, ne galima buvo platesnen prakalban prie jun pridetie, nes jos perrašinejimu ne galiu užsiimtie. Jei galetum' jais jau spaudon dabar imtie, tai prašyčiau, tumtarpu, tik dainas spaudintie, o titulinin lapan su dedikcija, kaip ir veliaus atsiunčiamanjan prakalban galima su atskyra paginacija prišakije dainun pridetie. Tik prašau duot' žinian, kada ketini jais spaudon imtie, kad aš galečiau — volens nolens — tan akyvan prakalban perrašytie ir savo laiku Tamstai prisiunstie. Jeigu turetum parankiui Daukšos „Postillen“, teikes man praneštie apie jo rašyban garsmo ea (e). kan jau du kartu buvau prašens.

Siunčiu daug labun dienun

J. Basanavičius

PS. Dainos tur but spaudinamos mano rašyboje; reikalingan skaitliun literun e d, s t z u pasisteliuokit pagal pridetan čionais jun povisdin*), ant mano conto — kiek reikes aš jais užmokesu. Situn literun aš turiu parsigabenens iš „Schriftgiesserei Flinsch'o" Frankfurte ant Maino apie 9—10 kilogramas, kas man kaštavo circa

*) Po dvi literi visun šitun raštženklun pridejau pirmame dainun pakete, kur jais rasite.

Kun. Balvačas — Gerutis.

60 frankun. Gaila, kad aš jun Jums per pačtan prisiun-
stie ne galiu. Pas jus, man dīng, ne daugiau, kaip kokius
10 doleriuں kaštuos.

(Sitame laiške ž rašoma z su uodegyte apačioje. Red.)

9 II 901. Varnoje.

Mielas — brangus Tautietil

Man besirengiant su atsakymu ant pirmojo Tamstos
rašto, jau pirm keliun dienun gavau ir antrajin, ant ku-
rio tik dabar atsiliepiu ir ta iš priežasties tos biaurybes
ligos. Aš norečiau, kaip ir pirmiau kad rašens buvau,
tais dainas su mano raštženkliais atspaudintie, tik randu,
kad pae jus intaisymas tun literun labai brangiai kaštuo-
ja. Man didžiai gaila, jog mano literos, kurias aš čion
turu persigabenens del Aisopo — seniausio musun prose-
niun Trakun raštininko — pašakun atspaudinimo lietu-
viškoje bei graikiškoje kalboje, ne tinka prie Stagaro
spaustuves literun, nes jos, kaipo „antiqua“ tur' kitokin
už anas pavidalan; šaip bučiau galejans jums jais dalimis
atsiunstie, kadangi tuomtarpu, iš priežasties vis tos pačios
ligos, Aisopo spaudintie negaliu. Pas Flinsch'an Frank-
furt ant Maino kilogramas prastom literom kaštuoja 2—3
frankus (40—60 centun), o manosios kaštavo visos, apie
10 kilogramun, su posto ir muito, in 60 frankun. Stam-
biunjun literun, kievieno skyriaus, ne reik daugiau kaip
po 100, o smulkiunjun — po 500 insitaisytie. Tiek užten-
ka spaudimiui arkušo, ipačiai dainose; jeigu ne ištektu —
galima $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ arkušais spaudintie. In kilograman smul-
kiunjun literun (c d etc.) telpa 100, stambiunjun (D T, C
etc)—500. Dvigubas prekiass skaitant pas jus—visgi paste-
levimas reikalungun raštženkliun ne gali pas jus

J. Adomaitis — Šernas.

kaštuot daugiau, kaip 100 fr. (—20 dol.), kurian tai suman
aš noriai prižadau. Priegtam ne reikia užmirštie, kad mano
literose, ne kalbant apie vuodeguotaisias, randasi dar e, u,
kuriun pirmanjan jus jau turite, o vieton u (su o viršuje)
galima butu ir uo statytie. Pritaikant vuodegutaisias lite-
ras prie tun Stagaro spaustuves, reiketu p a v i z d ž i o
v u o d e g u č i u n delei liejenyčio paduot' prisiunstaisias
mano literas, kad tais vudegaitias gražiai padaryti, kaip
manosiose. Spaudiniman dainun — dviejuse tomuose*)
— reik atidet iki m. Liepos, nes aš sirgdamas, ir neužilgo
vel kur in sanatorium'an gyditis rengdamasis, joku budu
tuom tarpu prakalbos prirengtie negaliu. O toj prakalba
tures buti gana plati dissertacija apie liet. dainas ir jun
darodoman senatven giliau etc. ant daugumo literar.
versmun pasirementi: ji reikalauja sveiku smegenun
bei nervun, ir žinoma, ne tokiun, kokius dabar turu.

Exhaustus sum! Baigsu, siunsdamas širdingiausias
labas dienas ir geriausius velijimus.

Basanavičius

Karlsbad, Residenz — Hotel

*) Po 200 dainun kožname.

28 V. 901.

Milimas Tautietil

Tik dabar galiu Tau seniau prižadetan, o dar pernai
Gasteine parašytan, prakalban prie Ožkabaliun dainun
išsiunstie, nes ikšiol mano sveikata to ne daleido. Rodos
ji ir dabar liekti tik fragmentiškai parašyta, nes plačiau
ne galėjau, del tos pačios priežasties, tan darban atliktie,
bet ir teip trumpoka bus vis geresnė, ne kaip ne jokia.
Man labai būtų malonu, kad Tu, dainas atspaudinens,

Imtumes už pasakun, kuriun, kaip dabar matoma, užteks ant II ir III tomo. Medega II-jam tomui dabar yr perrašinejama Prūsiose ir aš atgal Varnon sugryžens, jai tik mano sveikata čion šiek-tiek pasitaisys, rudenije galesu, rasi, rankraščius to tomo Tau prisiunsti, o čionais dar budamas nors trumpuken prie jo prakalban parašysu.

Po Karlsbado vandens gerymun ir maudykliun — kas dar apie 3 sanvaitias duruos, reikes vel važiuot' ing Gasteinan Alpuose ant viso menesio, teip kad aš tik po kokiun 2 menesiun galesu namon sugryžt ir iš ten prižadetus 100 frankun už sutaisyman reikalingun literun Tau prisiunsti. Tuom tarpu prašau pasiskubint su atspaudinimu „Ožk. dainun“ ir po kokius 10—15 eks. išsiunst man in Varnan.

Siunčiu Tau širdingiausias mano velijimus.

J. Basanavičius

Vindabona, 2 VII. 901

Mielas Tautietil!

Jau kelis syk' buvau norėjans — ale vis užsimirštu — Tavens prašytie, kad Tu, turedams, rasi plačian pažintin su savo kampo dzūkeliiais vienam ar kitam parašytum, kad ir jun kampe taptu renkamos ir užrašomos pasakos, kurias aš nupirkctie galečiau ir kurias tiesiok ant mano adreso atsiunčiamos butu.

Iki šiol — kai ir iš II tomo „Liet. Pasakun“ matysi — turu surinkens pasakas iš visun Lietuvos kampun, tik iš Vilniaus guber., o ipačiai dzukiškun — ne vienos! O dzūkiškios pasakos, kaip aš dasiprotet norečiau gal' but svarbios ne tik kaip folkloriška medega, bet jose, rasi, bus

dar šis—tas randama, kan kitun kraštun Lietuviun pasa-
kose ir ne užtinkama... Todel aš Tavens labai prašau apie
šitan dalykan ne užsimirštie ir rašant in savo kraštan
— teip tokiam „Simtakoju“, surinkusiam svarbias „dzuk.
daines“, ar kam kitam, apie mano noran praneštie pa-
duodant mano adresan del tiesiokio susirašymo.

Kaip aina „Ožk. dainun“ spaudinimas?

Su daug labun dienun ir geriausiun velijimun!

Dr. Basanavičius

Varnoje, 5 II 902.

Guodotinas Tautietei! Kadangi Tamista ant visun
mano pastarojo laiko gromatun ne teikeis atsilieptie, aš
ne galėjau dažinotie, ar mano prakalba: „apie Ožkaba-
liun daines“, kurian dar iš Karlsbado išsiunčiau, in Tams-
tos rankas pateko, ar ne, ir ar Tamsta dainun rankraš-
tin kn. Kaupui pavesdamas ir tan prakalban prie jun pri-
dėjai, ar ne. Prašyčiau todėl man nors keliais žodžiais
žinian apie šin svarbun del manens reikalan suteiktie, ir
tai kuogreičiausei. Veliju Tamstai viso labo ir geriausio
pasisekimo moksle.

Dr. Basanavičius

Sekančiuose 4 puslapiuose talpiname fotografišką Ba-
sanavičiaus laiško fac-simile, kad vaizdingiau parodžius
jojo statrašą, koki norėjo anuomet įpiršti „Dirvai“, o ku-
rio mes purtēmės daugiausiai dėl to, kad nenorėjome pa-
mesti įvesto visuose to laiko mūsų laikraščiuose Obelai-
čio statrašo. Ziūrėk Dr. Kudirkos laiškus šiame „Zv.“
numeryje pusl. 107. Red.

*) Šita atvirutė buvo man atsiųsta į Fribourgą, Šveicarijoje, kur buvau
1901—1902 mokslo metais, palikęs „Dirvos“ leidimą kunigams: J. Kurui, A.
Kaupui, M. Šedvydžiui. Kun. A. M. M.

Varniye, 24 avgust 900.

Milnias Künzeli! Tavo kirj-
tan. Su Zornia apie dedikacijai
man albumi kadau gionaij su-
grypenj, o psem kelion dienu
apdovojan, o patu albuman.
Oz Tav helki, Sirdingai Atvi
debrugas uz tu pradukavimam
Tok gasti man didiai, kad
T ladinge ne patalpinai gub-
tografidzin, nuimtum per Muz.
hoffen iz T. Bres. bi. Dr. Sauerwe
o. apie kurias az baraukter-
tu. Tavo Klausen, ar jat
Taviev. absinse, ar ne, o
kadangi ant klausymo ne
tago absiliepta, az jum Ta-

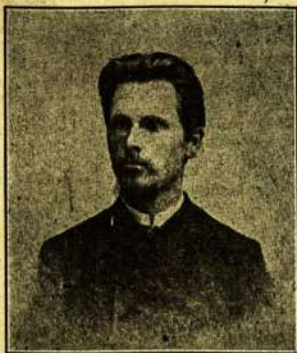
mistas, ir ne įsiviešiuo.
Kas link pamišosios ilus-
Arūto, broguro, - ten tarpa,
uz goscassies durni, jandis
dar nervuon brogus, ne gelin
Sursinkie ir ayrazypie vidab
uz gyvensmo mano pataran-
jim to netum, veldaus - ge-
resniam laukui virdus, rasi
ir galesu tai atliktie por-
di damed ir dangelin viso-
Mun fotografuon virdum
etc., kur man teko, dangiau
se gydanke, apsi lankysse,

Pasabos elēt II Lomo gubi sarīakā
sīk dz dukar jag systemadig-
kair Ingrupātie r pierazytā
jōtin. Ludu ne galis, ne as-
ms per s. l. g. n. a. Kāg kīdā
dūtā su. Larnanij, apie
kurij az Fan. 13. Gastešnā
buvān pamtnejuš — jūn
ēdeshe dalyj seniaa,
dāi. Svekstniam. asant,
tago pierazytā r. rasi.
Galēn. hūtie pōrrengtā r.
kōdoj. O. g. l. o. s. O. k. a. b. d. a. i.
n. o. j. r. s. i. g. u. e. l. u. y. t. a. t. i. s. k. y. r. o. n.
j. e. k. m. i. n. g. u. y. e. h. a. s. j. u. j. u. l. e. i. s.

Stume ir tai, Druvoje, kuris
jam tiek naudos suteiks mašinos
literaturai! pastolindis Tau
semcas keliskabikai lai lrekti
efonde. Druvoje, ant amžiuo laisv
X begtl jam gelpia neptie sptu-
duling s viešoj bei moksls sut
musun nuvargintu terynen!

En paginda!

J. Basenar, ⁵liu

Dr. V. Kudirka.

Dr. V. Kudirkos laiška P. Mikolainiui.

15. XII. 96.

Iškeliavai, Tamista, ir išleidimas lietuviškų knygų rodos trukte truko: neturime nė kalendoriaus, nė priedų, nė kitokių atskirų knygelių. Ant Prūsų žmonių tame dalyko, kaip pasirodė, visai negalima pasitikėt, nors jie labai gražiai moka pažadėt. O be knyginių, kuris ant savo rizikos spaudintų knygas, ne vien tik pardavinėtų kitų atspaudintas, augimas lietuviškos literatūros neturės tvirto pamato. Gavau laišką su paminėjimu apie draugystę "T. M.", kuri apsima spaudinti lietuviškas rimtesnes knygas. Laiške paminėta telp gi, ar aš neprisišėčiau peržiūrėjimui savo rankraščių, apgarsintų "Varpe", buk D-stė malonėtų atspaudint. Supranti, Tamista, kad siuntinėjimas, viena į Ameriką, o gal ir atgal, jeigu nepatiktų, yra pavojingas, nes rankraščiai gali pražuti. O man, jau suvisai sergančiam, sunku būtų išnaujo viską perdirbt, gražiai ir aiškiai perrašyt — kaip dabar yra padaryta. Tai gi siuntinėjimo tiktai peržiūrėjimui aš nenorėčiau, ypač,

kad tai nereikalingas daiktas ir iš kitos pusės: Rankraščiai tie jau buvo spaudinti sykjį (Aušroje, Lietuviškam Balse, Varpe ir Ukininke), tai gi pažįstami jums. Permainos tiktai tokios, kad eilėse visur (Kaine, Laisv. Vaidose ir Pasakose) pertaisiau kalbą ir eilių miera. Keliose tik "Kaino" vietelėse permainiau pats vertimą. Tai gi galite numanyt ir be matymo vertę tų raštų. Pridėsiu tik, kad "Laisv. Val." bus 20 su viršum NN, o "Pasakų" 10 NN. "Kaino" didumas lieka toks, kaip "Varpe" 1894 metų.

Da kitas dalykas:

Kur spaudinate: ar Amerikoje, ar Tilžėje? Ar turite Amerikoje litaras **o** ir **š**? **Korektą noriu daryti PATS.** O jeigu jau kokios, tai korektą da galėčiau pavesti **Tamistai**, nes, žinau jug, Tamista esj permanęs "Varpo" statrašą ir, žinau, nesigailėtum atidos daryt korektą pagal rankraštį ir prižiūrēt vietas, kur statrašoje prisilaikau savo pažiūrų.

Apsręskite šitai, ką rašau, ir duokite atsakymą į red. "Varpo", pridėdami, idant man perduotų atsakymą tą.

Važiuoju dabar ant pusmečio į užrubežį, tai lengviau bus susirašyt. Adresą, prireikėjus, priduosiu — šiandien da nė pats jo nežinau.

Veliju pasisiekimo

V. KAPSAS.

Tamsta! Pasimatyk su kun. Žilinsku ir užklausk, ar "Dr-tė Ivinskio" atsisakē jau nuo parodos "lietuvytės" Paryžiuje, ar sutinka pavesti parodą liūteratūros aniems vyrams, kurie prisiuntē į "Varpą" savo atsišaukimą. Tegul "Dr-tė Ivinskio" ant to atsišaukimo atsiliepia, idant butų žinia, kaip ir su kuo tame dalyke priguli turēti reikalus.

Tamista! Nuplėšęs savo laišką, atiduok straipsnį į redakciją — tik paskubink. Prisiunčiu 10 rublių į skolą — kas žin, ar da daug liko! Esmi jau atkeliavęs į Krymą; kaip ilgai busiu, nežinau. "Juodą žemę" (Rusvas dulkes) jau turėjai gaut. Spaudink, Tamista, ir pėlynk. Tiktai korektą siųsk į Mintaują — pataisys, žadėjo. O atspaudinę kokią ketvirtą dalį, gali ir man paskui prisiųst, gal ir aš kokią klaidą rašiu. Jeigu iš Mintaujos neatsiųstų antrašę knygos, tai vadjsiu šiteip: Juoda žemė (szary proch) apysaka, lenkiškai parašē Rodzevyčių Marė, vertē Vincas Kapsas. Tamsta! Nuo Naujų metų siųsk man "Ukininką" su priedais (pasakyk redakcijai, kad man 1 egz. duotų). "Varpo" nereiks — turėsiu ant vietos.

Adresą, pagal kurį reiks rašyt ir siuntinēt man, paduodu ant kitos pusės šio laiškėlio.

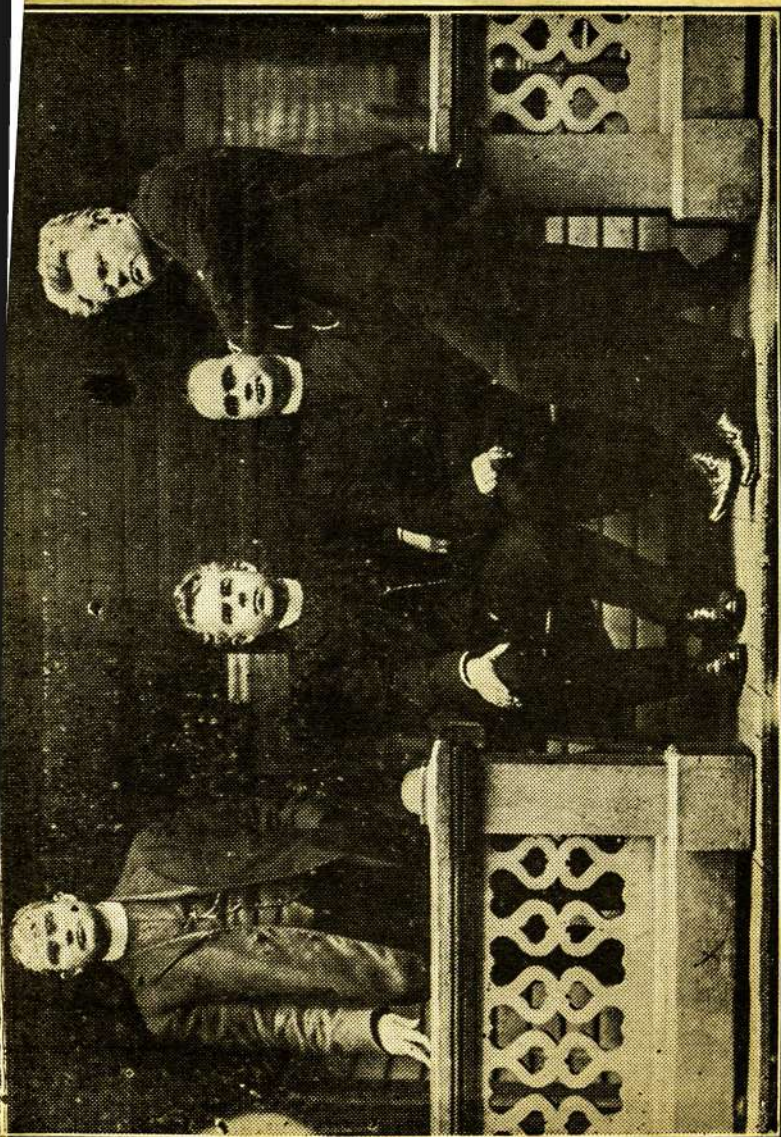
Sudiev....

Ant kitos pusės paduotas antrašas: v. g. Sevastopol, Malaja Morskaja, No. 37, vėraču 50 piech. Bielostokskago polka L. Tereianu, s peredačei V. K.

10. II. 97.

Maloningas Tautieti.

Gaavęs laiškėlį, pranešantį, kad D-tė "Tėvynės Mylėtojų" apsima atspausti mano raštus, išsiunčiau ant Tamistos vardo užklausymą, ar turite

Amerikoje **Č** ir **Š** (be kurių jug mano raštų spaudinti negalima), o teipos gi pateisinimą, kad esančiųjų Redakcijoje rankraščių peržiūrėjimui siūsti nereikalingas daiktas, nes 1) tie raštai žinomi jau iš laikraščių, 2) o dabar tik pertaisyta vietomis kalbos ir eiliavimo prasišokimai.

Da ant to mano atsiliepimo atsakymo ne esmi gavęs, vienok skubinu atsiliepti antrą kart, idant nesigaišytų laikas. (Gavau tik laišką, rašytą Redakcijai.) Žinomas dalykas, kad spaudinimą mano raštų pavedu "Tėv. Myl. D-tei", o ne kitam kam — tiktai stengkitės neužvilkti darbo.

Vienok man svarbu žinoti, kur tie raštai spaudinsis. ar Amerikoje, kur neturite tur but **Č** ir **Š** ir kur turėš daryt korektą ne mano rankos, ar Tilžėje, kur viešpatauja mūsų atfabetas ir kur korektą imu aš pats į savo rankas. Suprantama, aš malonėčiau, kad spaudintųsi Tilžėje (laiškas, minėdamas apie spaudinimą "Juodos žemės" nuorodo, kad spaudinsis Tilžėje, bet ar visi raštai, to nenumanau), nes tuomet darbas būtų atliktas geriau, nes mano paties doriška pareiga rūpintis apie tai, o jums rūpėtų vien tik rekunda su spaustuve.

Nesiulau aš čia savo nusprendimo D-tei, kuri jug turi savo tiesas ir valią, tiktai parodru savo nuomonę, kaip būtų geriau, kur aš pats galiu pagelbēt D-tei atlikime darbo, kad tik jis išeitų geresnis.

Tai gi, jeigu spaudinsite Tilžėje, tai tiesiog nurašykite p. Lapinui, ar kam kitam — tegul spaudina ir korektą siunčia man. Dabar labai lengva man susirašinėti su Tilže, nes esmi užrubežyje, kur busiu iki 1 Gegužio. Per tą laiką galima daug ką padaryt, tik truskitės.

"Juodą žemę" išgriebsiu pargrįžęs namo vasarą — šiandien aš pats nežinau, kur ją nudangino, nors klausinėju nuo 1894 metų. Tai gi pirm vasaros ir spaudinti jos nebus galima, nes daug bus darbo su korekta — aš pats turėsiu atlikt pertaisymą kalbos pirmame vertime.

Vasarą teipos gi pertaisysiu "Keistutį" (žiur. "Varpe" 1896 m.) ir vėl bus puiki knyga spaudinimui, jeigu į tą tarpą geresnių neatsiras. Lauksiu greito atsakymo ant šito laiško.

Velija "D-tei T. M." pasisekimo

VINCAS K.

Adresas: Oesterreich, Abbazia (via Wien) villa Victor, Dr. V. Kudirka.

23. VIII. 97.

"Keistutis" jau atspaudintas. Perveizėjau visą ir klaidų, bent gi stambesniųjų, nepalikau. Smulkutės klaidos, kurios nieko nekenkia, ne visos išdildytos, nėra per vėlinimą ir trukdymą darbo, negalima buvo atlikti dviejų korektų. Vienok darbas atliktas spaustuves gana gražiai ir rūpestingai — vienu žodžiu, išėjo gera knyga; tegul tik jai sekasi patikti skaitytojams!

Prie literatiško komiteto iš mus pusės prigulėti galima, bet negalima prisirašyti nė vardu, nė pseudonimu, nėra dabar pas mus eina gaudymas pseudonimų ir susekimas visokių draugysčių. Iš Amerikos rašinėdami, bukite atsargūs su minėjimais vardų žmonių ir draugysčių. Laiškus teip gi saugokite (laiškus europiečių tiesiog deginkite), nėra maskoliai išsiuntieje

šnipukus į Prusus gaudyti laiškus ir rankraščius. Galima tikėtis, kad ir tarp jus, Amerikoje, atsiras papirkto maskolių ypatos.

Patėmyk, Tamista, ar "Garsas" atsiliepė da po patalpinimo "Varpe" 2 N atsakymo "Vardan teisybės", ar ne. Jeigu atsiliepė, tai prisiusk, Tamista, iškarpa (per redakciją), nes aš visų "Garso" NN nemačiau, o tik-tai kelis.

Sudiel!

V. K.

Abbazia, 26. III. 97.

Šiandien gavau atvirą laišką ir skubinu atsakyti.

Geral — tegul vieton "Kaino" eis pirmiau "Keistutis".

Šiandien parašiau Lapinui laišką, prašydamas, kad man prisiųstų poreitų metų "Varpą" su "Keistučiu" — pertaisysiu ir tegul spaudina.

Tiktai man rodosi, kad aš jau nesulauksiu korektos į Abaziją. 2 nedėliais eis mano šitas laiškas iki jus, 2 nedėlias nuo jus iki Tilžės, o kokias nedėlia, arba 2 pereis, iki susitarsite ant vietos — tai gi tiek tiktai laikobusiu Abazijoje. Jeigu žinočiau, kad visas darbas eis greit, tai galėčiau dar ant kokių 2 nedėlių likti ilgiau Abazijoje, bet jau ne dėl sveikatos, tiktai dėl korektos "Keistučio".

Delho, jeigu jau darote, tai darykite greit, nes aš be pertaisymo savo ranka "Keistučio" neleisiu.

Seniaus da rašė man iš Tilžės, kad jie pradėję darbą tada, kaip prisiūsėte pinigus ir kad jusų D-tės raštus spaudins Jagamasto spaustuvė.

Aš tilžiečius persergėjau, kad už darbą išaugšto negalima reikalaut, o čia bijotis apgavimo nėra ką, nėra atsako jūg visa D-tė, o ne pavienis, mažai pažįstamas žmogus; teipos gi užklausiu, ar Jagamasto spaustuvė turi visas litaras ir reikalingus lietuviškiems raštams ženklus — atsakymo negavau, nors seniau da Lapinas tvirtino, kad Jagam. atlikaęs darbą gerai, nes turįs naują spaustuvę. Kad nesudarkytų teip, kaip "Viršininkus" — tąsyk aš darbo nepriimčiau vardan jusų D-tės. Apie sumažinimą pormato mažesnių raštų teipos gi rašiau. Pasirinkite savo išleidimams vienodą spalvą apdarų — nors tai rodos menkas dalykas, o vienok turi savo vertybę estetišką, kurios niekadods nereikia niekint. Jums tiktų viena iš tautiškų spalvų.

Tuo žygiu sveikinu jus visus!

V. KAPSAS.

5. V. 97. Šiandien išsiunčiau atliktą korektą "Keistučio" iki 32 puslapių (viso akto). Taigi jau darbas pradėtas ir tikiuosi jį atlikti, da budamas čia, nes išvažiuosiu tur but gale šio mėnesio. Prašiau, kad skubintų darbą. Spaudina Jagamastas — darbas išeis noblogas. Kiti mano rankraščiai guli pas J. L. ir laukia, kada bus įsakyta, kokį raštą spaudinti, nėra, dvejojant draugystei, baugu buvo pradėt kitus raštus spaudinti, nors vienas spaustuvė buvo apsėmusi visus raštus (o bent gi "Pasakas" ir "Laisvas Valandas") atlikti iki pusės šio mėnesio. Jeigu T. M. D. norėtų tuojau

po "Keistučio" ir kitus mano raštus spaudinti, tai aš pasistengsiu vis gi atlikti korektą, nors ir iš kitos vietos — tiktai reikia žinia man duoti. Dabar jau su manim rašinėtis prisieis per redakciją, iki nepaduosiu kokio adreso kito. Pasisekimo T. M. D!!

V. K.

23. V. 97.

Rašiau, kad jau esmi atlikęs korektą "Keistučio" iki 32 pusl. ir kad darbas bus atliktas gerai. Šiandien turiu atšaukti pažadėjimą gero atlikimo darbo, nėra darbas iš spaustuvės p. Jagomasto neišeis niekad, kad ir jis anksinėmis litaromis spaudintų, arba išeis už kokių 3 arba 4 metų. Tiesa, litaras turi geras, bet neišpildo žodžio ir tiktai suvadžioja žmones. Tegul tokio lietuvio spaustuvė, trukdinti mums darbą, musų priešams tarnauja! Nuo anų 32 p. iki iki šios dienos, nežiurint ant mano raginimo ir prašymo, sulaukiau (vakar dieną) vos 7 puslapius (lyg ant juoko) tolesnės korektos. Tai gi, nē neskaitytes, sugražinau p. Jagamastui tą korektą atgal, pridurdamas, kad aš parašysiu apie viską T. M. D. ir pridėsiu kas 1) mano raštus, jeigu norēs spaudinti, T. M. D. duotų Mauderodei (ten yra statytojas, lietuvis, su kuriuo jau esmi šiek tiek susiartinęs), 2) kad "Keistutį" T. M. D. atimtų nuo p. Jagomasto, ar kaip kitaip šiame atsitikime pasielgtų, 3) kad be mano laiškelio, patvirtinančio, kad aš korektą atlikau, T. M. D. neprimtų iš spaustuvės darbo.

Šitai pranešiau p. Jagamastui ir pranešu taipat T. M. D.

Aš norėjau padaryt gerai, bet per visą pusmetį likau tiktai trukdomas ir suvadžiojamas žmonių, turinčių lietuviškas spaustuves, ir nieko atlikti negalėjau. Tegul ant manęs nerugoja T. M. D., nėra čia kaltė Tilžės vyrų.

Dabar aš galiu pasakyti tiek: Jeigu norėsite spaudinti katrą iš mano raštų, tai tikrai įsakykite, idant būtų duotas į spaustuvę Mauderodės ir praneškite man per redakciją "Varpo" — tad aš pasirupinsiu apie korektą.

"Keistutį" atimkite nuo Jagomasto, nėra jo niekad neatspausdins. Arba priverskite jį, kad greit užbaigtų (bet tokiu budu, kad negalėtų išsi-sukti ir tikrai turėtų atlikti darbą). Kitų mano raštų anaipol p. Jagamastui neduokite!

Jau išvažiuoju. Dabar, prireikėjus manęs, reikia rašyt laiškus per redakciją "Varpo", iki nepaduosiu kitokio adreso.

15. I. 98.

Maloningas Tautiet!

Gavęs nuo Tamistos laišką, teip apsisukau greit su "Orleano Mergelė", kad jau šiandien išsiunčiau ketvirtą arkušą korektos. Už poros nedėlių knyga bus atlikta, nes Mauderodė pats teip pasakė.

Pagal mano nuomonę knyga bus naudinga ir gera (ne dėlto, kad aš verčiau), o jau tikrai galima tikėtis, kad mus literaturą pakels svetimšalių akise: "Orleano Mergelė" priguli prie perlų tarptautiškos literatūros ir kiekviena tauta skubina pasigirti, tą veikalą prisisavinusi savo kalboje. (Lenkiškoje kalboje šita knyga priskirta prie populiariškų liaudinių knygų.) (Šernas visados gyrė "O. M." ir gundė mane verst.) Tikiu, kad ir mano vertimas nebus perblogas.

Tai gi, Tamista, prirengk prie to mano pranešimo "T. M. D."

Gavau žinią, buk sugražinę man "Juoda žemė". Delto gi ir Tamista duok man žinią, ar T. M. D. ją spaudis, nes aš tam dalykui turėčiau prītinkamai prisirengti da laiku.

Kas bus su "Kainu", "Laisvomis valandomis" ir "Pasakomis"? Man rodosi T. M. D. ilgai jų nespaudis — negalima tuo žygiu, dėl suprantamų man priežasčių, nė reikalauti to. Bet vis gi nenorėčiau tų knygų korektą pavesti svetimoms rankoms... na, o mano gyvasties dienos suskaičytos, galima sakyti.

Taigi, ar Tamista negalėtum savo kaštais tų dalykų spaudinti? O gal surasi kitą kokį išleistoją? (Spausdijis Tilžėje, nes čia korekta atliekama ir litaros visos yra.) Aš teipos gi rupjisiuosi surasti žmogų, kuris arba pats galėtų išleisti, arba prisidėtų prie kito. Tikiu, kad T. M. D. (jeigu pati negalės spaudinti) nerugos, jeigu kas kitas tuos raštus norės spaudinti greičiau.

Kaip Tamista šitą dalyką apsvarstysi, tai duok man žinią (per redakciją "Varpo").

Pasisekimo naujoje vietoje!

V.

29. VI. 98.

Maloningas Tautietii!

Valcas "Nemuno Vilnys" bus atspaudintas teip, kaip Tamista norėjai t. y. su Nemuno paveikslėliu ir autoriaus veidu. Gavęs nuo Tamistos laišką, tuojau nurašiau į Leipzigą (lizdą spaudinimo natų) firmai Breitkopf & Haertel ir ant užklausymų gavau tokius atsakymus:

1) 200 ex. (paprastas skaitlius spaudinant natas) su paveikslu ant antgalvinio lapo ir autoriaus veidu kaštuos 75 markės (mit einem dreifarbigen Titel — be paveikslų — 68 mrk.; mit einfarbigen Titel — be paveikslų — 58 mrk). Pagal mano nuomonę tai išeina nebrangiai — pigiau ne kaip Varšavoje, o darbas, žinoma, atliktas bus gerai — geriau, ne kaip Tilžėje. Reikia atminti, kad valcas didelis (256 taktai — "Varpelis" turėjo tik-tai 72 taktus).

2) Klisės, po atspaudinimo, yra savastimi išleistojaus, tik lieka sudėtos spaustuvėje, iki išleistojas nepareikalaus naujo atspaudinimo — žinoma, jau už menką primokėjimą.

Natas tuoj nusiunčiau į Varšavą geram artistui muzikui da kartą peržiūrēt ir, kaip tik gausiu atgal, siųsiu į Leipzigą. Darbas bus atliktas, skaitant korektą, į kokias 10 dienų. Tai gi, Tamista, perskaitęs šį laiškeli, tuojau gali siųsti 75 markes į redakciją "Varpo", idant man perduotų. Breitkopf & Haertel rašė, kad užmokestį reikia prisiųsti išaugšto — aš tuotarpu už Tamistą nusiųsiu savo pinigų 75 markes, kad darbas galėtų buti atliktas greičiau.

Neturėdamas informacijų nuo Tamistos, kokį vardą išleistojaus padėti ant natų ir kur jas sukrauti — padėsiu tikrą Tamistos pravardę, o natas liepsiu nusiųsti Lapinui į Tilžę.

Turiu priminti, kad firma Breitkopf & Haertel Leipzig turi filiją New York'e. V. K.

15. VII. 98.

Tamista! "Nemuno Vilnys" jau sugrižo iš Varšavos pertaisytos ir tuoju siųsiu į Leipzigą, kaip tiktai sugriebsiu fotografiją gražesnės vietos nuo Nemuno krantų — pagal tą tofografiją spaustuvė padarys ant natų paveikslėlių. Rašiau jau apie tas natas Tamistai ir prašiau, kad atsiųstum 75 markes, nes tiek kaštuos atspaudimas pagal Tamistos norą. Tuotarpu aš savo pinigų uždešiu už Tamistą.

Negerai padarei neatsakęs man, kokią pravarde išleistojo padėti ant viršaus (ar tikrą pravarde ar Noreskio firmą) ir kur bus natos sukrautos, nėra ir krautuvė reikia paminėti ant natų antgalvio puslapio. Kitu žygiu jeigu ką Tamista norėsi spaudinti, tai kiekvieną kart pridėk nuo savęs koki dalykai turi būti paminėti ant antgalvio iš pusės išleistojo. Šeip aš galiu nepataikyt ir užkenkti kartais nenoroms.

Jeigu da norėtum spaudinti natų daugiau, tai siulyčiau "Obertas" (truputį didesnis už "Varpelį") — tas geras.

Už tai, kad rizikuoji spaudinti šaip natas, šokiams, tai pasakysiu Tamistai naujieną. rengiu antrąją dalį "Kanklių". Turiu jau pusę medegos rankose, o kita pusė išsiuntinėta viršiausiams Varšavos kompozitoriams harmonizuotų dainų. Jeigu visi viską prisiųs, tai bus 25 numeriai, tarp kurių bus viena daina solo su pritarimu fortepijono ir dvi ilgos dainos su varijacijomis. Jeigu daugiau neprisiųstų net niekas nieko, tai ir tą medegą, kurią turiu, galima spaudinti — užteks: yra 9 numeriai, tarp kurių anodvi ilgosios dainos ir ta su pritarimu fortepijono.

Šitą žinią pranešu pirmiausiai Tamistai, nėra ji tau prigulėjo, kaijo išleistoju I d. "Kanklių". Jeigu norėsi spaudinti ir II dalį, tai tuoju duok žinią man ir parašyk Mauderodei, kad imtų darbą, kada aš pristatysiu ir žinotų, kas jam už darbą atlygis. Aš iš savo pusės atliksiu viską tąžiniškai — padaryk tiktai teip, kad spaustuvė netrukdytų darbo — ne aš to labai nekenčiu. Aš mėgstu, kad darbas, sykį užmanytas, tirtų rankoje — rodosi man, kad ir Tamista tai mėgsti. Tai gi ką tik norėsi spaudinti iš mano darbų, tai tik parašyk skyrium spaustuvei ir duok žinią man — o bus atlikta kaip reikiant.

Pašarga: jeigu žinai mano materijališką padėjimą, tai nesistebėsi, ką išgirsi. Malonėčiau, kad už II dalį "Kanklių" man šiek tiek primokėtum. Nesakau kiek. Pats Tamista, turėdamas jau rankoje mano darbą ir pagal savo ištesėjimą, apsprėsi, kiek galėtum primokėti. Žinok išaugšto, kad dėl tos priežasties tarp mudviejų ginčas nepakils ir nepasirodys rugojimas arba pretensija iš mano pusės — kiek bus galima, tiek bus gana. O jeigu ir nieko negalėtum, apsirovkęs, primokėti, tai ir taip bus gerai.

Nelaimė, kad Tamistos nėra Tilžėje — galėtume neišpasakytus daiktus padaryti — o šeip sunku per tokį atstumą susikalbėti kiekvieną kart. Štai dabar sudėjau į redakciją du nauju rankraščiu v: *Vilius Tell*, drama Schillerio (geresnė už "Orleano Mergelę", daug patrijotiškesnė ir pritinka labiau mūsų lietuvių gyvenimui) ir "Mindaugis", tragedija Słowackio.

Abudu dalyku rašytu eilėmis. Ką su jais padaryt, nežinau. "Mindaugi", kaip mažesni, paskirsiu tur but "Varpui" ant kito meto. "Vilius T.", kad butų rašytas proza, atiduočiau Amerikai, bet eilinio dalyko korektą turiu daryti pats — tai gi turi buti spaudinamas Tilžėje.

T. M. D. nē nesiulysiu tų raštų, nes jų nespaudjįs ir... aš neturiu laimės su T. M. D. Pasirodo, kad del "Orl. Merg." pasidarė nesutikimai ir užpuolimas ant Tamistos — tur but už tai, kad atlikai darbą greit, kad nedavei formalizmui užtraukti darbo da ant pusantrų metų, nes kitokios priežasties neatrandu: raštas jug buvo neperblogas ir niekur nespaudintas — geresnio tur but T. D. M. nē neturėjo tuo žygiu. Tas užpuolimas ant Tamistes, žinoma, atsimuša šiek tiek ir ant manęs. Tiek to! Aš velyju T. M. D. viso gero, ką jug darba is parodžiau, neturiu prie jos pretensijų (nors galėčiau turėti), tegul tik T. M. D. neturi pretensijų prie manęs, kad aš išnauju apgarsinau savo rankraščius, kuriuos jau nespaudys. Antgalo, aš neturiu kredito pas T. M. D., nes ji, turėdama net rankoje atliktą mano darbą, da man netiki.

Rudenį, žiemą ir pavasarį išgulėjau lovoje. Dabar vaikštinėju, bet tik tai po kambarį. Iki žiemai da tur but išliksiu gyvas.

But gerai, kad "Vienybė" duotų žinią, koki straipsniai, mus prisiųsti, bus patalpinti "Vienybėje", nes mes turime duoti atsakymą tame dalyke sandarbininkams.

"Vienybė" apgarsinsime "Varpe" du kartu, o "Ukininke" kokius keturis kartus. Pagal tai pritinkančiame laike garsink, Tamista, mus laikraščius. Jeigu kas pirmiau apie šitą dalyką rašė, tai reikia laikytis, kas pirmiau pasakyta ir tarta.

Apie "Juodą žemę" nieko, o nieko negaliu patirti — nē kur ji yra, nē kas su ja pasidarė. Reiktų daug išnauju versti, norint spaudinti ant tikro.

Atsakymas per redakciją "Varpo", kaip visada — ant mano vardo tiesiog negalima.

V. K.

24. VIII. 98.

Maloningas Tautietei! Valeas "Nemuno Vilnys" jau atliktas — šian dien siunėiu korektą. Antgalvis su autoriaus portretu ir paveikslu Nemune ties Aleksota išėjo gražiai. Pirmiau esmi jau nusiuntęs 50 markių, o dabar laukiu rokundos ir siųsiu da apie 25 mrk. (da paskutinosios rokundos nežinau). Bet aš nežinau, kaip dabar su tuo valeu padaryti. Paskutiniame laiške Tamista tik paminėjai valeą, visai neminėdamas, ką su juo toliau daryt, ar išsiuntei jau, ar da išsiųsi pinigų už spaudinimą ir tt. Viename Tamistos laiškelyje buvo minėta apie 50 markių, siųstų ant vardo Bruodžio — bet, ar tie pinigai buvo man, ar kam, tai aš nieko nežinau. Kadangi susirašymas su Amerika reikalauja daug laiko, tai aš padarysiu šiteip: imsiu tuojuo pardavinėti valeą pats visais tinkančiais tam keliais (per pažįstamus, per komisą ir tt.). Negalima ilgai laukti, nes vasara baigiasi ir paskiau sunku man bus su pardavinėjimu. (Prekė pastatyta 50 kap.; per ko-

misą eis iki 25 kap.; per pažįstamus gausiu po 50 kap.). Jeigu Tamista nuo to valco neatsimesi, tai parašyk man, o aš tada paduosiu rokundą kiek pardaviau ir kiek surinkau pinigų; Tamista gi man paskui primokėsi, kiek nepriteks da prie spaudinimo kaštų ir atsimsi likusius egzempliorius su visomis išlestojaus tiesomis. Tai gi, Tamista, teikkis man apie tai aiškiai parašyti.

Beje! Ant antgalvio pažyminau tiktai: sukrauta pas J. Lapiną Tilžėje — daugiau nieko, nes nežinojau ką ir kaip pažymėti. Užteks ir to žinoti, kur valeč galima gaut.

Kanklėms II turiu jau prirengtų 15 dainų. Dabar renku prie jų tekstus ir galiu duoti spaudai, nepaisydamas, ar prisiųs man daugiau dainų, ar ne — užtektų ir tų pačių, jeigu neprisiųstų. Ir šiame dalyke Tamista pasi-skubink parašyti Lapinui ir Mauderodei, kad imi spaudinti "Kankles", tiek ir tiek egzempliorių ir tt., t. y. viską, kas priguli išleistoju.

Aš gi, gavęs tik nuo Lapino žinią,, (arba nuo Tamistos, kad viską atlikai sr spaustuve) duosiu rankraštį ir atliksiu viską, kas priguli korektoriui. Tiktai skubinkis su žinia, kol da šiltos dienos, kol da aš galiu pasi-judinti ir keltis iš lovos.

Kad Amerikos laikraščiai turėtų š, č, tai aš žinočiau ką padaryti su "Vilium Tell'iu". Ar gi negalite pamaži įvesdint naujo alfabeto, jeigu jau bijotės konkurencijos obskurantų?

Darbas, kurio Tamista prašai, tai ne mano; jis netyčia prirašytas prie mano rankrėčių ir nežinau, keno jis.

Ar negalėčiau gauti svarbesniųjų iškarpu kovos šerno su kun. Kraučnu dėl minyškų (iš "Liet.", "Vienyb.", "Garso" — kur buvo šernas išbiaurintas). Aš laikraščių Amerikos senei jau nemažiau.

Sudiel!

V. K.

4. IX. 98. Vakar gavau Tamistos laišką, rašytą 23 Liep. m. — tur but pervėlai man jis pateko (bet ne J. L. kaltas). Tame laiške pasakyta, juogiai išsiuntei 75 mrk., iš ko aš numanau gerai, kad tie pinigai buvo man. Kadangi aš laišką savo išsiunčiau pirniau, tai apie 75 mrk. da buvau nieko nežinojęs. Bet gi turiu pasakyti, kad ypata, ant kurios vardo siuntei pinigus, paimta į namus bepročių (nuo 10. VIII), tai nē nežinau, ar aš tuos pinigus gausiu. Jeigu gausiu greit, tai padarysiu teip, kaip Tamista rašei paskutiniame (23 Liep. m.) laiške. O jeigu Tamista pats turėsi išgriebti savo pinigus, tai ilgai truks ir aš padarysiu teip, kaip rašiau savo paskutiniame laiške, t. y. pats skubėsiu pardavinėti valeč. Fotografiją bučiau senei prisiuntęs, tik neturiu — negaliu išvažiuoti nuimtų. Bet ant natų twotaru bus gera.

Prisiųsk iškarpas, ką kalbėjo apie alfabetą laikrasčiai. Zinau tik nuomę "Vien.", "Liet.", "Garso" ir "Tėvynės Sargo".

Prisiųsk iškarpu "G.", kur kun. Kr—čunas užsipuola ant šerno.

Išsiunčiu 4 ir 5 aktą "Viliaus".

Priedu eiles "Nemunui", kurias, Tamista, teikis patalpinti savo laikraštyje, iš ko bus dviguba nauda: 1) užkimštas bus plyšys "Vienybėje" ant keliolikos eilių ir 2) paduotas bus pavyzdys pertaisymo mano eilių; ir jeigu kartais kas norėtų iš mano darbų eiliuotų pasinaudoti, tai žinos, kad reikia kreiptis prie pertaisymo rankraščio, o ne prie laikraščio, kuriuose eilės buvo išmėtytos pirmutinėje fermoje.

Šiuo žygiu eilės "Nemunui" pertaisyme yra artesnės originalo ir parašytos jau pagal tikrą oficiališką giesmių formą.

Jau per visą pereinimą sanvaite yra man labai negera: karštis neatleidžia... Kad nors "Kankles" aprupinus!...

11. XII. 98.

Maloningas Tautietai!

Tai gerai, kad "Vilius Tell" atkako ant vietos su visais aktais — dabar jau man nerupės.

130 markių gavau, tik nežinau, ant kokios intencijos.

"Nemuno Vilnių" turėjau da 20 egz. parsigabenti iš Tilžės — neištekau ano šimto. Ikšiol už valcą turiu surinkęs pinigų 25 r. 75 kap. Tai gi, Tamista, paimk 25 rublius iš mano aukų, o aš 25 rublius įsirašysiu tarp apturėtų nuo "Vienybės" aukų dėl manęs. Greit susirinks išleidimo kaštai.

Beje, apie 10 egz. "N. V." išėjo ant dovanų tokioms ypatoms, nuo kurių imti pinigų neišpuolė, o kurios platins žinią apie valcą ir lengvins pardavimą.

"Kanklių II" jau atspaudinome 14 puslapių. Eina pamaži, bet greičiau neištesame — ką gi darysi žmogus. "Kanklės II" turės 24 numerius dainų, tai gi gana apstinga dainų knyga.

Čia vėl turiu pranešti Tamistai, kad reikia apie 10 egzempliorių paimti dovanoms: visiems Varšavos kompozitoriams, kurie pritaikė balsus, latvių giesmininkų draugystei ir tt. — žinoma ir man porą egzempl. Man rodo, kad prieš tai nieko, Tamista, nepasakysi.

O prekė ar reikia pažymėti ant "Kanklių"? Pats apie tai pasirūpink, nes tai ne mano dalykas.

Da noriu prašyti prieglobos "Viliui T." Taiky, Tamista, taip spaudinti, kad ilgesnės eilės nereiktų prie galo nulaužti ir perkelti.

Turiniui tai nekenkia, bet paviršių eilių subjaurina. Jeigu eilė netilptų, tai geriau špaltą paplatinti, o knygoje puslapį. Vienu žodžiu, tegul taip bus spaudinama, kaip rankraštyje — tada bus viskas gerai.

Tai jau "Kanklės II" užbaigtos. Užvakar išsiunčiau korektą paskutinių dviejų dainų ir turinį. Peržiūrėjau visus, pirmiau atspausčius lapus — klaidų neužtikau, teip kad ši dalis II bus, galima sakyti, visai be klaidų, jei tiktai pataisys vienintelę klaidą paskutiniame puslapyje. Užsilikusi kokia klaidelė tekste nieko nekenkia — ir čia svarbių klaidų nėra visai. Laimingo pasisekimo tam naujam Tamistos išleidimui!

Paskutiniai mudviejų laišakai prasilenkė. Aš rašiau, kad pasilaikytum iš mano aukų 25 rublių, kuriuos esmi surinkęs už "Nemuno Vilnis", o tuotarpu Tamista man prisiuntei 25 rub. sykiu su 50 r. nuo kun. Žilinskio. Ačiu judviem širdingai! Su tais pinigais turėjau šiek tiek painių, nes Varšavos bankas, versdamas mano adresą maskoliškai, iš V. padarė rusišką F. Bet, parašęs reklamaciją į Leipeigą ir į Varšavą, pinigus išgriebiau.

Medegos laikraščiams amerikoniniams turime jau vėl parinkę, bet viena tik beletristika. Kitokios medegos nė mes patys neturime. Tai da "Ukininkas" neva turtingesnis.

O kas girdėt su "Viliu Tell'u"? Atsiųsk man, Tamista, iškarpas iš "Vienybės", jeigu spaudini jau "Vilių". Jeigu gi spaudini atskiroje knygoje, tai prisiųsk man geriau atspausčius lapus — galėsiu pamaži atlikti korektą.

Girdėjau, kad, Tamista, ketini į Prusus pargižti. Ar teisybė? Butų gerai: bebunant arčiau, galima butų lengviau šį ar tą gero išleisti, arba išpildyti kokį naudingą užmanymą. Ir "Juodą žemę" greičiau išleistume, nes ketinu, apsidirbęs, versti išnaujo mandarinų pradangintą dalį. Na, žiūrėsime, ką laikas parodys, o giltinė tur but užlaikys mane ir šią žiemą nejudinusi.

Tarp kitų darbų esmi užsiėmęs rinkimu apskritai lietuviškų meliodijų ir jau turiu surinkęs beveik 100 dainų. Ketinu to veikalo padaryti 2 knygas: vieną su gaidomis, kitą — su tekstais prie tų gaidų. Butų tai nė šio nė to dalykas, ypač, kad randu dainų da niekur neužrašytų.

Knygutė "Naujų Metų Dovanėlė" spausdinta buvo prieš 15 metų. Kur galima gauti, nežinau. Man rodosi, kad Tamista turėjai ją kadanors matyti.

"Vienybė" buvo pernai apgarsinta "Varpe" tiktai vieną kartą (per kaltę spaustuvės), tai gi antrą kart bus apgarsinta š. m. 1 N.

Likk sveikas tuo žygiu ir, pasimatęs, padėkavok kun. Žilinskui už dovaną, nes aš tuotarpu da neprisirengiau jam parašyti.

V. K.

19. IV. 99. Prieš porą sanvaičių išsiunčiau ant Tamistos vardo 3 egz. "Liet. Gramatikėlės" (Vienybei, Tėvynei ir Garsui). Vakar išsiunčiau teip gi 3 egz., kuriuos, meldžiamas, perduok, pagal nurodytus adresus, redakcijoms: Vilties, Naujos Draugijos ir Bažnyčios Tarno. Aš pats nežinan tą redakciją adreso ir nesmi jų niekur atitikęs. Apskritai, nežinau dabar, koki ištikro yra Amerikoje mūsų laikraščiai, o koki pasimirę. "Liet." Gram." išsiutinėjau visoms redakcijoms (Lietuvai ir Saulei išsiunčiau teip gi prieš porą sanvaičių).

"Liet. Gr." sustatyta specialisto, pagal "V." ir "U." rašytą, su ke-

letu menkų permainų. Mes pradėsime jos laikytis tvirtai tur but jau nuo 3 N, palikdami, žinoma, be kokių permainų tik tuos straipsnius, kuriuos spaudinti pradėjome jau, sykiu su laikraščiu, atskiroje knygelėje.

“Vilius Tell” tegul lieka su taja rašyba, kokią turi rankraštyje. Jeigu jau pradėtas spaudinti, tai siųsk man, Tamista, vien tik iškarpas ant adreso: An Herrn Jastrzemski Apotheker in Seihwindt (Ostpr.) für A.

Nesenai pasirodė vertimas “Vil. Tell'o” turkiškoje kalboje, tai apie tą faktą paskubino laikraščiai apskelbti svetui. Na, o pas mus... pas mus tokius veikalus laiko per nieką ir nenori spaudinti... kad kartais svietas nepatirtų, esant kokiai ten **lietuviškai** literaturai... Del tos priežasties mano numylėtasis “Kainas”, kurį tikėjau pirmiausiai paregėti atspausdintą skyrium, užsiliks tiktai perrašytame pertaisytame rankraštyje... O ką padarys su juo, man mirus, tai nežinia — greičių greičiausiai padarys teip, kaip štai su “Viršininkais” padaryta.

Nemanyk, Tamsta, kad šitais žodžiais primenu tau spaudinti “Kainą”— ne! aš tiktai teip sau šneku, atsiminęs, ir prisipažjstu, kad vis gi rupiuosi ir svarstau, koku budu atspaudinti mano eiliuotus veikalus.

Išsiųsta į Ameriką (ant adreso “Lietuvos”) diktokas pundas straipsnių — apščiai beletristikos. **Žemaitės** apysakos yra geriausios; tris pasilikome sau, o dvi duodame Amerikai! Mes spaudiname jas sykiu atskiroje knygelėje.

Sudie tuo žygiu!

V. K.

P. S. Ar teisybė, buk “Vienybė” tapusi grynai socialistišku laikraščiu, kaip garsina lenkiška brošiura “W krwestyi taktyki i...” (pamiršau vardą)!

18. V. 99.

Sveikinu “Vienybę” su š č ir velyju, kad **lietuvišką** alfabetą įvestų kuoveikiausiai į visą savo kurinį.

Dėkoju Tamistai už rupestingą korektą “Viliaus”, nes klaidų nėra visai. Radau tiktai savo paties klaidą eiliavime: ant 12 p. eilėje nuo apač. turi buti: **čia gyvasties dalykas. Turėk širdį!**

Del viso ko pridėsiu lapelį su pataisymu klaidų — ką darysiu su kiekvienu siuntiniu — ir jei klišės da nesuardytos, tai galima bus pataisyti išsyk; jeigu gi butų išardytos, tai pataisymą klaidų, pagal palaikytus lapelius, pridėsiu prie galo knygos.

Atkreipsiu tiktai atidą ant techniškos pusės susstatymo: vietose, kur eilė sudėta iš sakinių keletu ypatų, nereikia statyti tarp tų sakinių teip didelio tarpo; sakiniai eis, lyg butų viena ištisa eilė, tik vienas nuo kito bus žemiau pastatytas. Negali teipos gi vienas sakinyš užlipti ant kito t. y. žemiau pastatytas negali prasidėti pirm pabaigos angštesniojo.

“Nemano Vilnių” vėl šiek tiek išsparduota, bet da ne visus pinigus turiu rankoje, tai ir rokundos šiuo žygiu nepaduodn.

Parašiau į Varšavą, kad man prisiųstų originalą “Juodos žemės”, nes mano knygą, sykiu su vertimu, pradangino mandarinai. Kas bus tai būs — versiu išnaujo, žinoma, tiktai tą dalį, kur buve “Varpe” ne mano versta.

Norint ir tolesniamе mano jau vertime atsiras daug kas pataisyti, bet tai galima bus atlikti prie korektos.

Su sveikata — blogai: esmi silpnesnis ant kojų labiau, ne kaip pernai vasarą — nepaeinu ir gana. Skaitydamas, ar rašydamas teip gi pailstu kur kas greičiau. Bet, išlaikęs žiemą, tikiuosi išlaikyti iki kitai.

V. K.

6. VI. 99. "Gramatikėlė" prisiuņčiau ne konkursui, kurio jau ir atmintis turbūt išgaravo, bet redakcijoms, idant jos, arčiau prisižiūrėjusios, imtų ją vartoti. Ne aš jos autorius, o žmogus specialistas tame dalyke, Obel. (galima pasakyti kn. Žil., o daugiau niekam), delto teip drąsiai "Gramatikėlė" siulau, o ypač, kad ji ištikro gana paranki, praktiška ir sutinka su visų laikraščių rašyta — tiktai ką sulygina ją ir suvienija raštininkus. Antgalo, jeigu Susivienijimas priimtų ją, kaipo konkursinę, tai aš pasistengčiau priversti autorių ją užbaigti (arba, neprivertus, mes patys užbaigtume kaip nors) atspaudinti ją butų gerai, nes biariai litografuota, bet tuotarpu reikia susilaikyti; gal autorius užbaigtų darbą, o gal atsirasti kokis nors praktiškas patėmyjimas, kuris reiktų įtalpinti. Pagal mano nuomonę, spaudinant, butinai turėtų likti "Gramatikėlėje" akcentai (raštuose, žinoma jie nereikalingi), nes išsyk sulygintų literatūros kalbą ir labai butų pravartu eiliraščiams. Pasikalbėkite apie tai ir man parašykite, o aš pagal išgalėjimą stengiuosiu pavaryti darbą pirmyn. —

Apie parodą liet. liter. Paryžiuje reikia rupintis — jeigu tik suspėsimo. Tamista esi praktiškas ir energiškas žmogus, tai nepasigailėk truso. Plianą darykite išvien su tilžiečiais (kuriems aš apie tai rašiau) ir su anuo Šveicarijos komitetu. Susitarkite, kad mažiau kaštuotų siuntinėjimai raštų, o ką siųsti — pasidalysite. Pasirupinkite, idant, nepasisekus prisirengti prie parodos, neprapultų surinktos aukos. Labai gerai, jeigu iš Amerikos bus siųstas į Paryžių delegatas. Man Šveicarijos komiteto pradžia labai nepatiko: apgarsino adresą aukoms, o nepasisakė, kas per vieni priims aukas ir kokią duoda gvaranciją — da aš ikišiol nežinau, kas parodą užmanė ir kas tas komitetas. Delto pareikalavau, kad tilžiečiai ištirtų tą dalyką. Aš pats negaliu prisidėti su trusu, nes neišlipu iš lovos ir gyvenu vienui vienas, neturiu nė šešėlio lietuvių aplink save ir esmi visai atskirtas nuo svieto — tai ką mano trusas pagelbėtų? Prakalbos prie "Statistikos" Zanavykučio užtenka, kitos nereikia: jug ji parodo maskolių neteisybę pasielgime kultūriškame su tauta, kuri savo kalboje turi tiek raštų, su tokiu vargu išleistų ir persekiojamų, ir teip įvairių raštų, pradedant nuo maldaknygės, einant per populiariškas knygeles mokslo ir baigiant beletristika su poezija, kur susitinka vokiečiai su savo mylimiausiu Schiller'iu, o anglai su savo dievaičiu Byron'u (dievaži, aš nesigiriu! jog aš nekaltas, kad europėjinės literatūros arkiveikalų nevertė kiti — man net nėsmažu tuos raštus minint), su Young'u ir tt. Delto gi Tamistos užmanymas perspausdinti "Kainą" turi vertybę dvigubą. Jau šitos vienos priežasties užtenka pritarimui Tamistos užmanymui. Antgalo, paliekant šalyje parodą, perspaudinimas "Kaino" sykiu "Vienybėje" ir atskiroje knygoje, papiktinimo nepadarys: "Kainas" buvo spaudintas 1894 m. ir didėi sudarkytas; Amerikos žmonės vargiai su

juo pasipažįsta, o galės pasipažinti jau su pertaisytu. Rankraštį parsigabėsiu ir prisiusiu — daryk, Tamista, ką nori. —

Aukas ištremtimsiems galite rinkti, aš tuotarpu pasirupėsiu patirti, koks adresas siuntimui pinigų bus geriausias ir apie tai rinkikams aukų pranešiu — luktelkite truputėlį. —

Rankraščius atliekamus siunčiame visus per "Lietuvą", sykiu ir "Vienybei" — dalinkitės. —

Apie "Juodą žemę" minėjau pereiname laiške. —

Na, ar "Vilius Tell" ne geresnis už "Orleano Mergelę"? Ką? Labai tinka demokratiškai lietuvių tautai, suprantamas ir didei pakurstantis patrijotizmą. II-me pluošte radau šiek tiek klaidų (mano ir spaustuvės), kurias skyrium pridedu.

28. VIII. 99.

1) Teisybė, už "Kainą" nuo manęs nulupo; norint buvau nusinešęs ant pačto po juoste, bet nepriėmė ir liepė padaryti Brief.

2) Buvo pas mane M-lė Morta. Da nebuvau suspėjęs parašyti, bet atkeliavo ant vestuvių D-ro Bagdanavičiaus sesers, tai ir pas mane tuopat žygiu atsilankė. Pasikalbėjova, pažinau, kad karštai yra atsidavusi mūsų reikalams darbininkė ir reikia tikėtis, bus naudinga.

3) "Vil. Tell'o" korektos ikiol gavau tik 5 pluoštus.

4) Adresas širvintoje jau pasibaigė. Iki kitas nebus parinktas, tai viskas reikia siuntinėti per redakciją. Iškarpos iš laikraščių (be gromatos) galima siųsti tiesiog ant mano vardo į Maskoliją. Pabandykit, Tamista, vieną pluoštą "Vil. Tell'o" prisiųsti man tiesiog ant mano vardo (gromatoje), siųsdamas savo keliu tą patį pluoštą ir į redakciją.

Oi, negaliu toliaus rašyti — imu vėl trokšti. Nuo trijų dienų esmi labai silpnas ir jeigu da viena tokia diena būtų, kaip vakar, tai šitą laišką galima būtų skaityti už paskutinį.

V.

13. IX. 99.

Atsigriebiau truputėlį ir vėl rašau, ypač turėdamas Tamistai porą žodelių pasakyti.

1) "Vil. Tell'o" gavau 6 ir 7 pluoštą — prisiunčiu korektą.

2) Prie "Kaino" prisiųstąją paskiausiai korektą (8 išviso eiles) Tamista pataisysi pats. Kokioje vietoje reikia įstatyti pertaisytosios eilės (į vietą nepertaisytų), galima atrasti tiktai skaitant rankraštį — ir tai bus labai lengva, nėra ko bauptis. 5/I, 3/II ir tt. išaiškinau gerai, bet ir tie puslapiai gal nesutikti, nes pagal naują kopiją daryta paskiausia korekta — aktai, žinoma, sutinka.

Apie "Laisvas Valandas" ir "Pasakas" parašiau Lapinui ir įsaciau, kad skubintų — korektą aš atlikti da įstengsiu.

4) Įstengsiu da, tikiuosi, išversti pradžia "Juodos žemės", nes tai galima atlikti lovoje begulint, be didelio rupešio. Tik nesuprautu, delko Gebetneris iš Varšavos teip ilgai nepaleidžia iš po spaudos II — o šiaip negalima knygos niekur gauti.

5) "Gramatikėlė" man labai rupi ir aš net pats norėjau užbaigti ir pertaisyti. Bet kad teip baisiai susmukau su sveikata ir tiesiog turiu atsakyti nuo kiekvieno darbo, reikalaujančio rupesčio ar susirašinėjimų į visas puses, tai ir "Gram." imkite į savo prieglobą: prispirkite iš visų pusių (atsargiai, kad neužkenktumėte) Obelaitį!! — jeigu jį prižiūrės kas, tai bus viskas atlikta. Jeigu kartais aš da šiek tiek pasitaisyčiau, tai teip gi prisidėsiu prie to rupesčio apie "Gramatikėlę" — šiuo žygiu negaliu.

10. X. 99.

Abudu pluoštu (8 ir 9) siųstų man ir tiesiog ir per anapus gavau ir prisiunčiu korektą. Paskutinį pluoštą siųsk, Tamista, teip gi tiesiog (del viso ko siųsk ir per anapus) — tegul pamaži maskoliai apsipras, juog čia nėra teip daug pikto.

Jeigu kiek sustiprėsiu (dabar da niekam netinku — tiktai korektai spaustai), tai pasistengsiu parinkti adresą iš anos pusės smarkesniems dalykams.

"Laisvos Valandos" ir "Pamokos" jau atspausotos. Padaręs esmi jau vieną korektą ir laukiu antrosios. Gerai, Tamista, padarei, apsėmęs tuos raštpalaukius atspaudinti — dar mat galėsiu juos paregėti prieš smertį knygoje; ir mano raštų testamentas šiek tiek susidavadijės liks.

Da vienas dalykas man rupi, o tai kad galėčiau suspėti su "Juoda žeme" — tur but da suspėsiu, norint giltinė gana arti suka aplinkui mane.

Adreso ano vyro nežinau, tiktai tiek nežinau, kad yra Revelyje vyrų mokiniojų gimnazijoje.

(Šis paskutinis laiškas paišeliu ir drebančia ligonies ranka rašytas. Red.)

S. Kušelevskio laiškas kun. A. Burbai.

Brangiausias Tieweli!

Budamas wienas isz drauges Kun. Sidar... skajeziau įakszta Jusu, matidamas giera Ano szirdi, drinstu paszneketi dalikose grinumo lietuviszkos kalbos. Mes tejpogi to pates grinumo troksztame, wienok raszant del lietuwiu ir žemajeziu, rejk tajkintis su kalba abeina, o ne wienos kokios norints apigardos. Jusu brangus Tieweli parejszkmaj tejsingi daleje, nes wietoje "služauniko, gaspadoriaus", gal sakiti, tarnas, ukininkas, bet wietoje žodžiu sirata, pagrabas negal deti žodžiu naszlaite, pakasinas, budinis, anu nieks wisose žemajeziose nesupras. Cnata ir doribe kožnas isz tu žodžiu ženklinas ipatej — žodis cnata prigul prie panistes ezistatos, o žodis doribe prigul prie elgimos. Proce — darbas, ira taj wiena numanima žodej, o uždarbis ir pelnas tejpogi tur wieno numanimo delto ne gal proces wadint, uždarbiu, tikt permajniti ant darbo. Rupesmes kajp imanidami raszit žodejs grinos lietuviszkos kalbos, wienok turesme žwalgites ant abeinos (agulnos) naudos kad lietuwej ir žemajtej suprastu. Tame dalike rejk didžios atšargos ir žinojimo wisu apigardu-parapiju kalbos. Pawietaj Telsziu, Szaulu,

Užniemoni ir puse pt. Rosiejniu wadin (wies) sodžiu, Raseijniau puse, Kawno Paneweže, Wilkmer. wadin Kajmo. Nowo-Aleksandro pawiete wadin Ulicze, buk gi cze protingu raszidamas itikti wisems. Telszej-Szawlej nesuprant Kajmos, o Panewežis Kawnas nesuprant Sodžiaus — Nowoaleksandros nej kajmos, nej sodžiaus nesuprant. Apigardose Sałantu wartus wadin Kabujłomis — Wieni sako zujkis, kiti kiszkis, gundras, gužutis, storks, kwortos — kortos ir tt. Žodej gieda. Pažajda wienose iszejn už giera, o kitose apigardose te patis žodej rokujes didžiu biaurumu ir tt. Isz tos priežastes niera lengwu sutajsiiti raszta winokej wisiems suprantamo. Rejk kad tikraj butu grina kalba ir kad wisi ta kalba suprastu. Małonu mums girdeti, jogiej ir anose Jusu apigardose jau užtek auszrine szwiesos. Jus brangus Tieweli ir patis stokites sanariu musu draugistos, ir kitus prie to darbo pakwieskite, busite kajpo žwake apszwietanti tamsibes kampo; kuomi didesne susitajsis draugista isz diewobajmingu tikraj meldingu asabu, tuomi wejkesnej platinis szwiesa tarp tamsiu lietuwiu brolu musu. Kiekwienas isz musu diekeme po plitele, po žwirzdeli, o stoses szwiesibes ļajme.

Saldu butu szirdiej szneketi su Jumis ilgesnes, ale bijodamas dasikirete neturedamas pažintes, tam sikij priwerstu esu nutilti. Gał busite małonus duoti man atrasza.

Wisose Bažniciose užsakus paprastaj sako "ejn i stona moteristes", nekur negirdet sakanczius "ejn i paszaukima moteristes"; stonas ir paszaukimas niera wienu žodžiu.

Nužiamintas Jusu tarnas

SERAFIN KUSZELEWSKI.

XII. 23. 1885.

Dr. J. Gaidžio laiškai kun. A. Burbai.

Kazimierava 11/23 Grodžio, 1889.

Mylimas Drauge!

Isz priežaszcziio ilgo rudenyje Varszavoje buvimo, laiszkelij Tavo gavau dar labai nesenei. Dabar raszydamas pas Tavę ne žinau, ar gausi mano laiszką, nes, kaipo žmogus nemegstantis ilgai ant vienos vietos sedeti, jau gal persikraustei į kokią tenai "Pa." Asz apsigyvenau Kazimieravoje, nors pirmiaus norėjau gyventi Maletose; bet isz priežasties stokos atsakančio mestelyje gyvenimo, sedesiu savo dvarelyje ir tik utarnįkais važinesiu į Moletus del ligoniu prijamimo. Lygšiol sekasi man menkai, nors, teisybę pasakius, nera ką čia labai ir reikalauti, nes dar tik dvi nedieli suejo nuo laiko isz Varszavos pagrižimo. Ketinu uždeti savo loeną apteką, nes svietas tada daugiaus pas manę eis, asz-gi pats daugiaus turesiu pelno. Aptekose lekarstvos brangios, kad prasti žmonelei jokiū budu ne gali ju pirkti, asz-gi galesiu pigiau nei už pusį apteku prekes pardavineti. Sziandien buvau pas Maletu kleboną, kursai serga; besisznekedami užsiminime ir apė Tavę. Pasakoja jis man, kad Tu padarei jam didį "afrontą", kada pas Tavę pribuvo

po Tavo Labanore apsigyvenimo. Juokiaus isz to ne mažai. — Taip-gi grįždamas isz Vaszavos, važiavau vienam vagone su dviem kareiviais isz Adu-tiszkie kraszto. Pradejau apė Tave klausineti ir dasižinojau, kad nors trumpas Tavo Adutiszki buvimas, be itekmes ant žmonių ne liko. Jie neisz-pasakytai aimanavo, nuo manęs užgirdė, kad turėjai net į Ameryką bėgti. Ir asz pats ne nustosiu graudenęs, kad Tavęs jau nėra musų kraszte. Svietas taip atszalis, taip sunkei neresiasi prie tėviszkų reikalų, kad ir tukstan-czių vikrų vyrų ne butų perdaug del gero darbo vedimo. Vakar gavau 8 N "Varpo" ir prie jo pridėtą Tavo su Lietuva atsisveikinimą. — Jau buvau pirmiaus skaitęs, bet antrą syk taip-gi skuboms perskaicziau.

Isz Varszavos išvažiuodamas, palikau surinkęs ant Tėvynės reikalu daugiau, nei 1000 rubliu. Nors szitu pinigų dar ne gana, vienok jau turima atsispirimą ir viltį, kad ir toliaus darbą be trukinimu varysma. — Szitos pi-nįgus atiduosma Martynui Jankui, jis-gi turės padidinti savo spaustuvę ir moketi ant metu po 1,200 markių Sziarnui, kursai nuo Nauju metu apsigy-vins užrubežyje, kaipo tikras redykas dveju lietuviszku laikraszcziu, t. y. "Varpo" ir "Ukyniko", kursai taip-gi prades iszeiti nuo Nauju metu, re-domas sąnariais musu draugystes. Visus pinigų už abudu laikraszcziu gaus Martynas, mes-gi apart platinimo laikraszcziu — turesim jį szelpti savo rasz-tiszkais darbais ir prikalbineti kunįgus, iszduodanczius maldaknijes, idant jas spaudintu tiktai pas Janku.

Numanai gerai, kaip czia sunku su vedimu darbo, del togi nepaliauk platinęs Amerykoje lietuviszkus laikraszczius Mes visi suvisai neturtingi žmones ir del Tėvynės reikalu dar turejome užsitraukti ant savo karcziu po-keletą szimtu rubliu skolos — taigi jus Amerykonai szelpkite mus, idant musu darbai taip ne nupultu, kaip kitą syk nupuolo kitu.

Nesenei gavau nuo Silvestro laiszkelį, kuriame jis pranesza, buk Tu apė manęs klaus, negavęs taip ilgai nuo manęs jokios žinios. Nepik ant manęs, nes tik pagrijus tavo laiszką perskaicziau.

Ne žinau tikrai, ar tu gausi szitą laiszkelį, deltogi apė kitus Lietuvos reikalus visko szia daugiau ne raszau. Kada atsakimas ateis — placziaus paraszysiu. Praneszu tik, kad Dievas davė man dukterį, kuria ketinu pakriksztyti vardu Birutes,, nežinau tik, ar tokia szventoji yra?

Klaus, tu, kaip man sekasi su dvareliu? Sunkiai lygsziol eina, nes kas-dien turiu daugybę pinigų iszlaisti, gaunu-gi suvis ne daug. Szimet ir lau-kai pas mus buvo suvis ne vaisingi, tai ir isz dvarelio jokios pajegos netu-resiu. Raszyk pas manę kuogreicziausia ir placziausia. Apraszyk, kaip gy-veni, ką dirbi ir kaip toliaus busi. Ar priskirė jau Tave dvasiszka valdžia prie kokios-nors bažnyczios? Paraszyk apė viską, nes, kaip man regis, laik-turi isztekintai. Ar ne žinai, kur dabar Jonas Szliupas ir ką jis veikia?

Laukiu atsakymo ir bucziuoju Tave.

Tavo JONAS GAIDYS.

Pati liepe tau linguoti.

Ant vardiniu ketinu pas Silvestrą važiuoti, t. y. ant 31 Grodžio.

Jaigu siųsi pinigų ant musu reikalu, tai siųsk ar pas manę, arba pas Janku, tik pas Janku siųsdamas, praneszk man, kiek iszsiuntei, nes mums

reikalinga žinoti dėl kontralevojimo. Matyt, kad prusai ant pinigų labai puola ir reikia smarkai juos laikyti. Asz tur buti, po szvencziu važiuosiu į užrubežį dėl padarimo su Jankum sąkalbos ant duotų pinigų ir tt.

Kazimierava, 19. IV. 1890.

Mylimas Drauge!

Nors jau senei gavau nuo tavęs keletą laiszkelių, vienok lygsziol negalejau susiruoszi atsakyti. Ir nedyvas: esmu tokiam padejime, kad nei darbo dirbti ne noriu, nei joku misliu galvoje suvaldyti negaliu. Vargstu ir dar nežinau, kada tie mano vargai pasibaigs. Seniaus mislidavau, kad bjaurus medegiszkas padejimas ne gali ant žmogaus įtekmes tureti, dabar gi persiliudijau, kad ir menki daigtai taip žmogu kitą-kart prispaudžia, kad ir pasijudinti sunku. Ir tik pamislik, ką ezia gali dirbti, jaigu diena iz dienos reikia mislyti, kad ant rytojaus tureti duonos dėl szejynos pramitimo. Dėl padidinimo mano klapatu — numirė veresneja mano sesuo ir paliko man net szeszėtą mažų vaiku, kuriu reikia buti globejum. Taip esu jau nuvargęs, taip man viskas atpikru pasidarė, kad jaigu padejimas mano ne persimainis, ne žinau, — ar galesiu sau pats suvaldyti. —

Draugai ir sądarbininkai, iszsisikleistę po svieta, ir žinios jokios apė savę ne atsiunczia — asz-gi vienas isz pirmuju darbinjku ir uždetoju "Varpo" jau penktas menuo ne sulaukiu "Varpo" ir nežinau, ar jis dar gyvuoja. Taip-gi ne žinau, ar iszeina "Ukinjkas", nes ant savo laiszkeliu joku atsakymu negaunu. Ir to vienui-vieno nusiramimo — lietuviszko laikraszčio negaliu sulaukti. — Turi buti, jau toksai Lietuvos padejimas, tokia jos laime, kad apart nesusipratimu nieko daugiaus jos vaikai padaryti ne gali...

Peržiurejęs tavo prisiustus straipsnius — matau, kad ir tarpu jusu — Amerjkonu-lietuviu — ne visados gerai eina: barate ir koliojate vieni kitus. Ir tai ne dyvas, nes, matyt, vieni myli Tevynę, kiti isz tos meiles nori sau kuodidžiausia naudą isztraukti, o treti tik mislija apė iszplatinima asabiszku ideju. Kur, taip eidami, nukeliausim — asz suprasti ne galiu. Nera bjauresnio daigto, kaip darbininkas, kuri reikia prie darbo su lazda varyti — daugumas-gi musu sądarbinjku-lietuviu tik prie tokiu darbinjku gali buti priskirti. —

Bet gana apie tą pasakoti: žinomas tai daigtas ir nebesziandien datirtas. Geriaus paklausiu asz tavę, ką veiki, kaip gyveni ir ar neliudna tavo širdžiai — taip toli gyvenant. Ir asz ketinu savo szalį aplaisti ir jieszkoti duonos po svetimus kampus — tai norecziau žinoti, ar ne verksiu isz ezia iszsigabėnęs. Bijau toliaus savo kraszte gyventi, nes greit prireiks isz bado dvesti, ir apart to — klausyti visokius iszjuokimus. Tu ir suprasti negali, kiek ezia man iszjuokia tik vien už tą, kad vaikai mano lietuviszškai kalba. Kad apjuoktu manę svetimtaucziai — ne patarecziau nieko, bet kada tie pats lietuviai manę apjuokia — negaliu to iszkesti. Mano akysna tie pats prasti žmones, regis, ir giria manę už mano lietuviszką pasielgimą, bet ne trukus užgirstu, kad nuoszaliai apjuokia. Ir isz praktiszkos puses — tai dėl

manęs ne gerai, nes jau ne syki girdejau žmones pasakojancius, buk ir daktaru nesu, nes gyvenu, kaip prastas "mužikas". Padarik, kas nori! Ne žinau, kaip toliaus bus, bet dabar visi tokie atsitikimai, taip mano dvase prispaudė, kad ir rankas nulaidžiau ir tik laukiu, kada preis galas manokantrybei. Sunku man, bro lau, gyventi, isz visu pusu sunku, o neturiu sukuom ir pasiszneketi. Visoje savo aplinkoje ne turiu nei vieno szviesaus žmogaus ir susitikus reikia pabaigti kalbą ant apkalbėjimo kaimynu, ar sesti prie kortu ir degtines lakimo. Ne misliju, idant viskas ant taip mažu daigtu pasibaigtu. Jau daugiau, nei puse metu gyvenu ant vietos, ir kasdiena matau, kaip toksai gyvenimas daro isz manęs mažai vertą žmogū. Oj, begsiu isz czia, begsiu!

Raszyk pas manę tankiaus, nors asz pats, kaip matai, ne galiu pasigirti su pasiskubinimu atsakymo. Ne pik ir žvilgterk ant mano padejimo.

Pavasaris Lietuvoje labai gražus. Javai, regis, gražiai užangs; szilmaturime apė 22-23 laipsnius, nors dar lyg musu šv. Jurgiui beveik visa nedielia.

Praneszk man placziaus apė šzliupą, kaip jis gyvena, ką veikia ir kokius turi užmanimus. Ant kito karto prižadū greicziaus atsiszaukti.

Pasilik sveikas ir linksmas.

Bučiuoju tavę.

I

JONAS GAIDYS.

ANTROJI DALIS.

„Aušros” Paminėjimui.

Kada pasirodė pirmutinis „Ausros” numeris, t. y. 1883 metų kovo mėnesyje, aš tuomet buvau V klasės gimnazistas ir gyvenau Suvalkų mieste. Tą numerį aš išvydau pas advokatą Vircentą Vaišnora.

Suvalkuose tais laikais gimnaziją lankė apskiai Lietuvos ukininkų sūnelių. Zinia, tautinio susipratimo tarp jų tuomet visai nebuvo, pilnai viešpatavo lenkų kultūros, lenkų kalbos garbinimas.

Todėlei „Ausra” čia buvo didi naujiena, galima sakyti visai nesuprantama. Vos kelintas vyresnis jaunikaitis pasitiko „Ausrą” iš mano rankų su susidomėjimu. Tačiau man vis tik pavyko surinkti 10 rublių iš draugų, už kurią sumą ir užsakiau 10 egzempliorių, kurie, atsiųsti iš Tilžės, pakliuvo stačiai į gimnazijos inspektoriaus ruso Mossakovskio rankas, kursai mane vos-vos neištūmė už tatai iš gimnazijos ir paskiau visados labai tēmijo visus mano žingsnius.

Tačiau man važinėjant namo per Marijampolę, kurią tada buvo pradėję vadinti Senapile, vis pavykdavo parsigabenti „Ausros” iš Petro Kriaučiuno, kuris tuomet tenai buvo gavęs gimnazijos mokytojaus vietą ir skleidė „Ausrą”.

Iš lengvo ir Suvalkuose tokiu būdu pradėjo jaunuomenė įgyti tautinę sąmonę.

Tarp tokių susipratusiųjų mano atmintyje iki šiol išliko Jurgis Kriokininkas, Antanas Staniukynas, Jasins-

kas. Visi jie vėliaus tapo kunigai. Vėliau kada Suvalkuose mokytojas Misingevičius (lenkas) įkūrė progimnaziją ir pradėjo priiminėti jon ir vyresnius vaikus, nei gimnazijon, tai čia susispietė labai daug Lietuvos ūkininkaičių ir tarp jų ėmė skleistis „lietuviška dvasia“ jau sparčiau, negu tarp gimnazistų. Mokytojaves tenai tada Karolius Grinkevičius (mokyt. muzikos) dainelėmis klotingai gaivino progimnazistų dvasia. Be to ten tikyba buvo išdėstoma lietuvių kalba (kun. Stepšys). Vėliau iš tos progimnazijos, nors rusų valdžia pasistengė ją veikiai uždaryti, išėjo žymių asmenų, pasidarbavusių Lietuvos labui.

Gimnazijoje mes tada teturėjome tiktai du lietuviu mokytoju — lotinų kalbos mokytoją Požerskį (kurį lenkininkai pajuokdami vadindavo „Požeraičiu“) ir tikybos mokytoją kun. Antaną Daukšą, vėliau tapusį Suvalkų parapijos klebonu. Bet nė vienas juodu neturėjo savyje „lietuviškos dvasios“ ir žengė senąja lenkiškąja vąga. Negaivino dvasios nė vėliau atkeltasai Daukšos vieton kun. Juodišius. Atpenč tas stengėsi ją dargi slopinti. Daukšos rūpesniu gimnazijon tapo įvesta lenkų kalba išdėstyti tikybai; kada gi Daukšą atstatė iš gimnazijos, tai užėmęs jo vietą Juodišius jaučiančius save lietuviais mokinius pradėjo persekioti. Perėjus man į šestą klasę, kun. Juodišius sykį tuojuo pradžioje metų iššaukė mane atsakyti pamokos iš K. Bažnyčios istorijos. Aš buvau rūpestingai prisiruošęs ir atsakiau gerai. Jis pats pasakė „dobrze“. Bet pagaliau klausia, geru pasivertęs; a czy czytujesz Ausrę. — Aš atsakiau: „czytam“. Gi žiūriu, jis, „ilipino“ mano į žurnalą 2.

Bet kun. Juodišius visai neilgai temokytojavo — ir jį rusai atstatė už perdaug uolų lenkų kalbos užtariavimą.

„Auszros“ laikais Suvalkų mieste maža tebuvo bentkiek susipratusių lietuvių tarp miesto gyventojų. Atsimenu jau minėtąjį advokatą Vaišnora, toliau Civinską Kostantiną, Stalioraitį (kursai mėgdavo daug pasakoti apie Petrą Kriaučiūną, nėsą pats buvo ex-akademikas, lankęs Dvasin. Petrapilės Akademią drauge su Kriaučiūnu), Marčiukaitį. Bebaigiant man gimnaziją, Suvalkuose atsirado Simanas Vaičekauskas, kandidatas prie S. Apyg. Teismo, ką-tik baigęs universitetą Maskvoje. Pasipažinęs su Vaičekausku, aš radau jame tikrai dora vyrą lietuvi ir visą laiką išbuvau su juo geroje pažintyje. Pas Vaičekauską syki susipažinau su veterinarijos gyd. Jonu Bulota, kursai čia įdavė man pasiskaityti lenkiškai parašytą Akelaičio (Akielewicz) brošiūrėlę apie lietuvių kalbą. Vėliau S. Vaičekauską rusų valdžia iškėlė valdininkauti į Rusiją, kame jisai ir mirė.

Apskritai imant, „Auszros“ gadynėje Suvalkuose, kame man teko tas laikas pergyventi, tarp lietuvių jaunuomenės nebuvo pakilę to entuziazmo tėvynės meilės, kaip tatai matėme Mariampolėje, kame buvo susispietęs būrelis lietuvių inteligentų: Petro Kriaučiūno, Jasulaičio, Zičkausko, Petro Armino (Trupinėlio), Staniškio. Per šitą vyrą, o ypač Petro Kriaučiūno ir Armino įtaką gimnazijoje mokiniai įgijo pilną tautinę samonę ir patys ėmė varyti plačią lietuviybės propagandą visoje Lietuvoje. Iš šitų vyrų dvasios ir pasiaukavimo išdygo ir idėja Lietuvos nepriklausomybės.

Cia auklėjosi Vincas Kudirka, Jonas Jablonskis ir visa plejada darbuotojų, kurių nemaža žuvo nelygioje kovoje su rusų carizmu už Lietuvos laisvę.

Jonas Kriaučiūnas

Kaunas, Liepos m. 2 d. 1923 m.

XIX amžiaus pabaigos mūsų Dainiai.

(Iš L. Simučio paskaitos „Ausros“ paminėjimui vakare, balan. 23 d., 1923 m., Brooklyne.)

Neturėjau pakankamai laiko, kad bent kiek daugiau žinių apie Lietuvius poetus surinkus. Pagalios permažai duota laiko. Per 10 minutų mažką gali pasakyti.

Reikėtu šiandien prašyti, kad daugiau kalbėtu senesnieji veikėjai, kurie „Ausros“ laikais gyveno ir dirbo. Galime pasididžiuoti, kad ir mes čia savo tarpe jų turime. Petras Mikolainis yra vienas iš „Ausros“ platintojų. Taipgi daug ką galėtų pasakyti iš savo prityrimų senas mūsų veikėjas kun. A. Milukas. Mes, jaunieji, neužimkime šiandien perdaug laiko, leiskime senesniems kalbėti apie tai, kaip aušo Lietuvos atgimimo Aušra, kaip anot J. Turčiniškio:

„Erškėčių takais nepravimtais žygiavot,
Bergždzios dikumos nesimatė ribų
Spygliuotu keliu eidami prakaitavot,
Atlikę daugybę sunkiausių darbų”

Ašgi pasitenkinsiu keliais žodžiais apibūdindamas tai, kokią rolę Lietuvai tautos atgimime suvaidino mūsų dainiai. Visai neapsiriksiu pasakęs, kad mūsų dainių žodžiai, pranašingi žodžiai, daugiausia prisidėjo prie mūsų tautos atbudimo. Mat, jų žodžiai arčiausia buvo prie liaudies širdies, ji juos aiškiai suprato.

Lietuva — dainų šalis. Lietuviai ir sunkią verguę keisdami, skaudų baudžiamos jungą nešdami, plakami ir

kankinami, vis dainavo tėvų ir senelių išmokintas dainelės apie vargelius ir skausmelius. Jaunimas-gi mėgdavo dainuoti senas — senas lietuvių liaudies dainas apie karūžę, kareivėlius, tolimas keliones, apie kovas su lietuvių priešais. Tad, pigų suprasti, kad jiems mūsų dainių žodžiai suprantamiausi buvo. Lietuvių inteligentija, veik išimtinai visa kilusi iš liaudies, irgi giliai priėmė širdin mūsų tautos vieno iš didžiausių poetų Maironies pranašingus žodžius:

„O vienok Lietuva
Juk atbus gi kada
Neveltui ji tiek iškentėjo!
Kanklių balsą išgirs,
Miegas kraujas užvirs;
Nes Kryžius gyvatą žadėjo.
Skausmuos jegos suags,
Atgimimo sulauks:
Jau blaivosi orai aptemę.
Tik į kovą greičiau!
Tik mylėkim karėčiau:
Tik vyrai pajudinkim žemę!

Arba vėl — kasgi galėjo neišgirsti to paties poeto galingo ir drąsaus šauksmo:

Jau Slavai sukilo. Nuo Juodmario krašto
Pavasaris eina Karpatų kalnais.
Po Lietuvą žiema. Nei žodžio, nei rašto
Neleidžia erelis, suspaudęs sparnais.
Petys gi į petį, na, vyrai kas gali
Sustoję į darbą už mylimą šalį,
Prikelkime Lietuvą mus!"

☞ Gi Vincas Kudirka, pamatęs auštant „Auszrą“, nuolat šaukė: „lietuvy, kelkie, kelkie, kelkie!“ Susiprato kuomi esąs, pažvelgia lietuvių praeitin tautos, net imną Lietuvai parašo:

„Lietuva, tėvynė mūsų, tu didvyrių žemė
Iš praeities tavo sūnus lai stiprybę semia“.

To imno žodžiai giliai smigo jaunimo širdysna. Jisai, nors ir priespaudoje, bet vis dainavo apie kareivėlių narsingus žygius, sėmė iš tų Kudirkos žodžių sau tautinę stiprybę, gaivino viltį, kad kuomet nors toji bočių didvyrinė dvasia vėl atbus.

Rusai ir lenkai šiepdavo lietuvių kalba, ją persekiavo. Jie sakydavo, kad lietuvių kalba nieko negali sukurti. Apie poeziją, girdi, lietuviams nesvajot. Užsigau-na tuomi vyskupas Baranauskas ir pasiryžta priešams įrodyti lietuvių kalbos nepaprastą gražumą. Parašo „Anykščių Silelį“, kurs padaro didelį netik lietuviuose, bet kitataučiuose ispūdi, lenkams tiesiog burną uždaro. Baranauskas dainuoja apie Lietuvos gražumą:

„Tai toks miškas traukės per Lietuvos žemę;
Visi plotai žaliavę pavieniu apteme,
Visos buvo viršūnės vienybėn sus'pynę.
Kaip lietuvių kad širdys į vieną tėvyne“.

Gražiai Lietuvos gamtą apdainavęs Simanas Stanevičius:

„Tėvai mūsų nuo amžių sandaroj gyvena,
Drauge gimė ir augo ir drauge paseno;
Stai ir dabar vienokia mus laimė sutiko
Man retežis ant kaklo, tau pančiai paliko“.

Adomas Mickevičius pasaulyje žinomas poetas, nors lenkų kalboj rašė eilės, bet jo eilėse begalo daug lietuvių dvasios. Jisai, kaip ir Baranauskas, tik lenkų kalboje, nepaprastai gražiai jaučia Lietuvos gamtos grožybes. Jo eilėse išlieta Lietuvos tėvynės išsiilgimas. Išsilgęs Nemuno, jisai jį taip apdainuoja:

„Nemune, mūsų upel! kur vandenys tavo,
Kuriuos sėmiau į mažo vaiko delnužėlį,
Kur laivas nešė mane jauną bernužėlį,
Kad atvėsio ieškojau karštai širdžiai savo”.

Kitoje vietoje, Lietuvos išsilgęs, jisai dainuoja:

„Lietuva, tavo girios maloniau man gieda,
Neg Baidaro lakštutės, Salgiro mergytės,
Linksmiau tavo liulynuos budavo lankyti,
Neg mindžiot ananasų ir mormedžių žieda.”

Neginčijamai Mickevičius buvo liet. poetas. Lenkiškai rašė apie Lietuvos meilę, Lietuvos gražumą, nes tokiose aplinkybėse buvo išauklėtas, kad negalėjo lietuvių kalbos išmokti. Jei Mickevičius būtų mokėjęs lietuvių kalbą ir joje būtų rašęs savo eiles, tas jo eilės daug nuošimčių būtų buvusios skambesnės. Nes lenkų kalba neturtinga ir negraži, kuomet lietuvių kalba yra graži, muzikalė kalba.

Poetas Pr. Vaičaitis, kuris mirė dar jaunutis budamas, nemažai karštų, patriotinių eilių parašė. Jam sekėsi eiles rašyti lengvai ir gabiai. Jei likimas nebūt jo dar jaunystėje esant pakiręs, būtų išaugęs lietuvių Puškinu. Jisai buvo Lietuvos atgimimo ir varguolių poetu. Beveik visos jo eilės liūdnos, reikšmingos.

„Vai lėkite dainos, iš vargo nupintos,
Iš kaimo į kaimą pas jaunus, senus,
Paguoskite širdis, nelaimių sutrintas,
Nušluoštykit ašaras, pakelkit jausmus”.

Taipgi ir nuolat kalbėjo apie lietuvių vienybę, susipratimą, žadino prie darbo. Jis vis sakė:

„Tik rankas viens kitam paduokim,
Tik būkim broliais tarp savęs...”

Visi lietuvių dainiai: K. Donelaitis, D. Poška, S. Jakštas, kun. Vienožinskis, Ks. Vanagėlis, Dr. Sauerveinas (lietuviškai išmokęs). J. Kalnėnas, Eglė (Sliupienė) ir kiti kėlė lietuvius iš apsnūdimo, ragino prie susipratimo. Amerikos lietuvių tarpe pirmieji eilėmis į išėiviją prakalbėjo. kun. A. Burba, J. Mačys, J. Andziulaitis, J. Miglovaras, Višteliauskas ir kiti. Apie juos plačiau nekalbėsiu, mano prakalbėliai skirtas laikas baigiasi.

Reikia pasakyti, kad ūia suminėtieji dainiai, kurių daugumą jau yra mirę, daug prisidėjo prie to, kad pakėlus Lietuvą iš apsnūdimo. Jų dėka Lietuvoj apvaikščioja „Aušros” 40 m. sukaktuves jau nepriklausomoj ir laisvojoj Lietuvoj. Tik keletas iš senesniųjų mūsų tautos dainių šiandien dar yra gyvais ir savo akim jau mato savo darbų davinius. Jakštas, Vanagėlis, Eglė ir Maironis tebegyvena. Kaune „Aušros” sukaktuvių vakare Maironis kalbėjo:

„Jei po amžių kada sunkūs pančiai nukris” pradėdu savo eilėmis. Taip aš kitados rašiau apie ateitį. Mes, aušrinikai, pradėję veikti, neturėjom vilties sulaukti tų vaisių, kuriuos dabar turim, t. y. nepriklausomą Lietuvą. Jei kas sakytų, kad Tautų Sąjunga greit pripažins mums Vilnių, kad Lietuvos kariuomenė dar šią savaitę įžengs į Vilnių ir kad Gedimino Kalne suplevėsuos Lietuvos vėliava, aš mažiau tą laikyčiau svajone, negu tada mintyti, kad už 40 metų Lietuva bus nepriklausoma valstybė. Visi inteligentai, šviesuomenė, bajorai kalbėjo lenkiškai. Mes, senieji, pradėjom Naują Lietuvą, o jūs, jaunoji karta, turite darbą varyti tolyn.”

Vysk. M. Valančius pirmutinis ginamų raštų platintojų organizatorius.

Ginamosios Literatūros Platintojai.

Aušrininkas Rygiškių Jonas (Obelaitis), tikru vardu Jonas Jablonskis „Lietuvoje“ (N. 51, 1923 „Aušros“), 40 metų sukaktuvių numeryje teisingai patėmija, kad „Aušrininkų armija“, išbudinusi tėvynę iš tautiško miego buvusi „daug didesnė už rašytojų būrelį“. Toje armijoje labai daug dirbė knygnešiai, įvairiausi kurstytojai ir žandintojai, kurie susisiekdavę su Prūsų spaustu vėmis Tilžėje, Ragainėje, Bitenuose ir tais Prūsų žmonėmis, be kurių pati Aušra nebūtų galėjusi aušti Lietuvos kraštui.

Jurgis Bieliakas ir kun. A. Milukas
(fotografija n. Tilžėje 1902 m. vasarą).

Suvalkijoje ir Kaune. Miliauskas gi buvo poetas, rašinėjo eiles į „Aušrą“ po slapyvardžiu Miglovara ir užsisakėdavo taip pat nuo šimto iki pusantro šimto egzempliorių, kurių dalį platino Rygoje, o per H. Allunaną, knigininką Mintaujoje, ir per mokinius paskleisdavo Žemaitijoje.”

Tuodu paminėtu vyru Kraučiuonas ir Miliauskas — Miglovara parūpindavo didesnę dalį (0.8) „Aušros“ prenumeratorių. „Aušros“ spaudinama buvę 1000 egz. bet prenumeratos keliu eję nedaugiau 500, kurių skaitlius paskiaus sumažėjęs. Likusieji numeriai buvo vėlesniais laikais paleisti į žmonis knygamešių, atvykstančių į Tilžę parsigabentų Lietuvos žmonių reikalaujamų maldaknygių. Dr. Sliupas savo viršminėtoje paskaitoje tvirti-

Dr. J. Sliupas savo paskaitoje Laikraštinių Kursuose pripažįsta kad „ypatingai pačioje pradžioje „Aušrai“ būt labai sunku buvę užsilaikyti, jeigu nebūt jos palaikyti norėję P. Kraučiuonas, mokytojas Mariampolės gimnazijoje, ir Juozas Miliauskas, policijos viršininkas (okolodočnyj) Rygoje. Kraučiuonas užmokėdavo už šimtą ar du šimtu egzempliorių ir per Naujamiestį jis pats parsisiųsdavo savo žinomais keliais (dažnai papirkdamas žandarus) per mokinius gi jis plačiai paskleisdavo „Aušrą“

P. Mikolainis.

na, juog „tarp pirmutinių „Aušros“ nešėjų reikia paminėti tūlą Angrabą, kuris nešdavo maldaknyges kun. Siderevičiui į Sudargą; prie jo prisidėjo keli pagalbininkai. Vėliaus apsigyveno Tilžėje P. Mikolainis, kuris ir pats knygas gabeno ir sėbrų susiieškojo. Pagarsėjo Svedas, kurs galiaus tapo rastas nušautas netoli Vadžgirių. Ypatingai atsižymėjo Baltasai Erelis (Jurgis Bieliakas nuo Sosto), arti Biržų ir drąsumu ir pasišventimu ir nenualsumu. Taip

pat mano dėdė Rokas Vaitkus iš Lukošaičių turėjo savo stotis ir sėbrus per daugelį metų (jis galiaus mirė Amerikoje). Sitie vyrai ir daugelis kitų, kurių vardai, jau iš mano omens išnyko (mūsų pa-braukta Red.), yra užsipelnę amžiną Lietuvių tautos padėką už knygų iš Prūsų gabenimą, neatsižvelgiant į joki pavojų. (Karės metu, sako, Bieliaką radę pamiškėje negyva ir jis ėsas palaidotas Vabalninke).”

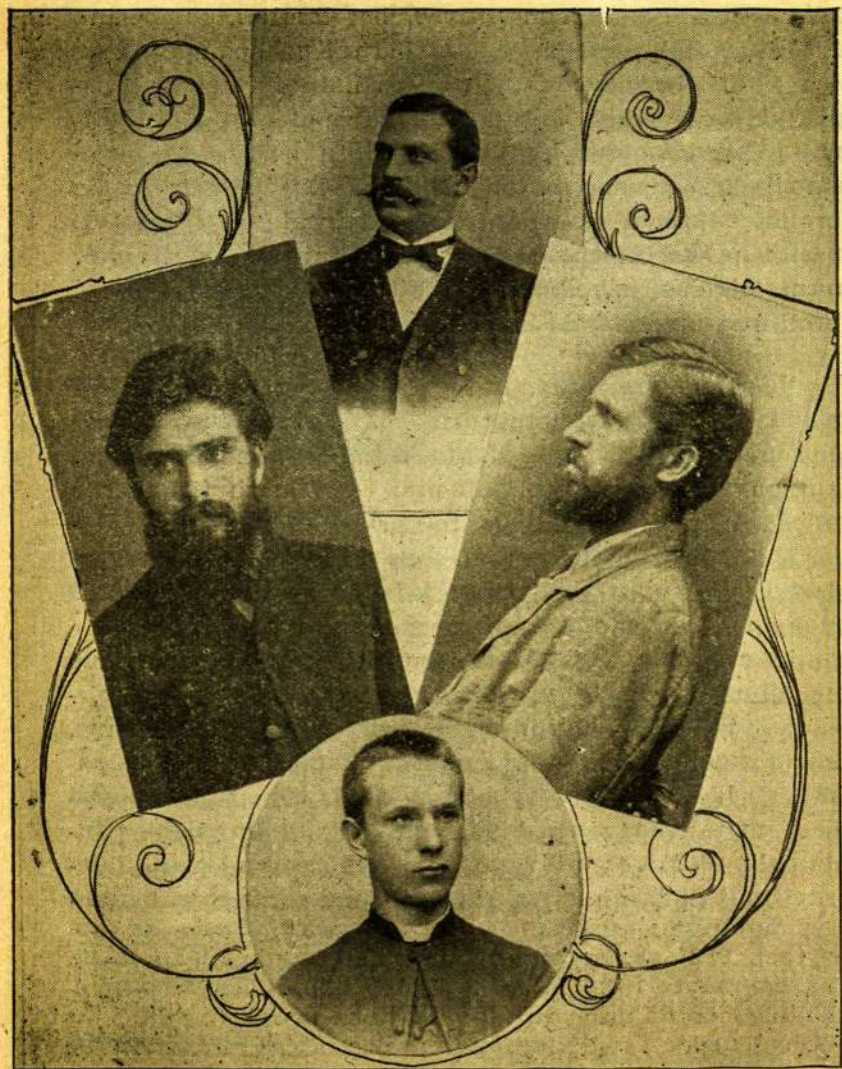
Sliupo minimas Mikolainis „Varpo“ 1920 m. N.N. 6—7 ir 8—9 straipsnyje „Atsiminimai iš Varpo gyvenimo“ rašo, juog jis pradėjęs „nešioti visokių knygų iš Prūsų“ ir platinti Lietuvoje „Šviesos“ laikais; „pirmą kart nuvykęs Tilžėn apsipirkti Kalėdoms“ rudenyje 1888 metais (į du metų po „Aušros“ užmigimui). Tame pat straipsnyje P. Mikolainis vadina kun. Ad. Grinių (Gri-

nevičių) — Jungtą vyriausiu direktorium anų metų paslaptu lietuvių tautos pačto. Esą kun. Adomas Grinius (Grinevičius) „buvo lyg ašis, apie kurią sukosi lietuviškas ratas — kur išskirstoma buvo vi-okia, be skirtumo, literatura. Jo rūpesčiu buvo suorganizuota „Sviesos“ skaitykla... per jo rankas ėjo daugelis visokių knygų i Dzūkija, ir i Seinų Seminarija“.*)

(Kitoje vietoje šiose knygose perspaudiname nekurias ištraukas iš to įdomaus mūsų knygų platintojo ir leidėjo straipsnio, bet turime pažymėti, juog autoriaus nušviesta vien maža dalelė anuometinio literatūros lietuvių platintojų veikimo. Red.)

Kun. Ad. Grinius (Grinevičius) pirm 30 metų brangus lietuviams patriotams po Jungto pseudonimu, sulyg Seinų Vyskucijos kunigų sąrašą, gimęs 1845 m. i kunigus iššvestas 1870 metais. „Aušros“ laikais ėjo ketvirtą dešimtį. Jo lietuviškos literatūros platintojų ratelin priklausė tokie volūs, pilni pasišventimo ir daug žadą tėvynei vyrai, kaip velionis Dr. Petras Matulaitis, Dr. Kaukas (seiniški), ir t.t. Doktorai P. Matulaitis ir Kaukas, varpininkų brangūs leader'iai „Paulius“ ir „Raulas“, anų metų gentleman'ai par excellence visur prieidavę, savo mokėjimu sugyventi su visais valdininkais ir ponais lenkais, ilgai mokėjo paslėpti savo pilną pasišventimo ginamos literatūros platintojų darbą. Per savo pažintis jie neviena papuolusi i žandarų nagus lietuviškų knygų platiutoją išgelbėjo. 1892 metais, besilinksmindami su žandarų viršininku Vilkaviškyje, jie išgavo nuo ano dokumentus, irodančius Seinų seminarijos klierikus esant leidėjais Tilžėje atspausto Kalendoriaus. Gal Dr. Kaukui, „Varpo“ sumaniam administratoriui, ir

*) Varpas, 1920, N. 6—7, psl. 170.

J Kraučūnas, Dr. P. Matulaitis, Dr. Bagdanavičius ir kun. Balvičius, — kankiniai už sp.

teks paskesti užmiršimo vilnyse, bet Pauliui, turinčiam net du broliu, nukentėjusių už lietuvišką spaudą, dabar Amerikoje besidarbuojančiu tarp lietuvių, reikėtų išplaukti prieš skaitančios mūsų visuomenės akis. Kalbinau jo brolių Vaelovą, kad ką parengtų spaudai. Išsitiesino daugybe misijonieriaus reikalų. Deja, jei ir kitam broliui daktarui skaitlingi ano pacientai neleis išgelbėti užsitarnavusį Lietuvai ginamos literatūros platinimu, pirm laiko mirusi ištrėmime tolimoje šiaurės Vologdoje brolių nuo užmiršimo!

* * *

Nemažindami nuopelnų ir vertos pagarbos kun. Griniaus — Jungto darbuotei turime prisąžinti, juog Sudargo senis klebonas kun. M. Siderevičius, gimęs 1829 m., kunigavęs Seinų vyskupijoje nuo 1858 metų (25 metus prieš „Aušros“ pasirodymą) toli pralenkė gudrujį Dzūkijos ir kapsų apaštala didumu savo paslapto bet garbingo darbo ir platumu teritorijos, kurioje jo įtaka platinosi mokslo šviesa šiaudastogiuose namuose!

Kun. Siderevičius buvo „Aušros“ laikais ir pirmiausia nekaipo vyriausias viso Lietuvos paslapto pašto viršaitis. Pats Dr. Sliupas pripažįsta, kad pirmutinis, kurio pagalba pasinaudojo aušrininkai savo idėjoms paskleisti Lietuvoje, buvo ne kas kitas, tik „tulas Angrabas, kuris nešdavo maldaknyges kun. Siderevičiui į Sudargą“. P. Mikolainis savo memuaruose mini kun. Siderevičių iš Sudargų kartą užsodinus net žandara ant pilno vežimo knygų ir pasiuntus į Mariampolę.*) Šiose knygoose (psl. 112) skaitytojais ras S. Kušeliausko laiška, kun. Burbai rašytą 1885 metais. Uolus Siderevičiaus pagalbinkas mėgino kun. Burbą patraukti savo draugijon. Jis (Kušeliauskas) yra vienu kartu paaukojes 2000 rublių

*) Varpas 1920, N. 6—7, psl. 179.

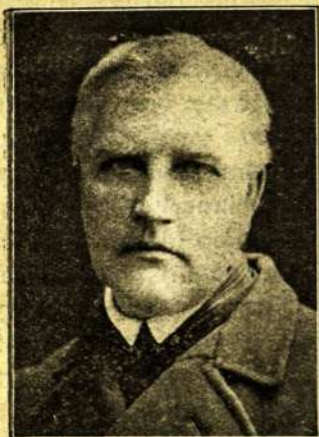

Andrius Dubinskas.

„Amžinajai” lietuviškų knygų platinimo Draugijai. Mūsų mokslininkai, iki šiol rašiusieji apie visokius dalykus, bet neradusie laiko platesnėms studijoms kun. Sideravičiaus veiklumo, apdovanojusio Lietuvą nevien maldaknygėmis bet ir šimtais tūkstančių visokių knygelių, išlavinusių dešimtis tūkstančių lietuviškų knygų skaitytojų, su didele mūsų visuomenei nauda ir savo mokslingumui garbe, gali savo skolą tautai atlyginti.

Gerb. profesorius kun. Būčys, paeinąs iš kun. Sideravičiaus gyvenimu pagerbtos apygardos, turėtų išigilinti į tai, kas pirma kelių dešimtų metų traukė į save visos Lietuvos mylėtojų akis, ir panaudoti savo lengvą plunksną kun. Sideravičiaus darbams nušviesti. Darbštusis pirm 30 metų Ukiškis — Dubinskas, dabartinis Lietuvos respublikos Konsulas Petrograde, irgi gali nušveisti rūdiesiu seniai apleistos savo plunksnos ir nepatingėti pasakyti skaitančiai visuomenei, ką jis matė ir girdėjo viešėdamas pas Gimžauską. Tą pat padarius tiems rašytojams, ką pirm dvidešimties metų barė rašanti šiuos žodžius, kam per daug vietos „Dirvoje Žinyne” užleides Dr. Basanavičiaus straipsniui „Medžega Dr. Pietario bijografijai*), ir Dr. Totoraitis ar tik nesiliaus rašęs apie Lietuvos atgimimą (vietoje atbudimo).

*) Žiūr. „Dirva Žinynas” Spalių m., 1903, psl. 117.

Kun. Mikolas Miežinis, Žodyno ir Gramatikos autorius.

Daug paleido grašio lietuviškų knygų praplatinimui ir „Aušros“ laikų dainius kun. Vienožinskis (Vienužis). Kol dar gyvi yra liudininkai tų didelių skriaudų, reikėtų viską surašyti, kad parodžius pasišventimą to meto mūsų tautos sąmonės reiškėjų. Apie kun. Miežinio veikalų spaudinimo vargus, manding, iš dalies galėtų papasakoti ir p p. P. Mikolainis bei Jonas Kriaučiūnas.

Sunkiais spaudos uždraudimo laikais daug vargo ir lėšų panešė kiekvienas mūsų rašytojas, kol išvydo savo veikalą atspaudintą. Kun. Miežinio, trijų kalbų Žodyno ir Liet. Gramatikos autoriaus viso gyvenimo sutaupti grašiai dingo bedugniuose Prūsų spaustuvniukų kišeniuose (apie 4000 rub.) ir, kad ne pasiryžimas tokių patriotų kaip a. a. Sernas ir k., raštai būtų dingę. Autoriaus bičiuliams reikėjo išnaujo tūkstančius dėti atspaudinimui jo veikalų.

Kun. A. Vienožinskis (Vienužis.)

Pasak kun. N. Petkų, ėjusi Kauno Seminarija 1887 — 1891 metais, tokių uolių Lietuvių atbudimo idėjos platintojų draugijoje, kai Maironis — Mačiulis. Vaižgantas — Tumas, Dėdė Atanazas — Pakalniškis, visi Kauno seminarijos klierikai jo laikų buvo lietuviškų knygų uolūs platintojai. Tarp tėvynmeilių klierikų, gvyvas buvęs pirm keliolikos metų mirusio vyskupo Valančiaus patarimas kunigams, juog kiekvienas geras kunigas privalas nepamiršti savo švenčiausios pareigos — platinti geras knygas, paaukodamas tam darbui dalį savo metinės įeigos.

Vienas Dėdės Atanazo moksladraugių tėvynmeilis Juozapas Ložinskas, manydamas, kad lietuviams tuomet daugiau reikėję knygų platintojų nei kunigų, nebaigęs seminariją 1891 m., n'ėjęs prie šventinimų į kunigus, bet palikęs paprastų išvažiuotojų lietuviškų knygų po visa Kauno vyskupija. Vedęs moterį jis daugel metų lankė savo mokslo draugus kunigus, visados atvažiuodamas pas anuos besėdįs su žmona ant pilno vežimo lietuvių literatūros.

„Lietuvos Albumo“ autorius plačiai aprašydamas Dr. Sliupo veikimą Amerikoj, aną padalina į 3 priėjodus. Trečiame — laisvamanybės perijode, sulyg autorių, Dr. Sliupas „nors, kaipo laisvanybos skelbėjas, buvo pasidarbavęs jau nuo seniau, bet dabar tasai jo veikimas įgija užvis didžiausio aiškumo ir intensyvumo. To veikimo žymių daugiausia paliko Sliupas pagarsėjusiam savo laiku laikraštyje „Laisvoji Mintis“, kuris buvo dar 1902 m. sudarytojo Scrantone „Susivienijimo Lietuvių Laisvamanų“ organas“.....

Ne ginčų, bet šio to apie „mūsų kariones“ „Laisvoje Mintyje“ jieškodams, radau patalpintus apie 7 lietu-

vių kunigų paveikslus beje: A. Juškevičiaus, (p. 366), J. Tumo (p. 419), K. Jaunius (p. 731), Baranausko (p. 771), Snapščio — Margalio (p. 843) ir K. Pakalniškio — Dėdes Atanazo (p. 858), J. Katėlos, „liaudies švietėjo“ (p. 751). „Laisvosios Minties“ skaitytojai, regimai, atsi-
liepė su protestais į redakciją, nes N. 36 rubrikoje „Sis bei tas iš mūsų Chronikos“ skaitome redaktoriaus žo-
džius: „Talpiname šitan numerin paveikslus trijų Lietu-
vos kunigų, garbingų vyrų, kurie yra atsižymėję mūsų rašliavoje, beje Maironį, Margalį ir Dėdę Atanazą. Zi-
noma, kad vienam ar kitam toks mūsų darbas nepatiks, kaip nepatiko patalpinimas paveikslu kun. Tumo ir t.t....”

Visus tuos kunigus teleista bus ir man pavadinti gi-
namos lietuvių literatūros karžygiais, kurių veiklumas
reikia nušviesti, idant pilnai apvertinus anų gadynėje
pergales ir gyvumą mūsų tautos, kariaujančios su savo
priešais, norinčiais ją į kapus nuvaryti.

* * *

Aušrininko A. Jakšto — kun. Dambrausko moksla-
draugiai pasakoja, kad rusų žandarų suimtas už pla-
tinimą lietuviškų raštų, ir tolymuose šiaurės tyruosna
ištremtas keliems metams, jis sugrižo tėvynėn daug
uolesniu tėvininku, prisiekusiu visą savo gyvenimą
paaukoti kovai su neteisinga barbarų valdžia. Ištrėmi-
me būdamas ir negalėdamas, ką kitą veikti, A. Jakš-
tas parašęs lietuviškai „Gyvenimus Sventųjų“, kuriuos
Mauderodės spaustuvėje Tilžėje atspaustus skaitė visa
Lietuva. Būdamas ištrėmime A. Jakštas arčiau susipažino
su Dr. V. Pietariu ir paragino aną didį mūsų beletristą
prie literatiškų darbų. Kad būtų atsiradęs kitas tokis Jak-
štas, kuris būtų galėjęs paguosti nusiminusį Dr. Gaidį,

Kan. V. Juzmavičia.

„Varpo“ pradžios skaisčia žvaigždė, lietuviai 90-ais metais būtų susilaukę pa-
baigos taip puikiai pradėto
rašyti „Antano Valio“ ir ki-
tų gražių veikalų.

Dr. Gaidžio laišakai, kun.
Burbai rašyti, parodo bega-
linį tragizmą daugelio anų
dienų tėvynės budintojų,
kurių skaisčiausias viltis
užslopino rūščiausios anų
gyvenimo sąlygos.

Sių metų „Lietuvos“ dienraščio N. 16 skaitome a. a.
Jono Tumo nekrologą. Sunkiais didžiausio žandarų
šėlimo laikais stebėdavomės, kaip paslepia savo didį vei-
kimą tokie vyrai kai Vaižgantas, Kudirka ir kiti
jaunosios Lietuvos leader'iai. Vaižganto brolio Jono ne-
krologas primena mums, kad kariaujančioji su savo en-
gėjais Lietuva turėjo didelę sutartį. Kareiviai, gindami
savo tautos gyvastį, suprato, kad savo vadus reikia su
didžiausiu pasiaukavimu ginti. Trumpas Jono Tumo ne-
krologas „Lietuvoje“ skelbia, kad „Vaižganto brolis, 68
metų, mirė 21 dieną liepos (šįmet) Antakališkyje, Anykš-
čių. Sunkiausiais kovos dėl lietuvių kultūros laikais pa-
gautas su „Tėvynės Sargų“ kontrabandu, trejus metus
prakalėjo ir ilgai buvo Besarabijoje ištremtas. Dėl to
pralaimėjo tėviškę. Paliko 7 vaikų (3 moksleivius), ant-
ra tiek išmarinęs“.

Kan Kl. Kozmianas.

Tokių žmonių (o anų tūkstančius turime) darbų aprašymas nevien mūsų visuomenei naudingas, bet ir garbingiausias plunksnai apie juos rašysiančiai!

* * *

Naumiesčio, Tevenių, Kvedarnos, Rietavo, Svėkšnos parapijos 80 metais pagarsėjęs buvo aklas ubagas Kavaliauskas, vaikščiojęs su dviem tarboms ir kuprine, pilnomis lietuviškų knygų, kalendorių, kantičkų ir t. t. Kaip aklo žmogaus, kuris pats negali apsieiti be

vado, žandarai visai nepažvelgė. Tuomet tarpu tas elgeta netik nešdavo knygas jam žinomais šuntakiais bet ir per rubežių jas gabendavo. (Žinias suteikė Juoz. Rugis, suvirš 30 metų atkeliavęs Amerikon iš Lemba sodos, Kvedarnos parapijos.)

* * *

Lietuviškam Albume*) 1800 metais minėta šie žymesnieji lietuvių literatūros karžygiai: 1) Kun. P. Šilinskis, Rumšiškės kamendorius, miręs 1892 m. pačioje jaunystėje, nes vos 27 metų. Tai buvęs uoliausias platintojas lietuviškų knygų 80 ir 90 metais. Daug prisidėjęs prie suorganizavimo lietuviškų knygų leidėjų.

*) Lietuviškas Albumas, parengtas ir išleistas kun. A. Miluko su pagalba prenumeratorių, Shenanandoh, Pa., 1900.

Kun. P. Šilinskis.

danavičia, kun. P. Bulvičius, J. Cesna, J. Kačergis, Pr. Matulaitis (dabar daktaras Amerikoje), A. Matulaitis ir Sliupo paskaitoje minėtas kun. J. Zebris, uolus 80 metais lietuviškų raštų skleidėjas, vėliaus Amerikoje leidęs gražų laikraštį „Rytą“, kun. V. Dargis, paeinąs iš Slibinų, Naumiesčio par., A. Daniliauckas.

Dargis „Varpo“ laikais, išaugo į uoliausią Lietuvos vyrą, tyliai bet

2) Kanaunikas V. Juzumavičia, išleidęs daugelį dvasinės įtalpos knygelių, kurių didžiumą parąšęs ano brolis Tadas, buvęs Varnių Seminarijos rektorius.

3) Kan. K. Kozmianas, Kupiškio parapijos, Ukmergėspav. mires 1898 m.

4) Rusų kalinti už šventąjį darbą — apšvietos platinimą — viršminėtas Dr. Matulaitis, Jonas Kraučunas, Dr. Bag-

Kun. J. Katėla

J. Ūsna, J. Kačergis, Pr. Matulaitis ir A. Matulaitis, kankini si.

Kun. J. Žebrius

lietuviškos literatūros platinimo. Seinų seminarijoje būdamas uolum lietuvių klierikų patriotinės organizacijos nariu, giliai įsidėjo Vyskupo Valančiaus jauniems kunigams įgraudenimą, juog, rusams uždraudus lietuvių spaudą, didžiausia visų gerų lietuvių kunigų pareiga esanti skleisti tarp žmonių iš užrubežio partrauktas lietuviškas knygas. Seminarijoje pasižadėjęs pašvesti savo gyvenimą skleidimui lie-

nenuilstančiai platinusį lietuvišką literatūrą. Pakliuves į žandarų nagus, kada anie patys, matydami jo dvasios pakilumą ir skaisčią dora, norėjo jį išgelbėti nuo ištrėmimo, patardami vien išsiginti ant rašto, kad ne jo, bet nežinia keno esanti pas jį rasta draudžiamoji literatūra, kun. Dargis beveilijo kelis metus ištrėmimo vargus vargti, nei melaingai užsiginti garbingojo

Kun. V. Dargis.

A. Daniliauckas.

tuviškų raštų, pildė tą savo pasiryžimą kunigu palikęs ir sugautas žandarų laikė už didžiausią pažeminimą, užsiginti to savo Dievui prižadėto pasiryžimo. Kun. V. Dargio seminarijos draugas kun. A. Jusaitis irgi diei uolus buvo lietuviškų knygų platintojas. Atvykęs vėliaus į Amerika, jis šimtais aukojo savo turta lietuvių literaturai. Prie uolių mūsų leterauros platintojų reikia priskaityti ir dabartinį Bostono lietuvių kleboną kun. K. Urbanavičių.

Seinų seminarijoje pradžioje 90-ųjų metų įsikinkęs į drauziamos literatūros platintojus, ir Amerikon atvykęs prieš pat spaudos leidimą, jis daug padėjo „Zvaigždės“ vedėjui kun. Milukui knygų leidimo darbe. Po Kmito pseudonimu rašė gražias knygeles. Po spaudos leidimui nesiliovė dirbęs. Yra išvertęs K. Dickensono Oliver'ą Twist'ą.

* * *

Dr. J. Totoraitis savo viršminėtoje „Lietuvos Atgimimas“ (oi kad tie „Draugo“ korektoriai, kitus dalykus anoje nevykusiai pataise, būtų pavadinę aną bent „Lietuvos Atbudimas“!) mini, kad dar prieš „Aušros“ laikus Seinų seminarijos klierikai lietuviai surinkę 500 liet. daiktų ir mėginę aną išleisti Varšavoje, bet negavę cenzūros leidimo. Nekurie iš jų paskui atspaudę užrubežije sa-

Kun. A. Staniukynas.

oius ir lietuviškas knygas plačiai po visą savo ir net Vilniaus vyskupija, buvo Antanas Staniukynas, kurį mini „Aušros“ ir „Varpo“ laikų literatas Jonas Kriauciūnas. Uoliais jo pasekėjais buvo kitu du dżuku klieriku: — Krokininkas ir Ad. Lastauskas, o vėliaus Andrius Dubinskas ir Pr. Būčys.

Man būnant Seinų seminarijoje, į metus po Staniukyno iš-išventimui Andrius Dubinskas buvo nekaipo

vo parašytas ar vertas iš švetimų kalbų knygeles. Seinuose mokinosi ir Petras Kraučūnas. Tadgi nedvyvai, kad dar prieš „Aušros“ laikus lietuvių klierikų ten rūpintasi lietuviškų raštų platinimu. „Aušros“ laikais klierikų organizatorium, įstengusių sutraukti visus lietuvius į vieną ultrapatriotišką draugiją, paskleidusią lietuviškus laikraš-

S. Kušelevskis.

kokasai orakulas, kurio dideliai atminčiai buvo patikėta daugybės lietuvių tėvynininkų adresai net už Lietuvos rubežių. Atvažiuodami atlankyti savo sūnelių tėvai savo ruiminguose šiaudais ir šienų prikrautuose vežimuose kas savaitę atveždavo, jei ne laikraščio užrubežinio kelis dešimtis egzempliorių, tai kelis šimtus įvairių knygelių, daugiausiai pasiimdami tuos brangiausius jaunuoliams ragaišius tai nuo kun. Grinevičiaus Kalvarijoje, tai nuo kun. Sideravičiaus, arba per daktarų Matulaičio ar Kauko tarpininkystę gave.

Dubinsko pareiga buvo išsiuntinėti, suvyniojus į lenkišką, rusišką arba prancūzišką „Soleil“ laikraštį, aną pagedaujama literatūrą į tolimiausius Rusijos kraštus. Kaip troško lietuviai inteligentai svetur gyvendami išvysti savo kalbos spaudintą žodį, ryškiai nupiešia pirmasis „Varpo“ redaktorius Gaidys savo laiškuose į kun. Burbą (žiur. 115 psl. šiose knygose).

Išėjęs iš Seinų seminarijos į Petrogrado Akademią Andrius Dubinskas netik nesiliovė, bet dar plačiau naskleidė savo pavojingą bet ir neapsakytai reikalingą tautai sustiprinti darbą. Po Akademijos ir Universiteto užbaigimui Dubinskas tarnaudamas Rusijos Senate irgi nesiliovė platines lietuviškus laikraščius ir knygas. Pavyzdin. suvienijus „Dirva“ su „Žinynu“. „Dirva Žinynas“ neva buvo redaguojama kun. A. Miluko Shenandoh'ryje, Pensylvanijos valstybėje. Iš ties gi, didžiama straipsnių buvo sutvarkyti Petrapilėje. Atspaudinus „Dirvos Žinyno“ knygeles, sulyg A. Dubinsko nurodymą šimtais buvo siunčiama į Svediją ir Finlandiją. Parsitraukęs anas Petrapilin, drąsus lietuvis augštas valdininkas rusų valdančio Senato kopertuose, rasi kaip labai svarbias popieras — „važnyje bumagi“ — siuntinėjo

Friboorgo universiteto liet. studentai 1902 m. Interlakene. Slovi kunigai: A. Civinskas, A. Narjjauskas, M. Gudaitis, Duoba(?) kauniškis, J. Totoraitis, ir ano brolis agronomas, Sėdi: J. Naujokas, Jerg. Matulaitis, (dabar vyskupas), A. Milukas, M. Šedvydis, (svečėtas) ir A. Jusaitis. Visi pasižymėję savo veiklumu ir ginamos literatūros platinimu.

visos Rusijos inteligentams lietuviams. Kuris, tik norėjo lengvai galėjo gauti lietuvišką spaudintą žodi.

Andrius Dubinskas, dabar kaip Lietuvos respublikos konsulas Petrograde, be abejo daug rūpesčių turi su valstybės dalykais. Bet atsiminus, kokia jo rolė buvo praeityje, kada iš visų pusių varginamoje tautoje rengėsi dygti nepriklausomybės diegas, neatleistina jo pareiga yra išduoti pilniausią raportą iš savo dvidešimties suvirš metų pilniausio paojų veikimo.

Mirė, lūpas sučiaupę, nutylėdami apie savo gadyne Gimzauskas, Kraučunas ir Miglovara, neišdrįso, žandarams gaudant kožną popiergalį, raštui patikėti savo ir savųjų bičiulių darbų Kudirka, mirė daktaras Matulaitis ir Kaukas, mirė nepalikę savo darbuotės raporto ir kunigai Grinevičius — Jungtas su Martynu Siderevičium. Užėjo visokie perversmai, visokių darbų begalės, dešimčių tūkstančių gyvos tautos sūnų gerai išdirbtoje, prakaitu, krauju gausiai palaistytoje dirvoje išdygus nepriklausomos Lietuvos diegui.

Minėdami 40-ies metų „Aušros“ sukaktuves maž te galėjome pasakyti apie tą tikrai stebūklingą lietuvių spaudinto žodžio platintojų organizaciją. Josios narių visuose tėvynės kampuose buvo pilna, bet visi jie mūsų spaudos uždraudimo metu mokėjo ne kaip po žeme paslėpt savo viršaičius, kad nevien priešas anų nesusekė, bet net patys dėkingieji tautiečiai nežino, kol kas, tikrųjų tos organizacijos įkūrėjų, gabiausiųjų jo vadų. Dr. Kudirkos laiškų skaitytojai, šiose knygose tilpusių, patirs kaip labai jis rūpinosi prieš savo mirtį, kad atspaudinus Radzevičiūtės „Szary Proch“ romaną, kur aprašyta lietuviškų knygų nešiotojų draugija.....

P Mikalauskas.

riką užsiėmė tuo darbu. Papuoles į maskolių nagus ir jis pagaliaus pataikė išsprukti ir jieškojo prieglaudos svetingoje Amerikoje, kur ir mirė. Platesnis aprašymas tokių vyrų vargų turėtų būti greitu laiku padaryta, nes mirtis vieną po kitam ima juos savo globon.

Prie progos čia turiu pasakyti, juog Amerikos lietuvių tarpe dar tebegyvena nemažai pasekmingų vertelgų ir profesionalų, kurie Lietuvoje užsiėmė šmugeliavimu per sieną Prūsuoose ar Amerikoje spaudintų lietuviškų knygų. Augštesnių mokyklų tėvynėje nepabaigę, knygas šmugeliaudami jie žymiai prasilavino, apsišvietė ir, Amerikon priversti pabėgti, kad nepapultų į rusų ištrėmimą, čia pasidarė gražų gyvenimą. Jie patys ar jų draugai turėtų aprašyti anų pagirto tautos labai šmugelio dienas ir vėlesnį jų pasisekimą Amerikoje.

Vikriais kun. Grinkevičiaus ir Dr. Kauko padėjėjais platinime knygų Dzūkijoje Rudaminos, Lazdijų, Budviečio, Sventazerio, Veisiejų, Berzininko apygardų kaimuose buvo broliai Mikalauskai iš Bielėnų: Paulius ir Andrius. Paulius turėjo pradžioje 90-ų metų „bėgti į Amerika“ ir apsigyvenęs Bostone kiek dirbo prie siuvėjų, bet daugiausiai vertėsi platinimu lietuviškų raštų per amžio bertainį. Andrius dar dešimtį metų po Pauliaus išėjimui į Ame-

Kun. J. Davidavičia.

čiau pilnai pritarti tam Totoraičio išsireiškimui, bet su pridėcku žodžių: „po vysk. Valančiui”.

Po vyskupui Valančiui nuo 1863 m. kun. Siderevičius buvo didžiausiu Lietuvos švietėju. „Siauleniškio Senelio” autoriu — kun. Dovidavičia rusams ištrėmus i Siberija „za vrednoje vlijanije na episkopa*) (už kensminga įtaką i vyskupą), to pirmojo už lietuviškas knygas kankintinio vieta, užėmė nekaipo atgaivintas Dijonizo Poškos Lietuvos ir Zemaičių muzikas — asmenyje pažeminto vargdienio — (per amžiaus bertainį) Sudargu klebono kun. Siderevičiaus.

„Raštų ir Raštininkų autorius (psl. 62 tvirtina vyskupą Valančių padėjus i 8000 rublių del užlaikymo spaustuvės Prūsų Lietuvoje. kur jo raštai buvo spaudinami po 1864 m. Dr. Totoraitis savo „minėtuju” knygu puslapyje 106 sako: „yra neaiškus gandas, kad vysku-

*) Žiur. „Tėvynės Sargas” 1896, N. 8, psl. 13.

pas (M. Valančius) knygoms Prūsiose spausti buvęs davęs spaustuvei ar šiaip kokiam žmogui keturis tūkstančius rublių, kaip tada didelius pinigus..." Man teko girdėti, juog ne keturis, bet dvidešimtis penkis tūkstančius rublių vyskupas M. Valančius buvo surinkęs ir įteikęs Prūsų spaustuvininkams ir pasiuntęs tris parinktus vyrus, kurie mokytusi spaustuvės darbo ir praskintų kelius paslaptai knygų kontrabandai iš Prūsų į Žemaičius. Vienas tų 3 vyrų mirė šįmet Liepos mėnesyje Maspethe, New Yorko miesto dalyje — Julius Steponkevičius, 80 metų senelis, atvykęs 1884 Amerikon m. iš Rietavo, kur jis iki tol buvo vienu iš skaitlingų „karabelnikų”.

Steponkevičius kartu su Serapinu (a. a. kun. Serapino, marijono, tėvu) keliolika metų gabeno lietuviškas knygas iš užrubežio ir platino anas Žemaitijoje. Daugel, kartu jiedu buvo susekti, neteko savo brangių prekių, bet vis jiems pasisekė išsisukti. „Aušros” laikais rusų žandarai teip drūčiai juos suėmė, kad nebuvo vilties jiems išsisukti nuo ištrėmimo, tad jie gelbėjosi pabėgimu į Ameriką. Steponkevičius apsigyveno Brooklyne ir iš čia apie porą dešimtų metų važinėjo po lietuviškas Amerikos naujokynes, versdamasi knygų pardavimu. Serapinas su savo šeimyna apsigyveno Chicagoje, kur ir mirė pirm keliolikos metų. Viena jo duktė be ne bus ištekėjusi už A. Olševskio, sūnus gi, prasimokęs angliškai ir mokslus pabaigęs, buvo Aušros Vartų parapijos klebonu Chicagoje, o vėliaus įstojo į Marijonų vienuolyną.

Sulyg Steponkevičiaus pasakojimų už vyskupo Valančiaus pinigus vokiečiai spaustuvininkai prasigyveno. Tilžės katalikų džekonas kun. Zabermann daug galė-

jes papasakoti apie Zemaičių vyskupo spaudos reikalų sutvarkymą. Džiakono Zabermano popierose, kurias be abejo turi jo turto paveldėtojai, galima busia rasti daug brangios medžiagos mūsų draudžiamos literatūros istorijai.

P. Mikolainis pasakojo man, kaip „Lietuviškų Knygu Statistikos“ autoriui Zanavykučiui (J. Angrabui) pasisekė per jo (Mikolainio) tarpininkystę išgauti reikalingas žinias. Mat Angrabas, dirbes pas Zabermano priešą spaustvininką, pats negalėjęs gauti jokios informacijos. Tad per Mikolainį, kuris Zabaremanui ir jo prieteliams nebuvo parėjęs į kelią, idavė 4 markes, „ant mišiu“, Mikolainis „užpirkęs mišias“ ir išgavęs visą informaciją apie lietuviškas knygas, atspausintas Tilžėje ar Karaliaučiuje iki 1883 m., kiek egzempliorių buvo spaudinta, kiek lešavo leidimas ir t.t. Tas viskas buvo sunaudota knygų statistikoje, kuri buvo parengta Paryžiaus parodos 1900 m. lietuviškam skyriui ir atsiliepimui į rusų valdžią, kad sugražintų spauda lietuviams.

Darbštusis kun. Alekna, daug gražių knygelių parūpinęs mūsų raštijai, šimet per šv. Kazimiero draugiją atspaudino Klaipėdoje diktoką veikalą apie vysk. Valančiaus darbus*). Negali atsigerėti žmogus beskaitydamas, kaip daug buvo besirūpinta Valančiaus laikais apie Zemaičių ir Lietuvos žmonių gerovę ir kokių didžiausių sunkenybių ir kliūčių nenusigasta ir prieš anas kariauta. Pilna tautiškos sąmonės ir gyvybės turėjo būti mūsų tauta tais laikais, kad jos sūnus tiek energijos galėjo parodyti. Ne mano dalykas šitame staraipnsnyje minėti apie daugelį svarbių svarbiausių įvykių, apie tai, ma-

*) Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. Parašė knn. Aatanas Alekna. Šv. Kazimiero Draugijos leidinys N. 341.

nau, pasirūpjis „Aušros 40 m. sukaktuvių” knygelių redakcija, aš gi negaliu šio straipsnio užbaigti, neatkreipęs skaitytojų atidos į tų kun. Alekno knygelių skyrių: „Valančius kaip rašytojas ir lietuviškos raštijos palaikytojas. (pusl. 174—188). Valančiaus besirūpinta dar 1852 metais ir vėliaus įkurimu pirmojo lietuviško laikraščio, bet rusų vyriausybė, dabojusi kiekvieną jo žingsnį, neleidus jam to daryti. Kun. Alekna parodo, kad vyskupas, negalėdamas rodos gauti su rusų valdžia, atspaudino 1865 m. Prūsiose penkis savo veikalus: „Prajautimai”, „Isz tamsybes wed kelis teisibes”, „Wargaj Bažniczes Kataliku”, „Sznekiesis Katalika su nekataliku”, „Litanie wisu szwęntu muczelniku” ir „Parspieimas”. Pasak Alekna: „ant Valančiaus krito vyresnybės įtarimas, jog jisai yra tų knygų autorius. Generalgubernatoriaus pasiustas Kaunan žandarų viršininkas Losiev su 8 policijos valdininkais padarė kratą Valančiaus namuose, ieškodamas priparodymų, tačiau nieko nerado”. Rusų žandarų agentai net Tilžėje šnipinėję, be nesugriebs Valančiaus rankraštį.

Bet senio žemaičių vyskupo ir ano pamokintų pirmųjų mūsų ginamos literatūros platintojų ne kvailių būta. Ir Tilžėje rusų šnipai it musę kandę veltui darbavęsi, nieko nesurado. Tas bet nekliudęs akyplėšoms caro valdininkams vis kibti prie vyskupo. Šis besiteisindamas pakvietęs į liudininkus vokiečių katalikų tilžiski dėkoną, Zabermaną, kuris pasakęs kad minėtos knygos jo parašytos. (Dėkonas Zabermanas parašęs prakalbą, tad galėjęs be prasikreipimo su teisybe sakyti, kad tos knygos jo rašytos).

Nesuradus tų knygų autoriaus, rusų vyriausybė smarkiai nubaudus jų platintojus. „Gruodžio mėnesyje

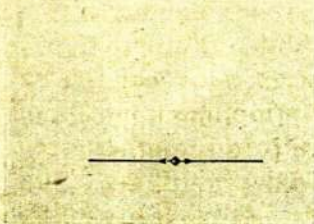
1870 m.", tęsia kun. Alekna. „buvo areštuoti ir išvežti į Vilojų šie kunigai: Zvingių klebonas Pranciškus Butkevičius, Zigaičių klebonas Vincentas Norvaiša, Salantų kamendorius Pranciškus Struopas, Darbenų kamendorius Kazimieras Eitutavičius, Naumiesčio kamendorius Matas Kaziliauskas, Pagramančio kamendorius Vincentas Butvidas, Gaurės kamendorius Vincentas Demskis, Gardmos filjalistas Jonas Grigaliunevičius ir Tauragės kamendorius Jonas Tamoševičius. Veltui mėgino juos teisinti Valančius rašydamas general-gubernatoriui esan pilnai isitikines, jog jie nekaltinami jokiuose priešinguose vyriausybei pasielgimuose, prašydamas, jų būtų vedant, atminti didelį kunigų trukumą vyskupijoje ir kiek galima greičiau juos paleisti. General-gubernatorius atsakė, kad tyrinėjimo komisija pripažinusi pirmuosius penkis paminėtųjų kunigų kaltais platinimo užsienyje išleistų draudžiamų knygų, o likusieji to, kad apie tai žinodami nepranešė vyresnybei. General-gubernatoriaus įsakymu išsiųsti: Struopas ir Kaziliauskas į Archangelsko guberniją, Norvaiša į Tomsko guberniją, Butkevičius į Tobolsko g., Eitutavičius į Viatkos gub., Demskis, Budvidas ir Grigaliunavičius perkelti į Vilniaus vyskupiją, o Tamoševičius kaipo nekaltas paliuosuotas ir sugražintas į savo vietą. Toje pačioje byloje išsiųsti dar: kun. Antanas Brundza į Archangelsko gub., bajoras Simonas Kulakauskas ir valstietis Stanislovas Račiukaitis į Tomsko gub. Buvo tai pirmos aukos, nukentėjusios dėl platinimo lietuviškų knygų, spaudintų Prūsijoje”.

(p. 188).

Autorius užbaigia savo skyrių paminėjimu žandarų sauvaliavimų sodžiuose ir bažnyčiose ir cituoja ištrauką

iš vyskupo Valančiaus protesto Kauno gubernatoriui dėl
leidimų sauvaliavimų

„Gavau žinoti“ rašo Valančius „juog kaikuriuose
Panevėžio pavieto vietose tūkstantininkas su žandarmais
važinėjo po sodžius arba prie bažnyčių šventomis dienomis
atiminėja iš žmonių lietuviškas maldaknyges. Be-
reikalingas būtų daiktas aiškinti, kaip toksai sauvalis žemes-
niųjų policijos valdininkų elgimasis nesutinka su įstatais,
ir aš pripažinau reikalingu daiktų pranešti tikrai Tamstai
apie tai, pilnai pasitikėdamas, jog panašūs žmonių
jausmų užgavimai ir nepagarba nebus kenčiami“.
(p. 189).

J. O. Širvydas, Vienybės L. redaktorius.

„Aušra” ir Musų Prieteliai Svetur.

Ištrauka iš J. O. Širvydo referato „Aušros” sukaktu-
vėse, Brooklyn, N. Y., 1923 m. *)

„...Kai del laikraščio „Aušros,” tai buvo dideli ginčai tarpe D-ro Basanavičiaus, nabašniko Vištaliaus ir D-ro Sliupo, kam įkūrėjo garbė pripuola. Siandien vienok mums aišku, kad pirmutinė mintis lietuvišką laikraštį įkurti buvo jau pas daugelį lietuvių daug anksčiau. Taip va, mėgina jį įkurti Daukantas su Valančium, bet rusų valdžia neleido. Norėjo įkurti ir Ivinskas laikraštį „Ai-

*) „Vienybė Lietuv.” N. 35—41, 1923 m.

J. I. Kraševskis.

pa, Mikšą, Vištalių, Jankų ir keletą kitų. Siandien mes jiems visiems atiduodame garbę, kaip pirmutiniams stovėtojams prie lopšelio užgimstančios „Aušros“.

Bet aš galvoju dar ir apie kitas aplinkybes. Man atrodo, kad ar anksčiau ar vėliau, o lietuvių laikraštis būtų turėjęs užgimti, ar būtų prie to prisidėjęs bent vienas iš viršui minėtų mūsų kiltaviryų, ar ne...”

Paminėjęs atbudusias slavų ir kitas tautas 19-me šimtmeetyje, prelegentas ypatingą dėmesį atkreipia į antrąją 19-jo šimtmečio pusę, kada „tapo prirengta dirva mūsų atbudimui.“ Esą „šitame periode atsiranda įvairiose ša-

tvara“, dar 35 metus anksčiau prieš „Aušra“, bet ir tai neįstengė. Tiktai apie 1880 metus pirmutiniam Vištaliui padavė mintį ištautėjęs lietuvis, garsių apysakų rašytojas Krašius arba Kraševskis išleisti laikraštį. Vištalius ta minčia pasidalino su Basanavičium ir kitais to laiko keliais lietuvių mylėtojais. Pagaliaus Basanavičius jau vienas šita mintį įkūnijo, paskiaus pritraukęs prie šito darbo Sliu-

K. Skirmuntaitė.

L. Kondratavičius, Margier'io autorius.

lyse didelē daugybē mokslo vīru ir mylētāju teisybēs, kurie pradējo kreipti domē j mažuju tautu atgimimā, ir jas tyrinēti. Lietuviu tauta rado daug sau prieteliu tarpe mokslo vīru vokieciu, ceku, lenku ir rusu. Nors daugelis is ju lietuviu istorija tyrē tikai norēdami dažinoti lietuviu praeiti, kadangi su pagalba lietuviu istorijos ir lietuviu kalbos, galima buvo atsekti visos Europos istorija ir ivairiu kalbu atsiradimas, taiciaus, ir to neziurint, šitie mokslo vīrai patys nenuomaniai mūsu tautos atgimimui prisidējo..."

Lietuviai privala su pagarba minēti šiuos savo prietelius vokiecius:

Prof. Dr. Bopp'a, kuris išleido savo palygintinę gramatiką lietuviu kalbos su sanskritu, (1791—1867).

Prof. Augusta Pott'a išleidusi du veikalu lotynu ir vokieciu kalbose apie lietuviu kalbos senovybę.

Prof. Petra Bohlen'a, išleidusi veikalą apie senovės Prūsų kalba.

Johan'a Voigt'a išleidusi 9-niu tomų Prūsų istorija, (1827—1839).

Prof. Jurgi Nesselman'a, išleidusi lietuviu-vokieciu kalbos žodyną, taipgi lietuvišku dainu rinkini. (1811—1881).

Pričku Kelk'i pradėjusi leisti pirmutinį Prūsuoje lietuviu laikraštėlį Karaliaučiuje: „Nusidavimus apie evangelijos praplatinimą tarp žydu ir pagonu". 1832 m.

Prof. Adalberta Bezzenberger'i, autoriu garsiu veikalų: „Lietuviu ir Latviu Raštai" ir „Lietuviški Tyrinėjimai," taipgi eilės straipsniu ir recenziju vokieciu laikraščiuose apie lietuvius.

Augusta Leskien'a su jo bendru Fridriku Brugmanu, rinkusi ir išleidusi stambu rinkini „Lietuviu Pasakų ir Dainu."

Teo. Narbutas, (1784-1864).

Hugo Weber išspaudinusi „Ost Litauische Texte“ 1882.

Edvardą Gizevius'ą, uoliai rinkusį medžiagą mūsų istorijai teipgi rašiusį vokiečių laikraščiuose, gynusį lietuvių teises.

Karolių Jakobį, 20 metų dirbusį tarpe Klaipėdos lietuvių, gynusį lietuvių tautos ieškinius vokiškais raštais ir žodžiu, autorių „Lietuvių Chrestomatijos Mokyklose“ (vokiškais tekstais).

Otoną Glogau, Tilžės superintendentą, kuris gynė lietuvius tarp vokiečių ir žadino juos tautiškai atbusti iš vidaus.

Augustą Sleicher'į, garsų Europoje mokslininką, autorių keleto veikalų apie Lietuvą, ypačgi svarbaus mokslo veikalo: „Handbuch der Litauischen Sprache“ 1856—1857.

Augustą Krauze, rašiusį tarpe kitų „Littauen und dessen Bewohner“ (Lietuva ir jos gyventojai), 1834.

Kristioną Mielke, — autorių lietuviškai vokiško ir vokiškai-lietuviško žodyno (1800). Tame tai žodyne garsus Imanuelius Kantas, parašė prakalbą ir išgyrė lietuvius prieš visą pasaulį, kad jie esą kantrūs, išdidūs ir turi savo didelę ateitį.

Toliaus autorių senovės Prūsų istorijos Kotzebue, Koepfen'ą, Plater'į, tyrinėtojus filologus, Veckenstedtą, mytologą, Vichertą romanų rašytoją (sužetų ėmusį iš lietuvių gyvenimo). Bruckner'į — išviso 25 žymesniųjų mokslo vyrų, kėlusią Lietuvos vardą, ar padėjusių suorganizuoti „Literarische Gessellschaft“ Tilžėje.

Plačiau apipiešęs Sauerveino veiklumą ir ano lietuviškas eiles gausiai citavęs (paskui veikalą „Raštai ir Raštininkai Red.) prelegentas baigia apie jį šiais žodžiais:

„Sauerveino vardas pilnai sau pelno garbės paminėti ši

vakara, nes jis yra vienas iš pirmutinių „Aušros“ sandarbininkų, taigi morališkai rėmęs pirmutinį mūsų laikraštį. Jis buvo mūsų prietelius, kokių iš svetimtaučių mažai turėjome.”

Lenkų rašytojų tarpe, anot p. Širvydo, pasirodę tikrais mūsų prieteliais:

Stanislovas Smolka — autorius „Lenkų ir Lietuvos įvykiai 1386 metuose.”

Tadas Cackis — parašęs veikalą „Apie Lietuvos ir lenkų teises.”

Ignas Onacevičius — parašė „Lietuvos istorija,” kuri dėl savo bešalingumo rodo ir šiandien tebėra lenkų neišspausdinta.

Ignas Danilevičius — parašė „Diplomatinių raštų rinkinį” ir keletą kitų raštų vertų mūsų istorikams studijuoti.

Juozas Jaroševičius — pagarsėjęs savo veikalu „Obrazy Litewskie”.

Mauras Hriškevičius — išvertė lenkams Valančiaus „Zemaičių Vyskupystę.”

Romus Podbereski — parašo lenkams knygą — „Apie senovės lietuvių karo būdus”.

Antanas Prochaska — garsus istorikas, autorius „Ostatnie lata Witolda, „Pastarieji Vytauto metai”.

Antanas Mierzynski — išleido: „Lietuvių mytologijos šaltiniai.”

Oskaras Kolbergas — išleido lenkams verstas „Lietuvių dainas”.

Jonas Karlovičius — išleido mokslininkų branginamą veikalą: „Apie lietuvių kalbą.”

Eliza Ožeškienė — prielanki lietuviams lenkų rašytoja kuri be keleto gražių iš lietuvių gyvenimo vaizdelių, parašė žinomą savo veikalą: „Panemunėje.”

Sekanti lenkų rašytojai, esą minėtini kaip mūsų broliai:

Adomas Mickevičius — didis poetas, kuris lenkų tautą pakėlė labai augštai. Nemirtinos grožybės veikalėlių savo poezijoje yra parašęs ir iš lietuvių gyvenimo, kaip: „Gražina,“ „Vėlinės,“ „Konradas Vallenrodas“ ir „Ponas Tadas.“

Antanas Odyniec, poetas.

Feliksas Bernotavičius — istorinio romano „Pojata“ autorius.

Julius Niemcevičia — parašęs veikalą „Keistutis.“

Kun. Pranas Baužas — (garsusis Bohušas) parašęs lenkų kalboje traktatą apie lietuvių kalbos kilmę, taipgi vertęs lietuvių kalbon Ovidiaus „Metamorfozes“ ir Vergiliaus „Georgikas.“

Mikas Balinskis — išleido „Vilniaus miesto statistinį aprašymą.“

Teodoras Norbutas — autorius didelio 7 tomų veikalų „Dzieje Narodu Litewskiego“ (1784 — 1864).

Juozas Ignacas Kraševski labai karštai ir atsidėjęs dirbęs Lietuvos istorijai iš visokių senovės dokumentų. „Kunigas“ yra ir lietuvių kalbon išversta.

Kun. Liudvikas Jucevičius — parašė veikalą „Zemaičių atsiminimas,“ paskui didelį istorinį veikalą: — „Lietuva ir jos senovės liekanos, papročiai ir įpratimai,“ kuris yra brangus šaltinis lietuvių etnografijai.

Ignas Chodzko — rašęs nuoširdžius raštus iš Lietuvos gyvenimo.

Mikolas Akelaitis — nors aiškiai prie lenkų neprisidėjęs ir rašęs kiek lietuvių kalba į „Aušrą“, bet buvo lenkų orientacijos, taip vadinamos: „lietuviškų-lenkų.“ Jis rašėsi „Akielewicz“. Lenkų kalboje išleido gana svarbų

kalbininkams veikalą: „Lietuvių gramatika,” dar viena idomų veikalėlių „Zvilgsnis į lietuvių senovybę.”

Kun. Ambrazas Kašarauskas (lenkiškai pasirašydavo Kossarzewski) — parašęs keletą nemenkų knygų, daug rašęs apie lietuvių kalbos reikšmę mokslui, mirdamas palikęs rusų-lietuvių kalbos žodyną.

Liudas Kondratowicz (Syrokomla) — daug lenkų vardą išgarsinęs kaip ne menkos eilės poetas. Jo veikaluose vienok atsispindi ir Lietuvos mylėjimas, ką aprašė lenkų kalbos poemose: „Margeris,” „Piaštų duktė,” „Trys lietuvio dukterys” ir kit.

Konstancija Skirmuntaitė, lietuvaite paeinanti iš Pinsko, bet lenkų tradicijose užauginta — išleido savo žymų istorinį veikalėlių lenkų kalba: „Lietuvos Invykių Atpasakojimas” ir „Panemunėse ir Baltijos pajūryje ivykių priešaušriu.” Jos raštuose atsispindi Lietuvos mylėjimas.

Joakimas Lelevelis — garsus lenkų istorijos rašytojas lietuvis, parašęs gilius tyrinėjimus apie lietuvių senovybę lenkų kalboje.

Marė Radzevičiūtė — lenkų kalboje rašiusi dideles apysakas, kurios ir lietuvių kalbon tapo išverstos, kaip: „Dievaitis” ir „Rusvos Dulkės.”

Enrikas Sienkewicz — didelis lenkų romansistas, bet lietuvių kilmės. Jisai prisipažįsta lietuviu esąs, bet tokios pat orientacijos, kaip dabar Pilsudskis: lietuviai ir lenkai — tai broliai. Jo apysakos, kaip „Kryžėiviai” ir kitos, kur tik apie lietuvius rašoma, visuomet aprašyta drungnai ir draugingai.

Toliaus prie tokių reikia skaityti dar šiuos rašytojus, kurie lenkų kalboje rašė dėl Lietuvos, kaip: J. Businskas, M. Striškeviz, gr. Tiszkevicz, gr. Pliater, Počobut, ir kiti.

Rusų tarpe prietelių mes turime nedaug. Galime suminėti vardus jei bent šiuos: prof. Leontovič, parašė „Lietuvos Statutą“ ir „Apie Lietuvių-Rusų viešpatystės istoriją;“ prof. Antanovič, Budanov, Barbašev, Daškevič, Lamanski, Pogodin ir keletas kitų. Negalima pralenkti dar istoriko, Miko Kojalovič'iaus, rusų popo sūnaus, kuris apšėiai surinko Lietuvos istorijai brangintinos medžiagos ir rusų kalboje išspaudino.

Svetimose dar kalbose negalime praleisti čeko Geitle-rio, davusio mums apie senovės Lietuvą brangių ištyri- mų, franco J. Boudoin de Courtenay.

„Reiktų priminti ir apie nenuoalsų lietuviams veikėją pusiau latvi — pusiau lietuvi, Ed. Volteri, kuris Rusijoje kėlė lietuvių klausimą, kiek galėjo.“

Tautos Atbudimas.*)

Ponios Ir Ponai:

Kiekvienam nejauku girdėti pagyrimas, atskiestas nutylėjimu tikrai gerų darbų, atliktų net su didžiausiu veikėjo kūno ir dvasios jėgų įtempimu arba su didžiausiu jo pasiaukojimu dirbamam darbui ar keliamai idėjai.

Juo sunkiau klausyti tokio pagyrimo, jei juo pasakoma, jog giriamasis už padarytus darbus laukia kokio pripažinimo ar atlyginimo. Tautai irgi, o lietuvių tautai dabartinėse aplinkybėse ypačiai nemalonu, kartais net labai žalinga, jei jos sūnų didieji darbai yra tyčia slepiami, nutylimi.

Tėvynainiams, arba tėvyninkams labai skaudu, sakytime, skaityti pagyrimai lietuvių tautos, kai parodoma užuojauta tik tai dėl vienos kitos geros ypatybės, kai nutylimi didžiausi jos nuopelnai. Nelabai malonu man buvo 1920-ais metais skaityti Anglų valdžios leidinys,**) kur išgirti Lietuvos patriotų darbai, bet kur tyčia ar netyčia nutylėta didžiausia mūsų tautos, tuomet ieškojusios pasaulio pripažinimo, teisė nepriklausomybei įgyti — karščiausio tautos sąmoningo noro įvykdymas. Pirmutinis, esą, atviras tautos sąmonės apreiškimas pasirodė „Auš-

*) Kun. A. Miluko kalba, parengta „Aušros“ 40 — metų sukaktuvių vakarui, Tromer's svetainėje Bushwick Avenue ir Eastern Parkway, Brooklyn, N. Y., 22 d. bal., 1923 m.

***) Russia, Poland, Lithuania and White Russia. London, His Majesty's Stationary Office, 1920.

roje". „Nieko nėra charakteringesnio lietuvių sąjūdžio pradžiai, kaip entuziamas, su koku minima dabar „Aušra" ir jos redaktoriai"... Taip rašė Anglijos oficialus leidinys, taip informavo jis savo šalies valdančias sferas.

Būsit skaitę neseniai mūsų laikraščiuose išgyrimus ėjusius iš E. J. Harrison'o, Britanijos vice-konsulo Lietuvoje, vieno žymesniųjų Lietuvos gynėjų viešosios apšviesto pasaulio nuomonės teisme. Tie išgyrimai išleisti atskiromis knygomis*).

Savo knygoje jis prirašė lietuviams daug gražių komplimentų, pasižadėdamas net darbuotis savo tautiečių tarpe, ydant išrodytų jiems lietuvių tautos teisingumą, mūsų ginčiuose su imperialistais lenkais. Labai nemalonu daros neradus tokio autoriaus knygoje visiško įvertinimo Lietuvos Statuto, Vilniaus Akademijos garsių savo laiku mokslininkų, Duonelaičio „Metų, Laikų", Vilniškio Universiteto mokslininkų ir literatų, lenkiškai, teisybė, rašiusių, bet palaikiusių savo tautos samonę, Poškos, „Zemaičių ir Lietuvos Muziko" autoriaus, net Daukanto ir Valančiaus gadynės, Baranausko poetiškų veikalų, Gimzausko, Nerio (P. Vileišio), brolių Juškevičių, Pietario, Siderevičiaus, prof. Jauniaus ir Petro Kriaučiūno veikimo ir kitų panašių į juos faktų, liudijančių apie aiškų tautos sąmonės išsilaikymą Lietuvoje, sakantį pasauliui, jog toji tauta nori gyva būti ir turi teisę nepriklausomybei.

Tylėjimu pavaišinęs garbingiausius Lietuvos vaikų darbus, išrodančius gyvavimą mūsų tautoje tautinės sąmonės, p. Harrison ima rašyti savo knygą šeštąjį skyrių „The Lithuanian Renaissance" — Lietuvių atgimimas (pusl. 26 ir kitus), kur sako: „Fortunately for posterity

*) Lithuania — Past & Present by E. J. Harrison, New York, Robert McBride & Co. 1922.

the iron hand of Russia could bend but could not break the national spirit of the people. An interval of seeming despair gave way to the outbreak of a new Lithuanian movement largely directed by young Lithuanian students".

(Nebuvo tos desperacijos pas mūsų Gimžauską, kada ans dainavo:

O Lietuva motyniale!
Tavi naktij asz sapnuoju.
Prie tau mano vis szirdiale,
Asz tau raszau ir dainuoju.
Kuo man szirdyn giliaus duria
Kalbos tavo prieszu mines
Tuo dydiasni szirdyj kuria
Meily szniakos prigimtines...*)

Pirm trisdešimties metų, kada reikėjo rengti Shenandoh'ryje pirmutinis Amerikoje lietuviškas vakaras su lietuviškomis dainomis ir deklamacijomis, man teko susidurti su keleta moterų dainininkių, kurios mokėjo dainuoti „senovišką dainą apie Lietuvos kalnus ir galiunus.“ Besiklausydamas tos dainos pažinau joje Baranausko dainą — „Lietuvos senovės paminėjimas“, parašytą 1862 metais, kurią Dr. Basanavičius idėjo pirmajin „Aušros“ numerin. Klausiamos dainininkės, bene tą „senovišką dainą“ išsimokinę nuo kokių savo pažysta-
mų studentų, tvirtino, kad dainą girdėjusios savo motinas dainuojant, kaip mažos buvusios — (dar septyniasdešimtais metais). Tas mano mintyje yra tvirtu prirody-
mu, juog patriotiškoji vyskupo Baranausko daina, liudijanti tvirtą tautos sąmonę ir gyvumą, virto liaudies daina dar prieš „Aušros“ pasirodymą.

*) Iš „Pra Lidos mūrus pravažiuojant“.

Ir kitas Baranausko veikalas „Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva”, parašytas 1856 metais, kuri persirašydavo mūsų jaunuoliai tėvynainiai į savo sąsiuvas ketvirtame XIX amžiaus bertainyje, yra didžiausiu prirodymu mūsų tautos sąmonės gyvavimo:

„Lietuvėle mano, Motinėle mano,
Tu užugdei mane jauna, meiliai išnešiojai.
Išmokei man' melstis ir vargelio vargti,
Klausyt tėvų ir senelių, su žmonėm gyventi.

.....
Ko taip gailiai verki, Motinėle brangi?

Ko taip gausiai Tau per veidą ašarėlės krinta?”

Tėvyninko taip širdingai klausiamo Lietuva dainiaus žodžiais atsako:

„Kaip neturiu verksti, kaipgi nedejuoti,
Kad užtiko mano dienas devynios nelaimės.
Prašalnikai spaudžia iš keturių šonų,
Geidžia-trokšta mano mirties ir vaikelių galo.
Mylimieji mano, vaikeliai lietuviai
Nebeklauso mano balso, į žabangus lenda;
Meta mano kalbą, o svetimų tverias,
Meta mano nešėnėlę, o vokiškai puošias.
Kožnas didžiu eina, nori pranešt kita,
Nei senųjų nebeklauso, prasimokę niekų.
Tarp sau nesutinka, teismo ištol siekia;
Vienas kito nebes'kenčia, vienas kitu runglas
Padorybė skaisti tarp jaunų prapuolė,
Pas'laidijimas iš miestelių sraujom upėm tvinsta.
Visi vargdienėliai nori ponais būti,
Ir pragaišę trumpą amžių, kliut peklos vergijon.
Vaikai išisklaistė, lyg paklydę avys:
Naujos „vieron” sugadintos, kaip vilkai jų tyko.

Tyko neprityko ir visaip vylioja.
 Mano rubais apsilikę, mano žodžiais kalba.
 Prakalbėčiau ašai motiniškais žodžiais,
 Motinišką savo širdį išėmus parodyō';
 Bet vilkai išgirdę išmoks mano balsa
 Ir pražadę, pris'vylioję vaikelius nužudys.
 Dėlto griaudžiai verkiu ir ašaros' tvinstu,
 Ziurėdama int vaikelius jaučiu širdy peilį.
 Eik sūneli mano, jaunolėli mano,
 Kalbink, žadink lietuvininkus, vesk šventon Bažnyčion.
 Tegu myli Dievą, Dievo Dvasios klauso,
 Tegu vilki savais rubais, savais žodžiais kalbas:
 Tegu senų vengia, sarmatlyvai auga,
 Vienas kitą garbėj laiko, vienas kito lenkias.....

Sunkiausiai persekiojimo laikais „Tėvynės Sargo“ redakcija perspaudino Baranausko „Tu Lietuva“, pavadindama tą giesmę „Tautiškąją Lietuvių giesmę“.

Esa, „tas ne lietuvis, kurs jos (tos giesmės) nežinos, jos žodžių nesupras, neužjaus ir iš gilumos širdies, pilnas karštos tėvynės meilės, ir vilties, nesušuks: „Neįveiksi sūnau Siaurės: mūsų širdys tvirtos! neįveiksi!“ Kad tos tautiškos kariškos giesmės dvasia apims visus Lietuvos valstiečius ir sodžius, pasakysime: padarėme, kas išpuola padaryti: platinome jos dvasią ir dabar džiaugiamės, kad neprietelių peiliai trupa, smeigiami į lietuvių širdis, kad kraunami ant mūsų krūtinių ledai bergint tirpta“... (žiūr. T. Sargo" N. 12, 1898, psl. 3.)

Tos tautinę dvasią pastiprinančios giesmės žodžiais sunkiausiose persekiojimo valandose reik ir šio vakaro susirinkimo ūpą pakelti:

„Tu Lietuva, Tu Dauguva, pasilikit sveikos!
 Tegul visi šioj šalelėj sveiki žmonės laikos!
 Tu Lietuva, tu mieliausia mūsų Motynele!
 Tu Dauguva, tu plačiausia Lietuvos upele!
 Plati, tyki, lig senovės garsi šalis mūsų:
 Po tuos plūtus viešpatavom ant giminės rusų.
 Siandien rusai — po maskoliais maskoliškai rėdos
 Lietuvos gi tikrus vaikus spaudžia didžios bėdos.
 Anei rašto, anei druko mums turėt neduoda;
 Sako: tegul bus Lietuva ir tamsi ir juoda!
 Kad tu, gudai, nesulauktum! Nebus, kaip tu nori!
 Bus, kaip Dievas duos, ne tavo prisakai nedori.
 Aštria, trumpa savo valdžia Dievo tiesas laužai;
 Mygi, spaudi mūsų žemę, mūsų žmones gniaužai.
 Nori savo valdžios peiliu mums širdis supiaustyt,
 Nori savo ledu šaltu krutines apkraustyt.
 Neįveiksi, sūnau šiaurės! mūsų širdys tvirtos!
 Seniai yra išmėgintos, seniai keptos, virtos.
 Neįveiksil ant mūs širdies trupės tavo peiliai!
 Ledai sutirps ant krūtinės, tu pats teksei eiliai!“

Iš miego budino neišnumirusių kėlė
 „brangiąją Lietuvą“ ir aušrininkai dainiai: Miglovara
 Miliauskas, Veversys—Davaina Silvestravičius, Višteliauskas,
 Burba ir Sakalauskas, kurių dainelių pluoštą ši vakarą
 gavo kiekvienas čion atėjęs svečias, ačių patrijotiškam
 pasidarbavimui panelių Kiziūčių, teip gražiai ir tiek
 daug darbo rašomąją mašinėlę idėjusių į tų dainelių
 pluoštą.

Gerbiamasis autorius (p. Harrison) sako, kad visas lie-
 tuvių tautinės sąmonės išsireiškimas prasidėjęs 1875
 metais išleidimu Petrapily studentų ranka rašyto „Kal-
 vio melagio“ ir Maskvoje „Aušros“, ir paskui 1883 me-

tais ikurtos nenuilstančio Dr. Basanavičiaus „Aušros“ Tilžėje (Ragainėje).

Seinų ir Kauno seminarijose, čia — jau tėvynėje, ėję tokie pat rašytiniai laikraštėliai dar daug didesnę įtaką turėjo tiek gausingiems lietuvių moksleiviams, seminarijų klierikams, tiek plačioms lietuvių žmonių minims, — tiems ištroškusiems tautos žodžio skaitytojams, kurie su įvardytais čia laikraščiais glaudžių santykių dar neturėjo. Ypač Kauno seminarijoj buvo galinga įtaka, stiprinanti mūsų tautos sąmonę jaunuomenės tarpe: ten tebebuvo gyvos vyskupo Valančiaus tradicijos, joje buvo ir tokių didelių viso lietuviškumo žinovų, kaip Jaunius ir Baranauskas... Pas Baranauską atvykdavo iš Vakarų Europos išymių mokslininkų filologų pasitarti apie didžiuosius, nežinomus Vakarams mūsų kalbos dalykus. Prof. Jaunių lankydavo ne tiktai Europos mokslininkai, bet ir snūduriavusios tėvynės budintojai — ne tiktai pagalbos ieškodami painių — painiausiems klausimams išspręsti, bet ir einamais dienos reikalais paraginimų ir patarimų sau rasdami jo pilnoje įkarščio ir šiaip pamokymų jo gražioje lietuviškoje kalboje. Ir man teko kartą, su budinusiū „Aušros“ laikais Lietuvą iš miego Petru Kraučunu, turėti vieną tokią interview su to meto Lietuvos orakulu Jaunium. Atminkime, kad Kauno seminarija*) yra davusi mums tokių vyrų, kaip Maironis—Mačiulis, Jakštas — Dambrauskas, — kurie juk, — auš-

*) Dr. J. Šliupas savo paskaitoje apie „Aušrą“ Laikraštinių Kursuose apie Kauno seminarijos įtaką į aušrininkų burelį pasakė: „Nėra galima užmiršti nė Kauno seminarijos klierikų, kur mokėsi tuomet Dambrauskas, Lideikis, Jurgaitis, Žebrius ir kiti. Jiems lengviaus buvo: turėjo mokytojais kun. Baranauską, kun. Jaunių; be to, seminarijos bibliotekoje gulėjo rankraščių Poškos, Pabrėžos, S. Daukanto ir kitų senesnių rašytojų. Čion lengviaus buvo surankioti žinutes apie pamirėtus senesnius rašytojus. Tarpe klierikų buvo užsidegusių rinkti pasakas, dainas ir t. t. (Žiur. „Krašto Balsas“ 1923, N. 41—47.)

rininkai yra. Pakalniškis — Dėdė Atanazas, dirbęs „Apžvalgoje“ kun. Urbanavičius ir „Tėvynės Sarge“ Vaižgantas — Tumas, didžiai gražios kalbos rašytojas Gerutis — J. Balvočius, Dzidorius Dumbrė — Bikinas, Alekna, vysk. Svireckis ir daugelį kitų.

Ponas Harrison savo knygoje mini, kad, rašydamas savo Lietuvos Istoriją, ėmęs jai materialą iš Vyduno „La Lituanie Dans la Passe et Dans le Present“, Stasio Salkauskio „Sur les Confin de Deux Mondes“ ir Ehreto „Litauen“, jai teippat pasinaudojęs ir dažnai pasikalbėjimais su Lietuvos leader'iais: Smetona, Sliževičium, Naruševičium, Stulginskiu, Galvanauskiu, Dobkevičium, Dr. Sliupu, M. P. Klimu, M. Yču, Balučiu, Kairiu, baronu Silingu, Prof. Simkum, Prof. Valdemaru ir daugeliu kitų, labai gabių, labai išmokslintų ir daug kalbų mokančių vyrų.

Pasidžiaugdamas, juog gabus Londoniškie „Times'o“ buvusi korespondentas, pasaulio klajunas arba patranka, kaip jis pats (Harrison) prisipažįsta, nesigaili žodžių pagerbti ir išbranginti mūsų tautos veikėjams, didiesiems jos darbuotojams, vardan teisybės aš turiu čia išreikšti didį pasigailėjimą, kad kaikuriems tų, jo paminėtų, mokslo vyrų stinga žinių apie savo tautos, net netolimos praeities žymius atsitikimus... Tolygų pasigailėjimą pirma manęs išreiškė ir kiti. Be abejo Jūs kaikurie būsit skaitę prof. Voldemaro, straipsnyje — „Tautos Reikalas“, „Krašto Balse“ (bene šių metų vasario 23), kur jis rašo: „Kelintas pas mus rasis inteligentas, kurs bus skaitęs Baranauska, Kudirką, Maironį, Tumą, Kreve. Man teko kalbėtis su valdininku, geru patrijotu, kurs pirmą kartą išgirdo iš manęs apie Šatrijos Ragana ir Lazdynų Pelėdą. Per visą savo amžių — o jis jau nejaunas — jam nei kartą neteko

girdėti šių vardai! Kiek rasime Kauno Universiteto profesorų, kurie nemoka rašyti lietuviškai ir nežino nei vieno iš primintųjų ōia vardų! Taigi ne iškabas badykime pirštu, o rodykime į tuos mūsų „intelligentus“, kurie neskaitė „Anykščių šilelio“, „Jaunosios Lietuvos“ ar „Dainavos šalies padavimų“. Nevarykime jų į Daukšos Postilą, bet reikalaukime, kad žinotų žymius dabarties veikalus, kuriais galima gērėtis....“ Gražiai kalba p. Voldemaras, tik gaila kad ir jo tame pat straipsnyje randame žymų lapsus linguae, kad „Aušros“ 40 metų sukaktuvės esa „keturiosdešimtis metų Lietuvos iš numirusių p r i s i k ė l i m o“ (sic!) sukaktuvės.

Dirbdami mokslo darbus svetur, daugelis mūsų inteligentų neturėdavo progos sekti savo žmonių 40-ties metų sunkiausias kariones; kiti jų nenorėjo to nė daryti, bijodami netekti šiltos vietelės. Leisdami savo dienas nuošaliai nuo lietuvių pilniausio pavoju gyvenimo, ne visi, net „pasišventėliai“ galėjo pasipažinti kaip reikiant su mūsų pasižymėjimais darbe ir laimėjimais. Iš raštų irgi negalėjo to patirti, nes ligi šiolei, galima sakyti, neturime spaudintų veikalų, kuriuose galima žmogui pasiskaityti apie mūsų veikėjų kovas dėl spaudos laisvės. Bet tas dalykas, mano nuomone, nepateisina tų vyrų, kurie, stoję tautos pryšakyje, nepasirūpina plačiai ir visašališkai pasižinti su svarbių — svarbiausiais savo šalies gadynės kūriniiais ir neįstengia kaip reikiant informuoti apie juos užsienį. Jei kurie — ne kurie tų žmonių taip daro kokiais asmens arba partijos tikslais, tai jie vien patys sau išduoda liudymą, jog jie menki yra valstybės vyrai (poor statesmanship), o rasit ir netobūli patriotai. Kaip mato te iš fotografinio „Aušros“ prakalbos puslapio mūsų vakaro programoje, Dr. J. Basanavičius vaikais vadina žmo-

nes savo istorijos nemokančius. Nevadysiu vaikais esančių Lietuvos valdžios viršūnėse asmenų, bet ši vakarą patrioto pareiga yra ir tokiems pasigailėjimą išreikšti, kad jie nenori matyti to ar kito naudingo darbo, ypač, kada jie pražiopso 40-ties metų amerikiečių lietuvių tautinį darbą; jei, ir atsigrežia jie, bekalbėdami apie bendrus tautos dalykus, į mūsų pusę, tai vien tada taip daro, kada atsiunčia į šią pusę mūsų dolerių ne visada taktingus ieškotojus arba nelaimingos registracijos nesumaningus vykdytojus.

Insakus p. Račkauskas, kalbėjęs čia ši vakarą apie „Aušrą“ ir „aušrininkus“, 1914 m. išspausdino savo statistinį veikalą „Amerika“, kur tarp kitko pažymi, kad iki 1914 m. su šimtais tūkstančių lietuvių emigrantų atvykė nemaža (225) ir išėjusių mokslus specialistų (kunigų, daktarų, advokatų, muzikantų ir t.t.) Ši vakarą suėjome čia apie 100 apšviestiesnių lietuvių pasidžiaugti „Aušros“ vakaru. Suėjome, žinoma ne visi: gerai žinome, kad vien mūsų didžiojo New Yorko apygardoje skaičius lietuvių bernaičių ir mergaičių, išėjusių augštąsias mokyklas ir pelnančių čia duoną mokytais profesionalais, siekia kelis šimtus. Bet viešame mūsų lietuvių gyvenime jų įtakos nematyti. Nemokėdami savo kalbos ir menkai nusi manydami apie savo tautos dalykus, vieni jų eina tais keliais, kuriuos jiems pramina atvykę iš Lietuvos drąsesni mažamoksliai, bet turi geras akis ir gerkles įvairių srovių lyderiai, kiti visai šalinasi dėl įvairių priežasčių, jiems patiems nežinomų, nuo lietuvių. Iš to jokios naudos nėra mūsų senajai tėvynei, iš to yra daug nuostolių mūsų mokytojais jaunuomenei. Lietuvių tauta nėra visai menka: neturėdami jokio pagrindo, ją tik mūsų priešai niekina

ir menkutę išranda. Jūsų prasti, paviršutiniai imant, ir nemokyti tėveliai, čion atkeliavdami, yra atsinešę paveldėtų Lietuvoje labai augštos kultūros ir didelių dvasios jėgų, ką liudija ir Jūsų toks žymus prasimušimas, tarp daugybės nelietuvių, šios šalies darbo įstaigose.

Ydant daugiau drąsos turėtumėm ir noro — pasirodyti visur Amerikos piliečiais lietuviomis, galiu dar vieną dalyką iškelti aikštėn šiam reikalui — turiu griežtai pareikšti, kad lietuvių tauta, turinti daug garbingų ypatybių, nors mūsų priešai jas niekina, visados per ilgus amžius yra išlaikiusi savo tautos sąmonę ir niekašos nebuvo išsižadėjusi savo gyvybės. Jei ir snūduriavo gana sunkiai retkarčiais, tačiau jai nereikėjo jokio atgimimo: jai atbusti ir sukilti tereikėjo iš miego. „Aušros“ pasirodymas 1883 m., kurios 40-ies metų sukaktuves čia mes taip gražiai paminime, yra vien „pradžią tautiško susipratimo ir sąmoningo, organizuoto tautos apsigynimo nuo žalingų svetimų įtakų“. Teip rašė didžiojo karo metu mūsų mokytas istorininkas kun. Dr. Jusaitis, ir šios šalies didieji minties vadai, įtakingieji laikraščiai ir žurnalai su milijonais savo skaitytojų jam pritarė. Pritardamas tam jo tvirtinimui, aš turiu dar šį vakarą Jūsų dėmesį pakreipti ir į svarbius veikalus, kuriuos yra nudirbę mūsų 19-jo amžiaus rašytojai. Kalbėsiu tiktai apie įžymesnius to amžiaus rašytojų darbus.

Jog su „Aušra“ prasidėjo mūsų tautos organizuotas apsigynimas nuo svetimų įtakų, ne didesnis „pastūmėjimas atgimimo judėjimo“ (to promote the Renaissance movement), tariant p. E. J. Harrison'o žodžiais, galima įrodyti ir jo paties žodžiais; kalbėdamas apie Muravievo gadynę, p. Harrison sako, kad mažiau nekaip per dvejus metus buvę pakarti 123 asmenys, 972 lietuviai buvę nu-

teisti katorgon, 1427 ištremti Sibiran... iš viso rusinimo aukų mažiau kaip per dvejus metus buvę 9361 asmuo..... Bet su Muravievo pasitraukimu nepasibaigė lietuvių kankynės..... Perskaičius psl. 63 — 65, kiekvienam darosi aišku, kad autorius pats sau prieštarauja, kalbėdamas apie a t g i m i m a.

Dr. Bacevičius, kalbėdamas šį vakarą apie lietuvių spaudos kankinius, gerai pasakė, kad reikėtų daugelio didelių tomų — aprašyti Lietuvos sūnų — dukterų kentėjimams dėl savo kalbos, dėl lietuviškų raštų, dėl tautiškos sąmonės išreiškimo raštuose ir šiaip gyvenime. Apie vieną pirmiausiųjų mūsų spaudos kankinių kun. Dovidavičę, „Siauleniškio Senelio“ autorių, Murajovo ištremtą į Siberiją „už blėdingą įtaką į vysk. Valančių“, galite plačiau pasiskaityti „Tėvynės Sargo“ knygelėse, N. 8 ir 9-me, 1896 metų. Kiek tūkstančių, aiškiai sakau, tūkstančių, ne šimtų nuo Murajvo laikų, šviesesniųjų lietuvių, „šiaurinių gudų pusėje“ vargdami, liūdyjo apie savo tautos sąmonę, beskaitydami mūsų mokslininkai ilgus metus turės darbuotis.

Dr. Jusaitis sako: „Patėmytina, kad laikraštis „Aušra“ išeina Prūsiose; nes lietuviška spauda po 1863 metų lenkų sukilimui buvo Rosijoje uždrausta, ir tik po 40-čiai metų sunkios nelygios kovos visos tautos už savo spaudą, prikentėjus tautiškos idėjos kankiniams platintojams lietuviškų knygų Siberijoje, Vologdoje, tolimose Rusijos gubernijose ir Lietuvoje kalėjimuose, lietuviška spauda tapo ir vėl pavelyta Rosijoje 1904 metuos“.

Pažiūrėkim kaip kalba patys aušrininkai apie XIX amžių ir „Aušra“. „Raštuose ir Raštininkuose“ (psl.

222) skaitome: „Iš viso paėmus XIX šimtmetis yra pilnas gyvumo. Pradžioje šio amžiaus dirbo Poška, Drazdauskas, Rėza ir Stanevičia; vėliaus turime daugel dirbusią gadynę Daukanto, Ivinsko, Valančiausko, Kuršaičio ir daugelio kitų. O nuo laiko, kada Muravjevas ir Kaufmann, gundomi Mikuckio, uždraudė spaudą lietuviškų raštų lotyniškėmis raidėmis, prasidėjo tikras Lietuvos atsigimimas, mat nėra to blogo, iš ko geras negalėtų būti išgautas, ir čion pilna eilė vyrų stojo ir stoja prieš dvasišką jungą svetimgenčių kariaujant“.... Kiekvienas čia supranta autorių be gilesnio pagalvojimo pavartojus žodį „atsigimimas“. Jei XIX šimtmetis, apskritai imant, yra buvęs pilnas „gaivumo“, tai kaipgi galima prileisti, kad Lietuva, tame amžiuje virtus lavonu, kuris tik to amžiaus pabaigoje buvo atgaivintas.

Ne pamirškim, juog 1890 m., Sliupui rašant „Raštus ir Raštininkus“, nebuvo žinoma daugel rašytojų, liudijančių apie tautos sąmonės ir gyvybės išsilaikymą.

Atsimindami baisių baisiausių anos gadynės, 1865 — 1905, gyvenimo sąlygas ir bendrą Lietuvos žmonių prisirišimą prie savo šalies, mes suprasim, delko didžiausieji mūsų tautos budintojai labiausiai rūpinosi, kad jų kilnus darbai neišeitų aikštėn.

D. J. Basanavičius savo straipsnije „Medega dr-o V. Pietario biographijai“ terp kitko parodo ir kaip Dr. V. Pietaris bijojosi duoti atsakymą p. Mikalojui (Mikolainiui) Tilžėje... „padaryk“, rašo jis Basanavičiui Bulgarijon „man tą loską, ir nurašyk į Tilžę po adresu p. Mikalojaus — ..., juog siuntinius aš nuo jo gavau, vienok nuo manęs tegul niekad os nelaukia jie jokio atsakymo, ba negaus. Ir negaus dėlto, juog aš dėl niekų nenoriu rizika-

vot ir susidēt su jais. Man net dyvai, ko jie nori nuo manęs".*)

Pernai švenčiant ir keliant Gužučio — Fromo, gausin-
gų veikalų autoriaus, šimto (100) metų sukaktuves nuo
gimimo dienos, P. Mikolainis teikėsi pranešti spaudoje,
kaip atsargus buvęs Gužutis, slėpdamas savo veikalus
net nuo artimiausių giminių, nenorėdamas žiloje senat-
vėje įpulti į rusų nagus.**)

Iškeliavusiam iš tėvynės Šliu-
pui nežinoma buvo kelerius metus Gimžausko, „Lie-
tuvos Bičiuolio“ ir kitų to autoriaus poetiškų leidinių įta-
ka, padaryta tautiškos sąmonės gynėjų masei tėvynėje.
Apie didžiulius Dr. Pietario darbus tik po jo numirimo
sužinojo lietuvių visuomenė.

Baranauskas, apie kurio karštą gimtosios šalies meilę
kelias dešimtis metų Lietuvos jaunuomenė liudijo, dai-
nuodama

„Su Diev Lietuva,
Man linksma buvo
Gyvent tavo šalelėj“

jautėsi labai izeistas, kad Dr. Basanavičiaus pavaduoto-
jas patalpino „Aušroje“ No. 1-me. „Giedu dainelę savo
giesmele“ su jo vardo pavardės pirmomis raidėmis. Lei-
dėjo pavaduotojas (vietininkas, Vokietijos gyventojas)
be abejo pilnai nesuprato tos baimės mūsų poeto,
kad jo svarbus darbas, auklėjimas būsimųjų Lietuvos bu-
dintojų, gali netikėtai buti rusų valdžios pastebėtas ir
baigtas jo ištrėmimu, prašalinimu iš savo vietos ir darbo.

...Prieš 30 metų teko man matyti pas kun. Burbą ke-
li kun. Gimžausko laišakai. „Lietuvos Bičiuolio“ autorius

*) Dirva Žinynas, Liepos m. 1903, psl. 106.

***) Žiūr. „Gužučio Biografijai Medžega“ „Žvaigždės“ N. 2-me, 1923.

ir tautiškos sąmonės stiprintojas Vilnijoje 80-ais metais bijojo net savo rankos raštą popieroje aiškiai išreikšti. Apsimesdamas neapšviestu kaimiečiu, rašė jis tyčia spaudos raidėmis, kun. Burbą tituluodamas „Patim“, save „Viešpačiu“. Adrese buvo pasakyta kun. Burbos pavardė, bet vidury laiško pažymėta, kad tą laišką „Pačiam“ perduotų.*) Taip atsargus buvo Gimžauskas, ir vis dėlto jį susekė rusų policija. Syki susektas, įtartas, buvo ir savo vyskupijoje laikomas įtariamam, pavojingam žmogum ir nebegalėjo paskiau taip sėkmingai tarnauti savo tautai.

„Auršrininkai“ patys nelaiko Lietuvos numirusiu ir atgimusiu lavonu, jie nelaiko save nė to lavono atgaivintojais. Kad taip yra tikrai, paliudija mums jų pačių žodžiai, ištarti po didesnio apmąstymo.

Tuose pat „Raštuose ir Raštininkuose“ (psl. 225) Sliupas „Aušra“ taip apibudina; „Aušra“ (nuo 1883 — 1886) buvo tikrai tėvynišku laikraščiu, palengva ji prie savęs buvo pritraukusi bundančius iš miego apšviestesnius... nežiūrint į visas paines „Aušra“ gerai atliko darbą pabudinimo lietuvių, prie tam ji supažindino tarp savęs apšviestesnius lietuvius"... kitoje vietoje tame pačiame veikalė cituojamas Dr. Basanavičius, (psl. 189) kalbėdamas apie „Aušros“ tikslą sako: „Aušros mieras — lietuvius pibudinti iš miego". Aušrininkas Rygiškių Jonas — Jablonskis — Obelaitis savo straipsnyje „Aušra“ ir Aušrininkai" rašo: atsiminę didžiausius „Aušros“ laikus, imkime didesne armija, bet „aušriškai“ krašto ir tautos darbą dirbti: sutartinai,

*) Mylimas Pats! Viešpačiam neigi Stakučiui nieko nerašykit, bet norėdami galėsit ši bei tą pranešti Motejui, kursai ten gyvena, kame ir pirma buva... Žiur. kun. S. Gimžauskas" — „Žvaigždė" N. 15, 1911.

didžiau save aukodami ir labiau eidami subudusių, dabar jau visai kultūringų, tautų ir kraštų pavyzdžiais, tais pavyzdžiais, apie kuriuos ir „Aušra“ dažnokai rašydavo keliamiems iš miego savo skaitytojams“.*)

Kiekvienas, šiek tiek dalyvavęs „mūsų karionėse“ už spaudos laisvę žino, kaip paojingas anuomet buvo pats vien susinešimas su užrubežiu: kuodidesnis darbininkas ant tėvyniškos dirvos tuo atsargesnis buvo. Jogei šimtai milžinų darbininkų slėpėsi, tai dar ne ženklas tautos negyvumo.... Bet grįžkime prie atbudimo, ne atgimimo.

Paklausykime sunkių mūsų atbudimo karionių Pindaro — aušrininko Maironic:

„Atsibudus iš amžino miego tėvynė,
Kad ant karto akis užmiegotas pratrėnė,
Nusiminus aplinkui vien mato kapus'...
Atsigrėžus tada nuo rusčios dabarties,
Praeityje raminančios jieško vilties,
Ir paveikslas jai švinta tada įstabus:

Kaip tą valtį bedaužo putojančios marės,
Zudė Lietuvą barnės, netaikos ir karės,
Bet štai Vytautas valdančias ima vadžias:
Ir nuo marių lig marių, nuo Pruto lig Dono,
Vakarykščiai jo priešai privengia valdonol
Pats Kryžuotis jo gerbia valdybas plačias!

Pranokėjų didžių atsiminus gadyne,
Kad Didvyrio šešėlį išvydo tėvynė,
Jaunas kranjas jai gislose tvinkčiot pradėjo,
Ir nulenkusi galvą prieš Vytauto vėlę,
Tarp didžiųjų jo vardą nudžiugus pakėlė,
O jo kapą gudams neužleist prižadėjo.”

*) „Lietuva“, N. 15 (1168), 4 d. kovo 1923.

Paklauskim, ką poetas Jaunimo Giesmėje (1895) aušrininkų ir anų pasekėjų vardu skelbia pasauliui:

„Ilgai miegojo mūsų žemė;
Didžiavos vien tėvų kapais:
Prašvis laikai ligšiol aptemę:
Didžiuosmės vyrais ir darbais.

Ranka mus spaudžia geležinė,
Krūtine apkala ledais;
Dvasia uždekim sau krūtine!
In kovą stokim milžinais!...

Tas ne Lietuvis, kuris tėvynę
Bailei, kaip kūdikis, apleis;
Kursai pamis, ką amžeis gynė
Tėvai kraują lašais brangeis...

Tas ne Lietuvis, kurs dar bijo
Išsizadėt miegų nakties,
Kurs bėgs nuo triūso, kalavijo,
Kursai didžiais darbais nešvies.”

Budino iš miego, ne iš numirusių kėlė, Lietuvą prel. Gimzauskas savo knygelėmis „Ant naujų Metų Lietuvai Dovaniale — 1879 metų”, Leipzige spaudintomis. Garsias savo eiles „Lietuvos pagyrimas isz svetimos szalies iszdainotas” jis pradeda:

„Tinai tinai labai toli
Matau asziesi sava broli
Ti Lietuva mano brungi,
Myliu asziesi tų padungį! ir t.t.

Skatindamas sulenkėjusius lietuvius pabusti, šaukia jis po kelių metų kitame savo leidinyje — „Lietuvos Bičiuolyje”:

N'ier tėvynės be liežuvia
Kiekvens ezitu gal suprasti:
Atimk kalbu nuo lietuvia
Tai Lietuvos jau neb' rasti".*)

Šių metų „Lietuvoje“, kovo mėn. numeryje, paskirtame „Aušros“ 40-ies metų sukakuvėms, J. Kraučiušas, vienas buvusių Tilžiškio „Varpo“ redaktorių liūdija, kad Suvalkuose, pačiam Lietuvos pietvakariniame krašte, į gimnazijos mokinius „L. Bičiūolio“ eilės buvo padariusios labai didį įspūdį ir sukėlę entuziazma... Kun. Burba kalbėdavo, juog šimtai Vilniečių ir Kauniečių jaunimo atkartodavę Gimžausko žodžius ir anais buvo pažadinti stoti į tėvynės ginėją eiles.

„Raštų ir Raštininkų“ autorius (psl. 86—87) labai giria brolių Juškevičių, kun. Antano ir profesoriaus Jono literatiškus veikalus. Esą „Lietuvos mokslininkai“, niekad os neužmirš vardo savo nenuoalsaus darbininko... Jis cituoja ir J. Juškevičiaus „Kalbos lietuviško liežuvio ir lietuviškas statrašas“ išleisto 1861 m., prakalbos dalį: „kiekvienam žmogui prigimta kalba turi būti meilinga ir brangi. Prie to mūsų kalba yra teip gaudi, valinga ir bagota, teip didžiai ori liežuvių moksle ir reikalinga del pažinimo tikro būdo mūsų senovės ir mūsų prabočių veikalų.“

Broliai Juškevičiai nenuilstamai darbavosi beveik ketvirtį amžiaus, budindami iš miego snūduriuojančią, bet ne numirusią tautą. Jų darbą vertina ir yra įvertinę savo laiku ir ne lietuviu mokslininkai (pavyzdžiui Baudouin de Courtenay); net pati Rusijos valdžia, taip užsi-

*) „Žvaigždės“ 1911. N. 15, dešimtmetinių sukaktuvių numeryje, tilpo platesnis aprašymas apie kun. Gimžauską, anojo „Ant Naujų Metų Lietuvai Dovanių — 1879 metų“, „Lietuvos Bičiūolių“ ir anojo įdomus laiškas į kun. A. Burbą.

spyrusi anuomet į kapus įvaryti lietuvių tautą, tolydžio kalbinama tų nenuilstamųjų brolių Juškevičių, branginamų ir to laiko užsieninose, apsiėmė pagaliau pati išspaudinti jų veikalus. Kazanės universitetas 1880, 1881 ir 1883 metais išspausdino trijuose dideliuose tomuose kelis tūkstančius kun. Antano rinktų dainų, Petrapilio Mokslo Akademijoje, išspausdinusi 1880-tais metais didelį tomą „Svodbinių Dainų“, ima spausdinti, po priežiūra įžymiausių Rusijos mokslininkų filologų, milžinišką kun. Antano Juškevičiaus lietuvių kalbos „Žodyną“...

A! Ponios ir Ponai, jus, čia laisvoje Amerikoje gimę ir auge, negalite suprasti, kaip malonu buvo 80 ir 90-ais metais Lietuvos tėvyninkams, rusų žandarų gandomiems, lenkų pajuokiamiems, litvomanais, lietuviškomis meškomis pravardžiuojamiems, išgirsti apie pasekmingą brolių Juškevičių darbą ir laimėjimą tame darbe! Traukdavosi Lietuvos tėvyninkai iš tolimos Kazanės ir Petrapilės cenzūruktas knygas, prie kurių nedrįso kibti žandarai, vyskupo Baranausko veikalų veikala „Anykščių Silelį“, 1861 metais pirmą kartą Ivinskio kalendoriuose pasirodžiusį, o paskui atspausdintą kaipo tikrai žmoniškos lietuvių kalbos labai gražų veikalėlį 1875 m. Geitlerio veikale „Litauische Studien“ ir 1882 Hugo Veberio „Ostlitauische Texte“.

„Kalnai kelmuoti, pakalnės nuplike

Kas jusų grožiai senobiniai tiki,” ir t.t.

drąsiai rašė į savo sasiuvinį jaunuolis lietuvis, būsimas kuklus, bet užsispyręs tautos sąmonės išlaikytojas, būsimasis Lietuvos veikėjas ir budintojas. Viešai pasirodydamas su tais moksliniais, kurių negali niekas kušinti, dalykais, kitas cenzūros draustinas dainas savo atmintyje jis pasilaikė ir dainavo progai atsitikus. O lietuviui dainuojančiui ką padarysi?

Sveicaru mokslinčius P. Joseph Ehret savo veiklė „La Lithuanie Passé, Present, Avenir” gerai sako apie mūsų dainas. „Ces chants de dainos constituent aujourd’hui encore la partie essentielle de l’ art musical lituanien; le peuple considere ces melodies comme siennes et les aime de toute son ame. Le matelot, sur le radeau qui le conduit du Nemunas a la mer, rame en chantant d’elegiaques dainos; le paysan brandit en mesure son fleau et accompagne son travail de melodies populaires. En filant et en tissant, les Lituaniennes celebrent dans leurs dainos un monde plus beau, une vie pleine du bonheur printanier. Ces melodies sont un bien national que les policiers russes ou polonais n’ont pu detruire, et les Lituaniens se sentent heureux dans le pays enchanté des sons (psl. 371–372).

„Giedu dainele — savo giesmele
Apie rūpesčius, vargelius
Lietuvos Krašto: ne teip iš rašto,
Giedu senųjų žodolius...”

(„Ausra” 1883, N 1, psl.)

Siuos vyskupo Baranausko žodžius artistiskai mums ši vakarą dainavo p. Kraučionas. Gerai įsidėkite, kad ta daina Basanavičiaus idėta pirman „Aušros” numerin, parašyta 1862 m. Tas mūsų atbudimo pranašų — dainių „naujas giesmes” giedodavo spaudos uždraudimo laikais paskui apšviestiesnius jaunuolius visas Lietuvos jaunimas. Paikas rusų žandaras ir akyplēša naujalenkis, kaip anuomet juos vadinta, nesuprato tų dainų — giesmių galybės... Atėjo laikas, kada, sustojus tautai vienon glaudžion eilėn prieš savo nevidonus, be žaslo ginamai jų tautai galėjo drąsiaisužukti mūsų pranašas*)
Maironis:

*) Slgk. A. Smetonos „Maironies 60 metų sukaktuvės” „Tėvynės Balso” N. 201.

„Nebeužtvenksi upēs bēgimā
Norint jau eitū ji pamažu.
Neb'sulaikysi naujo kilimo
Nors jī pasveikint būtū baisu”

Prof. Ed. Voleteris, žymus mokslo žmogus, tarnavęs ilgą laiką Petrapilio Mokslo Akademijoje, išduodamas jai 1887 m. savo darbo raportą, praneša, kad lietuviai savo literaturoje turi jau apie tūkstantį veikalų, kad ligi 1883 m. mūsų buvę išspaudintos jais 807 knygos. Savo raporte jis cituoja ir Hilferdingo žodžius, Solkovičiaus užrašytus leidinyje „Nieskolko zamiečanij o litovskom ir žmudzkom plemeni.” (I, psl. 117): „I tak litovskij narod v Rossii imiel na svojem jazikie nie tolko raznyje knigi dla religioznago i npravstvennago nastavlenia, u nego jest i ne bolšaja literatura”.

Tas pats mokslininkas savo aprašomajame*) veikale šiaip kalba apie Valančių ir Daukantą (psl. 121): „Žmudz-kij narod pomnit Volončevskago i teper ješče nazivaja jego, kak mnie neraz prišlos slišat iz vst prostych krest-jan, svoim prosvietitelem i nastavnikom... M. Volončevs-kij i S. Dovkont jesče v 40-ch i 50-ch godach položili na-čalo k otrezvleniju Litovcev ot kulturno — političeskich uvlečenij (vo vremia preobladanija polskago jazika v školie i obščestvie.”

„Raštų ir Raštininkų” autorius vyskupa Mot. Valan-čių vadina „milžinu darbuose del tėvynės, kuris, kurė ugnį šviesos ir darbštumo” (p. 52), o apie Daukantą sako, juog „nieks nemylėjo daugiaus tėvynę Lietuvą už Dau-kantą: visi jo raštai kvėpuoja taja meile, ir jis be palio-

*) Ob etnografičeskoj pojezdkie po Litvie i Žmuidi lietom 1887 goda. St. Peterburg 1887. Priloženia k LVI tomu zapisok Imp. akademii nauk.

vos triūsėsi del apšvietos savo viengėnėių ir prabudinimo jų iš gilaus nuoamžinio miego." Pasak kun. Dr. Jusaičio 1840 — 1870 laikotarpis tai Valančiausko — Daukanto gadynė mūsų literatūroje. Be viršaus paminėtu broliu Juškevičių ir Baranausko, i tos gadynės garbingaji tautos sąmonės reiškéjų skaičių turim priskaityti L. Ivin-ska, Tatara, Dovidaitį — Saulėniškio Senelio autoriu, Aleknavičiu, Botanikos autoriu — Pabriežą, Ugianski, lietuviškai maskoliško žodyno autoriu, per 20 metų Sibe-rijoje išvargusi (1863—1884), kun. D. Sutkevičių, parašiu-si „Lietuviškai lenkišką žodyną“, Pranckų Lipšta, Valeri-joną Zagurski, satyrika ir dainių, Karolina Praniauskaite; čia turime priskaityti ir daug dirbusi kalbos mokslė vė- liaus labai pagarsėjusi Pr. Kuršaitį. 1849 m. Kuršaitis pradėjo leisti pirmutinį lietuvių laikraštį Karaliau- čiuje (gotiškomis raidėmis), 1843 — 1849 išaina jo „B e i - t r a e g e zur Kunde der litauischen Sprache". 1874 baigta spaudinti Karaliaučiuje jo vokiškai lietuviškoji žodyno dalis, o 1876 Hallėje jo įžymi kalbos mokslui „Lie- tuvių kalbos gramatika" (vokiškai parašyta). (Schleiche- rio europiškos garbės lingvisto lietuvių kalbos gramati- ka išėjo 1854 Pragoje). Valančiaus Daukanto gadynės apvainikavimu galim pavadinti įsikūrimą. Prūsų Tilžėje 1880 metais „Litauische Literarische Gesellschaft", kuri kad ir jos įkūrėjas to nelaukė, tariant Dr. Jusaičiui „sa- vo veikimu daug padariusi sukurstymui jaunos lietuvių inteligentijos Rusijoje ir Prūsijoje, kad ir vėl grįštu prie vartojimo lietuviškos kalbos".

Taigi, gerbiamieji, patys matote, kokia daugybė yra Lietuvos sūnų garbingai palaikančių ir mokėjusių palai- kyti savas tradicijas ten, kur reikėjo tautos sąmonė paro-

dyti; apie lavonus ir kapus tuose darbuose negirdėti, nebent mūsų engėjų rusų činovnikų tarpe ir einančių jų pėdomis kaimynų vokiečių tarpe.

Jieškodami lietuvių tautos lavono, kuri turėję prikel-
ti iš kapų aušrininkai, apleidami garbinguosius lietuvių
įdėjos skatintojus lenkiškoj kalboj, siekim į Krakosmetį
(1830). Bet ir čia rasime išdidų bajorą savo sename aržuole
— Baublyje besėdinti, netik tautos sąmonę palaikanti, bet
ir draugus bajorus bebaranti už nepadorų pasielgimą su
Lietuvos ir Žemaičių muziku. Anot „Raštų ir Raštinin-
kų“ autoriaus (p. 25). „Kad Poška nieko daugiau nebūtų
palikęs, o tiktai ši rašta, jau jo vardas būtų ant amžių
pamenamas tarp lietuvių. „Koks čia eilių skambėsis,
koks sajausmas del vargdienių baudžiamų gadynėje:

Su krosnia ta grinčialė kurioje gyvenu
Tamsi, nes vietoj langų lentukės nuo seno;
Taip per dienas ir naktis ir dūmas ir garas
Kruvin akis, blakstėnas, krintančias ašaras.
Valgis? — lapai daržovės, duona beralinė,
O kaušu vandens kūno troškimą vėsini.
Vietoje lovos — suolas virkščiomis paklotas
Ant kojų apavimas vyžos surazgiotos;
Apjuosimas iš virvės: o krieklai ir skranda —
Tai apdarai, po kuriuos kūno paukščiai lando.
Visa nauda — padarai kuriais pelnos valgis:
Spragilas, žagrė, pjautuvas, spat's, akėčios, dalgis...
O kasgi jums išskynė pievas, dirvas, laukus?
Kas sausomis padarė tas pelkes bedugnes?
Kas akmenis suskaldė su geležia be ugnies?
Kas iš upių išvalė botyrinę uola,
Ant kurių laivai, valtys tankiai taip užpuola?

Kas vieškelius ištaisė, smiltimis išpylė,
Ir išrausė šalimis tą perkasa gilia?
Kas po daržus tuos gražius medžius pasodino?
Ir tuos kalnus su daubomis dailiai sulygino?
Kas pastatė tas baltas trobas, mūrinyčias?
Ir plytų ar iš akmenų, blizgančias bažnyčias?
Kas tuos žemčiūgus, auksus, sidabrus nupelno?
Vis tai kruvinas prakaitis iš muziko delno!...."

Poškos laikais lietuviai išgirdo didžiausių Lietuvos artistų „Metų Laikų“ ir „Pan Tadesz'o“ autorių skardžias dainas. Kr. Duonelaitis, „Metų Laikų“ autorius, buvo pasirodęs jau XVIII amžiaus gale, tik Lietuvoje jis įgarsėjo ypačiai XIX amžiuje; A. Mickevičius, „Pan Tadesz'o“ autorius įgarsėjo savo kūriniais, kaip žinome, tiktai XIX amžiuje. Abu juodu, kad ir labai ne vienodai, bet labai žymiai mūsų tėvynės Lietuvos meilę žadino. Ne visi tačiau vienaip suprato tą brangiąją Lietuvą... Pats „Aušros“ ikūrėjas Dr. Basanavičius prisipažįsta, kad jam turėję daug įtakos Mickevičius ir Kondratavičius. Šio „Margeri“ jis atmintinai mckėjęs išvažiuodamas Maskvos universitetan; ten važiuodamas, atsisveikinęs su Vilija (Nėrim), lenkiškai niūniuodamas Mickevičiaus eilėraštį apie Viliją (apie tai randame žineleį jau „Raštuose ir Raštininkuose“).

Negaliu baigti šio vakaro kalbų nepasidžiaugęs*) tuo faktu, kad prasidėjęs nuo „Aušros“ organizuotas lietuvių pasiryžimas ginti savo tautos teises persikėlė į Amerika, nepalikęs jos rusų cenzūros globoj, kaip to norėjo anuomet jaunas dar „Aušros“ antrasai redaktorius J. Sliu-

*) Žymusis mūsų karionių vadas aušrininkas Jakštas savo dainą „Ačiū, ačiū!“ baigia tais žodžiais: „Ir už priespaudą skriaudėjų besarmačių, Ka ant gero mums išėjo... Ačiū, ačiū!“ „Tėvynės Šargas“ N. 8, 1898 m.

pas. Šiu metų „Krašto Balse“ No. 48 (vasario 28 d. laidoje) pasiteisindamas (atsakymas lenkų publicistams Roemarui ir Vasilevskiui) jis pareiškia, kad jo prašymas, rašytas pas Varšavos general gubernatorių Gurką, buvęs paremtu Marijampolėje dvylikos lietuvių inteligentų su Petru Kraučūnu pryšakyje .. Mes nesmerksime nei Sliupo nei anų dvylikos Marijampolės aušrininkų su jų karalium Fiamu (teip anuomet buvo praminę gimnazijos mokiniai profesorių Kraučūną). Jie darė, žinoma, ką manė naudinga busiant tėvynei. Bet džiaugtis, kad anų plianai neišsipildė, mus skatina pilniausias Lietuvos tėvynmeilių ir anų Amerikoje brolių suvienytų darbų pasisekimas.

Kaip žinome iš Antano Jurgelaičio laiško, rašyto 5 d. kovo 1883, iš Springfield, Ohio, ir išspaudnto 2-me „Aušros“ numeryje, Amerikoje anuomet buvo į 20,000 lietuvių išeivių ir jie buvo mėginę net leisti savo lietuvišką laikraštį. Emigracija į Ameriką „Aušros“ laikais ėmė žymiai augti. Ją patebėjo ir „Aušrininkai“. 1886 metais „Aušroje Jonas Mačys — Kėkštas rašo:“

„Jei neduosit mums valnybę
Mūs kalba skaityt knygas
Eisim ten, kur žyd liuosybė
Po valdžia Amerikos...“

Su šitais tūkstančiais kaimiečių atvyko į Jungtines Valstybes daug ir apšviestiesnių žmonių, nemaža jaunųjų platintojų tautos protesto prieš skelbtą tuomet jos palaidojimą. Su jais atsirado čia daug laikraščių, tuojau buvo išspaudinta daugybė svarbių—svarbiausių lietuvių literatūros veikalų, žmonės juos skaitė, švietėsi... Svetėsi ir tie, kurie iš tėvynės buvo nemokyti atkeliavę. Kaimie-

čia po kelerių ar keliolikos metų grįžo Lietuvon ne tik pralobę, bet ir gerokai išsimokę branginti savo tautą ir ginti ją nuo tų, kurie į kapus ją nuvaryti norėjo. Iš daugybės knygų, čia išleistų, iš čia ir į Lietuvą patekusių, paminėkime tiktai svarbių—svarbiausias. Buvo išleista: S. Daukanto „Būdas Senovės Lietuvių Kalnėnų ir Žemaičių“, „Lietuvių Tautos Istorija“, Gimzausko vertimas — „Katalikų Bažnyčios Istorija“, Gužučio — Fromo veikalai, L. Ivinskio — Miltono „Rožaus“ vertimas, Tatarės „Pasakojimai Gražių Žmonių“, kun. Pabriežos „Botanika“, Satrijos Raganos „Viktutė“, mūsų literatūros gražbylio Geručio veikalai, Pietario „Algimantas“, senio Dėdės Atanazo — kun. Pakalniškio „Mokytoja“, Dr. Basanavičiaus visa eilė stambių mokslo veikalų, Šerno — Adomaičio populiarius mokslo rankvedžių vertimai, Vaičiaičio poetiški veikalai, Dr-o Kudirkos Raštai, tokie svetimų kalbų klasikų vertimai kaip Longfellow „Hiawatha“ — Vairo, Shakespeare'o „Hamlet“ — K. Jurgelionio, Stevensosno „Izdų Sala“ — Kaupo, Wiseman'o „Fabiola“ — Varnagirio, Dickensono „Oliver Twist“ — Urbanavičiaus. Pridera čia paminėti ir tokias apysakas, kaip J. Sinclair'o „Raistas“, Bellamy'o „Pažvelgus Atgal“, Radzevičiūtės „Anima Vilis“, Ježo „Auštant“ — J. Montvilo vertimas ir t.t. Tų veikalų spaudinimas ir beveik nemokamas išplatšinimas (už penktą dalį kainos) atsiėjo šimtus tūkstančių sunkiai uždirbtų Amerikos dolerių. Jie buvo čia reikalingi Amerikos lietuviams, bet jie daug padėjo ir pasilikusiems tėvynėje kariautojams, kuriems rūpėjo tautos gyvybė išlaikyti ir sunki kova laimėti tame kariavime.

Daugelis Lietuvos inteligentų to amerikiečių lietuvių kultūrinio darbo nenori žinoti, kaip lygiai pasak

Voldemaro, nežino jie nė svarbiausių savo literatūros veikalų. Ar ne gėda jiems valgyti gardi Lietuvos duonelė? Senovės istorija mus moko, kad graikų nausiedijos išdavusios didžiausius graikų genijus, kaip Ilijados ir Odisejos autorių ir t. p. Ir jūs Jaunoji Amerika, lietuviškoji Amerika, geriau pažinę savo tėvų šalį ir pradėję semti iš jos įkvėpimą, sulauksite čia iš savo žmonių tarpo naujų Lincolnų, Kiplingų, Stefensonų, Longfellow'ų, tik mokėkit savo augštą Amerikos kultūrą papuošti ne tiktai augštos, bet ir labai senos lietuvių civilizacijos žolynais. Tamė darbe Jus tikrai susilauksite gerų vaisių sau ir Lietuvai, Jūsų pasisekimas yra apdraustas, tik dirbkite!

Retai Lietuvoje ir čia visiškai įvertinama savųjų darbas, nebent partijų naudai! Prie tokių retenybių galima priskaityti ir „Lietuvių Balsą i jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvaronių ir bajorų“, kurio autorius, kalbėdamas apie išplėtimą žmonių masėse tautinės sąmonės ir savo tautos skirtingumo, moka atiduoti Amerikos nausiedijų lietuviams vertingą pripažinimą. Stai tie žodžiai: „Tą lavinimos saupažinties ir tautiško skirtumo lietuviuose tvirtina dar labiaus nepertraukiami santikiai išėivių i Angliją ir Ameriką su tėvynėj pasilikusiais giminėmis ir pažįstamais. Tanki korespondencija su užrubežiu, pasakojimas grįžtančių i tėvynę brolių apie laisvę už okeano, apie lietuviškus susirinkimus ir skaitymus, ant galo, isiskaitymas per 20 metų i lietuviškus laikraščius išimtingai patrijotiškos pakraipos, rusiškos cenzūros neapkarpytus, — vis tai padarė, juog lietuviai per paskutiniuosius 20 metų savo išsilavinime žengė daug toliaus, neg kitose aplinkybėse būtų galėję žengti vos per visą šimtmetį. Matydami šiuos mūsų darbavimos vaisius, ramiai žiūrime i ateitį, pilni paguodos ir vilties. Duos mums

rusiškoji valdžia lietuvišką spauda, gerai; neduos — nenusiminsime, — priešingai, padidinsime savo veiklumą ir pasirūpinsime, idant priešingai valdžios užgynimui kiekvienoje gričioj paslaptinai skaitytų lietuviškus spausdinius, išrodančius, kaip juoda ant balto, visas valdžios neteisybes, kurias padaro ramiems ir beginkliams lietuviams"*)... Taip rašyta 1903 metais sudariusių glaudesnius santykius ir ryšius su Amerika Lietuvos patrijų. Turėdami savo užpakalyje šimtus tūkstančių ramių beginklių, bet užsispyrusių nieku būdu neleisti palaidoti savo tautos žmonių, jie laimėjo kovą greičiau, nekaip patys manė. Antruosiuose to užsispyrimo metuose galingosios Rusijos biūrokratai ėmė šaukti „karaul, karaul!“ ir pasidavė. — Lietuva laimėjo savo karą; nors daugelis jos bajorų sulenkėjo, bet po šiaudiniu stogu gyvas buvo, ir nenustojo gyvavęs Lietuvos žemės žodis. Nemirė tauta, nevirto lavonu, slavams neteko jos palaidoti, vokiečių mokslininkų paminklai, parengti Lietuvos kapui, liko vien paramais lietuviams nelygioje kovoje, nepavirtę jų antkapėmis.

P. Mikolainienė šį vakarą jausmingai deklamavo Turčiniškio eiles „Aušrininkams“. Tos eilės yra graži santrauka kelių dešimčių metų mūsų kovos, kovos už būvį ir įvertinimas darbo Lietuvos patrijų dabartiniai laisvei įgyti, ne vien tų, kurie yra „Aušron“ rašę ar ją platinę, ne, jos yra teisingas pagerbimas daugelio tūkstančių palaikytojų tautos samonės ir jos nepasidavimo mirčiai, tų samonės palaikytojų, kurie nepabėgę iš Lietuvos viską perkentėjo ir ligi šiol joje iškentėjo. Tas pagerbimas išreikštas žodžiais:

*) Dirva Žinynas 1903, N. 1, psl. 13.

„Bausmėms ir abejonėms abejingi Jus buvot
Lengvai Jums pakenčiami buvo vargai,
Simtais Jūs maskolių kalėjimuos žūvot,
Žingsnius Jusų sekė slaptingi žvalgai.

Didžiausių valdžios žiaurumų kova ėjo,
Tačiaus niekadęs nenusilenkėt jai,
Tamsybę šviesa pagalios nugalėjo
Jiega nusileido galybei naujai...

Juo maloniaus p. Turčiniškio eilių klausyties, kad jis,
efektui padidinti, naudodamasis licentia poetica, nekalba
apie numirusią Lietuvą, kuriai

„Skubiai dar gyvai duobkasiai duobę kasė...”
bet kuri

„Išvengė mirties Lietuva stebūklingai”
ir padarė tai, kad

„Ir stojo darban jos geriausi vaikai”

Grižtu dar kartą prie mūsų istorininko, didžiojo pra-
eities žinovo, kun. A. Jusaičio, kurio žodžiams pritarė
tūkstančiai Amerikos apšviestų piliečių, skaitydami jo
„History of Lithuania and its National Aspirations”
Stai ką jis sako apie „Aušrą”:

„Nekurie tą vadina tautišku atbudimu. Tai nevisai
tikrai. Tautoje sąmonė Lietuviškumo ir skirtumo nuo
kitų buvo iki tolei užsilikusi: taigi tauta nebuvo užmigū-
si, nė apmirusi. Tiktai ta sąmonė tebuvo pasyvė; tauta
nesigynė; joje nebuvo susipratimo, kad svetimos intek-
mės yra jai pavojingos. Tik viduje XIX-jo šimtmečio lai-
ke didžiausio išivyravimo lenkiškumo Lietuvoje ir di-
džiausio pavojaus išnykti lietuvių kalbai aiškesnieji pro-
tai pamatė pavojų pačiai tautos gyvasčiai. Tada atsira-
do tautoje susipratimas, kad iki tolei ji buvusi klaidinga-
me padėjime, ir energiškesnieji asmens ėmė organizuoti

tautos išgelbėjimą. Pradėta tik nuo apgynimo Lietuviškos kalbos ir tik vėliaus prieita prie kitų apleistų tautos reikalų. Pirmą tautoje buvo pasyvė tautiška sąmonė; dabar atsirado susipratimas, ir prieš pavojų tapo pastatyta politiška propaganda, pozityvis darbas ir organizacija.... Tautiška idėja, tautiška sąmonė, nors suteršta lenkiškomis užnašomis užsiliko be pertraukos iki paskutinių laikų. Kada po panaikinimui baudžiavų atsirado lietuviška inteligentija iš ūkininkų, šitie daugumoje nepanorėjo priimti svetimos lenkiškos kalbos; sykiu grįždami prie gryno tautiško idealo, pripažino by kokią svetimą itekmę ant tautos blėdinga ir ėmė garsinti visišką atmetimą lenkystės tautoje. Dabar tai pasirodė visa pragaištinga pasekmė platesnio priėmimo tautoje svetimos kalbos. Daugelis seniaus priėmusių lenkišką kalbą ėmė išsižadėti savo kilmės, stodami už lenkystę ir vadindami save lenkais.

Vienok nuo 1883 metų lietuviška literatūra ir su jaja nauja tautiška idėja platinosi Lietuvoje su nesulaikomu stiprumu. Juo tolyn atsirado vis nauji poetai, rašytojai

Užbaigsiu Maironio „Lietuvos Istorijos“ žodžiais...”

(pusl. 249):

„Rusiška biūrokratija norėdama priverstinai įbrukti Lietuviams rusišką (kirilicą) raides, užgynus 1865 m. lietuviškai lotynišką spaudą ir par 40 metų ją nežmoniškai parsekiodama ir varydama rusinimo sistemą, atidarė akis ir netoli matantiems, parodė per daug aiškiai, ko galima tikėtis nuo tų globėjų. Lietuvių rašliava, išvyta į Prūsus ir į Ameriką ir tenai cenzūros nevaržoma, stojos nuo karto ant grynai lietuviško pamato. Po 40 metų Rusų biūrokratija suprato savo klaidą: 24 d. balandžio

1904 m. buvo pašalintas lietuviškai-lotyniškos spaudos užginimas; bet grynai tautiškas Lietuvių susipratimas jau buvo užtektinai subrendęs ir atsistojęs ant savo kojų."

Taigi su rimtaisiais Lietuvos budintojais pasidžiaukim, kad Dievo Apveizda mums, likimo ištremtiems iš tėvynės, leido žymiai prisidėti prie pergalėjimo amžinų Lietuvos priešų. Garbingą darbą tėvynei ir toliau dirbsime kaip dirbę... Teisingi žmonės mus įvertins, o kulvar-tų, karjeristų ir kitų tokių menkos vertės nuomonės nepaisykimel

Spaudos platinimas Dzukijoje.

Siemet apvaikščiojant 40 metų sukaktuves nuo pasirodymo pirmo lietuvių tautinio laikraščio „Aušros“, tenka pastebėti aprašymai kaip tas lietuvių tautinio susipratimo budinimas buvo varomas įvairiuose Lietuvos kraštuose. Tačiau apie darbuotę toje kriptyje Suvalkų Dzukijoje niekas nieko nerašo. Išrodytų lyg, kad tame Lietuvos kampelyje nebuvo nieko veikama tuo žvilgsniu. O vienok yra davinių iš vėlesnių laikų, kad ir mūsų Dzukijoje lietuvių spaudos platinimo darbas buvo varomas gal nė kiek ne mažiau, kai ir kituose Lietuvos kraštuose.

Tiesa, negaliu nieko pasakyti apie tą darbuotę „Aušros“ laikais, nes kuomet „Aušra“ sustojo ėjus, aš dar buvau vystikluose. Vienok iš vėlesnių laikų atmenu keletą įvykių, kurie kuoiškiausiai vaizduoja, kad Dzukijoje tas šventas darbas — budinimas iš tautinio susnūdimo dzūkų buvo varomas plačia vaga. Siame straipsnelyje aš ir norėčiau apie tai pakalbėti.

Tais laikais Seinuose gyveno d-ras Kaukas. Visi net tolimesnių apylinkių kaimiečiai, kuriems tik teko susitikti su d-ru Kauku, kalbėdavo, kad jisai yra labai prastas ir draugingas žmogus ir noriai kalba lietuviškai. Net užkalbintas lenkiškai ar rušiskai dažniausiai atsakydavo lietuviškai. Sitokiu pono daktaro pasieligimu begalo ėte bėjosi kaimiečiai, nes tais laikais mūsų krašte net valščiaus raštininko pagalbininkas riedavo nosį aukštyn ir

savo dideliu ponu statydavo ir kur tik galima vengdavo lietuviškai kalbėti. O čia ponas daktaras prie kiekvienos progos noriai kalbasi lietuviškai su kaimiečiais, jiems visokius naudingus patarimus duodamas. Todėl ar galima buvo nesistebėti tokiu d-ro Kauko paprastumu.

Negalėčiau patvirtinti ar tas yra teisybė, kaip man vienas „Aušros“ laikų darbuotojas pareiškė, kad d-ras Kaukas buvęs centraliniu Dzūkijos krašto kuvgium, vienok galiu patikrinti tą faktą, kad į kurią tik kaimą d-ras Kaukas atsilankydavo pas ligonius, visur kokių tai nežinomu būdu atsirasdavo lietuviškų laikraščių ir kelios knygelės. Tas atsitiko ir mūsų pačių, Strumbagalvės kaime. Rodos, 1893 metais parvežė d-rą Kauką mūsų kaimynui. In porą dienų po to pasklido mūsų kaime keli num. „Varpo“ ir rodos „Ukininko“. Pilnai atamenu tik „Varpą“, nes jame buvo patalpinta žinomosios d-ro V. Kudirkos eilės „Varpas“, kurios man jau tuomet neapsakomai patiko ir aš jas tol skaitydavau, kol galutinai laikraštis suplyšo. Tuomet, eidamas vos septintus metus, nesupratau kodėl man tos eilės taip patinka ir tas galingai skambantis varpo gaudimas: „Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...“ taip maloniai širdį kutena ir kartais net ašaras išspaudžia.

Taipgi atmenu kai šiandien, kaip vieną vakarą prie balanos šviesos vos elebizuodamas skaičiau tuos laikraščius ir knygutę, kurie niekam nežinomu būdu atsirado mūsų namuose po atsilankymo d-ro Kauko mūsų kaime. Begalo buvo man įdomu, kad mūsų namiškiai ir kaimynai ramiai klausėsi to mano skaitymo. Nebeatmenu nė tos knygutės vardo, nė jos, nė laikraščių turinio. Atmenu tik, kad knygutės apdarėliai buvo šviesiai rudi. Taipgi atmenu, kad man pabaigus skaityti knygutę, ar laikraščio

straipsneli, pastebėjau kaip mano matutė nubraukė nuo akių ašaras, o diedukas, kuris tuomet mums gyrėsi turįs jau 106 metus, pareiškė:

— Šitos gražios pasakos tik pasakomis ir pasiliks... Lietuva niekuomet jau neprisikels. Ką mes, paprastai žmonės, galime padaryti prieš ponus ir valdžią!

Kas ir iš kur tuos raštus mūsų kaime paliko, niekas nežinojo, nors apie tai ilgą laiką visas kaimas kalbėjo. Tokiu pat būdu atsirado raštų ir kitame šalimais mūsų Paliūnų kaime, kuomet jame apsilankė pas ligonį d-ras Kaukas. Iš šito fakto tik viena išvada tegalima padaryti, kad d-ras Kaukas buvo vieru uolum platintoju spaudinto žodžio Suvalkų Dzūkijoje.

Apart d-ro Kauko žinau dar vieną žmogų, kuris turėjo būti spaudos platininimo apaštalu. Tai buvo velionis Andrius Mikalauskas iš Bielėnų kaimo. Jisai buvo neva kriaučius, tačiau labai retai kada siūdavo ir žmonės apie jį, kaipo kriaučių, labai prastai atsiliepdavo ir retai kas kviesdavo siūti.

Vienok jį kaimiečiai labai mylėdavo, nes daug žinodavo apie Lietuvą ir gražiai mokėdvo pasakoti visokių atsitikimų. Jis visuomet būdavo gražiai apsirengęs ir visuomet trankydavosi po Lietuvą. Jisai buvo ar tik nuduodavo labai maldingą žmogų ir vaikščiodavo po įvairius atlaidus ir sakėsi lankydavęs daugelį „stebūklingu“ vietų. Jisai labai gerai sugyvendavo su mano tėvu ir tikrai žinau, kad jisai visuomet mums atnešdavo lietuviškus kalendorius, kuriuos duodavo skaityti kiekvienam. Taipgi vieną kartą mačiau, kaip jisai tėvui padavė rudam popieriuj suvyniotą pakelį, pareikšdamas:

— Stai čionai tamstos prašytas dvasios penas...

Ir ant rytojaus apypiete užtikau seklyčioje tėvą be-

skaitanti laikraščius, ir kelios knygutės gulėjo ant stalo. Tėvas tuojaus mane išvijo iš seklyčios ir užsirakino duris.

Taipgi vieną kartą girdėjau, kaip tėvas klausė vieno savo draugų, ar jisai gavęs paskutinį num. „Ukiniko“, o tas jam atsakė:

— Gavau. Man Andrius ir daugiau ką paliko. Kuomet ateisi, tai parodysiu.

Rodos, tris kartus rusų žandarų buvo suareštuotas velionis Mikalauskas, tačiau ar jis daug ar mažai dėlei to nukentėjo ir už ką jisai buvo suareštuotas, tai tikrai negalėčiau pasakyti. Tačiau iš viso ko matosi, kad jisai buvo lietuviškų raštų platintoju.

Bet vienas iš įdomiausių įvykių yra sekamas: Tais laikais Rudaminos parapijoje klebonavo kun. Sadauskas, kuris buvo labai karštas lietuvis-patriotas. Rodos, 1900 m., prieš pat rugiapiūtę, parapijos zakristijonui pasitraukus nuo savo pareigų savais reikalais, man teko visą savaitę jį pavaduoti ir patarnauti bažnyčioje. Užbaigus man savo „tarnyba“ ir besirengiant eiti namo, pasišaukia mane į savo kambarį klebonas Sadauskas ir sako:

— Stasiuk, štai 30 pakelių, kuriuos eidamas namo išmėtyk į labiausiai prinokusius rugius, taikydamas vis ant kalnelių, kur pirmiausiai pradeda kirsti rugius. Išmėtyk juos gerokai atstu vieną nuo kito taip, kad tau ištektų įmesti nors po penkis pakelius į visų trijų kaimų ir abiejų dvarų rugius, kurių laukai tau tenka pereitį. Neik vieškeliu, nes gali kai ką sutikti ir gali šituos pakelius iš tavęs atimti. Eik per laukus ir vis taikykis, kad niekas tavęs nepatėmytų. O jei sutiktai žandarą ar ką kitą ir užsispirtų pažiūrėti ką tu nešiesi, tai, gink Dieve, niekam nesakyk, kad aš tau tuos pakelius daviau. Tokiam atsi-

titkime sąkyk, kad radai pakelėje ir nešiesi namo visiškai nežiūrėjęs, kas juose yra. Taipgi uždraudžiu tau po mirtina nuodėmė žiūrėti, kas šituose pakeliuose yra arba kam nors apie tai sakyti. Net mislyti apie tai yra nuodėmė, todėl išpildęs ši mano įsakymą visiškai užmiršk apie tai. Jeigu, gink Dieve, neišpildytai šio mano įsakymo, tai žinok, kad papildai sunkią nuodėmę, iš kurios tik aš tau galiu duoti išrišimą ir tokiam atsitikime skubėk atlikti išpažintį pas mane.

Siaip įgraudinęs mane klebonas Sadauskas, padavė man stora, pilka popiera apvyniotų nedideliu 30 pakelių. Išėjęs su pakeliais iš klebono, degu neapsakomu žingeidumu sužinoti, kas tuose pakeliuose yra, nes toks klebono uždraudimas man sąkyte sakė, kad tuose pakeliuose turi būti kas nors tokio svarbaus ir brangaus, bet kuomet pamislįji, kad liepta išmėtyti į rugius, tai vėl nežinia, nė ką manyti. Nors jaučiau, kad net mislyti apie tai yra didelė nuodėmė, todėl ir žegnojaisi, ir poterevau, kad tuo būdu piktos dvasios pagunda nuo savęs atstūmus, vienok pakeliai sukinėjasi mano mintyse ir tiek...

Besiartindamas namų, kuomet man beliko tik penki pakeliai į mūsų kaimo rugius įmesti, staiga nušvito nauja mintis ir tarsi kas patarė:

— Inmesk vieną pakelį į savo rugius!

Taip ir padariau. Ir kai kartas už poros dienų namiškai eina kirsti rugių ir pradeda tą kalnelį, ant kurio numėčiau pakelį. Aš sukinėjusi apie piovėjus ir degu dideliu nekantrumu.

— O gi čia kas dabar? — girdžiu sušunkant samdininką.

Atsigrižęs žiūriu jisai paėmęs varto mano įmestą pakelį. Išvyniojus jį, pasirodo, kad jame buvo suvyniota Zemkalnio parašyta ir Tėvynės Mylėtojų Draugijos Amerikoje išleista brošiūrėlė „Lenkai ir Lietuviai“.

Taigi šitie faktai liudija, kad ir Suvalkų Dzūkijoje buvo plačiai varoma lietuvių spaudos platinimo darbas. Gaila tik, kad ligi šiol niekas nepasistengė plačiau tos darbuotės nušviesti. Ypač daug galėtų pasakyti tie, kurie toje darbuotėje aktyviai dalyvavo.

S. E. Vitaitis.

Vyskupo Valančiaus Intaka.*)

Ši meta, apvaikščiojant 40 m. sukaktuves isikūrimo laikraščio „Aušros“, nekurių rašytojų norėta įkalbėti, būk su „Aušra“ prasidėjęs tikrai Lietuvos atbudimas ir tautiškas susipratimas. Ant kiek dvasiškija prisidėjo prie „Aušros“ uždėjimo ir palaikymo yra jau užtektinai priparodyta kitų rašytojų. Aš čia noriu tikrai pabrėžti, kad Lietuvos dvasiškijos tautiškas atbudimas ir susipratimas iš pačios dvasiškijos kilęs.

Dvasiškija, pasidėkojant nelemtam lenkų apaštaltavimui Lietuvoje, buvo, teisybė, žymiai prisidėjusi prie Lietuvos lenkinimo ir Lietuvos tautiško susipratimo migmymo. Ypač tame punkte prasikalto Vilniaus Universiteto profesoriai jezuitai ir angštesnioji dvasiškija, iš dvarponių kilusi.

Bet, aplinkybėms atsimainius, ta pati dvasiškija, taisydama savo pranokėjų klaidas, teingi žymiai prisidėjo prie Lietuvos tautiško atbudimo. Didžiausia Lietuvos tautiško atbudimo garbė priklauso, be abejonės, a. a. Zemaičių vyskupui Valančiui.

Lig vyskupo Valančiaus laikų Zemaičių vyskupija valdė paprastai grapai, kunigaikščiai arba šiaip iš didžiųjų dvarponių kilmės vyskupai. Kaip a. a. Motiejus Valančius, žemaitis, ūkininko sūnus, pakliuvo į Zemaičių vyskopus, tai yra klausimas. Tur būti, rusams pradėjus ka-

*) Ištrauka iš kun. N. Petkaus straipsnio „Kieno Dvasia“ „Žvaigždės“ 1923 iš NN. 10 ir 11,

talikų dvasiškiją varžyti ir persekioti, dvarponiai jau nebestatė savo kandidatūros į Zemaičių vyskupus! Kaip tenai nebūtų, Motiejus Valančius, valstiečio sūnus užėmė Zemaičių Vyskupijos katedrą ir palikęs vyskupu pasirodė geriausiu ir veikliausiu ganytoju pavestų sau avelių: ir jis savo avelės mylėjo ir jų reikalais rūpinosi, ir avelės jį mylėjo ir jo balso klausė ir jo pavyzdį sekė.

Didžiausias vyskupo Valančiaus nuopelnas tai jo noras Lietuvos valstiečius apšviesti. Tam tikslui atsiekti jis netik žodžiu žmones mokino, bet dar parašė lietuvių kalba daugybę knygelių, ko nei veinas lig šiol Zemaičių vyskupas nebuvo daręs. Ir teip vyskupas Valančius sutvarkė lietuviams maldaknyges, giesmynus arba kantičkas, parašė Gyvenimus arba „Živatus Sventųjų, kurių vardais Zemaičiai ypatingai geb vadinties“, aprašė labai gražia, populiariška žemaičių kalba „Zemaičių Vyskupystė“ t. y. įvairias Zemaičių Vyskupijos parapijas, jų uždėtojus, fundatorius arba koletorius. Teipgi parašė keletą svietiško turinio knygelių žmonėms pasiskaityti ir pasimokinti, kaip antai: „Palangos Juzė“ ir t.t.

Kas vyskupą Valančių privedė prie tokio Lietuvos valstiečių ir jų kalbos pamylėjimo, lig šiol dar ganėtinai neišaiškinta. Stebėtis reikia, kaip vyskupas Valančius, būdamas pats išauklėtas lenkiškose mokylose, ne persiėmė lenkiška dvasia ir kaip jis grieštai ir atvirai atsitraukė nuo savo pranokėjų ir mokytojų tradicijų! Gal neapsiriksiu pasakydamas, jog turėjo būti dvi priežastis vyskupo Valančiaus tautiško susipratimo: svarbiausia priežastis, tai vysk. Valančiaus didelė meilė prigimtos šalies ir kalbos ir augštas savo ganytojiškų priedermių supratimas, o gal būti iš dalies, noras atkeršyti sulenkėjusiems Lietuvos dvarponiams, kurie vyskupo Valančiaus, kaipo

kilusio iš ūkininkų — valstiečių, viešai neapkentė ir prie progos žemino, vadindami jį „muzikų vyskupu“. Ne pro šalį bus paminėjus vieną atsitikimą prirodymui, kaip Lietuvos dvarponiai, svietiškiei ir dvasiškiai, iš dvarponių kilę, vyskupo Valančiaus neapkentė. Vieną kartą vyskupas Valančius turėjo važiuoti per Silavą. Silavos klebonas, rodos, Jastrambskis, apie tai žinodamas, norėjo ta proga pasinaudoti, kad iš vyskupo pasijuokus. Taigi vyskupui per miestelį važiuojant minėtas Jastrambskis pamojo vyskupo vežėjui, kad tas sustotų. Vežėjui sustojus, vyskupas, pamatęs kleboną prisiartinant, atidarė karietos duris ir paklausė: „ko Tamsta nori, Tėveli“? Tas atsakė: „,Nieko, tiktai norėjau pamatyti, kaip muzikui pritinka karietoje važiuoti“! Ir tai pasakęs nuėjo sau šalin cigarą rūkydamas....

Vyskupas Valančius netiktai pats rašė, bet ir kitus ir svietiškius ir dvasiškius rašyti ragino. Terp kitų vyskupas Valančius nekuri laiką savo rumuose užlaikė garsųjį istoriką Sیمانą Daukanta kaipo raštininką. Tas, be abejonės, daug pasinaudojo iš vyskupo Valančiaus žinių savo istoriškiems veikalams išleisti. Iš daugybės kunigų, kurie pasekė vyskupo Valančiaus pėdomis t. y. pradėjo ši bei tą rašyti, paminėsiu pirmoje vietoje savo tris dėdes, kunigus Jozumavičius alias Juzumus: Antaną, Tada, Vinčą ir Joną Balvočių — Gerutį...

Svarbiausis vyskupo Valančiaus nuopelnas—tai įvedimas Zemaičių Seminarijon lietuvių kalbos pamokų. Ne-pasimokinęs kalbos taisyklių, nei vienas negali nei taisyklingai kalbėti, nei taisyklingai rašyti. Be to, lietuvių kalbos pamokos seminarijoje dar tuomi yra naudingos, kad supažindinus auklėtinius su įvairiomis tarmėmis, įvairiuose Lietuvos kraštuose vartojamomis, teip, kad

jaunas kunigas, užbaigęs seminariją, apturėjęs paskirimą į kokią nors parapiją, jau iš anksto žino, su kokia tarme jam reikės reikalą turėti, kad būti gerai žmonių suprastu. Seniaus būdavo taip, kad paskirdavo kunigą žemaitį į Augštąją Lietuvą, tai žmonės jo nesuprasdavo ir sakydavo, kad jis perdaug „žemaičiuoja“, mes negalime jo suprasti“. O kad paskirdavo kunigą augštaitį į Zemaitiją, tai žmonės vėl jo nemėgdavo ir sakydavo, kad vyskupas mums prisiuntė ten „š i a u l y t i arba g u d a“. Reikia žinoti, jog žemaičiai visus lietuvius, kurie ne žemaitiškai kalbą, vadina g u d a i s viena dėlto, kad jie arčiaus Gudijos gyvena, o antrą, kad jie rėdosi panašiai kaip gudai, t. y. marškinius nešioja užleidę viršum kelninių ir su juosta persijuosę, ko žemaičiai nedaro.

Lietuvių kalbos pamokos, įvestos Zemaičių Seminarijon, atgaivino lietuvystę tarp dvasiškijos. Klierikai sužinoję apie lietuvių kalbos senoviškumą, turtingumą ir apie jos ypatybes skirtingas nuo kitų kalbų, pradėjo savo kalbą mylėti ir ją stačiai didžiūotis.

Lietuvių kalbą Zemaičių Seminarijon įvedus, rektoriaujant seminarijoje a. a. prelatui Hieronimui Račkauškui ir paskiaus a. a. vyskupui Cirtautui, toje seminarijoje buvo ištiesų lietuvystės žydėjimo laikas. A. a. prelatas H. Račkauškas buvo lietuviams prielankus ir juos mylėjo ir pats parašė knygele apie „Aplankymą Švenčiausio Sakramento“ ir kitą lotynų kalba klierikams maldaknygę, vadinamą: „Manuale Precum“. Lietuvių kalbos mokytojais tuose laikuose buvo iš pradžios profesorius kunigas, paskiaus vyskupas Antanas Baranauskas, o paskiau kun. prof. Kazimieras Jaunius.....

Profesorius Jaunius sulyginęs visas lietuvių tarmes, atrado, jog Kauno apylinkės lietuvių tarmė yra geriausia

ir taisyklingiausia, todėl patarė visiems lietuviams prie tos tarmės taikintis. In kitas visas tarmes prof. Jaunius atsinešdavo kritiškai. Kadangi lietuvių spauda dar tebebuvo užginta, tai mes spausdinto gramatikos vadovėlio neturėjome: profesorius atnešdavo mums lapą prirašęs, liepdavo persirašyti ir išmokti. Teip pat buvo ir su Homiletikos arba gražbylos pamokomis. Girdėjome, jog Petrogrado Mokslo Akademija profesoriaus Jaunio gramatiką atspausdino: bet ar kas atspausdino teipgi jo Homiletiką, neteko-sužinoti.

Profesoriaus Jaunio pamokos klierikams labai tiko ir visi noriai ir su entuziazmu jo uždavinius mokinosi. Profesorius Jaunius pasidarė stačiai klierikų numylėtiniu — dievaičiu: kiekvienas klierikas norėjo jam patikti, norėjo prie progos su juomi ypatingai pasikalbėti. Kada profesoriui Jauniui išpuldavo eilė klierikus vesti, kaip paprastai būdavo, ketvirtadieniais pasivaikščioti, tai jis visados būdavo apsuptas didelio klierikų būrio, nes jis buvo labai linksmas ir malonaus būdo ir mokėdavo klierikams daug įdomių dalykų ir juokingų anekdotų (pasakaičių) papasakoti. Tai buvo ištikrųjų lietuvių seminarijoje žydėjimo laikai! Tame laike klierikai buvo linksmučiai, turėdami gerus rektorius Račkauską ir Cirtautą ir mylimą profesorių Jaunį. Liuosame laike seminarijos mūrai tik užė nuo klierikų lietuviškų dainelių: „Ant marių krašto, Palangos miestelyj“, „Kur bėga Sešupė, kur Nemunas teka“, „Tu Letuva, tu Dauguva, pasilikit sveikos“, „Sudiev Lietuva“, „Kaip gi gražus gražus rūtelių darželis“, „Esu sau žmogelis šarpus kožnam darbe“, „Sunkugyventi žmogui ant svieto“, „Palik sau sveika Tėvyne mano“, „Malonios tykios vasaros naktys“ ir kitų kitokių... Klierikai netik lietuviškas dainas dai-

navo, bet teipgi pradėjo rimtai svarstyti, kaip čia lietuvių tautišką susioratimą atbudinus. Tam tikslui vykdyti buvo klierikų tarpe sutvertas Lietuvos Mylėtojų Ratelis. Tas ratelis savo susirinkimuose pradėjo rimtai tėvynės Lietuvos reikalus svarstyti. Tam tikslui buvo rengiamos paskaitos, užsibriežiami veikimo plianai ant toliaus, kas daryti kunigų palikus, kaip šviesti liaudį, kaip platinti tarp žmonių iš Prūsų pargabentus laikraščius ir knygeles. Buvo nutarta nelaukti, kol kiti laikraščius prirašys ir knygelių prispaudins, bet patiems imtis už plunksnos, ir rašinėti įvairaus turinio pamokinančius straipsnelius arba žineles iš savo kolonijū, o teipgi versti iš svetimų kalbų naudingas knygeles ir tas atspaudinus tarp žmonių platinti. Kad ne teip labai būtų baisu papulti į žandarų rankas dėl laikraščių ir knygelių tarp žmonių platinima, buvo sumanytas tam tikras fondas, iš kurio būtų suteikiama pašalpa n u k e n t ė j u s i e m s kunigams: 400 rublių į metus, jeigu rusų valdžia kuniga čia pat Lietuvoje pasodins į vienuolyną ir 800 rublių, jeigu kunigas bus ištremtas Rusijon. Kad būsiančius kunigus pripratinus prie rašymo, tuojaus imtasi darbo, t. y. pradėta versti knygeles iš lenkų ir vokiečių kalbų lietuviškon kalbon. Man žemiaus pasirašiusiam teko dalyvauti 2 knygučių vertime: „Dvasiški apdūmojimai“ ir kitos knygelės, kurios nei vardo nežinau. Būdavo teip: vyresniųjų kursų klierikai paima kokią knygelę, išardo ją ir padalina ją sasiuviniais klierikams versti; teip gavusis vieną kitą sasiuvinį nei knygelės vardo negalėjo žinoti. Knygelių spauzdinimui ir laikraščių palaikymui nutarta buvo dar pirmais kunigystės metais sumokėti po 200 rublių, už ką buvo žadėta ateityje atsisteisti knygomis; o su tomis knygomis kiekvienas ga-

lėjo daryti, kas kam patinka: ar išparduoti, ar už dyką išdalinti, kad tik knygos būtų tarp žmonių paskleistos. 200 rublių mūsų sumokėta ir knygelių gauta...

(Autorius pamini kuriuos atmena savo draugus, prigulėjusius prie to Lietuvos Mylėtojų ratelio, beje kunigus: J. Tuma, K. Pakalniški, Pr. Urbanavičių, F. Lialį, Pr. Bučnį, D. Pocių, Pr. Gugį, Ant. Daukanta, Kl. Kekį, V. Baltrušaitį, K. Pronckaitį, Julijų Simaitį, Pr. Zadeikį, K. Zebrių, J. Vidmontą, Ant. Skinderį, P. Busteiką, J. Ciovinską, St. Bačkį, N. Petkų ir kl. Ložinski. Red.)

Veikliausiais to Ratelio nariais mūsų laikuose buvo klierikai — abiturientai: Julius Simaitis, Juozas Tumas, Jonas Vizbaras ir Dominikas Pocius. Šitie vyrai rengdavo paskaitas, pagamindavo referatus ir visame kame vadovaudavo, o mes jų klausydavome. Kaip seniai tokie rateliai Žemaičių Seminarijoje atsirado, kas juos sumanė ir kas seniaus prie jų prigulėjo, man neteko sužinoti, o pagaliaus ir nerūpėjo. Kaip jau minėjau, jokių rašytų rekordų apie tuos ratelius nebuvo. Senesnieji draugai pritraukdavo jaunesnius persitikrinę jų patriotizme. Lenkams sympatizuojančių tuose Rateliuose nesimatė. Aš ir kiti draugai mūsų kurso buvome pakviesti į Ratelį, kaip jau buvome antrame kurse... Seminarijos auklėtiniai prisidėjo prie „Aušros“ užlaikymo, kadangi yra faktas, jog Žemaičių Seminarijos klierikai prisidėjo prie aušrininkų skilimo... Liberalam atsiskyrus, „Apžvalga“, o paskiaus „Tėvynės Sargas“ buvo išimtinai palaikomi mūsų Ratelio intelektualėmis ir materialėmis pajiegomis t. y. mūsų Ratelio nariai ir redagavo ir straipsnius bei korespondencijas į juos rašė, ir juos savo lėšomis užlaikė, ir patys tarp žmonių platino.

Mūsų Ratelyje buvo vienas labai veiklus narys ir karštas patriotas, tai klierikas Juozapas Ložinskis. Tas, nejausdamas savyje pašaukimo į kunigus, iš trečio kurso išstojo ir apsivedė su viena bajoraite iš Naujujų Varnių parapijos. Ir svietišku būdamas, jis neparstojo būti Lietuvos Mylėtojų Ratelio veikliu nariu ir, galima sakyti, jis daugiau Ratelio tikslui ir Tėvynės naudai pasidarbovo, negu kas kitas: jis buvo tuomi cementu, kuris vieni-jo visus Ratelio narius, išsiblaškiusius po plačiąją Lietuvą. Su pačia jis gavo vandeninį malūną dalies.... Tas malūnas buvo ant mažo upelio, kuris vasaros metu išdžiūdavo, tai Ložinskis rudenį, žiemą ir pavasariais pamalęs, vasarą neturėjo prie malūno ko veikti... tad, pasikinkęs kumelaite, važinėdavo į Paprūsį knygų ir laikraščių parsivežti. Ar jis pats važiuodavo į Prūsus, ar ne, to aš nežinau. Greičiausiai jis nuvažiuodavo tiesiai prie tų Ratelio narių draugų kunigų, kurie Paprūsėje gyveno ir tie jį supažindindavo su vietos kontrabandnešiais. Paprūsėje p. J. Ložinskis prisidėjęs vežimą knygų ir laikraščių traukdavo per visą Lietuvą; skersai ir išilgai, nuo vieno kunigo prie kito, palikdamas pas juos knygas ir laikraščius ir paimdamas iš jų naują medžiagą, t. y. rankraščius naujoms knygelėms ir laikraščiams. P. J. Ložinskis buvo ištiesų tų laikų neoficialis Lietuvos paėtorius, nes oficialiu paėtu tokiais dalykais negalima buvo tuokart susisiekti. Jis važiuodavo ne vienas bet su savo pačia, abudu ir, kad ne atkreipus į savę rusų policijos atydos, jiedu važiuodavo paprastai šventadieniais arba turgaus dienomis, kada žmonės traukdavo į bažnyčią, arba į turgų...

P. Ložinskis pasiekdavo visus Lietuvos užkampius. Pirmuosius 3 kunigavimo metus, aš gyvenau toli už Panevėžio, palei Biržius, Pabiržės arba Rastauskinės parapijo-

je. P. Ložinskis ir tenai mane atrado ir mane lietuviška literatūra aprūpino. Terp kitų dalykų jis man tuokart atvezė mūsų poeto Maironio — Mačiulio naujai atspausdintą ir gražiai raudonais viršeliais aptaisyta poemą „Tarp Skausmų į Garbę“. Tuomi jis mane labai pradžiugino teip, jog aš nesigailėjau jam ir 100 rub. paskolinti..

P. Ložinskis netiktai knygeles ir laikraščius terp žmonių platino, bet jis po Lietuvą važinėdamas teipgi draugams — kunigams ir kitiems žmonėms prie progos aiškino, kaip sunaudoti pelkes ir durpynus žuvų moksliskam veisimui ir auginimui. Jis buvo tame dalyke specialistas. Ir prie savo malūno jis turėjo užtvenkęs mažą prūdą žuvų veisimo ir auginimo bandymams. Jis buvo Vilniaus žuvininkų draugijos nariu ir tos draugijos buvo tankiai siunčiamas kaip delegatu į Visos Rusijos Žuvininkų suvažiavimus ir į įvairias Lietuvos vietas ant pareikalavimo kaip instruktorius.

P. Juozapą Ložinskį ir kitus Ratelio narius paskatino teip uoliai Tėvynės atbudinimui darbuotis ne kas kitas, kaip a. a. vyskupo Motiejaus Valančiaus dvasia, kuri nuo Jo Malonybės laikų Zemaičių Seminarijoje kaipo amžinoji, negestanti ugnelė, ruseno ir kaitino ir dabar tebekaitina seminarijos auklėtinių širdis ir, iš seminarijos mūrų išsiveržusi, užkrėtė visą Lietuvos jaunimą, ir dvasiškius, ir svietiškius, noru pasidarbuoti ir pasiaukoti Tėvynės Lietuvos ir brolių Lietuvių labui.

Mūsų laikuose Lietuvos Mylėtojų Ratelio nariai savo susirinkimuose rimtai svarstydavo, kaip, lietuviams spaudos liuosybę atgavus, Lietuva politiškai prikėlus, kaip lietuvius apsaugojus nuo atskalūnystės pajaus ir

kaip juos medžiaginiai pakėlus apsaugojant nuo žydu išnaudojimo ir t.t. Vienas Ratelio narys, kuris apsvarstęs tuokart liūdną Lietuvos padėtį, parašė šitokias eiles:

- „Mieli broliai, ar girdžiat, kas dedas?
- „Mūsų Tėvynei labai blogai vedas!
- „Iš visų pusių mes esam' suspausti,
- „Neturim savo galvos kur priglausti:
- „Iš šalies dūšios nuo nelabų žuvų,
- „Iš šalies kūno nuo pagonų žydu.
- „Visi ant mūsų kaip vapsos sukilo,
- „Užtat, kad mūsų vadovai nutilo.
- „Atbuskit vadai, gelbėkit tėvynę,
- „Garbingus darbus protėvių atmine!
- „Atminkit Vytautą, kurs Lietuvą gynė,
- „Ziaurių Kryžiuočių galybę sutrynė.
- „Atminkit, Valančių, kurs Lietuvius švietė,
- „Skaityti knygas ir rašyti kvietė.
- „Jei jų pėdomis paseksit su noru
- „Garbės vainiką įgysit padorų.
- „Visiems Lietuvoj bus linksma gyventi,
- „Gimus Tėvynei, augti ir pasenti.....

Tokia tatai dvasia buvo mūsų laikuose Zemaičių Seminarijoje. Seminarijos perdėtiniai apie to Ratelio veikimą žinojo, bet veikti nedraudė, tik ragino prie atsargumo, kad patiem nepapuolus į Rusų valdžios nagus ir, kad ant seminarijos neužtraukus kokios nelaimės. Vieną kartą buvo pasklydęs gandas, būk policija rengiasi seminarijoje krata daryti. Koks tuo kart buvo bailsus išgąstis, koks sumišimas, lietuviškas knygeles, laikraščius ir rankraščius slepiant, sunku ir apsakyti! Bet užsibaigė laimingai: kratos nebuvo.

Dabar klausimas, ar nei vienas Ratelio narys nuo Rusų valdžios nenukentėjo? Kur tau nenukentės! Teip nukentėjo bent 4 Ratelio nariai, jau būdami kunigais. Būtent, Kretingos vienuolyne sėdėjo kunigai: J. Tumas, Pranas Urbanavičius, Felicijonas Lialis ir Pranas Gugis, vis už lietuviškų knygelių ir laikraščių platinimą. Ir J. Ložinskis sakės nekuri laiką buvęs po Varnių policijos priežiūra.

Taigi ir čia klausimas, kas tuos viršminėtus vyrus paskatino teip uoliai su pasišventimu bei pasiaukavimu lietuvių labui darbuotis? Atsakymas lengvas: juos paskatino su tokiu savęs išsižadėjimu darbuotis a. a. vyskupo M. Valančiaus dvasia bei atminimas to garbaus pranokėjo nuveiktų darbų. Čia teipogi drąsiai galima pasakyti, jog ir „Aušra“ ir kitus laikraščius įsteigti padėjo vyskupo Valančiaus dvasia. Jo gražus pavyzdys, skatino visus nenuilstančiai — ir svietiškius, ir dvasiškius kaip skruzdėles trūsti ir nenuilstančiai darbuotis, ir kląbinti, ir ieškoti sau prigimtų teisių, iki neatgausime spaudą ir kol neišvysime mūsų Tėvynę Lietuvą liuosa ir neprigulminga valstija.

Už tą viską, kas mes dabar esame ir ką mes turime, kaip liuosa ir nepriklausoma tauta, lygi su kitomis pasaulio tautomis, — pridera nuo mūsų visų gražiausia atminimo ir garbės vainikas a. a. vyskupui Motiejui Valančiui.

P. MIKOLAINIO PRITYRIMAI

(Iš jo straipsnio "Atsiminimai iš "Varpo" gyvavimo)

Sustojus "Aušrai" pradėjo "Šviesa eiti, kuri turėjo platesnę dirvą so-
diečių tarpe. 1887 ir 1888 metais "Šviesa" buvo labiau prasiplatinusi ir
būtų švietusi be sustojimo, jei būtų buvęs rūpestingas arba darbštus leidėjas
—redaktorius. Dr. Bruožis skundėsi ant Mikšo ir Weyer'io, kurie nesuprato
ar nenorėjo suprasti "Žemaičių" būties ir eidavo į spaustuvę tada, kai ne-
tekdavo pinigų. Darbininkai norėjo — dirbo, nenorėjo nedirbo, o algas mo-
kėti reikėjo.

Apie Mikšą galiu pasakyti tiktai tai, ko esu girdėjęs iš Dr. Bruožio.
Bet apie Weyerį — pats mačiau, žinau.

Su "Šviesos" programa pagal "Amžino Knygyno" fondą prasidėjo
didis dvasinių knygų leidimas ir reikalavimas. Weyeris nespėjo net spaus-
dinti maldų knygų. Apdaryti siūsdavo kaliniams į Graudencą. Žemaičiai, su-
ėję pas Weyerį, gulėdavo keletą savaitių ligi pareidavo "Šaltiniai", "Šalti-
nėliai" iš Graudenco. Gavę knygų skrynes, žemaičiai atplėsdavo jas ir kimš-
davosi knygas maišuosna; paskui tiktai darydavo sąskaitas kiekvienas pagal
savo maišo turinį. Nespėjo spausdinti, it upė nešė išspausdintas knygas.
Dr. Bruožio išsitarimas buvo labai teisingas. Weyeris manė, jog visada taip
bus, ir girdavosi, jog nesimeldžias, nes trys milijonai žemaičių už jį meldžia-
si. Jis nė neįturi gėdos konkurentą, Mauderodę, kuris sugebėjo pasi-
naudoti iš kiekvienos Weyerio silpnybės ir ilgainiui iš lietuviškų knygų, dėl
kurių milijonieriumi virtęs. Norėdamas atitaisyti "gešeftą," Weyeris net
"kataliku" virto, į Šidlavą keliaudavo, išpažintin eidavo, bet prapuldyto pa-
sitikėjimo neatgavo ir savo spaustuvę turėjo perleisti vokiečiui Schoenke'ui
rugsėjo mėn. 1890 m.

Rudenyje 1888 metais nuvykau Tilžėn apsipirkti Kalėdoms. Ten pas
Weyerį susitikau su Martynu Jankum iš Bitėnų, kuris buvo atvykęs su
"Varpo" reikalais. Apsimainę adresais, iškeliauvome, kas sau. Po keletos
dienų gavau iš Jankaus laišką su pasiūlymu pernešti "Varpą" ir kokių nors
būdu nusiūsti Vagonio adresu Varšavon. Man pasienyje gyvenant pernešimas
nebuvo sunkus. Kas nebuvo galima pernešti dienomis per Vištyčio "ka-
marą," tai plukdinama būdavo valtimi per Vištyčio ežerą naktimis.

Tuo metu jau turėjau išsidirbęs kelią, nuo Vištyčio per Gražiškius į
Kalvariją, kur vyriausiu direktorium buvo kun. Adomas Grinius (Jungtas).
Per jo rekomendacijas buvau susipažinęs su daugeliu inteligentų ir ūkininkų.
Kun. Adomas Grinius buvo lyg ašis, apie kurią sukosi lietuviškas ratas —
kur išskirstoma buvo visokia, be skirtumo, literatūra. Jo rūpesčiu buvo
suorganizuota "Šviesos" skaitykla—knygynas Jurgežerių kaime, prie kurio
spietėsi visi žymesni ūkininkai ir jaunuomenė, norėdama šviestis ir šviesti.
Per jo rankas ėjo daugelis visokių knygų į Dzūkiją, ir Seinų seminariją.

Iš daugelio ūkininkų galiu paminėti Juozą Barkauską iš Juodelių, kuris tarsį ir togyveno del lietuviybės idėjos, Motiejų Akelį iš Turgialaukio, Liudvinavo parapijos.

Kitas lietuvių literatūros gabenimo kelias buvo sourganizuotas kun. Silvestro Leono, Pajevonyje, kuris ėjo nuo Kaupiškių (pasienyje per Pajevonį ant Lankeliškių ir Liudvinavo ir toliau).

Parėjus "Varpui" į pasienį ties Vištyčiu, Elzė Geležiūnienė, sustorėjusi nuo apdėtų aplink kūną knygų, pernešdavo "Varpą" per Vištyčio kamara į kleboniją, kur visi tarnai, išimant kleboną, Adomą Sukvietį, buvo geri globėjai. Geležiūnienė darydavo keletą žygių per dieną su visokia literatūra, ir grįždavo laibutė kaip širšė atgal. Muitinėje buvo geras kratytojas, kuris pas Elzė niekad nieko nerasdavo Jis pilnai suprasdavo reikalą ir delto neimdavo nė kapeikos. Klebonijoje buvo nelyginant turgus, kur reikėjo sergėtis tik klebono. Vieną kartą jis užtiko tarnaitę klėtyje besirenkant "Šaltinį" savo skrynioje, tai nežinojo nė ką jai sakyti. Sekmadienyje man pasirodžius, klebonas uždraudė, kad su užgintais daiktais nė kieme nepasirodyčiau. Prižadėjau, ir iš klėties persikrausčiau į bažnyčią ant zakristijos. Ir kada tik klebonas važiuodavo į Gražiškius, tai vis veždavo pilnas pasostes knygų ir laikraščių, nežinodamas pats, ant ko sėdi. Kun. Sideravičius iš Sudargų kartą užsodino net žandarą ant pilno vežimo knygų ir nuvežė į Mariampolę. Gražiškiuose viską vėl priimdavo klebonijoje, apie ką žinodavo abu kunigai, bet niekada nedraudavo. Sandėlis buvo zakristijoje ir bokšte, Aleksandro Klimo, zakristijono sūnaus, priežiūroje.

Pergabenus 1, 2 ir 3 "Varpo" N. ir nugabenus į Kalvariją, kun. Grinius davatkū padedamas išsiuntinėdavo kur reikėdavo siuntiniais iš Simno ir Alytaus paštų. Pirmieji trys "Varpo" num. spausdinti buvo pas Weyerį ir išėjo laiku, bet ketvirtasis, balandžio mėnesio num. — 4 mėn. vėliau, nes Jankus pirko seną spaustuvę iš Syberto Ragainėje ir manė galėsias spausdinti greičiau ir pigiau, bet atsitiko priešingai. Spaustuvei stokavo daugelio techninių dalių ir del toumo nuo Tilžės (11 kilometrų) daug laiko dingdavo kelionėms ir antra, rankraščiai eidavo į Bitėnus, iš kur jie buvo gautami per pasiuntinius.

Be to, Ragainė buvo nuošaly turgaus — pardavimo kelio. O Tilžė buvo centras, kur kasdien atvykdavo lietuvių iš visų kraštų pirkti knygų ir kitokių daiktų. Užėjus pas Weyerį, Šenkę arba Mauderodę ir paklausus "gazietų," pirmieji du atsakydavo, jog visai nesą, o Mauderodė atsakydavo jau išpardavęs visas. "Varpą" gaudavo tie, kurie išsibausdavo, nes Mauderodei rūpėjo savo spausdinių pardavimas, o ne "Varpo." Pas Mauderodę buvo korektorius Juozas Angrabas iš Režgalių, Sudargų parapijos, kuriam "Varpas" atrodė esąs be Dievo. (Jankus rašė liepos 4, 1917 iš Saratavo, jog jis Mauderodei buvo užrodęs Angrabą).

Nors platinimo aplinkybės Tilžėje buvo labai sunkios, tačiau "Varpo" aidas vis garsėjo ir reikalavimai didėjo, taip, kad konkurencijai prieš "Varpą" išdygo sykiu du laikraščiai: "Apžvalga" ir užtemusioji "Šviesa" 1890 metais....

Turėdamas pasisekimo nuo 1887 iki 1890 metų labai įdrasėjau ir norėdamas labiau paskleisti literatūros, visokių smulkesnių knygelių po 100 egz. nugabenu pas Juozą Barkauską į Juodelius, kur sudėjome į didelę mil-

tinę, o raktas buvo šeimyninkės žinioje. "Varpo" 1 num. 1890 m. net skelbimą padaviau, jog "Visokias lietuviškas knygas ir laikraščius išsiuntinėju į visą svieta už labai pigią kainą." Adresas: Expedition des "Varpas,"

Ragnit, Ostpreussen (G. V.)

į kurį tuojau atsiliespė keliolika lietuvių iš Rusijos, reikalaudami katalogo. Gavęs užsakymą su pinigais, tuoj nusiūsdavau tik knygų numerius į Kalvariją, pagal kuriuos surinkdavo knygas iš "Šaltinio apšvietos" pas Barkauską ir po 3—4 savaičių siuntinėlis jau būdavo už Volgos.

Kartą per Uršulės jomarką Kalvarijoje Barkauskas važiavo su pilnu vežimu knygų, o pas Pieskinę, kur visi keliai susivienija į Kalvariją, buvo 7 muitininkai ir kiekvieną vežimą kratė, ieškodami kontrabandos. Ilga eilė vežimų stovėjo, laukdami perkratymo. Barkauskas išsuka iš eilės ir važiuoja į priešakį, šaukdamas muitininkus kratymui, sakydamas, jog pasivėlinęs ir turįs skubintis viršininką vežti į Suvalkus. Muitininkai pamojo sakydami "važiuok!"

Mauderodė ir šenkė pardavinėjo tik tikiybinio turinio knygas. Man tuoj metėsi akysna stoka knygų krautuvės, kurioje būtų galima buvę gauti visos lietuviškos knygos ir laikraščiai ne tiktai leidžiami Tilžėje, bet ir Amerikoje. Tokia krautuvė buvo įsteigta 1903 metais, kur ir "Varpas" su "Ukininku" turėjo geresnę globą.

Su Amerika ir Anglija buvo lengva, nes ligi 5 svarų buvo galima siūsti po juostele kaipo druchsachen....

1890 metais pradėdant, po mėnesį gyvenau Ragainėje-Tilžėje ir Lietuvoje. Tais metais man reikėjo stoti į kariumenę, tai kaip dauguma naujokų ir aš "išėjau į Ameriką." Tėviškėn pareidavau tik patamsiais. 1890 ir 1891 keliaudavau į Lietuvą su vokiškais pasais kaipo pirklys, bet jau 1892 m. nebuvo galin- surasti rizikanto, tad Jankus pasiūlė savo pasą. — Tai buvo labai rizikinga, kadangi Jankaus vardas visur buvo žinomas. Kartą Vilkaviškyje pas burmistrą prašant "javkos," man išpildė mano prašymą ir su šyps pasakė: "Tai jūsų 5 vežimai su žasimis stovi ant plento!" "Taip, pone" — atsakiau. — "Laimingos kelionės!"

Kaip pirklys—vokietis drąsiai keliaudavau po Lietuvą ir tuo būdu ap- lankiau daugelį inteligentų ir tautiečių, kurie rekomenduodavo mane viens kitam ir įspėdavo nuo kokių nelaimių. Susipažinus ir gešeftas pagerėjo. Pasičiau net Mintaują, Rygą, Andrioniškį, Tverėčių, Daugeliškį, Valkininką, o Kaunas ir Vilnius tai buvo paprastos užėigos.

Kartą Petrapilės seminarijos klierikai užsakė nemažą siuntinį ir atsiuntė 100 rublių rankpinigių. Viską sugabenau į Kauną, sudaręs 3 pūdus siuntinio. Buvo užgavėnių laikas ir prieš išsiūsdamas iškeliavau į Valkininką pas kanauninką Gimžauską, kuris buvo kapitulos ir valdžios kaltinamas, jei kur bažnyčioje pasigirdavęs lietuvių balsas. Kan. Gimžauskas pasiliko mane 3 dienoms viešėti. Kalbėdavomės dažniausiai nakčia gulėdami. Parvažiavus į Kauną ir atėjus pas Petrą Glinskį, gyvenusį netoli Viešosios aikštės, pamaciau viską esant tuščia. Glinskis buvo areštuotas, jo žmona pradėjo verk- ti, o Antanas Kaupas sakė: "Tik nešinkis į Aleksotą." Aš krepšį nusitvė- ręs ir išėjau. Tuo kartu liko tik tos knygos, kurios buvo policijos šėpoje su- krautos. Jei ne kan. Gimžauskas būtų mane užlaikęs, tai policija būtų radu- si mane pas Glinskį bemiegantį. Glinskis gavo 3 metus ištrėmimo į Char-

kovą. Antanas Kaupas buvo prokuroro kviečiamas į liudininkus ir kaltininkus, kaip sakė prokuroro sekretorius — iškeliavęs į Ameriką.

Suvalkijoje pradėjo siausti žandarai Vonsiackis ir viskas labai pasunkėjo—sustojo. Man su Jankaus pasu irgi karšta pasidarė. Reikėjo „javkos“, kurios nuvažiauvau į Liudvinavą. Raštinėje buvo kaip tik du „zemskiai“; „užjovijus“ reikėjo pasirašyti į knygas kaipo Martin Jankus. Atsisveikinant viršaitis Botyrius palinkėjo geros prekybos su kiaulėmis. Vakare apie 9 valandą atsibeldė Liudvinavo „starša“ pas Motiejų Akelį, Turgialaukyje, neva teiraudamasis apie agentą į Braziliją. Akefus pasakė, jog pas jį buvęs prūsokas tik arklių žiūrėti ir išvažiaavęs. O aš už sienos viską girdžiu. Karšta. „Starša“ grįžo į Liudvinavą, o aš palaukęs po pusnakčio prisikėliau suderėtą kaimyną, kad mane pavėžytų į Veiverius, kur kun. Aleksandravičius buvo iškovojęs iš Apuchtino lietuvių kalba tikėjimo dėstymą iš lietuviškų rankvedžių. Jam nuvežiau po 80 egz. „Mokslas Rymo Katalikų“ ir „Istorija Šventa“ vyskupo Kazlauskio, nes negalima buvo vilkinti.

Iš Veiveriu reikėjo keliauti namon Tilžėn. Važiuoju gelžkelio ir galvoju, ar važiuoti į Eitkūnus ar išlipus Vilkaviškyje eiti slaptai per sieną. Gilus sniegas, ir apie Kybartus nieko nepažįstu. Iki Slibinų toli, o ligi Kaupiškių ir Vištyčio dar toliau. Nusprendžiau: starša nevažiauo į Kalvariją, o telegrafo nėra. Nuo ryto raporto davimo nesuspės užbėgti man už akių į Kybartus. Pravažiavus Vilkaviškį konduktorius renka pasus. Padaviau. Ir šilta ir karšta. Žandarai išdalina pasus. Kaip vardas? Martin Jankus. — Atidavė O!!! Laimėta.

Parvažiauvus į Tilžę stotyje buvo Jankus ir kiti jau gavę žinių apie nuotiką Kaune. Visiems buvo linksma, kai mane pamate.

Vėliau gavau žinią, jog Kalvarijos viršininkas norėjęs mane pasigauti ir su rogėmis važiuotas bėgo į Kybartus man už akių.

Kaip „Varpas“ su „Ukininku“ buvo paduoti Mauderodei spausdinti ir Jankus kraustėsi su savo spaustuve į Bitėnus, tai visus senus „Varpo“ ir „Ukininko“ numerius — kompletus pardavė mėsininkui dešroms vynioti po 3 markes už 100 svarų. Ašgi nuėjęs pas tą mėsininką daug kompletų atrinkau ir atpirkau po 5 markes už 100 svarų.

Pas visus spaustuvių savininkus buvo labai įsišaknėjusi kleptomanija. Nepaisant kokių skaičių egz. spausdini, po atspausdinimo prašydavo palikti 1,000 egz. komisui. Sutinki žmogus dėl didesnio prasiplatinimo. To paliktojo 1,000 egz. užtekdavo ilgam laikui ir netyčiomis leidėjas patirdavo, jog vienur ar kitur parduota po 1,000, o paliktojo 1000 dar vis tebėr, neišparduota. Taip atsitiko su Kauno klierikų leidiniu „Prisigatavijimas ant smerties“, kur leidėjai buvo informuojami, jog esą knyga dar neprirengta, kada spaudėjas jau būdavo išpardavęs keletą 1000 savo naudai. Alle Rechte vorbehalten arba Nachdruck verboten buvo tik kitiems, bet ne spaustuvių savininkams. Taip, 1914 metais radau pas knygų pirklių Kleiną, New Yorke, keletą 1000 „Naujas Elementorius“ A—iš—B., mano leidinio, būrio pardavėjas nebuvo iš manęs, nei mano vietininko pirkęs. Tik ką man iškeliavus iš Tilžės 1902 m. tokiu tai būdu buvo atsispausdinta vieno vertelgos mano leidinys „Lietuvos Gaspadinė“, kurią parašė Žmona. Permainytas buvo tik

vardas, būtent "Lietuvos Gaspadinystė." Tai geradėjai knygas parduoda-vo kaip savo ir atskaitų neduodavo. Tai susekus reikėjo viską iš jų atimti ir kitur sukrauti. Tokie tai buvo mūsų "prieteliai."

Negalint šernui gyventi Tilžėje dėl valdžios, "Varpo" ir "Ukininko" redagavimas buvo pavestas Jonui Kraučiuui, kuris buvo šiaip taip prisimeldavęs Lubovskio vardu ir galėjęs gyventi. Seiniečiai ir svietiški inteligentai leido Lietuvos Ukininkų Kalendorius; kaip kalendorių taip ir "Ukininko" straipsniai būdavo ir šenkės kalendoriuje.

Angrabas (pas Mauderodę) redagavo "Apžvalgą" per visą jos gyvenimo laiką — pasirašydamas vardais: E. Jagomasto, M. Kiošio ir kun. Wychmano.

1891 m. parkeliavo iš Amerikos Motiejus Noveskis, iš Kuršėnų, rodosi, su amerikonišku pasportu. Jam grįžtant į Ameriką, Jankus sumanė, kad jis paliktų savo pasą. Noveskis sutiko ir aš paėmiau jį paslėpti. Vėliau nuvažiavau į Karaliaučių pagyventi — prisimelduoti, norėdamas gauti iš policijos "abmeldesehein," kuriuo prisimelduojant Tilžėje nereikėjo rodyti paso. Išėjo viskas gerai. Nuo to laiko pradėjau vadintis ne P. Makalojus, bet M. Noveskis.

Gegužės mėn. 1890 m. Šernas ir Jonas (Kriaučiūnas) sumanė išleisti kun. Miežinio žodyną prenumeratos būdu ir pradėjo rinkti prenumeratą Lietuvoje. Rankraštis su spaustuve nuo Weyerio teko šenkei. Pirmasis lakštas buvo senai atspaustas. Prenumeratos suėjo per maža, kad būtų galima buvę spausdinti. Dominikas Miklius, taip pat knygų pirklys, gavo iš Kauno klierikų 500 rublių prenumeratai, bet žodyno spausdinimas liko kur buvęs. Tai aš matydamas nukeliavau pas velionio kun. Miežinio brolio sūnų, kun. Miežinį Girdžiuose, Jurbarko parapijoj kaipo dėdės turto paveldėtoją, kuris pavedė man žodyno leidimą už 100 egz. žodyno kaipo honorarą.

Pradėjus žodyną rinkti, pasirodė būtinas reikalas pirma pataisyti rankraštis, ką apsiėmė atlikti p. Šernas, tuo metu gyvenęs Bremene, lenkų ir rusų kalbos dalį. Latviškai nebuvo kam. Į Mintaują nebuvo galima kreiptis dėl reakcijos. Taip atrasė p. E. Volteris klausdamas, ar jau galys gauti žodyną. Aprašius dalykų stovį, p. Volteris paprašė korektos jam atsiūsti. Ir jis atliko latvišką korektą. Pagaliau Šernas negalėjo toliau taisyti rankraščio. Bet tuo metu atvyko Antanas Kaupas pakeliui į Ameriką, kurį pasilikau ligi užbaigiant rankraščio taisymą.

Žodyno spausdinimas ėjo labai pamažu ir vargais vargeliais vis delto buvo užbaigtas. Apie Miežinio žodyną 4 kalbomis apsigarsinau lenkų "Krajuje," kuris Lietuvoje buvo plačiai skaitomas. Pradžioje cenzūra perleido apie 15 egz. ir paskiau siūsdavo švietimo ministerijai į Petraitį, kur trūko pusė metų ligi ministerija išžiūrėjo žodyną ir nieko "trefno" neradusi leido siuntinėti. Tai buvo jau laimėjimas. Kiekvieną egz. siūsdamas apdrausdavau ir negavus Lietuvoje per 14 dienu, ieškojimui dar davau. Tai raštui padarė daug korespondencijos francūzų kalba. Tilžės paštas turėjo laikyti raštininką, mokantį francūziškai tik dėl manęs, kaip sakė Postdirektorius.

Prisimeldavus policijoj M. Noveskiu, galėjau garsintis. Pasirašiau "Katalogą visų lietuviškų knygų ir laikraščių." Iš viso buvo rodosi 102 knygi. Atidariau "krautuvę" tame vienlangyje kambarėlyje, trečiame augšte.

Laikraščių ir knygų gabenimas per Vištytį ir Kaupiškįs ėjo paprastu keliu. Buvau suderėjęs dvi merginas, kurios vasaros metu nuo parubežio literatūrą nešdavo ligi Gražiškių. Būdavo susidės knygas kaip "vaiką" ir apsisiautę drobule eidavo visada pro kordoną ir niekad jų muitininkai neuzkabdavo. 1894 metuose numirė mano kaimynas, atėjęs į žentus net iš Alytaus parapijos, džukas, kuris irgi nešdavo ir veždavo literatūrą. Jam mirus, mano tėvui teko tęsti toliau tą darbą. Nuo kaimynų reikėjo labiausiai slėptis. Dienomis jei jo nematydavo lauke dirbant arba apie namus, tad klegėdavo, jog Mikolainis gazietas išnešęs. Dienomis negalėdavo gabenti, ir tuos žygius atlikdavo naktimis raitas....

1895 metų vidurvasaryje mano tėvas atrašė laišką, liepdamas bėgti į Ameriką. Vištyčio vaitas, Cerakavičius, gavo iš Vilkaviškio ap. viršininko laišką, kur pasakyta buvo, kad Petras Mikalojus iš Vištyčio vardu M. Noveski, gyvena Goldschmiedestrasse 8, Tilžėje ir platina užgintas knygas ir laikraščius. Cerakavičius sakė turįs ir tą laišką iš Tilžės. Parašiau tėvui, kad paėmęs tą laišką atvažiuotų, nes Cerakavičius buvo mūsų žmogus. Vieną priešpietį atbėga Angrabas ir uždusęs sako: "Jau galas mūsų gyvenimui Tilžėje. Meyeris (policijos sekretorius) liepė bėgti." Angrabas buvo prisimeldavęs kaipo prūsas iš pasienio, giminės vardu — Paznokeit. Mislįju sau, tai jau negerai, nes Meyeris viską gerai žinojo, bet suprasdamas reikalą — toleravo.

Skundikams skundus į Vilkaviškį nieko neišėjo. Skundė Tilžės policijai, jog aš esąs rusas ir slaptai gyvenąs, bet policijai peržiūrėjus prisimeldavimą, atrasta, jog viskas tvarkoje, tad aš nė nesiskubinau bėgti, nes reikėjo baigti reikalus. Jonas Kraučiušas pasitraukė nuo "Varpo" ir "Ukininko" redagavimo. Nuo liepos mėnesio tų laikraščių korektos man teko skaityti. Tilžiškiai judošiukai buvo sutarę Angrabą nuo Mauderodės, o mane nuo Šenkės išvyti, kad jiems mudviejų vietos tektų, nes mes, rusai, jiems esą pinigūs iš panosės imdavę.

Tilžėje gyventi buvo jau neatsargu. Protamsomis išeidavau iš miesto pas artimus pažįstamus dienavoti, o kelintą vakarą tamsyje grįždavau skaityti korektos, laikraščių siuntinėti, į laiškus atsakyti. Bet buvo tatai nepraktinga, nes tie pažįstami žinodami, jog slapstausi, didžiavosi pasakodami naujienų apie mane....

Taip dalykams pasunkėjus, Tilžėje jau nebuvo galima lankytis, kad ir tamsoje. Kartą sutikęs p. D. Zaunių iš Rokaičių apsakiau padėtį, kurs išklausęs pasakė:

"Čia nēr jokios pagalbos, turi kraustyti į Rokaičius."

Rokaičiuose buvo atvangu. D. Zaunių įgaliojau priimti laiškus ir pinigūs iš paštos. Ateinant laiškanešiui arba bent kam išeidavau į kitą kambarį. Kartą ir žandaras užėjo, bet manęs neieškojo.

Rokaičiuose išgyvenau nuo pusės spalį mėn. ligi vasario pabaigos, 1896 metų. Zauniuose turėjau tėvišką priėmimą, už ką jiems esu ir šiandien dėkingas. Zauniai tai darė iš tautinio atžvilgio, kaip ilgainiui pas juos atsikėlė visas mūsų krutėjimo ratas.

Iš Rokaičių iškeliavau vasario 22 d. į Berlyną, kur suėjau agronomijos studentą Joną Smilgevičių, kuris aprodė man svarbesnes Berlyno įstaigas, kovo 1 d. išplaukiau Amerikon...

Baigiantis 5 metams Amerikoje ir pasisekus Joną Mačį iš Bitėnų paršikviesti į "Vienybės Lietuvninkų" redaktorius, galėjau rengtis grįžti Tilžėn su pasiryžimu, jei negalėsiu gyventi, tai bent nebūsiu išduotas Rusijai kaipo Amerikos pilietis. Prieš keliaudamas teiravausi pas draugus, kaip jie žiūri į mano grįžimą. Žinių gavau tokių: Man redaguojant "Vienybę Lietuvninkų" ketelą kartų esu tuos "prietelius" jų pačių šviesoje apšvietęs, už ką jie ant manęs įpykę ligi neatsileidime.

Mauderodė rašė: "Angrabui yra neleista į Vokietiją sugrįžti ir man kaipo redaktoriui tas pats gali nutikti, nors ir neišvartytas esu (nes pats išvažiavau). Policija apie tai nieko nekalba," — ir rodijo pas Mr. McKinley gero darbo pasiprašyti.

Šenkė kalbėjo su dekanu Januskovskiu, kuris del Angrabio grįžimo kalbėjęs su policijos viršininku (kataliku), kuris pasakęs: "Nors aš ir norėčiau gelbėti, tačiau negaliu. Angrabas su Noveskiu yra rusų ir mūsų valdžiai įskūsti kaipo nihilistai, o kadangi mūsų valdžia su rusų yra sutarusios nihilistus išduoti, ir aš nieko negaliu gelbėti, nors Angrabas ir Austrijos valdinys yra. Mes turim jį išvartyti arba rusams išduoti. Geriau būtų, kad Angrabas visai negrįžtų, nes mes jį čia negalim laikyti."

Nepaisydamas tų visų išsireiškimų, gale 1901 metų sugrįžau į Tilžę, sykiu parsigabendamas iš Amerikos 14 didžiulių skrynių knygų įkūrimui didesnės knygų krautuvės, kur būtų gaunama visos lietuviškos knygos, o ne vien tikiybines pas vokiečius, nes ligi to laiko "Vienybė Lietuvninkų" kaip ir "Lietuva" buvo išleidusios daug didokų svarbių knygų, kaip antai Šerno patiektų. Be to ir kun. Milukas buvo išleidęs daug knygų per "Dirvą."

Į Tilžę parvykau gale lapkričio mėnesio ir užsimeldavau policijoje kaipo amerikietis. Žinia apie mano sugrįžimą pasiekė draugus ir nedraugus. Nors ir buvau užsimeldavęs, bet policistas atėjo sausio 6 d. 1902 m. klausti, kodel neužsimeldavęs. Paskiau iš Šenkės darbininkų išgirdau, jog jie numanę, jog su manim būsią "šlektai."

Jankus su Jagomastu pasiūlė savo spaustuvės parduoti. Jagomastas ir Mauderodė užsipuolė už jų "garbės nuplėšimą" per "Vienybę Lietuvninkų."

Šenkė net pabugo del savo gešefto, kur įsikūrus krautuvę, o ko gero ir spaustuvę — jo gešetas būtų galėjęs nukęsti. Todėl ir jo darbininkai numanė, jog man būsią "šlektai."

Sausio 21 d. apie 9 val. ryto atplūdo pas mane net 7 policistai ir vyresnysis pareikalavo atiduoti ginklą. Pareikalavo paso, kurį paėmęs suriko, jog esu areštuotas ir pareikalavo parodyti savo daiktus. Paėmę iš gospadinės pintinę ir kelias dėžes, sukrovė viską ir išėjome į rotušę, kur visi policistai mane pažino, jog tai buvęs Noveskis, "redaktorius." Policijos vyresnysis Stadie užmetė, jog aš užsiėmęs buvau ir su nihilistiškais raštais, kurių dvi skrynias radę Eitkūnuose? Pasakiau, jog tai jo išmislas ir pavadinau jį melagiu. Parašė protokolą, jog M. Noveskis sugrįžo kaipo P. Mikolainis su Amerikos pasu ir nuvedę į kelnorę užrakino. Pasą su protokolu išsiuntė gubernatoriui į Gumbinę.

Rytojaus dieną apie 5 val. po pietų nuvedė prie burmistro Phol, kūr klausė, bene turiu kokį pasiguodimą. Kai pasiguodžiau, jog mane kaipo Amerikos pilietį policija suėmė ir reikalavau paleisti. Burmistras atsakė,

kad geriau man būtų, jei aš paklausyčiau jo patarimo ir išvažiuočiau. Tada pareikalavau 3 mėnesių laiko sutvarkyti mano knygomis, bet jis nesutiko ir liepė namon eiti, ir rytoj po pietų ateiti. Nuėjus, policijos viršininkas paskaitė iš įstatymų, jog turiu apleisti Prusiją per 48 valandas, kitaip bausią 300 markių ir 6 mėnesiais kalėjimo.

Reikėjo grįžti į Ameriką. Berlyne pasiskundžiau Amerikos pasiuntiniui dėl vokiečių policijos elgesio, reikalaudamas pailginti laiką ligi kovo 15 d. Iš Berlyno nuvykau į Essen ir pas p. Stupinkevičių išgyvenau 1 savaitę. Ten gavau Amerikos pasiuntinio atsakymą, jog "Prusijos valdžia neleidžia man pasilikti ligi kovo 15, kadangi valdžios akyse esu negeistas agitatorius, sugrižęs Tilžėn kitu vardu."

Gavęs tą atsakymą tuoj leidausi į kelionę į Londoną. Iškeliauju sekmdienio rytą, o pirmadienio rytą jau policija atėjo pas Stupinkevičių manęs ieškoti, nes jau buvo daugiau kaip 10 kartų po 48 valandas.

Bet mano siekimas įsteigti knygų krautuvę Tilžėje įvyko p-lės Mortos Zaunytės rūpesčiu, kuri suvaidino labai svarbią rolę mūsų tautinio atsigavimo istorijoje. Dr. V. Kudirka savo laiške rugpjūčio 28 d., 1899, rašė:

"Buvo pas mane p-lė Morta. Dar nebuvo suspėjęs parašyti, bet atkeliavo į vestuves d-ro Bagdanavičiaus sesers, tai ir pas mane tuo pat žygiu atsilankė. Pasikalbėjome, pažinau, kad karštai yra atsidavusi mūsų reikalams darbininkė ir reikia tikėtis, bus naudinga."

Ilgainiui policija atkreipė akį ir į Zaunius. Manęs vis ieškojo, nes manė, jog galiu ir vėl kur užsislėpęs "redaktoriauti."

Tokiais tai keliais eita ligi sugražinimo spaudos.

("Varpas" NN6—7 ir 8—9, 1920)

“AUŠROS” ĮTAKA

(anot Vaižganto.)

“Krašto Balso” N 8 ir 9-me, 1923 m. tilpo kun. Tumo—Vaižganto kalba, pasakyta “Aušros” sukaktuvėse Kaune. Gerbiamas lietuvių raštijos vėteranas kalbėjo apie “Basanavičiaus “Aušrą” ir Kudirkos “Varpą” priešastingumo sąryšyje.” Paduodame čia įdomesnes ištraukas:

“...Visus Jus šiandieną sveikiname, sulaukus džiaugsmo dienų; visus Jus lygiai aukštiname už tą vieną “kyštelėjimą rankos,” nedarydami Jūsų nei didesniais, nei mažesniais savo nuopelnais. Juk nė drauge paėmus visus “Aušros” darbus lyginamasis jos svoris nebūtų didžiausias: visų pusketvirtų metų komplektas vos tesudaro tiek, kiek gera kantička, didumo; o turinys tenušviečia vos siaurutę tautos reikalų sritelę, gan greit, tą vieną tautinio susipratimo reikalą...

Ilgai buvo brendinta tauta, nevisados tačiau pasireiškiant materialiams to brendimo ženklams: jie likdavo sieloje, kuri gimdė vis didesnes galybes, vis tobūlinosi. Simanas Daukantas lietuvių tautos neapšvietė; užtat kokių pastangų parodė! Ar jos išnyko, darbui nevykstant? O, nei! Tos jo pastangos, ir dabar tebegimdo veikėjus, jo darbų papildytojus. Lygiai vyskupo Motiejaus atspari dvasia, nepasidavusi persekiotojams, liko permanentinė lietuvių tautoje: ainiai ja atsirūgo. Mūsų kartos vis stipresnės gimė, vis daugiau darbo padirbo, tai ir matuoti mums viskas tenka daugiau potencijomis ir priešastingumais.

Kokių puikių vaizdų literatūros istorininkas galėtų jau dabar nupinti, kurs dokumentais ir savo intuicija pagautų tą vidurinį minėtųjų etapų ryšį! Pavyzdžiui, štai, imame “Aušrą” ir aušrininkus. Jų nuveiktieji darbai. Garbingi, tai tiesa: tačiau kiek garbingesnės iš jų išdygusios pasekmės! Apčiumpu šiam kartui tik vieną—atsiradimą “Varpo” ir vyriausio jo skambintojo dr. Vinco Kudirkos; būtent tai; ką šiuo semestru aiškinu savo auditorijai. Aš čia nenutolsiu nuo šios dienos uždavinio, kai parodysiu ne tiek pačius aušrininkus, kiek jų vaisingumą. Norėdamas išaiškinti “Aušros” reikšmę ir svarbumą, aš net primygtinai akcentuosiu jos reikšmę pasekmėse, o ne inse, nes tai, ką mes esame pripratę dėti “Aušrai” in plus, būtent, kad ji esanti pradėtoji tautinio mūsų apsisprendimo, yra nedaugiau, kaip konvencianinė klaida. Ir susipratimas yra prasidėjęs daug anksčiau, dar Vilniaus romantikų laikais, ir net pati “Aušra” yra tik atkepta Maskvos tų pat studentų “Aušros” bei Petrapilio studento “Kalvio-Melagio.” Pasiskaitykite paskutinėse “Mūsų senovės” knygoje apie petrapiliečio Petro Vileišio brudžėjimą jau 1875 ir kitais metais ir nulenkite prieš jį savo galvas: čia pradžia “Aušros” ir aušrininkų!

“Varpo” giminytę su “Aušra” pareikš mums santykis tų dviejų vyriausiųjų laikraščių darbininkų: Vinco Kudirkos ir Jono Basanavičiaus...

1893 m. “Aušros” pirmajam dešimtmečiui paminėti Vincas Kudirka parašė patį gražųjį savo feljetoną: “Iš mano atsiminimų keletas žodelių, ku-

riuos, kaip liūdimą padėkavoju, iš tikros širdies mūsų vyrui J. Basanavičiui, pirmajam "Aušros" redaktoriui aukoju." Koks reikšmingas jau pats pavadinimas! "Mūsų vyras" — tai augščiausias Kudirkos pagyrimas. "Vyras buvo tie pirmieji čekai." Kitur jis yra pasakęs.

Štai, kaip Kudirka ten aprašo savo pasidavimą Basanavičiui; ne iš karto, tik laipsniais. Žr. "Vincio Kudirkos Raštai" t. II, 211—14 p.

...patekau į Mariampolės gimnaziją (Lietuvoje) tuo laiku, kada mokslo įstaigose buvo jau įvesta vieton lenkiškosios kalbos priverstina maskoliškoji kalba, bet da įsibėgėjusi lenkų šlėktiškoji dvasia negalėjo nusilaikyti, apsiaubdama kiekvieną lietuvį, patekusį į gimnaziją. Vos spėjau apsilvkti mėlyną mandieraitę su baltais sagučiais ir susimaišiau su draugais mokiniais, pajutau, kad mano dvasioje kasžin kas darosi. Kas dedasi, numanyti ir išreikšti negalėjau, tik jaučiau, kad man gėda atminti, kas aš buvau, o ypač bauginausi, kad draugai nepatirtų, jogei aš moku lietuviškai. Tas dalykas galėjo mane išduoti artojaus sūnum esant. Žinoma, išlikimo instinktas liepė man niekad neatsiliepti lietuviškai ir saugotis, kad niekas nepamatytų, kad mano tėvas vilki sermieginę ir temoka lietuviškai. Delto gi stengiausi kalbėti nors blogai, lenkiškai, o nuo tėvų ir giminių, kurie atvažiuodavo manęs atlankyti, šalindavaus ištolo, jeigu tik pasergėdavau, kad kas iš draugų ar ponų mato, šnekėdavau su jais ramiau tik pasislėpęs kur užkampyje. Taip, mat, lenku ir sykiu ponu — tekau lenkiškai dvasiai.

Paleido ant Velyku. Keletas mokinių susitarėme pasisamdyti arklius užkeliauti drauge namo. Tarp mūsų buvo Basanavičius, vyriausios klasės mokinys. Bevažiuojant jis atsiliepė: "Panowie, zašpiewajmy!" Aš turėjau gerą balsą ir tikrai buvau paketinės prisidėti. Tik, štai Basanavičius užvedė lietuviškai: Augin tėvas du sūneliū... Rodos, kad man gerklę užėmė iš giedos. "Chlop" — pamislįjau sau lenkiškai ir nuleidęs nosį tylėjau.

Buvau jau 5 klasėje. Sykį į lietuviškos kalbos pamoką (lankydavau tas lekcijas, kaip ir kiti, — net patys lenkai, — tik delto, kad turėčiau teisę gauti universitete lietuvių stipendiją), ateina Basanavičius, jau tada studentas Maksvos universiteto. Įėjęs pasisveikino su mokytoju ir prakalbėjo į mus lietuviškai. Parodė gražumą lietuviškos kalbos... "Komediant!" pamislįjau sau lenkiškai ir apkaitęs nusikreipiau į šalį, ir ėmiau sau skaityti visai ką kitą.

Pabaigiau gimnaziją su ta mislia ir jausmu, jog lietuviu būti lyg nepri-tinka... Su tokiomis nuomonėmis apie mano tautystę stojau į universitetą, vieną iš tų, kur lietuviu buvo labai mažai, o ir tie beveik nepasižinojo vienas su kitu. Žinoma, nuovoka Lietuvos, lietuviystės vis labyn, labyn dilo iš mano proto.

Parvažiavau iš universiteto vasarai į Lietuvą. Vienas kunigas papasakojo man, kad išeisias lietuviškas laikraštis, parodė savo lietuviškai rašytas eilutes ir Basanavičiaus laišką apie aną laikraštį: Perskaičiau laišką ir.... smilktelėjo lyg širdyje, Smilktelėjo ir vėl, rodos, nieko. "Bawią się dzieci" — pamyslįjau sau lenkiškai. Tik nuo tos valandos gana tankiai pradėjo skraidyti po mano galvą mislys apie Lietuvą, lietuvius, lietuviystę, širdis vieno ant tų mislių neatsiliepdavo.

Potam ar į pusmetį gavau Nr. 1 "Aušros." Žiūriu, pirmajame puslapyje stovi Basanavičius. "Pranašas," pamislįjau tada apie Basanavičių jau lietu-

viškai. Ėmiau skubiai vartyti "Aušrą" ir... neprimenu jau visko, kas su manim paskui darėsi... Tiek pamenu, kad atsistočiau, nuleidau galvą, nedrįsdamas pakelti akių ant sienų mano kambarėlio... rodos girdėjau Lietuvos balsą sykiu apkaltinantį, sykiu ir atleidžiantį. O, tu, paklydėli, kur ikšiol buvai? Paskui pasidarė man taip graudu, kad apsikniaubęs ant stalo apsiverkiau... Potam pripildė mano krūtinę rami, smagi šiluma ir, rodos, naujos pajėgos pradėjo rasti... Rodos, užaugau išsyk ir tas pasaulis jau man perankštas... Pasijutau didis, galingas: pajutau lietuvis esąs...

Ta valanda antrojo užgimimo per daug yra svarbi mano gyvenime, kad galėčiau ją užmiršti. Negaliu taip pat užmiršti, kad ir nepripažinti, jog už tą valandą esu kaltas Basanavičiui.

Neužilgo susižiedavau su Lietuvos literatūra ir iki šiai dienai savo sužieduotinės neapleidžiu'...

Julė Pranaičiūtė.

Amerikos Lietuvių Leidėjai.

1900 metais suvienytomis amerikiečių lietuvių ir jų tėvynėje gyvenančių brolių įiegomis visapasaulinėje Paryžiaus parodoje buvo įtaisytas ir lietuvių skyrius. Lietuvių parodos skyriaus fondo lėšomis tais pat metais buvo

išleistos Jr. Jono knygos „Sutruauka arba statistika visu lietuviškų knygų, spaustu Amerikoje nuo pradžios lietuviškos Amerikon emigracijos iki 1900 metų“. Neturėdama tų knygų po ranka, paduođu anoje tilpusias žinias apie mūsų spaudą Amerikoje pagal „Tėvynės Sarga“ (N. 12, 1900, psl. 54, 55):

„Pirmutinė Amerikoje išėjus lietuviška knyga (neskaitant neužbaigto žodynėlio) buvus „Historija Septynių Mokytinių“, išleista Chicagoje 1880 m. Nuo tų metų iki 1886 m. išėjo Amerikoje tik 4 kn.; 1887 tapo atspausdintos 11 knygų. Nuo tada, metai į metus pasirodė jau pusėtinai lietuviškų knygelių. Ir teip: 1888 m. 7 kn. 1889 m. — 6. 1890 — 2. 1891 — 5, 1892 — 7, 1893 — 10, 1894 — 14, 1895 — 12, 1896, — 14, 1897 — 29, 1898 — 21, 1899 — 24, t. y. šimet jau Amerikoje išėjo, kaip statistika rodo, 13 knygų. Tai-gi iš statistikos matyt, kad per pastarus 20 metų skaitlius liet. knygų labai pažymiai užaugo ir juo tolyn juo vis smarkyn auga. Tas pats ir su laikraščiais. Pirmas liet. laikraštis, „Lietuviszka Gazieta“, buvo išleistas p. Tvaraucko New Yorke, bet pasirodžius 12 ar 14 numerių „Liet. Gazieta“ sustojo išleidinėjus. Antras laikraštis „Unija“, pasirodė Brooklyn'e, 1884 m. 1885 m. pasirodė „Lietuviszka Balsas“, 1886 atsirado „Vienybė“, 1888 m. „Savls“, 1892 m. pasirodo net 3 laikraščiai: „Apszvieta“, „Lietuva“ ir „Garsas“. 1893 m. atsirado „Bostono Lietuviszka Laikrasztis“ ir „New Yorko Lietuviška Gazieta“, bet užžibėję vėl tuoj užgeso. 1894 užžimė „Nauja Galdynė“ ir „Valtis“. 1896 m. „Susiv.“ pradėjo išleidinėti savo organą „Tėvyne“ Tą patį metą pasirodė ir laikraštis, „Rytas“ ir „Kardas“, „Lithuanian weekly Magazine“ ir „Pennsilvanijos Darbininkas“. 1897 m. prie „Garsō“ pradėjo išeiti „Lietuviš-

kas Knygynas". 1898 m. atsirado „Blaivystės Laiškas“, „Galybė“, „Dirva“. 1899 m. užgimė „Viltis“, „Linksmą Valanda“, „Katalikas“, „Tarnas Bažnyčios“ ir „Nauja Draugija“. 1900 m. atsirado „Kurėjas“, „Ateitis...“

„Žvaigždės“ N. 1, 1923 m. rašiau,*) jog iki spaudos leidimo (1904 m.) žymesnieji Amerikos lietuvių spaudos istorijoje asmenys buvo: Juozas Paukštys, A. Olševskis su Sernu (Adomaičiu) ir trys kunigai: A. Burba, A. Milukas ir V. Varnagiris, (ir J. Zebris su M. Kriaučiūnu. Red.), teipgi Susiv. Liet. Amerikoje, Tėvynės Mylėtojų Draug. ir Susiv. Liet. R. K. Amerikoje.

1886 m. Juozas Paukštys pradėjo leisti Plymoutho „Vienybę Lietuvininkų“, o sekanti, metą Mahanoy City, Pa. pasirodė „Saulė“. „Saulės“ leidėju ir redaktorium buvo D. T. Bačkuskas. „Vienybė Lietuvininkų“ žymiai susidūrino, atvykus į šią šalį J. Sliupui ir kun. A. Burbai aštuonesdešimtų metų pabaigoje. Abu jiedu pabėgo nuo Rusijos valdžios persekiojimų už jų pastangas savo tautiečių apšvietai. J. Sliupas mėgino pats tūlą laiką leisti gambia redaguojamą „Lietuvių Balsą“, deja, su tiršta radikalizmo priemaiša; dėlei tos priežasties tas laikraštis greit išnyko. „Saulė“ aiškinant lietuvių lenkų vienybės reikalą, Sliupas ir Burba su savo pasekėjų parama suorganizavo Lietuvių mokslo draugija ir sutelkė ją prie „Vienybės Lietuvininkų“. Ta aplinkybė pakėlė minimą laikraštį ir sutraukė apie jį daug gabių sandarbininkų. 1907 m. tas laikraštis perkelta Brooklynan, iš kur tebeina 3 kart savaitėje. „Vienybės L.“ spaustuvė išleido daug svarbių knygų, žymiausių lietuvių autorių originalių veikalų ir vertimų.

Rengiant spaudon raštą apie Amerikos lietuvių leidėjus „Žvaigždės“ atstovo kelis kart kreiptasi į dabartinius

*) „Lietuvių Spauda Amerikoje“ „Žvaigždė“ N. 1, 1923.

Juozas Paukštys.

„Vienybės“ leidėjus su prašymu tolesnių informacijų. Gaila, kad „Vienybės“ redakcijos reikalai ir tam tikros aplinkybės nedavė galimybės mūsų atstovui surinkti jos knygyne reikalingų bibliografijai žinių. Tadgi, kol kas, negalima paduoti tikros sąskaitos J. Paukščio ir Vienybės L.“ leidinių.

* * *

Daug geriau pasisekė „Zvaigždės“ atstovui gauti informacijų apie čicagiškės „Lietuvos“ leidėjo p. Olševskio veiklumą, kurias čia perpasakoju autoritetingo pranešėjo žodžiais:

Ant. Olševskis.

„Antanas Olševskis, gimęs iš neturtingų tėvų, Juozo Olševskio ir Marės Bujauskiūtės, Aštrulių kaime, Liudvinavo valsčiaus, Kalvarijos apskr. Birželio 13, 1862 m. Atvyko Amerikon 1888 m. ir apsiėjo Chicagoje ir kelis metus dirbo lenkiškų laikraščių spaustuvėje: „Gazeta Polska“, „Dziennik Chicagoški“, „Nowe Życie“, „Reforma“ ir kitose. Lietuviškų spaustuvių Chicagoje tą tuomet nebuvo.

Laikraštį „Reforma“ leido Stanislovas Rokoš, lenkų kalboje. Tas laikraštis neapsimokėjo, tad nustojęs jį leisti ir negalėdamas parduoti, Olševskio patarimu gruodyje 1892 m. išleido laikraščio „Lietuvos“ pirmą numerį. Olševskis dirbo kaip raišių rinkėjas.

Pirmas Chicagoje lietuvių laikraštis, „Lietuva“, neapsimokėjo. Rokoš, išleides vos 7 numerius, pardavė „Lietuva“ Vincui Zaliauskui. Zaliauskui taip pat neapsimokėjo; jis, išleides tik 6 numerius, pardavė „Lietuva“ Petru Zacharevičiui ir Simui Lelešiui. Siedu, išleide 9 „Lietuvos“ numerius, pritrūko pinigų ir sustabdė.

Tada Olševskis atpirko „Lietuva“ iš Zacharevičiaus ir Lelešiaus už \$400.00 mėnesiniu ismokesčiu, ir, birželyje 1893 m., pradėjęs nuo No. 23, leido „Lietuva“ be perstojimo per 24 metus, iki birželio 1 d. 1917 m. Šalia laikraščio „Lietuvos“ Olševskis išleido ir 129 įvairios įtalpos knygu.

Iš pradžių ir Olševskiui „Lietuvos“ leidimas neapsimokėjo. Keletą metų jis pats buvo leidėju ir redaktorium. Dienas ir naktis dirbdamas, įgijo žmonių pasitikėjimą. Jie nevien jo leidžiamą laikraštį skaitė, bet ir savo pinigus pas jį pasidėdavo. Per keletą metų tokių padėtų pinigų pas Olševskį susiirinko keliolika tūkstančių dol. 1896 m. pasistatęs 2-ju augštų mūrinį namą, užpakalinėje krautuvės dalyje patalpino „Lietuvos“ spaustuve ir redakciją, o priešakinėje atidarė banko skyrių, užvadindamas jį savo vardu: „A. Olševski Bank“.

1906 m. Olševskis įsteigė 3-ju augštų mūrinį namą, už \$100,000.00 ant šiaurvakarinio kampo 33-čios ir Halsted gatvių ir čia įrengė didelį banką, kurio depozitai pasiekė arti milijono dol. 1913 m. Tame name ir šiandien tebėr tas pats bankas, Olševskio perorganizuotas 1917 m. į valstijinį, vardu „Universal State Bank“.

Halsted gatvė, tarp 31-mos ir 35-tos gatvių, kuomet ten Olševskis savo banką statė, buvo labai apleista. Rūgsojo seni, apiplyšę namai — „rag“ ir „scrap“ yardai bei tušti lotai. Lotų kainos tuomet čia buvo po 700 dol. Olševskis vėliau išpirko arti čia 3 blokus tu ap-

leistų namų ir tuščių lotų, mokėdamas jau po \$1000.00 ir po daugiau už tuščią lotą; nuvalė šašlavynus ir jų vietoje pastatė „Mildos“ Teatrą už \$200,000.00, „Mirgos“ namą už \$50,000.00. „Vai-ijos“ namą už \$50,000.00.

Olševskis pirkto savastis ir statė tuos didelius biznio namus ne savo pinigais, bet žmonių jo banke sudėtais. Savo pinigų neturėjo. Jo buvo planas: — pakelti tą apylinke į biznio centra, kad paskiau, kainoms pakilus, parduoti jas su geru pelnu sau ir žmonėms, kurių pinigais jos buvo pirktos.

Teisybė, tie namai labai pakėlė tą vietą. Halsted gatvę padarė tikru biznio centru, savasčių kainos dešimterio-pai pašoko. Už lotus — pirktus čia 1910 m. po 700 dol. — šiandien (1923) moka po 7000 dol. ir po daugiau. Visi kaimynai iš to pasinaudojo, pralobo, bet Olševskiui neteko iškilusiomis savasčių kainomis pasinaudoti.

1914 m., kada Olševskio statomieji triobėsiai dar nebuvo galutinai užbaigti, prasidėjo Europos karas, kuris ir Amerikos biznį sukrėtė, ir Olševskio planus apvertė augstyn kojoms. Namų ir lotų kainos nupuolė ir pirkti nieks jų nenorėjo. Pinigų ir laivakorėjų siuntimas, kuris davė bankui didžiausią pelną. — užsidarė. Žmonės, karo pabūge, pradėjo pinigus iš bankų traukti. O presa, da labiau negu karas juos baugino privatinių bankų nesaugumu. Tas privedė prie to, kad Chicagoje 1916 m. kartu apie tuzinas privatinių bankų užsidarė. Tarp tų Tananevičiaus bankas, tik už 2 blokų nuo Olševskio banko.

Ir iš Olševskio banko depozitoriai ėmė reikalauti visų savo pinigų. Depozitų suma Olševskio banke buvo tuomet \$600,000.00, kurie beveik visi buvo į viršminėtų namų statymą sudėti. Depozitorių negalima buvo apmo-

kėti namais, žmonės reikalavo pinigų. Pinigus negalima išimti iš namų, kol jų neparduos, o laike karo, nieks namų nenorėjo pirkti. Olševskis mėgino depozitorius įtikinti, kad jų pinigai nebus, kad savastys, į kurias tie pinigai idėti, pilnai padengia visų depozitorių sumą. Prašė palaukti, kol suorganizuos pradėtaji „Universal State Banką“ ir tada su laiku visiems atmokės. Bet žmonės taip labai įbauginti spaudos agitacija ir bankų bankrūtijimais, Olševskiui netikėjo. Pasisamdė advokatą, kuris spalio mėnesyje 1916 metais patraukė Olševski teisman kaipo bankrūta.

Teismas, patikrinęs Olševskio banko knygas, ir radęs banko turta pilnai padengiantį depozitų sumą, paliepė Olševskiui išmokėti vi-iems depozitoriams pinigais tiek, kiek bankas gali pinigų sukelti, už likusią depozitų dalį — perrašyti globėjui visus banko namus ir viską, ką turi, depozitorių naudai. Išmokėjus depozitoriams pusę visų depozitų pinigais ir perrašius valstybės globėjui visą turta ir laikraštį „Lietuva“, Olševskiui neliko nei cento.

Visko netekęs „Lietuvos“ leidėjas mėgino užbaigti savo pradėtą valstybinio banko suorganizavimą, kas jam pasisekė su jo sunkiausių kliūčių pergale. Surinkus tarp 513 akcininkų reikalingą bankui kapitalą 225,000 dol. kovo 2 d. 1917 m., atidaryta valstijinis bankas „Universal State Bank“ su direktoriais, tarp kurių įėjo ir lietuviai: Bagdžiūnas su 10,000 dol., Elijošius su 5000 dol., Olševskis su 2000 dol. skolintų pinigų.

Iškilus tarp pačių lietuvių direktorių nesutikimams, Olševskis pasitraukęs iš banko atidarė su savo sūnum advokatu ofisą kitoje gatvės pusėje, priešais banką, kur jis turi agentūrą pinigų ir laivakorčių siuntimo ir dokumentų darymó.

Laikraštį „Lietuva“ atpirko iš valstybės globėjo Bačiūnas ir Pajauskas 1917 m., ir leido jį toliau savaitiniu. Vėliau pakeitė jį į dieninį. Dieninis neapsimokėjo ir gegužės 8 d. 1930 m. buvo skolininkų parduota varžytinėse. Taip užsibaigė laikraščio „Lietuvos“ gyvavimas.

Knygų leidimas Olševskiui kainavęs per 150,000 dolerių. Apie 52 knygų jis išleides po 4000 egzempliorių; didžiumai gi knygų padarė taip vadinamas elektrotipijas, kas lėšavę į 70,000 dolerių. Geriausiai platinesi knygos „Kaip Rašyti Laiškus“ ir „Sapnininkas“, kurių išėję po 12,000 egzempliorių. „Rankvedžio Angliškos Kalbos“ buvę atspausa nuo elektrotipijų dešimts tūkstančių, „Lietuviškai – Angliško Žodyno“ ir kelių, Serno verstu knygų, buvę atspaudinta 8 laidos po 1000 egzempliorių, „Istorijos Suvienytų Valstijų“, „Hygienos“ ir Nėrio „Geografijos“ po 6000 egzempliorių.

* * *

1899 m. kun. M. Kriaučiūnas, šv. Jurgio parapijos Chicagoje, Ill., klebonas, pradėjo leisti savaitraštį „Kataliką“. Kelis metus vėliau tas laikraštis pavestas vietos privatiniam bankieriui J. Tananevičiui, kuris, pakėlęs gan žymiai tą laikraštį, paskiaus labai garsiai ir labai kenksmingai lietuvių visuomenei susibankrūtijo su savo banku 1916 metais. Nuteisto kalėjiman už malversaciją su žmonių pinigais Tananevičiaus istorija nesinori teršti sukaktuvinių knygų.

1892 metais atvyko Amerikon buvęs Akmenės kamendorius karštas tėvyninkas aušrininkas kun. Juozapas Zebrys. Tais ir sekančiais metais jis apvažiavo visas Amerikos lietuvių naujokynes, visur ragindamas žmones pamylėti savo kalbą ir tėvynę ir aprūpindamas jų dva-

ėios reikalus. Savo kelionę jis aprašė ir paskelbė korespondencijose „Vienybėje Lietuvininkų“ po Debesilo pseudonimu. Keliose vietose jis mėgino suorganizuoti lietuvių kariškas organizacijas, išleido net kariško lavinimosi knygelę lietuvių kalboje. Nenusisėkus jo sumanytiems manevrams iš pašalpiinių draugijų narių, kad pavarginti sunkiais maršais po kalnus lietuviai angliakasiai išsislapstė po krūmus ir paliko savo jenerolą viena (Shenandoah'ryje), kun. Zebrys visą savo energiją atkreipė vien į organizavimą lietuviškų pašalpiinių draugijų, skaitymo ratelių, pramonės įstaigų ir parapijų. Kun. J. Zebrys teisingai buvo vadintas visų Naujos Anglijos valstybių lietuvių organizatoriumi. 1893 m. jis įkūrė Bostone „Bostono Lietuvišką Laikraštį“, kurį pats redagavo, bet kuris neilgai gyvavo.

Apsibuvęs Waterburyje ir tvirtindamas pamatus šv. Juozapo parapijos bei pratindamas savo parapijiečius prie pramonės dalykų (krautuvių vedimo, duonkepystės ir t.t.) tas uolus kunigas 1896 m. įkūrė savaitraštį „Ryta“, kurį redagavo ir leido, kol gyveno Waterburyje. 1899 metais, Hartfordo vyskupui iškėlus kun. J. Zebri į New Britaino lietuvių parapiją, kun. Petras Saurusaitis, paėmęs globon ano laikraštį, pakeitė jį į „Bažnyčios Tarną“, kuris, vėliaus pasivadinęs „Sviesa“, ėjo keliolika metų.

Gaila, kad ir apie Waterbury'o leidinius nepasisėkė mūsų atstovui surinkti žinių, ypač, kada gyvas dar buvo a. a. J. Kovas. Tos „partijos“, ta „politika“ (sic) ir čia neleido atkelti vartų....

A pie kun. A. Miluko patriotinį veikimą pirmą kartą išgirdau nuo teisėjo p. M. Capo, (dabartinio Lietuvos Aukščiausiojo Tribunolo nario), begrižtant iš Sin-

Kun. Antanas Milukas.

tautų po Pranciškaus Vaičiačio laidotuvių. Bevažiuodami keletą lietuviškų mylių klampiais rudens keliais, turėjome gražaus laiko pernagrinėti netik velionio vargusbėdas, iškentėtus dėl tėvynės po Rusų žiauria letena, bet ir prisiminti kitus panašius mūsų tėvyninkus, beskleidžiančius „Aušros“ spindulius po platųjį pasaulį — toli už vandenų. Tarp kit-ko, p. Capas man pasakojo apie kokį tai labai drąsų, labai karštą jauną klieriką Miluką iš Seinų seminarijos. 1891 m. vasaros atostogomis jis nuvykęs į Antrąjį lietuvių inteligentų slaptąjį susirinkimą Antano iš Bugnų (dabartinio Liet. Augšč. Tribunolo prezidento teisėjo Kriščiukaičio) tėviškėje, netoli Pilviškių. Jauni tėvyninkai tame neskaitlingame susirinkime, niekeno iš pašalinių neįtariamai, liuosai audė plianų plianus, kaip tuomet ėjusį Prūsiose „Varpa“ tvirčiau palaikius, kokiais rašiniiais jį patobulinus, payvairinus ir kokiais keliais kaplačiausia po šiaudinėm mūsų kaimiečių pastogėm paskleidus. Besitariant, besiginčijant apie Lietuvos budinimo keblius dalykus ir nebegalint tikliai išsiti iš įvairių nuomonių rato, nuspresta balsuoti. Bebalsuojant, girdi, atsistoja jaunas klierikas Milukas ir savo priešingą mums studentams ten susirinkusiems nuomonę pareiškia kelias dešimčia balsų nuo Seinų Seminarijos auklėtinių! Nebelike kas daryti, kaip nusileisti tokiai balsų daugybei. Po to sužinojau, kad tas „daugbalsis“! 90-tų metų „Varpo“ ir „Ukininko“ Dzūkėlis ir Antanulis, dėka savo perdrašiai lietuvių akcijai Seinų seminarijoje, kur su draugais leido slaptą ranka rašytą laikraštuką ir plačiai skleidė lietuvių raštus Suvalkijoje, buvo priverstas apleisti savo tėvynę ir išbėgo Amerikon, vengdamas rusų valdžios persekiojimų.

Pora metų vėliau po Vaičiailio laidotuvių iškeliavau Prancijon. Tenais, aprūpinta Sveicarijos universitetuose besimokinančių savo tautiečių yvairiais lietuvių laikraščiais, sužinojau kun. A. Miluką besidarbuojant jau kur kas platesnėje „Aušros“ spindulių sklaidymo dirvoje, negu p. Capo man nupieštas daugbalsis klierikas. Suindominta kun. Miluko energinga tėvynės gerovei darbuote, išsirašiau jo redaguojamą „Dirvą“, išleidžiamą Shenandoah, Pa. To laikraščio rimti, patriotiniai straipsniai taip giliai į mane paveikė, jog sukrapščius savo paskutinius frankus, pasiunčiau redaktoriui ir pasiryžau, kol tas laikraštis begyvuos, šelpti jį medžiaginiais, kiek išgalint.....

Kun. A. Miluko pirmutiniu veikalu, kurio išleidimas jam sunkokai parėjes, buvo „Būdas pačiam per save išmokti rašyti“, išleistas plymouth'iskės vyskupo Valančiausko draugijos Prūsuoše, Noveskiui (Mikolainiui) tarpininkaujant 1893 m. Tuomet buvę labai daug net Amerikoje lietuvių laikraščių skaitytojų, rašiusių lietuviškus žodžius rusiškomis raidėmis.

Jaunam tėvyninkui A. Milukui redaktoriant prie „Vienybės Lietuvninkų“ ir beskaitant tokius rusiškoms raidėmis lietuvių rašytus laiškus, atėjo mintis: lengviausia tai nenormalybei pašalinti būsią išleidus „Būdą išsimokinimo rašyti“ pilkomis rašto raidėmis. Jas bevardžiodamas lietuvis įprasias lietuviškai rašyti; to rašto gi patriotiniais sakiniais labiau susiindominsias savo gimtąja kalba bei tėvyne ir jas imsias branginti. Gaudamas algos vos 40 dol. mėnesiui ir iš tų aukodamas kas mėnuo po 5 dol. lietuvių literatiškai draugijai apmokėti lėšoms „Vienybės“ korespondento Davaino Silvestravičiaus (Zalcio), jaunas redaktorius neturėjo reikalingų poros šimtų dolerių

rašto rankvedžiui išleisti. Tad isteigė iš „Vienybės“ rašdžių rinkėjų ir kelių artimesnių pažįstamųjų „Vysk. Valančiausko apšvietos draugiją“ ir, lėšoms sudaryti, josios vardu surengė pikniką laukuose, netoli Plymoutho prie liet. kapinių. Maža buvo 92 metais lietuvių, kuriems švietimo reikalai rūpėjo. Piknikan nedaug žmonių susirinkę. Tad apylinkės aitiai piktdariai, matydami vakare mažą lietuvių būrelį, užpuolė juos mėgindami prievarta atimti jaunuų Lietuvos mylėtojų sunkiai uždirbtus centus. Ir tik dėka narsai vieno Punsko dzūkelio peštuko, kuris alaūs bonka suskaldė galvas dviem plėšikam, pasisekė apginti ta pirmoji „apšvietos reikalams“ dolerių šimtinė.

Kaip svarbus tuomet lietuviams buvo tas pirmutinis Miluko veikalėlis, galima įsitikinti iš „Tėvynės Sargo“ korespondento žodžių rašytų kelis metus vėliau po veikalo išleidimo. 1900 metų „Tėvynės Sargo“ N. 6 ir 7 skaitome:

„...Daugumas, prisipratinęs ranką prie statymo ruskų literų, lengvai prašilavina statyti ir lietuviškas literas, nes tai darbas visai nesunkus: bet daugumas iš apsileidimo nesirūpina apie tai ir pradeda lietuviškus žodžius krevuoti ruskomis litaromis, nors tai ir negražu ir teip nepritinka, kad net sunku suprasti tokį raštą. Siadieną iš tokio nepritinkančio pasielgimo mažos dalelės lietuvių visiems yra vien tik širdies sugrauzimas, o paguoda — vien tik ruskiams. Kaipgis! Jų noras išsipildė; užgynimas lietuviškų literų 1864 m. neišėjo ant tuščio, štai lietuvių jau savinas ruskas literas, štai jau pradeda užmiršti savąsias!... Jei teip eis ir toliau, tai girdi, dar už 35 m. ir visiškai užmirši!...“

Kreipdamosi į bendradarbius tėvyninkas tešia: „Padarykite teip, kad aplink kiekvieną iš jūsų neliktų nemo-

kančio skaityti, o tarp skaitančių, kad nebeliktų nemo-
kančio rašyti, ypačiai, kad tarp išsimokiusių maskoliškai
rašyti, kad nebūtų nemokančio ir lietuviškai...

„Kuniga-gi Miluką šaukiame į pagelbą, idant mums
darbas sparčiau eitų. Perspaudink, susimildamas, sa-
vo „Būda išsimokinimo rašyti“. (Senasis išdavimas ne-
lietuviškai buvo užvardintas: Būdas pačiam per savę iš-
mokti rašyti“). esame prityrę, jog užtenka poros sąsiu-
vų išsimokinimui lietuviško rašto tų, kurie jau šiek tiek
plunksną nuvaldo. Tik reikia pakeisti tekstą kitu, ne-
užgaunančių ruskių, nes drasiaus bus platinti, žinant, jog
iš to nekils politiška byla. Literos turi būti kuoprasčiausios,
nes juo mažiaus bus vingių, juo padoriaus galės pa-
rašyti su nuvaržusia ranka...“ („Mūsų Mokslavietės“.*)

Antrasai Miluko darbas irgi sudėtinėmis lėšomis atlik-
tas tai: „Atsišaukimas į Lietuvius Laurino Ivinskio Euro-
piškai Amerikoniškos Lietuviškos Draugystės, Spaustuvėj
Juozo Paukščio, Plymouth, Pa. 1894“, dvi knygelės
18 ir 24 puslapių, išleistos varžan komiteto iš 3 asmenų:
„1) Jr. Jonas (kun Zilinskas) Mt. Carmel, Pa., Lithuanian
Church, 2) A. Milukas care of Rev. P. Abromaitis, She-
nandoah, Pa. ir 3) A. Kaupas, care of Jos. Lorkowski 340
E. Willis Ave., Detroit, Mich. Ypač sunkiai atsiėjo su-
rinkti spaudos lėšos tuomet klierikams A. Milukui ir A.
Kaupui. Iš Europos viena Konstancija Skirmuntaitė, Lie-
tuvos Istorijos autorė prisidėjo su 10 rublių.

„Devynioliktas amžius“ — rašo tame „atsišaukime“ su-
manytojas A. Milukas „turėdamas ant savo sprando tieka
nupeikimų, dar didesniu skaitliu neapribuotų pagyrų
apsunkintas. jau linksta žemelės link, rengiasi žengti į
kapus. Žmonija, neapleisdama menkiausios progos pasi-

*) „Tėvynės Sargo“ N. 6 ir 7, 1900 m., psl. 3—5.).

Kun Vincas Varnagiris.

rodyti, pasimokinti, rengiasi prie didžiųjų iškilmių ant atsi-
sveikinimo su seneliu 19 šimtmečiu, trukšmingo pasiti-
kimo pilno ateities paslapčių 20 amžiaus. Paryžius, so-
stapilė nemaž užsitarnavusios žmonijai navatnos (šk.
keistos) Prancūzų tautos, bus centru tųjų epokiškų iškil-
mių; visa pasaulė ten susitiks ant visasvietinės parodos
1900 metų. Lietuviams ten teipgi turi būti vieta. Gar-
sus senovėje graikiškame sviete, da labjaus pasigarsinę
ristynėse su romėnais, apsidengę garbe viduramžiuose,
begindami savo krauju Europos civilizaciją nuo rytinių
barbarų, apvainikuoti kankinių vainiku pastaruose me-
tuose, o ypač pabaigoje 19 amžiaus, jie turi didžiausią
tiesą (teisę) užimti prakilnią vietą tame terptautiškame
pokilyje, idant po kelių tūkstančių metų tylaus, nuo-
latinio kruvino darbavimosi apsaityti *urbi et orbi*
savo vargus, bėdas, darbus, jų pasekmes, naudingus
daugiausiai žmonijai, bet ne patiems darbininkams”...

„Ivinskio Draugystės”, rengiant prie Paryžiaus paro-
dos lietuvių skyrių, tikslu buvę ir supažindinimas pačių
lietuvių su savo tėvyne. Delto antrame „Atsišaukime”
randame paduotus 135 rūšių klausimus su prašymais ap-
rašyti Lietuvą geografiškai, geologiškai, etnografiškai,
ekonomiškai ir istoriškai.

Laikas parodė, kad tie Amerikon paeğusių nuc rusų
žandarų jaunujų patriotų „atsišaukimai” nerado pilno
atbalsio Lietuvos inteligentuose. Bet jų sumanymas su-
rengti prie Paryžiaus parodos lietuvių skyrių visgi įvyko
1900 metais.

„Dirvoje” N. 1, 1901 m. redakcijos apgarsinimuose
skaitome: „Jog mūsų išleistos knygos priguli prie geres-
niųjų, apart laikraščių pagyrimo, paliudija ir tas faktas,
jog iš 18 svarbesnių mūsų literatūros knygų, padovą-

notų (po Paryžiaus parodos) etnografiškam knygynu Trocadero, keturios iš tų knygų buvo „Dirvos“ leidėjo išleistos, beje: 1) Lietuviškai Trakiškos Studijos, 2) Lietuviškos pasakos, 3) Trakiečių Dzūkų Dainos, 4) Lietuviškas Albumas.”

Dar seminarijoje būdamas Milukas vasarų atostogose per varžytines nupirko Shenandoah'ryje „Garso“ leidėjo spaustuve už 60 dolerių kun. P. Abromaičio pinigais. Mat T. Astramskas, buvęs Kvietišchio vaitas, ir zionomas po „Gloversio Mainierio“ pseudonimu „Saulės“ sadarbininkas, buvo įsitaisęs už porą šimtų dolerių spaustuvėlę ir leidęs laikraštuką — „Gareą“. Raidžių rinkėjas, negalėdamas išgauti savo algos iš vargingo anglekasio leidėjo, padavė jį teisman. Teismas pardavė per licitaciją (varžytines) „Garso“ spaustuve, kad patenkinus, nors dalinai, neapmokėtą darbininką.

Su pora šimtų svarų raidžių pradėta 1894 metais leisti „Garsas Amerikos Lietuvių“. Pirmaisiais jo redaktoriais, Milukui išvažiavus seminarijon baigti mokelus, buvę tūlas J. Ramanauskas, paskui kun. V. Matulaitis, naujai išvestas į kunigus Philadelphijos seminarijoje. Nuo 1896 m. paėmė „Garso A. L.“ vedimą jaunas kunigas A. Milukas. Leidėjais jo buvę iš karto kunigai: P. Abromaitis ir J. Zilinskas.

1896 m. suorganizuota bendrovė iš kelių lietuvių kunigų ir „Garsas Amerikos Lietuvių“, vedamas kun. A. Miluko, palieka Amerikos lietuvių katalikų veiklumo išreiškėju. 1898 m. gegužės pabaigoje jis perkelta Minersville'ën, čia jau netoli Shenandoah'rio, kun. V. Matulaičio globon. Kunigai anuomet nebuvo dar įpratę deficitus mokėti, tad po 5 mėnesių ėjimo savininkai perdavė tą laikraštį kauniečių kunigų (A. Kaupo, M. Sedvydžio, J.

Kaulakio ir B. Zindžiaus) globon ir perkėlė visą spaustuve Elizabeth'an, New Jersey valstybėje, kur, ėjęs keletą mėnesių, „Garsas Amerikos Lietuvių“ užbaigė savo dienas. Per tą trumpą savo ėjimo laiką Elizabete tas laikraštis padaręs vedėjui kun. B. Zindžiui 1100.00 dol. nuostolių. Kelis metus pagulėjusi parapijos pobaznyntiniame sklepe (basemente) „Garso A. Liet.“ spaustuvė 1901 metais buvo jos vedėjo pavesta kun. V. Varnagiriui, ikūrusiam tuomet Brooklyne, New Yorko miesto dalyje, savaitinį laikraštį „Žvaigždė“.

Paleidęs iš savo globos „Garsą“ 1898 m. kun. Milukas ikūrė bertaininį rimtą žurnalą „Dirvą“. Pirmame „Dirvos“ numeryje tilpusi „Medega Daukanto Biographijai“, kurią surinkęs 1892 ir 3-iais metais Davaina Silvestravičius, važinėjęs po Lietuvą Miluko ir kun. Burbos lešomis. Buvusios tat pirmutinės Amerikos lietuvių iliustruotos knygos. Kun. A. Burba daugiausiai padėjęs tų knygų leidėjui. Vėlesnėse „Dirvos“ knygose tilpę Dr. J. Basanavičiaus moksliški raštai, kaip antai: Trakiškos Studijos, Medega mūsų Tautiškai Vaistininkystei, Pasakos ir t. t. Pirmutinė „Lietuviškojo Albumo“ laida irgi išėjo kaip „Dirvos“ priedas (1898 m.).

Europoje „Dirvos“ leidiniai padarė didį ispūdį. „Tėvynės Sargas“ N. 1, 1900 m. (psl. 38) savo apvertinime Amerikos laikraščių rašė apie „Dirvą“: „Dirva“ galėtų didžiutes kiekviena Europos literatūra: vienok redaktoriui kun. A. Milukui drąsiai patartume nepaprastą savo energiją, liuosumą, mokslą ir talentą sujungtisu „Tėvyne“; originališkus veikalus pirma atspaudinti ten, idant platinti būri skaitytojų, supažindint su jais, o paslui tik perspaudinti atskirai, kaip kiti laikraščiai daro.....“ Netik atspaudintų „Dirvoje“ veikalų rimtumas

imponavo visiems, bet ir jo leidėjo ir redaktoriaus aštri plunksna, kurią ir europiečiai lietuviai pažino, kada šis N. 2, „Dirvos“ 1899 m. atspaudė savo „Atsakymą kritikai „Rankvedžio Senoviškos Istorijos“, „Varpe“ N. N. 4—5 — 1898 m.“ „Varpo“ korespondentas p. D., mėginęs tuomet pašiepti „jauną kunigą“, gavęs tiklų atsakymą, toliaus nekliudė panašių leidinių.

„Dirva Zinynas“ paliovė ėjus tuoj, po gražinimo lietuvių spaudos Rusijoje, 1905 m. Savo pastarais metais tas bertaininis laikraštis buvo vienatine lietuvių patriotu, išblaškytu po Rusų imperiją, junge. Dėl lėšų stokos savo leidiniams kun. A. Milukas paprastai prisikalbindavo talkininkus. Daug jam padėjo „Dirvos“ leidimo lėšas apmokėti kun. V. Varnagiris, tuomet slėpėsis po „Vytauto“ pseudonimu. 1901 metais, kun. Milukui Šveicarijoje būnant, „Dirvą“ leido kunigai: J. Kuras, A. Kaupas ir M. Sedvydis.

Sulyg prenumeratorių sąrašą, užsilikusį „Zvaigždės“ archyve, 1900 metais „Dirva“ turėjusi 121 apsimokėjusių prenumeratorių, antra tiek buvo siuntinėjama veltui knygynams ir labdarybės įstaigoms. „Dirvos“ knygų buvo spaudinama nedaugiau kaip po 1000 egzempliorių, išskyrus 1902 metus, kuomet viršminėti kun. Miluko pavaduotojai išleido „Dirvos“ knygų po 3000 egz.

Susijungus „Dirvai“ su „Zinyčia“, „Dirvos Zinyno“ ir gi abelnai buvo spaudinta po 1000 egzempliorių. Apie trys ketvirtadaliai „Dirvos Zinyno“ prenumeratorių buvo žinioje advokato A. Dubinsko, anuomet sekretoriavusio Valdiškame Rusijos Senate. Gavęs spaustas Shenandoah'ryje Amerikoje knygas per Švediją arba Suomiją Dubinskas pats išsiuntinėdavo kam reikia.

1903 m. N. 4-me 1905 metų N. 2-me „Dirvos“ randa-
me „Dirvos Žinyno“ išleistojo atskaitą už 1903—4 me-
tus. Tik tais dvejais metais vien prie „Dirvos Žinyno“
pridėjęs iš savo kišeniaus \$772.83 deficito leidėjas at-
sako sądarbininkams: „Matant tokį deficitą puolanti ant
vieno žmogaus, kurs NB dar kitokius (suprask, „Zvaigž-
dės“ leidėjų bendrovės) deficitus ir išleidimus turi sutik-
ti, negalima užginti, juog be didesnio parėmimo visuome-
nės negalima nei svajoti apie patobulinimą. Išleistojas
paprates yra girdėti rūgones, juog mūsų „Dirvai Žinynui“
toli nuo kitų tautų žurnalų. Išties jai toli, ale toli ir mū-
sų visuomenei nuo kitų tautų inteligentijos. Mūsų dva-
sios aristokracija nenusikratė dar kaimo žmonelių ydos;
nėviens mūsų piliorių pasirengęs bus tave vaišindamas
praleisti dešimtis, ale užsimink apie mažą auką, tai ir
„amicum perdidisti“. Teip Amerikoje, teip Lietuvoje,
teip Rusijoje“. 1905 metai buvo paskutiniai „Dirvos“
žurnalo gyvenime....

Pirmuose XIX šimtmečio metuose rusų žandarai la-
biausiai siuto, ieškodami rašančių Prūsuoje leidžiamuose
laikraščiuose. Kun. M. Sveicarijos Fribourgo universiteta
lankydamas kaipo Amerikos pilietis be baimės paėmė „Tė-
vynės Sargo“ redakcijos vedimą. 1902 metais kelis kart
lankėsi Tilžėje, (visas lėšas pats panešdamas), daryti su-
tartį su prūsų spaustuvėmis. Iš po rusų letenos, tėvy-
ninkų įgaliotas, atvyko Andrius Dubinskas pareikštų to
laikraščio sądarbininkų direkcija.

Prūsų policija darė visokius tyrinėjimus apie naują-
jį redaktorių, — Herr A. Milukas. Viena kart net suėmus
jį buvo Etikūnuose ir rengėsi išduoti rusų žandarams, kai-
po paeinantį iš Rusijos, nepaisydama, kad jis turėjo Ame-
rikos pašportą ir protestavo prieš tokį žandarų sauva-

liavimą. Laimėi pasitaikė tuomet Eitkuonuose būti kitam Amerikos piliečiui, kuris irgi pakėlė protestą. Prūsų žandarai prie Eitkūnų kameros turėjo paleisti kun. Miluką eiti, kur jis nori.

Griždamas Amerikon jis prikalbino Bilviečių katalikų kleboną Hinzmaną vokieti, mokanti lietuviškai, būti nominaliu „Tėvynės Sargo“ redaktorium, pasizadėdamas visada aprūpinti pinigais tos redakcijos reikalus. Ką jis ir darė per pora metų Amerikoje būdamas.

„Dirvos Zinyno“ 1923 m. N. 1-me (psl. 125 skaitome: „Taigi šis metas yra šeštu metu „Dirvos“, trečiu gi „Zinyčiai“. Suvienytomis įjėgomis pradėdami darbą, išleidinėjimo pasitikime, jog su laiku atsiras daug daugiau Amerikoje patriotų norinčių palengvinti darbą nedidelei kuopelei „Tėvynės Sargo“ ir „D. Zinyno“ sądarbininkų, įtempusių visas savo dvasiškas pajiegas, aukojančių aukas pagal savo išgalę gana sunkias, neretai per sunkias...”

Tų pat 1903 m. Spalių mėnesio „Dirvos Zinyno“ numeryje (psl. 116) randame „Tėvynės Sargui“ surinktų (iš Amerikos liet. kunigų Red.) aukų atskaitą — iš viso \$268.42. Gi „kun. J. Zilinskas savo pažadėtus 25 dol. ketina pats nusiųsti kun. Hinzmanui“... Buvusi anuomet „Zvaigždės“ reikalų vedėja gerai suprantu visą to ubagavimo sunkenybę. Nekartą girdėjau ir ne nuo vieno kunigo nusistebėjimo žodžius, kad kun. M. turis neapsakytą drąsą ir energiją lieti ramiems žmonėms į akis pinigų prašydamas...

Kita kunigo Miluko spaudos firma, Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrija, paėmusi savo kontrolėn „Zvaigždė“, leidžiamą kun. V. Varnagirio Brooklyne, 1902 m. perkėlė ją į Shenandoah, Pa., o 1909 — Philadelphion. 1911 m. ji

pasikeitus į A. Milukas ir Ko., iki paskutinių dienų leido lietuvių katalikų savaitraštį „Zvaigždė“, 1923 metais virtusi mėnesiniu žurnalu. Svarbiausiu josios spaudinių — minėtinas Dr. A. Jusaičio „Lietuvių tautos istorija“ kuri, tapus išversta anglų kalbon ir išleista armisticijos mete, sukėlė palankiausių komentarų vyriausiuose Amerikos dienraščiuose, savaitraščiuose ir žurnaluose, o teip pat tarpe augstu valdžios oficialų Amerikoje ir kitose šalyse. „Zvaigždės“ laikais kun. Milukas išleido visą eilę Geručio, Dr. Pietario, kun. K. Urbanavičiaus veikalų, kurie ir po šiai dien yra skaitomi geresniais mūsų raštijoje.

Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrijai paėmus „Zvaigždės“ leidimą, buvo sutarta tarp kitko, jog tos bendrovės nariai, norėdami išleisti kokias knygas, apmokės vien aktuales lėšas. Tuomi pasinaudojęs velionis kun. S. Pautienius išleido vysk. M. Giedraičio Naujojo Instatymo Sventraštį, kuri, dvasiškai vyresnybei leidus, pertaisė ir komentarus parašė kun. A. Staniukynas. Kun. A. Milukas šioje spaustuvėje spaudinamas knygas leido po tris tūkstančius egzempliorių. Geručio „Sedžionių Teologijos“ išėjo dvejose laidose 8000 egzemp. Daugiausiai atspausa buvę: Geručio „Paklydėlių“, beje 20.000 egzempliorių ir kun. A. Civinsko „Socialistų“ irgi 20.000 egzempliorių dvejose laidose, „Trumpo Katekizmo“ 15.000 egz., „Graudžių Verksmų“ 10 000, „Maldų Vainikėlio“ (ir 2 laidose) 10.000 egz. (Pastaroms knygelėms išleisti daugiausiai padėjo sirijietis Mandour.)

Savo kalboje*) Federacijos Kongrese 1915 m. kun. A. Milukas, padavęs smulkesnes žinias apie pirmutinius (de-

*) Dėlko mūsų Katalikiškoji spauda silpnutė? Kun. A. Miluko referatas, skaitytas Lietuvių Katalikų Federacijos Kongrese, 28 d. rugsėjo 1915, Brooklyn, N. Y. Pranaičių Jūlės lešomis. „Zvaigždės“ spaustuvėje, Philadelphia, Pa.

tais man būnant Amerikoje, kada „Zvaigždē” buvo leidžiama Lietuvių Katalikų Spaudos bendrovės savo kas mėnesiniuose susirinkimuose „Zvaigždės” redakcijoje akcininkai pusėtinai šokindavo spaustuvės vedėją ir atsakomąjį redaktorių, — kodėl tiek maža buvę įeigų. Kiti rekalaute reikalavdavo sumažinti spaustuvės darbininkams algas. Tik ačiu kun. Miluko atkaklumui, taipgi a. a. kun. Abromaičio, Shenandoah’rio klebono, protestams algos mums palikdavę nenukapotos.

Kuomet gi prireikdavo išgauti skola — kelių metų skola — už tą pačią „Zvaigždę”, už knygas ar kokius nors spaudos darbelius iš tų jau turtingų bendrų akcininkų, tai būdavo tikras vargas spaustuvės knygų vedėjams. In laiškus su bilom neatsilieps. Nuvažiuosai iškolektuot — nerasi namieje. Lauki, apsistojęs viešbutyje, laimingos progos atrasti skolininką namieje Ir neretai būdavo, kad iki išgauni keletą dolerių, prisieidavo išleisti dvigubai tiek. Tokiose sunkiose aplinkybėse kun. Milukas „bizniavojo” savo leidžiamomis knygomis. Girdėjau tūlą mūsų patriotą (NB Lietuvių su Lenkais unijos šalininką) išsitarus kokioje tai apšvietos įstaigoje Kaune, bene „Aušros” paminėjimo vakare, būk kun. Miľuko patriotizmas esąs pamuštas grynų bizniu. Aš gi stovėdama arčiausia to peikiamo patriotizmo „bizniško pamušalo” patarčiau netik „unijistams”, bet visiems mūsų tėvininkams panašiais „bizniais” patarnauti Lietuvai. Tada nereikės mums dejuoti — labiausia rinkimų kampanijos metu, — kad mūsų liaudis neapšviesta, tamsi, o mūsų valstybėje tik vargai, betvarkės siaučia, — kaip partijų oratoriai yra pratę šūkaut nuo bačkų.

Kun. V. Varnagiris, baigęs devyniasdešimtais metais Seinų seminariją ir išbuvęs porą metų kamendoriumi toje vyskupijoje, mokinosi teisių Romos universitete apie 5 metus. Pabaigęs XIX šimtmečio darbavosi Skotijoje, aprūpindamas ten iškrikusių lietuvių dvasios reikalus. 1900 metais jis pradėjo leisti „Vaidelytę“ su Jonu Montvilu, grįžusiu iš kun. Miluko globojamos spaustuvės. Atvykęs Amerikos 1901 metais ir užėmęs po kun. A. Milukui Karalienės Aniuolų parapiją, sekančiais metais įkūrė laikraštį „Zvaigždė“, kurį trumpai palaikęs pardavė savo pirmtakūnui. Svarbesniu kun. Varnagirio nuopelnu mūsų raštijai yra jo išvertimas Wisemano „Fabiola“ — vienos geriausiųjų anglų kalboje apysakų.

“AUŠROS” PASIRODYMO PRIEŽASTYS.

(sulyg Dr. J. Šliupo paskaitų Laikraštinių kursuose (žiūr. “Krašto Balso” N 41—48, 1923 m.

“...“Aušros” svarba Lietuvių tautos gyvenime, kaip buvusi laike jos atsiradimo, taip ir dabar pasilieka didoka, kaip jos vidujine vertybe, taip ir išorinė įtaka. Raštai, ten tilpę gryo mokslo dalykai, bet jie sujungė Lietuvių dvasines spėkas anų laikų; dirbę inteligentai: advokatai, gydytojai, kunigai, dvarponiai, studentai, ūkininkai ir bernai, nesiskirstydami į partijas, dirbo kaip kas mokėjo, ir todėl “Aušroje” atsibalsi gyvas anų dienų gyvenimas. “Aušra” tai veidrodys anų metų vargų, lūkesčių ir ieškinių, nusimanymų ir pasidžiaugimų. Tatai ir padaro “Aušrą” taip visų garbinamu ir mylimu laikraščiu...

Iš eilės kyla klausimas: kokios priežastys privedė Lietuvius įsisteigti “Aušrą”? Priežasčių buvo nemaža, ir čion mėginsime bent svarbiausias nurodyti, savo išmanymu.

1. Sustiprėjo Vilniaus Universitatės įtaka. Ten buvo mokinę su nemažu entuziazmu ir pasišventimu garsūs vyrai: Sniadeckiai, Groddek, Lelėvelis, Barauskas, Jundzilas, Onacevičius, Danilavičius ir daugelis kitų. Jie sukėlė snuduruojančią dvasią, bet Lenkų tautos dvasios pakraipoje. Neabejojame, kad naudojosi ir Lietuva jų pamokymais (Stanevičius, Niezabitauskai, Daukantas, Valančius ir k.), bet daug daugiau laimėjo Lenkija. Po Universitatės įtaka lenkėjimas dvarponių ir kunigų Lietuvoje ėjo kaskart didyn, liovėsi jie svajoję apie Lietuvos ateitį, ir įsitikino tik Lenkus tegalint sau laisvę iškovoti. Krakausmetis (1831 m.) ir lenkmetis (1863 m.) tai buvo vaisiai tos sėklos, kurią pasėjo pas mus Vilniaus universitatė. Atsispyrimas mūsų bajorijos ir kunigijos, išsisukusios nuo sulenkėjimo, buvo dar labai silpnas, nors ir jis ėmė augti, kaip rodo darbai Poškų, Niezabitauskių, Daukantų, Valančių ir kitų mūsų tautos darbuotojų. Tai palinkimas atsigriebti nuo svetimos įtakos, nuo svetimų ieškinių, savaime vertė ieškoti naujų kelių ir priemonių.

2. Patekė į Rusijos jungą 1795 m., dvarponių ir kunigų privilegijos buvo apkarpytos, o liaudies baudžiamų jungas pasunkėjo. Juk caras Nikolajus I uždarė valstiečiams duris net į kunigų seminariją (1828 m.). Kolonizavimas šalies sentikiais burliokais prasidėjo. Katalikų klioštoriai buvo uždaromi, katalikų teisės visai kaip siauriamos, ir šalia rusifikacijos per mokyklą prasidėjo pastangos supravoslavinti Lietuvius per cerkvę, kuriamą Lietuvoje dažnai katalikų bažnyčios sienose...”

(Prelegentas paminėjęs spaudos reakciją iškilusią delei spaudos uždraudimo, studentų literatiškas draugijas, lietuviškų Raštų Draugiją Prūsijoje šiais žodžiais išreiškia trečią, jo nuomone, svarbią priežastį:

“3. Kad pas mus pribrendo laikas leisti laikraštį — ko juk nė Daukantas, nė Valančius nepadarė — tai dalinai reikia paskaiityti irgi įtakai dvasios XIX-iojo metašimčio. Graikai buvo atsiliuosavę nuo Turkų jungo po ilgos karės 1829 m., Belgija atsiskyrė nuo Hollandijos 1830 m. Pavergtų tautų apaštalas Mazzini neveltui dirbo žodžiu ir raštu, sutvėrė Šveicarijoje draugijas Jaunosios Vengrijos, Jaunosios Lenkijos, Jaunosios Italijos, net Jaunosios Europos. Pas Čechus Jungmanas, Palacky, Šafarikas augštyn kėlė Čechų tautos galvas. Airijoje veikė Parnell, O'Connell ir kiti. Po Rusų-Turkų karės atsiliuosavo Serbija, Bulgarija, Rumunija, Juodkalnija. Taigi, leisvė smulkesnėms tautoms nuo prispaudėjų švaitėsi, ore, reikėjo tik daugiaus apšvietos ir susipratimo, ir turėjo išmušti valanda atsipalaidavimo nuo pačių ir retežių.....”

JURGIS BIELINIS

Spaudos draudimo metais knygų į Mintaują ir Rygą pristatydavo Jurgis Bielinis. Atvažiuodavo važiuotas, pasistatydavo kur vežimėlį su knygomis ir nešiodavo paskui jas kur tinkama, į skarelę susirišęs, kaip kaimiečiai sūrius, ar ką kitą.

Jurgis Bielinis, vadinamas dar Bieliaku, gimė Suostų par. Purviškių vienkiemyje (Biržų-Pasvalio apskr.) 1846 m. kovo 16 d. Jo tėvas anksti mirė, jaunesnysis brolis Andrius iškeliavo į Rygą. Jurgiui teko ūkininkauti.

Dar buvo nepilnametis, kai matininkai priskyrė jo miško dalį dvarui. Tą skriaudą jaunikaitis, nemokėjęs apginti savo turto, skaudžiai atjautė ir nusprendė, kad be mokslo sunku bus gyventi; todėl parsamdė ūkį, nusiėmė į Mintaują, nusisamdė kambarį ir ėmė mokytis. Taip mokėsi, kad žvakių svarą sudegindavęs per 2—3 vakarus. Užtad išmoko kalbėt vokiškai, latviškai, lenkiškai ir rusiškai. Dvejus metus taip mokėsi. Svajojo pasiruošti į kunigų seminariją, bet veikiai įsitikino, kad tai sunku bus padaryt.

Pasimokinęs, pasiblaškęs grįžo namo, vedė ir ėmė ūkininkauti. Sueidamas su Suostų klebonu Daukša, buvo užsikrėtęs lenkiška dvasia, pirmutinę dukterį mokė lenkiškai, bet atsilankydamas į Rygą ir susipažinęs su kunigu Jacevičium, atvirto į lietuvius. Kažin iš kur, pranykdamas ilgesniam laikui iš namų, parsinešdavo lietuviškų knygų.

Sutvarkęs ūkį, trisdešimties metų vyras, vėl parsamdo jį ilgesniam laikui ir, gavęs 300 rublių, keliauja į Belgus, rodo, sumanęs kokius istorinius paveikslus tenai spausdinti. Užkliuva į Paryžių. Tenai patenka į lenkų kongresą, kur buvo kalbama apie Lenkijos atstatymą. Išreiškęs pageidavimą, kad Lietuva būtų atskira valstybė, buvo iš to kongreso išmestas. Grįžtant namo ant Vokietijos sienos atėmė jam jo istorinius paveikslus.

Kažin kaip užklydęs į Paparčius (Žaslių apylinkėje) ir sužinojęs, kad katalikų vienuolynas paimtas pravoslavams, pasižadėjo jį atkovot, užvedė bylą ir varė ją ligi paskutinės instancijos — Senato. Už tai policija padarė jo namuose kratą ir jam nesant išsivežė jo paveldėtą iš Daukšos knygyną, kur buvo lenkiškų, lotyniškų ir kitokių knygų. Knygyną po dvejų metų policija gražino, pasilaikius tik dvejas maldų knygas.

Gal dar besvajodamas apie kunigų seminariją, Bielinis buvo užėjęs į Kauną pas vyskupą Valančių. Iš jo gavo 3,000 rublių nunešti į Tilžę užmokėt už spausdinamas tenai lietuviškas knygas. Matyti, jau buvo įtikimas tam garsiajam švietėjui žmogus. Tuo metu bus susitaręs su Mažosios Lietuvos žmonėmis gabent lietuviškas knygas į Didžiąją Lietuvą.

Knygų gabenimą Bielinis paskui buvo plačiai ir rimtai organizavęs. Ilgą laiką centru, iš kurio plito knygos po Kauno guberniją ir toliau į žiemius, buvo Garšvių sodžius netoli Naujamiesčio. Aukštas, tvirtas, gražus vyriškis Bružas su savo sesele pristatydavo tenai lietuviškų knygų dideliu vežimu iš Tauragės. Laikydavo jas mažajam Dilkau daržinėje. Tas Dilkus

gyveno nuošaliai kaimo ganyklose, krūmuose. Kitas sandėlis buvo to paties kaimo gale pas ūkininką Šliužą. Buhalteriją vedė ir knygas skirstė mokytojas siuvėjas Ladukas. Be Bielinio, važiodavo iš tenai knygas Udra ir dar 3—4 žmonės. Bielinį toje kompanijoje vadindavo ministeriu.

Garšvių kompaniją policija išardė apie 1896 metus. Udrą ir Bružą ištrėmė į Sibirą, Ladukas išspruko į Ameriką, Bielinis toliau slapstėsi.

Sakau: toliau slapstėsi, nes jau senai, ypač nuo nelemtos Paparčių vienuolyno bylos jį gaudė. Kas jį bus padėjęs pagaut, tam buvo pažadėta 500 rublių. Sugundyti tuo pažadu, kartą buvo sumanę suimt jį ir įduot policijai jo paties namų nuomininkas su savo tarnais. Bielinis ištrūko iš jų gėsdindamas revolveriu. Pati policija nuolat darė jo namuose kratas, saugodavo parvažiuojantį. Del to Bielinis pagrįždavo namo tik vienai, dviem dienom nakčia ir iš namų išvažiuodavo tamsoje. Neužklupus namie pačies kaltininko, policija kamuodavo jo vargšę žmoną, klausinėdavo, kur yra jos vyras. Ji sakydavosi nežinanti — į Ameriką iškeliavęs ir dingęs.

Bieliniui tekdavo ir po kelius metus nesimatyti su savo žmona. Kartą, ilgai negalėdamas parvažiuot namo, susitarė per kitus žmones susitikti su ja paskirtoje vietoje. Žmona atvažiavo su 4 metų vaiku. Tėvas ėmė kalbinti, glamonėti sūnelį, džiaugtis juo. "O tu ar turi tokį baiboką?" paklausė vaikas, nežinodamas, kad tėvas taip juo džiaugiasi.

Bent tris kartus buvo pakliuvęs policijai į rankas.

Vieną kartą, kai vežėsi iš Garšvių sūnaus daiktus (buvo tenai atidavęs jį Ladukai mokyt), bet atsipirkęs gavo pats pasprukti į mišką, išsižadėjęs vežimo su daiktais. Kitą kartą, patekęs urėdnikui į nagus, pasiėlgė griežčiau: pasiėmė į vieną ranką, kiek turėjo pinigų, kita išsitraukė revolverį ir pasiūlė pasirinkt, kas urėdnikui labiau patinka. Tas malonėjo paimt pinigų ir paleido Bielinį važiuot toliau.

Brangiausiai gavo Bielinis užmokėt trečią kartą — turėjo atiduot savo sveikatos dalį. Atvažiavo vakare į kaimą nakvot. Palikęs vežimą su knygomis pas vieną ūkininką, pats iš atsargumo nuėjo nakvynės ieškot pas kitą. Tenai netikėtai pakliuvo ant urėdniko, atvykusio kurio reikalo tvarkyt. Urėdnikas areštavo Bielinį, ir prasidėjo siundinėjimas jo iš miesto į miestą, nes tikros pavardės nesisakė. Iš Panevėžio Bielinį vedė dešimtininkas, kuris numanė, kokį prasikaltėlį vedęs, ir del to labai jį saugojo. Papirkt dešimtininkas nebuvo kuo, nes pinigai buvo jau išdalyti policijai. Nakvynės pakeičiui nusivedė taip pat pas kaimo dešimtininką. Dešimtininkas dešimtininką ėmė vaišinti, kvietėsi ir Bielinį prie stiklelio, bet jis pasisakė esąs nesveikas, nusiavė batus ir pakabino džiovinti, sermėgą metė į kitą šoną ir atsiguļė prie pečiaus.

Dešimtininkai gerai pavakarieniavę, pamatę, kad Bielinis guli nusimetęs batus ir sermėgą, abudu kietai užmigo. Bielinis, apsimetęs įmigusiu, laukė patogios valandos. Paskui atsikėlęs, kad nepažadintų dešimtininkų, išėjo iš namų kaip gulėjęs.

Buvo vasaris mėnuo. Pasileido basas, vienmarškinis bėgt čiuškančiu sniegu per laukus. Kad nesivytų pėdomis, pribėgęs upelį į vandenį ir bėgo išilgai kokius 3 kilometrus iki sodžiaus, kur turėjo gerą pažįstamą. To pažįstamojo nerado paties namieje. Tarnaitė tuojuo jį aprėdė, ir bernas užsisodinęs ant arklio, nujodino jį 3—4 kilometrus į kitą kaimą. Tuo būdu

vėl ištrūko iš policijos nagų, bet nuo to nepaprasto bėgimo paio jo stipri sveikata. Tai buvo bene 1901 metais.

Silpnėjo, bet savo darbą varė. Laikraščius ir knygas dažnai gabendavo tiesiog į Mintaują ar Rygą. Iš tenai laikraščius ir smulkias knygeles išsiuntinėdavo ėmėjams paštu, maldų knygas duodavo aptaisyti ir paskui veždavo si atgal į Lietuvą. Kai spaudos drausmė buvo atšaukta, gabendavo į Lietuvą tik draudžiamą literatūrą.

Judrus, nepasėdus Bielinis, mokėdavo ir karo metu po žiauria vokiečių valdžia nuvykt, kur norėdavo. Buvo pasiekęs ir Vilnių 1916 metais. Su vokiečiais ginčydavosi, bylinėdavosi, rašydavo protestus į jų laikraščius.

Bet jėgos silpnėjo ir silpnėjo. Kartą nukeliavęs nuo namų kelias dešimtis kilometrų, vos užrepliojęs iš klonio pas savo pažįstamą Mitkų, sukaiubo prie pat vartų po kryžium. Nuneštas į kambarį, neprataręs nė žodžio, po kelių minučių sustingo. Taip baigė savo neramų gyvenimą tas nepaprastas žmogus, didelis patriotas ir svajotojas, 1918 metų sausio 18 dieną.

Be papildymo prie Daukanto istorijos, yra parašęs knygeles: 1) "Lietuvos administracija," 2) "XIX šimtmečio pabaiga" ir 3) "Lietuvos ateitis." Jose savotiškai dėstydamas istorijos faktus, yra davęs daug medžiagos nušviesti ūkininkų su dvarais santykiams.

Tas klausimas jam labai rūpėjo.

Buvo sumanęs "rašyti juodoje lentoje" inteligentus, kurie nedirba krašto naudai.

Vieną tokį juodą lapelį, buvo išleidęs.

Buvo pasižadėjęs nemirti ir kovoti, iki rusai bus Lietuvoje. Savo žodžio tesėjo.

Mačiau jį paskutinį kartą Rygoje 1915 metais, kada Rygos valstybinės įstaigos buvo besiruošiančios evakuotis. Buvo čia atvykęs su savo naujais sumanymais, kurių gerai neatmenu.

Jurgio Bielinio brolis Andrius buvo iškeliavęs į Ameriką. Jurgis jį, tenai neblogai gyvenusį, parsikvietė atgal padėti darbo dirbt. Andrius netrūkus pateko su knygomis į policijos rankas, bet gavo pabėgti ir pasileido į kelionę atgal į Ameriką. Tik bebėgdamas buvo susižeidęs koją, ėmė ją gangrenuoti. Del to iš laivo gražino jį į Vokietiją; tenai jam koją amputavo ir paskui atidavė Rusų valdžiai. Mirė išsiūstas į tolimą Rusijos padangę.

Čia supažindinau keliais bruožais su stambiausiu ir keisčiausiu knygų gabentoju ir jo bendradarbiais, dirbusiais Kauno gub.

Bet jo ir jo kompanijos toj pačioj Kauno gubernijoje buvo dar kitų žmonių, dirbusių šį sunkų, mažai įvertintą kultūros darbą. Kitose Lietuvos padangėse tą patį darbą varė kiti žmonės, kurių tik kelių vardus tuo tarpu temoku pasakyti. Atsimenu Angrabą Suvalkijoje, Mikolainį, gyvenusį Tilžėje; esu girdėjęs apie Švedą, nušautą netoli Vadžgirių.

Knygų gabenimas anais metais, arčiau su juo susipažinus, duotų puikios medžiagos apysakoms ir kitokios rūšies literatūrai. Išgyvent 30 metų gaudomi ir varyt savo darbą, kaip tas Bielinis, juk tai ne juokai. Policija viena bieliniams buvo nebaisi; baisu būdavo, kad mūs žmonės per neišmanymą ar piktą valią jai padėdavo, kaip tai Bielinio nuomininkas su savo tarnais. Reikėjo visų saugotis. Kur važiuodamas Bielinis turėdavo visuomet apgalvojęs atsakymą, jei kas paklaustų, kur važiuoja. Ir važinėt ne bent kaip

EX-PREZIDENTAS A. SMETONA APIE MAIRONĮ

(Ištrauka iš straipsnio "Maironies 60 metų sukaktuvėms")

Tautos kultūrinis stovis yra matuojamas jos menu ir mokslu. Abi tos dvasinės kūrybos sritys reiškia prakilnuosius tautos siekimus, jos sąmonę ir jos vietą pasaulyje. Minint Šekspyrą, Getę, Dantę, savaime atsimens anglų, vokiečių, italų tautos. Kas būtų rusai be Puškino su Lermontovu, lenkai be Mickevičiaus su Slovackiu? Ir senovės graikus padarė amžiniais Homeras, Sofoklas, Euripidas, Aischylas. Antra vertus, tik didelės prakilnios tautos tegalėjo išauklėti savyje tokių didelių dailiojo žodžio žmonių, didingų poetų.

Bet būdami tautos sielos reiškėjai, tie didieji žmonės patapo visos žmonijos siekimų reiškėjai. Vadinasi, prakilnioji žmonijos idėja gali pasireikšti tik per atskiras tautas. Tauta ir žmonija, išeina, ne tik nėra prieštaravimas, bet pasirodo neišskiriamos sąvokos. Kas nori skelbti visiems įmanomą žmonijos idėją, tas gali tai padaryti vien per tautą, imdamas iš jos, kas prakilniausia, kas sielingiausia....

Menas, ypač poezija, yra visiems prieinamas. Per tat ir jo galybė tau-toje didesnė, negu mokslo. Poeto visi klausosi, visiems jis artimas, o mokslas ne visus pasiekia. Poetas mylimas tautos asmuo, delto, kad jis atveria jai savo širdį. Tarytum kiekvienas jaučia savyje tai, ką dainius skelbia, bet neįgali pats pažadinti taip pažįstamo paveikslu.

Kada tauta, buvus apmirusi, pradeda atgauti žadą, ji susilaukia poetų, darančių sintezę iš jos gražių svajonių. Poetas tampa nerenkamas tautos vad-das. Jo žodis tampa kūnu — svajonės virsta realybe. Poetas vadovauja tau-tai ne politikoje, bet visose dvasios gyvenimo srityse, kurias jis tik paliečia savo sielinga plunksna. Ir tauta pripažįsta tą vadovybę.

Kuo gi gali dabar matuoti lietuvių tauta savo kultūros ūgį? Be abejo, Maironim. Jis rados, "Aušros" spinduliams sušvitus Lietuvos padangėje, va-dinasi, tuo metu, kada lietuvių tauta pradėjo busti iš sunkaus miego. Gar-binga Lietuvos praeitis, doringa jos dabartis ir skaisti ateitis — štai tos trys žvaigždės, kurios švietė Maironies poezijos kelią. Tik per skausmus te-gali Lietuva patekti į garbę. Bet tie skausmai jo nebaugina. Jis realingas idealistas, delto, ir didelis optimistas. Ir neapsirinka. Jis ilgisi mūsų garbin-gos senovės, kaip ir Mickevičius ilgėjosi. Bet koks tarp jų dviejų skirtu-mas! Mickevičius, apdainuodamas senovės Lietuvą, padėjo savo poemai (Konrad Wallenrod) obalsu Šillerio žodžius: "Kas dainoj nemirštama pa-likti turi, tam yr lemta iš gyvenimo išnykti!"...

Kas kita Maironis. Lietuvos praeitis jam tiek gyva, tiek galinga, kad ji stengia sukurti naują Lietuvą. Jo eilės "Eina garsas nuo rubežiaus," — "Jau slavai sukilo" ir kitos tiek pataikino į atbundančios Lietuvos sąmo-nę, kad virto dainomis, lig šiol mūsų tebedainuojamomis. Gal ir pats poetas nesitikėjo taip greitai būti suprastas plačių mūsų minių.

buvo galima: važiuodavo ne vieškeliais, tik šunkeliais, anot jo paties žodžių, šventais keleliais; arklį varydavo risčia — tuomet mažiau kalbindavo; dažnai mainydavo arklius.

Ir į Tilžę nuvažiavęs knygų nusipirkti toks žmogus nebūdavo ramus: vokiečių žandakai, rusų papirkti, stengdavosi mūs knygnešius suimt ir atiduot Rusų valdžiai. Tą patį Bielinį Tilžėje nei iš šio, nei iš to Prūsų žandakas kartą buvo užkalbinęs lietuviškai — matyt buvo suodęs, kas toks jis gali būti. Bet Bielinis apsimetė nesuprantas ir paklausė žandako vokiškai, ką jis jam sako. Žandakas sumišo ir atsitraukė. ("Lietuva" N170, 1923 m.)

VILKUTAITIS, "AMERIKOS PIRTYJE" AUTORIUS APIE "AUŠRĄ"

(Ištrauka iš „Kulturiški Etiudai“ „Vienybėje Liet.“)

NN20-23, 1892 m. — pusk. 236, 237)

1883 metai ant visados pasiliks įžymiais ir garbingais istorijoje tautiškos mūsų kultūros: šituose metuose lietuviai pirmą sykį atvirai prieš visą apšviestą svietą apgarsino, kad ir jie nori būti tokia pat kultūriška tauta, kaip ir kitos Europos tautos, kad ir jie nori ir stengsis turėti savo inteli-gentišką draugiją, savo rašliavą, kultūrą ir visą ką, be ko negali apsieiti nė viena tauta, kuri nori būti apšviesta ir turėti gerą vardą pas savo kaimynus. Malonus skaitytojas lengvai supras, kad pradėdamas savo raštą nuo 1883 metų, aš noriu priminti jam mūsų nors jau ir senai užgesusiąją, bet visados brangią širdžiai kiekvieno mūsų tėvynainio Aušrą ir tą mūsų tautišką krutumą, kuris prasidėjo su šituomi laikraščiu; menkos buvo tada mūsų dvasiškos pajėgos, mažai buvo apšviestų darbininkų, o ir tie patys dar nematė aiškiai tų kelių, kuriais turėjo eiti tautiški mūsų reikalai ir lyg per miglas žiūrėjo ant ateities savo tautos. Neperdidelės vertės buvo ir pirmasis numeris pirmojo mūsų tikrai tėvyniškojo laikraščio, niekas negema ant šios pakalnės ašarų pilnoje savo galybėje ir grožybėje, kaip Athėna iš galvos Divo; kiekvienas sutvėrimas turi pergyventi pirmuosius metus savo silpnybės, kada siūlą jo gyvasties lengvai gali nukirpti, kad ir menkiausias niekniekis, ir tik ilgainiui, ir tai tik tada, jeigu aplinkybės jo būvio esti jaukios ir geros, ir jeigu jo silpnas kūnas randa sau tinkamą kūnišką ir dvasišką peną, jis įgyja pajėgas, sudužoja ir paskui jau drąsiai ir klotingai kovoja su visokiais atšiaurumais šio gyvenimo. Tas pats turėjo būti ir su mūsų laikraščiais. Už kokių kelių dešimtų metų tyrinėtojas istorijos tautiško mūsų klausimo, rasi, šypsodamosi perskaitys tuos 24 lapelius I N. Aušros ir negalės nei suprasti kaip tai tokis mažas laikraštėlis galėjo padaryti tokį subruzdimą ne tik tarpe lietuvių, bet net ir tarpe jų kaimynų, o vienok mes, kurie matėme šitą numerį dar ką tik išėjusį gerai atmename, kiek džiaugsmo ir lėlionės buvo iš šitų 24 lapelių, kiek vilties uždavė jie mūsų širdims, kiek sujudino meilės dėl savo tautos ir su kokių pasitikėjimu žiūrėjome mes ant savo ateities; taip naujai užgimęs kūdikis pradžiugina širdis savo gimdytojų; jie nepaiso ant to, kad šitas kūdikis nieko negirdi, nemato ir nejaučia, kalbina jį, šneka su juomi kaip su dideliu ir rodo jam visokius daiktus; jiems anaipol nerūpi, tie vargai ir bėdos, kuriuos reikės jiems iš-kentėti, iki šitas kūdikis užaugs, ateis į vieką ir galės jau savo pajėgomia rūpintis apie savo reikalus; savo kūdikiyje jie jaučia savo kraują, jo gy-vastyje mato pailginimą savo pačių amžiaus, ir šitas kūdikis jų jausmuose tampa lyg dalimi jų pačių esybės. Pamenu gerai tą dieną, kada pateko man į rankas I Nr. Aušros; buvau tada dar ką tik pabaigęs gimnaziją ir dar tik rengiausi žengti į platesnįjį svietą. Kiek tai sykių perskaičiau tada tuos

24 lapelius ir kam tik jų nerodžiau ir neskaiciau, ar kas norėjo, ar ne, ir beveik užmiršau apie tuos šimtus ir tūkstančius milžiniškų rašliaviškų veikalų, kuriuos jau šimtus metų mūsų kaimynai ir prieš kuriuos mūsų laikraštėlis turėjo išrodyti dar silpnesniu, nei ką tik užgimęs kūdikis prieš suaugusį vyrą. Ėjo metai po metų; mes vis dar negalėjome atsipeikėti nuo džiaugsmo, kurį padarė mums pirmasis mūsų laikraštis, gyrėmės savo tėvyniškumu, rašėme eiles ant garbės savo tautos ir kalbos ir ant galų galo buvome jau beveik užsimanę prisisivinti nuo lenkų visus jų garsiuosius vyrus. O tuomi tarpu tamsūs, baisūs debesiai buvo apsiaupę mūsų padanges; dirva, ant kurios išdygo šios gadynės mūsų rašliava pasirodė net ir per daug jau užleista ir kieta; mūsų kaimynai, o ypač maskoliai po senovei, kaip įmanydami, skubinosi kasti mums duobę; mažai gero velijo mums ir lenkai; vadinamiesi mūsų bičiuliai, jie taipgi kaip ir maskoliai stengėsi tikėtai ardyti mūsų darbus ir greičiaus padaryti mums galą; ant galo ir mes patys dar nepripratę prie painių šios gadynės tautiškai politišku klausimų negalėjome iš sykio pagaminti sau aiškios ir tvirtos programos mėtėmės į visas puses, džioviname sau galvas tokiais dalykais, kurių širdien visiškai negalime išpildyti, arba kurie ir visiškai būtų nenaudingi dėl Lietuvos. Nepripratę dar šaltai ir objektyviškai žiūrėti ant įvairių draugijškų ir politišku klausimų, mes negalėjome beveik nei suprasti kaip tai geras ir padorus žmogus gali kitaip žiūrėti ant tautišku mūsų reikalų, nei žiūrome mes patys ir nenorėjome nei klausyti apie tai, kad reikia atvesti visus lietuvius, kad ir įvairiausių pažiūrų, į sutaiką ir per tai duoti jiems progą be savitarpinių vaidų ir neapykantos išvieno darbuotis dėl naudos tėvynės. Šita aplinkybė labai apsunkino ir be to jau baisiai sunkų padėjimą mūsų laikraščio; tas nedidelis būrelis lietuvių, kurie pirmieji buvo užmanę ir pradėję leisti Aušrą, žinia, darė ką tik galėjo, kad tik padrūtinti jos gyvastį, bet pajėgos jų pasirodė dar permažos ir laikraštis liūdnei užbaigė savo amžių. Nemažai turėjo iš to džiaugsmo namieje raugintieji lenkų politikai ir mūsų žlibieji lenkamyliai: "Aušra nužibėjo, Aušra nuspindėjo," krykštė jie visokiais balsais ir džiaugėsi, tvirtai tikėdamiesi, kad su jaja pasibaigsias ir pats lietuviškas klausimas, kuris anot jų nuomonės buvo tikėtai tuščia užmonė dvejų trijų lietuvių ir kad lenkai vėl po senovei galėsią svaičioti apie senovinę savo karalystę "od morza do morza." Nusiminė ir lietuviai nuo tokios užbaigos viso dalyko, o ypačiai tie, ką labiausiai buvo pradžiugę, kada buvo pradėjusi eiti Aušra ir kuriems pirma rodėsi, kad apart Aušros lietuviams jau nieko daugiau nereikia, kad būti apšviesta ir kultūriška tauta. Nutilo visi tie lakštingalos, kurie daug buvo sudarkę popieros lipdydami ant pirštų ir rašydami visokias nedaug ką vertas odas ant garbės Lietuvos ir jos kalbos, nutilo ir daugiaus jau nečiulbė savo prakilnių eilių. Nelaiminga istorija Aušros ir jiems aiškiai parodė, kad vienomis dainomis mes dar neįstengsime atgaivinti savo tautos. Žiūrėdami kaip ir lenkų patriotai ant viso mūsų klausimo tikėtai kaip ant darbo keleto tvirtesnių lietuvių, po šitam nepasisekimui jie, žinia, jau mėnkai ką galėjo tikėtis gero dėl savo tautos ir vėl po senovei persiėmė senovinių savo snudumu nuo kurio buvo nors ant trumpo nusi-kratę. Netaip, vienok, žiūri ant viso dalyko tvirtesnieji ir šviesesnieji mūsų broliai. Tautiškas mūsų klausimas dėl žmogaus gerai suprantančio dvasią mūsų gadynės nėra tuščia užmonė vieno kito lietuviu. Istorija įvairių tautų Eu-

ropos mūsu amžiuje aiškiai parodo mums, kad šios gadynēs tautiškas klausimas yra tikru sūnūmi XIX amžiaus ir jo dvasios, o per tai jis negali prāžūti per kokias tai niekingas painias niekšū politikieriū, bet turi īsviešpatāti ir pergalēti visas tas pinkles, kuriomis šitie politikieriai stengsis trukdyti jo eigā. Viskas, kas tik dedasi pasaulyje dedasi pagal tūlus īstatymus, kuriuos šios dienas mokslas vadina gantos arba pogimio tiesomis; kiekviena buitīs turi priežastīs savo buvio tame, kas buvo priēš jā ir kiekviena ilgāiniāi atveda visā eilē vēlesniūjū buičiū, lyg savo dukteriū. Pasaulyje niekōnēra savytiklaus, tai yra tokio, kas dētūsi pagal ypatingā norā kokios nors esybēs ir dētūsi priēš pogimio tiesas. Pažinti šitas tiesas tai ir yra vienintēlē uzduotē mokslo šios gadynēs. Jeigu žmoniā kada nors pilningai atliktū šitā uzduotī, tai nieko nesuprantāmo ir neaiškaus jam nepasiliktū del žmogaus šiamē pasaulyje. Daeiti ī tai žmoniā niekados nedaeis, nors ir per dešimtis tūkstančiū metū dienā ī dienā varytū šitā savo darbā, — toki šitie pogimio īstatymāi painūs ir sunkūs īštirti. Vienok kuo tolyn tuo žmogus vislabiaus ir labiaus ima viršū ant pogimio, vis labiaus ir labiaus apsipažīsta su jo tiesomis, o per tai ir gali visā kā apversti taip, kaip jam tinka.

MAIRONIO ŽODŽIAI,

PASVENTUS PRIE KARO MUZIEJAUS J. BASANAVICIAUS PAMINKLA, LIETUVOS KARIUOMENĖS SAVO PENKERIU METU SUKARTUVESE 1923 M. LAPKRICIO 23 DIENOJE.

„Sis paminklas sako jog yra ant žemės teisybė. Kada Dr. Basanavičius stoji kovon prieš carų norą surusint šalį, kada tautybės ugnelė liepsnojo tik po šiaudine pastoge, tai buvo kova be vilties, diena be rytojaus, paskutinis skęstančio riksmas. Vienok kova laimėta ir pasiekta tai, ko prieš 40 metų negalima buvo nė svajonėse tikėtis.

It Gedimino milžinai mūsų kariuomenė stoji kovon ir užbaigė darbą del Nepriklausomybės. Sitas paminklas pastatytas ne vien Basanavičiui, bet ir tai teisybei, už kurią kiti kariavo. Vienok istoriškoji teisybė dar nepilna: nėra mūsų tarpe Dr. Basanavičiaus. Jis, kaip tautos vadas, stovi ten, kur mūsų troškimai, kur Gedimino ir Vytauto kapai, kur mūsų senoji teisybė. Vienok ateis laikas kada viršų ims teisybė. Tada sakysim: „teisingas yra Dievas!“

Baigiant Darbą.

Laukdami žadėtų raštų vis vilkinome šių knygų išleidimą. Tačiau, baigianties sukaktuvių metame, toliau atidėlioti negalime ir leidžiame į mūsų skaitančiąją visuomenę tiek, kiek turime surinkę. Ypač apgailėtina, kad Dr. Bačevicia iš Elizabeth, N. J. ir Vairas — Račkaskas, mūsų atstovybės Londone narys, dėl daugybės savo užsiėmimų, nespėjo parengti žadėtų rašinių. Dr. Bačevicia yra nemaža pasidarbavęs ginamos literatūros platinime ir jis galėtų daug ko indomaus papasakot iš mūsų „slaptojo pašto“ gadynės. Mūsų ir seniausieji tėvyninkai apkrauti prievolių aibiais neturi laiko praeties net prityrimų aprašyti.

Tą keblumą galėtų vien tik mūsų visuomenė pašalinti, imdama labiau indomautis svarbiausiais veikalais, apmokant jų išleidimą ir prirengimą spaudon. Juk Amerikoje net perdaug išleidžiame pinigų menkos rūšies knygų anglų kalboje prisipirkimui.

Sias knygas berengdami spaudon mes, ir su gerų bičiulių pagelba, negalėjome kai-kur augščiausių partijinių sienu perlipti.

Visiems suteikusiems veltui savo rašinius arba prisidėjusiems prie išleidimo lėšų fondo sakome „Ačiū labai gražiai“.

Leidėjai.

ANTROSIOS DALIES INTALPA.

pusl.

"Aušros" Paminėjimui — Jono Kriaučiuno	119
XIX Amžiaus Pabaigos Musų Dainiai — L. Šimučio, "Garso" redakt. ..	122
<p style="margin-left: 2em;">Ginamosios Literatūros Platintojai (su paveikslais: Vysk. M. Valančiaus, Jurgio Bieliakó ir Kun. Miluko, P. Mikolainio, J. Kriaučiuno, Dr. P. Matulaičio, Dr. Bagdanavičiaus, Kun. Bulvičiaus, And. Dubinsko, Kunigų: M. Miežinio, A. Vienužio, V. Juzmavičiaus, Kl. Kozmiano, P. Šilinskio, J. Katėlos, J. Zebrio, V. Dargio, A. Staniukyno, J. Naujoko, A. Civinsko, M. Gustaičio, Duobos, J. Totoraičio, A. Jusaičio, M. Šedvydžio, (Vyskupo) Jurg. Matulaičio, J. Davidavičiaus; toliaus agr. Totoraičio, J. Česnos, J. Kačergio, Pr. ir A. Matulaičių, A. Daniliausko, S. Kušelevskio, P. Mikalausko).</p>	
"Aušra" ir Musų Prieteliai Svetur — J. O. Širvydo, "Vienybės" redaktoriaus (su paveikslais: J. O. Širvydo, J. J. Kraševskio, K. Skirmuntaitės, L. Kondratavičiaus ir T. Norbuto).	154
Tautos Atbudimas — Kun. A. Miluko	164
Spaudos Platinimas Dzukijoje — S. E. Vitaičio, "Tėvynės" redaktoriaus	195
Vysk. Valančiaus Intaka — Kun. N. J. Petkaus	201
P. Mikolainio Prityrimai	212
"Aušros" Intaka (anot Vaižganto)	220
Amerikos Lietuvių Leidėjai — J. Pranaičiutės, "Žvaigždės" redaktorės (su paveikslais: J. Pranaičiutės, J. Paukščio, A. Olševskio ir kunigų: A. Miluko ir V. Varnagirio)	223
"Aušros" Pasirodymo Priežastys — Dr. Šliupo	250
Jurgis Bielinis (Bieliakas)	252
Ex-Prezidentas A. Smetona apie Maironį	255
Vilkutaitis, "Amerikos Pirtyje" autorius apie "Aušrą"	257
Maironio žodžiai Prie Basanavičiaus Paminklo	260
Baigiant Darbą	261

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

“IŠ KELIONĖS PO EUROPAŲ IR AZIJĄ”

Parašė PRANAICIŲ JULĖ

TA KNYGA YRA TAI DIDŽIAUSIAS
SAVO RUŠIES VEIKALAS

Parašyta „Žvaigždės“ redaktorės, J. Pranaičiutės. Knyga turi apie 380 puslapių ir papuošta 102 iliustracijomis (paveikslais).

Indomų toje knygoje aprašymai Prancijos, Belgijos ir Vokietijos žemių, papuošti daugeliu iliustracijų.

Bet indomiausiais, beabejo, yra aprašymai įspūdžiui iš Tėvynės ir iš senovės Lietuvos žemių, kuriuos vienok viršija aprašymai Vidurinės Azijos, Kaspijos ir Kaukazo žemių ir anų žmonių. Nemažiaus įdomų aprašymai Maskvos ir Peterburgo, su paminėjimu lietuvių naujokynių istorijos tose vietose.

Kaina	2 dol.
Audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais su paausnotais kraštais	3.50

“ŽVAIGŽDĖS,”

3654 RICHMOND ST.,

PHILADELPHIA, PA.

JONAS V. GRINIUS,

Laikrodininkas, auksinių ir sidabrinių prekių krautuvė.

3120 Richmonn St., Philadelphaj, Pa.

SUSIVIENIJIMAS LIETUVIŲ RYMO KATALIKŲ AMERIKOJE

yra

DIDŽIAUSIA IR TVIRČIAUSIA LIETUVIŲ ORGANIZACIJA

Nariams moka \$150, \$250, \$500, \$750, \$1000, \$2000 ir \$3000 pomirtinės. Pašalpos savaitėje moka: \$3.50, \$7.00, \$10.50, \$14.00 ir \$21.00. Priimami vyrai ir moterys iki 50 metų amžiaus. Vaikai apdraudžiami nuo 1 metų amžiaus. Nariai gauna savaitinį laikraštį "Garsą" dovanai. "Garso" spaustuvė atlieka visokius spaudos darbus. Antrašas seka:

S. L. R. K. A. CENTRO RAŠTINĖ IR "GARSO" SPAUSTUVĖ

222 South 9-th Str.,

Brooklyn, N. Y.

SUSIVIENYJIMAS LIETUVIŲ AMERIKOJE

Didžiausia Lietuvių Apdraudos, ir Pašalpos organizacija
Suvienytose Valstijose, kurios turtas virš \$500,000.00.

Nuo suorganizavimo iki šiam laikui išmokėta
\$48,587.80 pomirtinių. Pašalpų išmokėta 247,687.15.

SLA. kuopos randasi visuose desniuose miestuose.
Nariai priimami nuo 18 iki 50 m. amžiaus. Visi nariai
gauna laikraštį „Tėvyne“ dovanai ir taipgi gauna SLA
išleistas knygas už pusę kainos.

Pomirtinės skyriai — \$150, 300, 600 ir 1,000.

Pašalpos skyriai — 6.00, 9.00, ir 12.00 į savaitę.

platesnių informacijų kreipkitės šiuo adresu:

Lithuanian Alliance of America.

307 W. 30-th Street, New York, N. Y.

JONAS VIRBYLA

Varpo kepyklos savininkas

54-56 Manjer Str., Brooklyn, N. Y.

A. J. VALANTIEJUS

Real Estate and Insurance

4 Lexington Ave. Maspeth, N. Y.

Telefon Stagg 1995

RA IŠGAVANTYSEN KAZATVA
THE SHENANDOAH TRUST CO.

Kapitalas ir Suplusas \$400,000.00

Resorsai 2,000,000.00

Priima depozitus per pašta, siunčia pinigų į Lietva-

1-3 N. Main Str., Shenandoah, Pa.

ANTANAS MIKALAUSKAS

Lietuvos Mylėtojas

123-125 Grand Str.,

Brooklyn, N. Y.

ANTANAS KRYZANAUSKAS

Geležinių (Hardware) daiktų krautuvės savininkas.
užlaiko geriausios rūšies puodus, pentą ir įvairius
namų ruošai reikamus daiktus.

2733 E. Venango Str., Philadelphia, Pa.

J. CUPO IR A. GRIGALIUNO

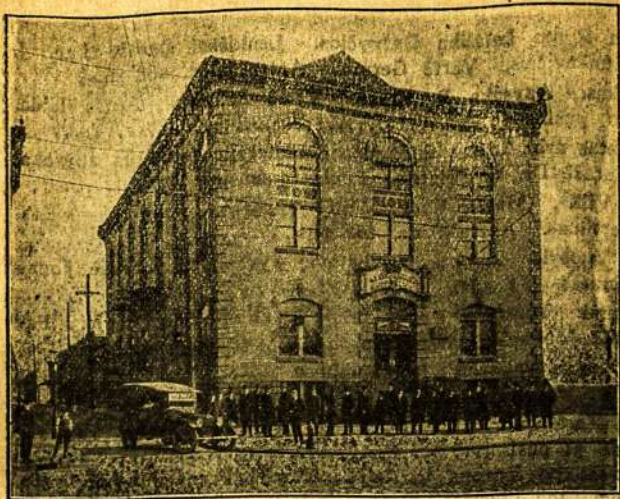
valgomų daiktų krautuvė

125 Greenpoint Ave., Blissville, N. Y.

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Škūros apdarais, paaukuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės05
Kun. Dr. M. Gustaitis5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.50

Užprašymus ir pinigus "ŽVAIGDŽĖ" 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

LIETUVIU MUZIKALE SVETAINE
ir
D. L. K. GELDEMINO KLIUBAS

2715 — 17 — 19 East Allegheny Ave., Philadelphia, Pa.
Insteigta Gruodžio mėn. 1907 metuose; pamatinis
kapitalas, 30,000.00 vertė namo savirš 100,000.00, narių
suviršum 300.

Sis namas, tai Philadelphios lietuvių apšvietos ir
kultūros židinis, geriausia vieta susirinkimams, prakal-
boms, baliams, koncertams ir visokiems poklyiams, čion
randasi lietuvių knygynas ir mokykla, čion atliekama
visoki Lietuvos kultūros ir pagalbos reikalai.

Vienas pirmuju lietuvis aptiekorius Brooklyne

PRANAS A. URBONAS

turi visada geriausiai vaistus,

Kampas Berry gat. ir Metropolitan Ave.

Tel. Greenpoint 1411
1105
1369

SU APTIEKORIAUS PR. A. URBONO

LINKEJIM AIS

Su linkėjimais

DR. J. VALIUKO

161 N. 6-th Str., Brooklyn, N. Y.

Irgi su linkėjimais

DR. V. DOROSAVAGE,

chirurgo, Policlinic Hospital,

Philadelphia, Pa.

J. AMBRAZIEJUS

J. DANIELIUS

AGENTURA

Laivakorėių ir pinigų siuntimo agentura ir Real Estate,
American Express Co. igaliojiniai. Apdraudžiame nu
ognies ir gyvastį. Apdraudimo brokeris Joseph S. May
(Gegužinskas).

Ambraziejus & Danielius

168 Grand Str.

Brooklyn, N. Y.

Tel. Green Point 5975.

BALTIC STATES BANK

Lietuvos Finansų, Prekybos ir Pramonės Ministerijos

galiotiniai Amerikoje, priima depozitus per paštą, moka

4 nuos. Persiunčia pinigų ir parduoda laivakortes

294 Eighte Ave.,

New York, N. Y.

JONO CEPAICIO

užeigos vieta

409 So. Paca Str.,

Baltimore, Md.

JONAS CESNA

Amerikos Siuvėjų Kooperatyvo pirmininkas

625—627 Washington Blvd,

Baltimore, Md.

JONO MAZEIKOS

užeigos vieta

461 Grand Str.,

Brooklyn, N. Y.

JUOZAS C. DAMUSAS,

vienatinis Schuylkill'o paviete lietuvis „Steamfiting

ir plumbing" kontraktierius

326 W. Coal Str.,

Shenandoah, Pa.

AUGUSTINO LITVINO

nuosavam name viešbutis, užėiga ir svetaine

susirinkimams.

152 Front Str.,

Elizabeth, N. J.

Lietuviai puoškite savo kambarius lietuviškais sieniniais A. Laukžemio kalendoriais. Jų kainos: vienas kal. 30 c. penki už \$1.00. Dauginant skaičių vis suma mažėja. Del biznierių įdedam ir jų apgarsinimus.

Užmokestis pageidaujama sykiu su užsakymu. Adresuokit:

Lithuanian Press.

199 New York Ave., Newark, N. J.

GABRIELIUS JANONIS

Lietuvos mylėtojas

214 Front Str.

Elizabeth, N. J.

POVILAS KULIS

Vienas pirmutinių vertelgų

užlaiko drapanų krautuve

Bell Ave., Bayside,

New York City.

Tel. Bayside 2157

JONAS BIRZIETIS

Vyriškų drapanų išdirbėjas

354 Troutman Str.,

Brooklyn, N. Y.

JUOZAPAS RUGIS

Vienas pirmutinių Brooklyno vertelgu,

drapanų išdirbėjas

1624 Norman Str.,

Brooklyn, N. Y.

PIJAUS MACIO

nuosavame name

Baldų (fornišiu) Krautuvė

198—200 Grand Str.,

Brooklyn, N. Y.

S. SCEGAUSKAS IR GAILEVICIUS

Schegaus & Gale

Real Estate

Gyvasties ir nuo Ugnies apdraudimas

270 Grand Str.,

Brooklyn, N. Y.

ALEKSANDRAS IR KAROLINA KULIAI

Pirmiausi Queens County lietuviai vertelgos

turi drapanų (drygoods furnishing) krautuve

92 Greenpoint Ave., Long Island City, N. Y.

DAKTARIENES KLIMIENES APTIEKOJE

turi parinktus vaistus

256 E. Allegheny Ave. Philadelphia, Pa.

Tel. Kensington 4641

KAZIMIERAS KAZAKAUSKAS

Seniausias Richmond'o, Philadelphios miesto

dalis, vertelga

velyja viso labo

2660 E. Tioga Str., Philadelphia, Pa.

KUN. JUOZAS KRASNICKAS

Jersey City lietuvių klebonas

vėlyja viso labo.

ANTANO RADAVICIAUS

nuosavam name viešbutis

217 First Str.,

Elizabeth, N. J.

IGNACAS VILUTIS

Valgomuju daigtu krautuvēs savininkas

3304 Jackson Ave., Long Island City, N. Y.

Su linkėjimais nuo

ANDRIAUS KAIRUKSCIO

Vyriškų rūbų išdirbėjo

573 Metropolitan Ave., Brooklyn, N. Y.

K. ir A. BRUSOKAI

taiso senas ir siuva naujas drapanas

85-27 Grand Str.,

Elmhurts, L. I.

Dr. J. MISEVICIAUS

kamplimentai

270 Berry Str., Brooklyn, N. Y.

JUOZAPAS GARSZVA

Lietuvių laidotojas

231 Bedford Ave. Brooklyn, N. Y.

RAPOLAS KRUCAS

fotografas

499 Grand Str.,

Brooklyn, N. Y.

Tel. Stagg 3523

JUOZAS LEVANDANCKAS

Laidotojas, Balsamuotojas,

Notary Public

272 Berry Str.,

Brooklyn, N. Y.

M. AKIALIS

Laidotojas, Balsamuotojas

138 Adams Str.,

Newark, N. J.

Tel. Mulberry 5357

MASIULEVICIUS IR SRUPSKIS

Garso kepyklos savininkai

209 Bedford Ave., Brooklyn, N. Y.

KAZIO VALINSKO ir EDVARDO STEPONAVICIAUS

viešbutis

230 Front Str., Elizabeth, N. J.

LAURYNŲ PAULAUSKŲ

užeigos vieta

110 Bond Str.,

Elizabeth, N. J.

MYKOLO BUTENO

viešbutyje geriausias patarnavimas

80 Pine Str.,

Elizabeth, N. J.

F. M. SAVICKAS

Viešbutis, Notary Public, Real Estate, Insurance

235 First Str.,

Elizabeth, N. J.

BANIFASO BRAZAICIO

užeigos namas

109 Pine Str.,

Elizabeth, N. J.

JUOZAPAS LENKTIS

vienatinis lietuvis aptiekorius

Long Island City, N. Y.

79 Greenpoint Ave., (Blisville).

STASIO KATINO

užeigos namas

204 Front Str.,

Elizabeth, N. J.

JUOZAPAS MARCINKONIS

Real Estate ir užeigos namas

300-2 First Str.,

Elizabeth, N. J.

JURGIS KATILIUS

aptekorius

168 Third Str., Elizabeth, N. J.

JONO DAPKAUS

nuzeigos vieta

214 Front Str., Elizabeth, N. J.

PETRO BIRONIO

užeigos vieta

216 Front Str., • Elizabeth, N. J.

M. SALIKLIO

užeigos vieta

232 Front Str., Elizabeth, N. J.

JERONIMO M. SAVICKO

užeigos vieta

230 Second Str., Elizabeth, N. J.

JURGIO VOBIVO

užeigos vieta

125 Wall Str., Elizabeth, N. J.

KASPARO BANAICIO

užeigos vieta

130 First Str.,

Elizabeth, N. J.

DOMININKAS BRAZINSKAS

Laidotojas, Balsamuotojas

79—81 Wall Str.,

Elizabeth, N. J.

JONAS GREBLIAUSKAS

lietuvių laidotojas ir balsamuotojas

425 So. Paca Str.,

Baltimore, Md.

ANTANAS BACVINKA

vienatinis akmens ir marmulo stovylių išdirbėjas

2342 E. Fayette Str., Baltimore, Md.

PETRAS WEISENGOFFAS

Lietuvos mylėtojas

118 Augusta Ave.,

Baltimore, Md.

KUN. J. LIETUVNINKO

linkėjimai

114 W. Saratoga Str.,

Baltimore, Md.

Pirkite Tiesiog iš Dirbtuvės

Sutaupinkite Perkup-
čių Pelną

Mes prisijusime tiesiog i
Tamistos namus tą nepa-
prastos vertės **NAUJA
KABINETINĖ PHONO-
GRAPHĄ** — kurio
atvaizdą žinai matote, su
20 naujų lietuviškų 75c Co-
lumbia rekordų, grojančių
40 įvairių kompozicijų ir 200
geriausių adatų, — viską už

\$29.

PERSIUNTIMĄ APMOKAMĖ

TIKTAI PAMAŠTIKITE! \$29 nuperka Ta-
mistai phonographą, kurio padirbimas ir balsu
garsumas lyginasi su phonographu, kurie yra par-
duodama po \$150. Kabinetas labai gražiai padary-
tas iš mahoninio medžio, turi stiprų motorą ir aiškų
balsą. Galima ant jo gražinti visoki rekordai.

**PARDUODAME NEPALYGINAMAI PIGIAU
UŽ KITUS, TAI TODEL, KAD PARDUODAME
TAMISTAI TIESIOG IŠ DIRBTUVĖS.** Šis budas
pardavimo sutaupina išlaidas: pardavėjų, vertelgų,
agentų, ošelio, pervežėjų ir t. t. ir, štai, tos visos
sutaupintos išlaidos atiduodama Tamistai.

Kiekviena mašina esti išbandoma ją išsiųdiant—
tą gi yra gvarantuojama ant 20 metų. Už \$29 pri-
siūsime Tamistai šį puikų kabinetinį Phonogra-
phą, su 20 naujų lietuviškų 75c Columbia rekordų,
grojančių 40 įvairių kompozicijų ir 200 geriausių a-
datų. Užganediniama gvarantuojame, arba graži-
name pinigus. Prisiųskite Money Order ar čekį.

UŽSISAKYK TĄ NEPAPRASTĄ DABAR!
PHONOGRAPHĄ IR REKORDUS

General Phonograph Co.
2271 St. Clair Ave. Dept. L. 22
CLEVELAND, OHIO

Kaina 35c.
aptikose

Kudikiai mėgsta jį! Jie net prašo daugiau!

Bet kuomet jie yra labai jauni ir dar ne-
gali kalbėti, tuomet jų akys kalba už
juos—tik pastebėkit kaip jie užsidega
džiaugsmu, kuomet motina palma bonką

BAMBINO

(reg. S. V. Pat. Biure.)

Pastebėkit jų pastangas neryti šią aka-
niausį vidurių pakuootę, kokis tik
kuomet no s buvo padarytas. Ir jis yra
lengviausias, vienok veikia pasekmingiau-
siai! Motinos—jūs nežinote to smagumo
jausti malonumą, pasitikėjimą ir užsi-
ganėdinimą, jei jūs nenaudojate BAMBINO,
kuomet kudikis pasidaro neramiu, sur-
zintu, piktu—tai yra tikri žeklai vidurių
užkietėjimo. Miegok signukt ramiai, nes su
auštančiu rytu kudikis vėla bus linksmas
kai visuomet BAMBINO atliks savo darbą
ir atliks gerai!

F. AD. RICHTER & CO.

104-114 So. 4th St. Brooklyn, N. Y.

Dykai Vertės \$5.00.

Kaipo Kalėdų dovanų, ir del praplatinimo biznio, pri-
siūsiu kiekvienam vieną svarą, aukštos rūšies Rusiško
Tabako, baksiuką Havanos Cigarų ir Katologą, del apgar-
sinimo ir prisiuntimo kaštų prisiųsk 35c. markēm. Rei-
kalaujam agentų. Adresuok taip:

GEO. STANKS ROOM 800 DESK 22
20 E. Jackson Boulevard, Chicago, Ill.

ALP 2217

Lietuvos nacionalinė Biblioteka

Bell Phone Oregon 3995 M

Dr. Ignotas Stankus

1210 S. Broad St., Philadelphia. Pa.

Lietuvės Daktaras ir Chirurgas

Valandos: Nuo 9 iki 11 A. M.
 „ 2 „ 4 P. M.
 „ 7 „ 8 P. M.
 Nedėliomis „ 10 „ 8 P. M.

Telphonas Bell: Kensington 2651 W

Dr. F. Trygar

Gydytojas Akušeras ir Chirurgas

3119 Richmond Str., Phila., Pa.

Valandos: nuo 8 iki 10 iš ryto,
 nuo 2 iki 4 ir nuo 6 iki 9 vakare,
 nedėdieniais nuo 11 iki 2 ir nuo 6
 iki 9.

TIK PATRINKIT JUOMI

Kuomet jus kankina skaudus stakus reumatiškų skausmų, ar užpuola neuralgija, strėndieglis, skaudami sąnariai ir muskulai—koks neapsakomas palengvinimas p rama tvirtai patrintant su

PAIN-EXPELLER

Reg. S. Y. Pat. Būras.

ir tuojaus pajaučiama maloniai deginanti šiluma besiskleidžiant po skaudamą vietą, kuri suteikia malonų smagumą! Visiškai nėra reikalo kankintis turint po ranka tokią tikrą pagalbą.

Pain-Expelleris tikrai pagelbės ir jums, kaip jisai pagelbėjo nesuskaitomiems tuksančiam žmonių per daugelį metų. Visuomet laikykite jo bonką parankioje vietoje.

35c. ir 70c. už bonką aptiekose.

F. AD. RICHTER & CO.
 104-114 So. 4th St., Brooklyn, N. Y.

1923

Prisiųskit prenumeratą už „Žvaigždę“.

Puikiai Pasirėdęs Jaunikaitis.

Galit dėvėti naujai suprosytą siutą; Stikliniai žibančios šėverykus; Jūsų pirštų nagai gali būti puikiai nupaliruoti. Ir lygiai, švariai nuskustas veidas. Bet— jei jūsų galva pilna pleiskanų — tai tas agadina viską.

Ką tokiam atsitikime pamanyti apie jus jūsų mylimoji panelė? Visos jūsų pastangos, padaryti gerą impresiją, nuels niekals, jei jūs pradėsite kasyti savo galvą ir barstyti niešvarias pleiskanas po visų kambarį. Naudokit

Gaunamą aptiekose **Ruffles** **65c. už bonką**

pleiskanų mirtinąjį priešą! Užlaikykite save kitų pagarboje. Tik su trupučiu patrinkit galvos odą kiekvieną vakarą per kokia dešimt dienų ir daugiau nereikės jums gėdintis nusimti savo skrybėlę bile kur. Pleiskanos išnyks visiškai į trumpą laiką ir po to, viskas ką reikia daryti, tai retkarčiais patinti galvos odą su **Ruffles**, ir daugiau niekuomet pleiskanos jus nekankins. Koks skirtumas tuomet bus!

F. AD. RICHTER & CO., 104-114 So. 4th St., Brooklyn, N. Y.

343175